

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM ANA BİLİM DALI

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANİZASYON MERKEZİ

TÜRKİYE TURİZM COĞRAFYASININ TURİZM TALEBİNE ETKİLERİ
VE TÜRKİYE-İSPANYA-FRANSA ÖRNEĞİ

DOKTORA TEZİ

Danışman : Prof.Dr.Cemal ŞANLI
Hazırlayan : Burhanettin ZENGİN
Öğrenci No : 90/6974

İSTANBUL, 1994

K I S A L T M A L A R

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.d.	: Adı geçen dergi
A.g.m.	: Adı geçen makale
BDT	: Bağımsız Devletler Topluluğu
DPT	: Devlet Plânlama Keşkilâtı
E.Ü.	: Ege Üniversitesi
FF	: Fransız Frangı
G.Ü.	: Gazi Üniversitesi
İ.Ü.	: İstanbul Üniversitesi
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtı
P	: Sayfa (Page)
S	: Sayfa
SS	: Sayfa sayısı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TÇSV	: Türkiye Çevre Sorunları Vakfı
THY	: Türk Hava Yolları
T.İ.O.Y.O.	: Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu
T.K.B.	: Türkiye Kalkınma Bankası
TOOB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TUGEV	: Turizmi Geliştirme ve Eğitim Vakfı
TÜRSAB	: Türkiye Seyahat Acentaları Birliği
TYD	: Turizm Yatırımcıları Derneği
US\$	: ABD Doları
WTO	: Dünya Turizm Teşkilâtı
YAYKUR	: Yaygın Yüksek Öğretim Kurumu

İ Ç İ N D E K İ L E R

Sayfa No

G İ R İ Ş	1-VII
-----------------	-------

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

TURİZM-COĞRAFYA İLİŞKİLERİ VE BİLİM OLARAK TURİZM

1. TURİZMİN TANIMI, UNSURLARI VE DİĞER BİLİM DALLARI İLE İLİŞKİLERİ ..	1
1.1. Turizmin Gelişimi ve Tanımı	1
1.1.1. Turizmin Gelişimi	1
1.1.2. Turizmin Tanımı	5
1.2. Turizmin Unsurları	7
1.3. Turizm Bilimi ve Diğer Bilim Dalları ile ilişkisi	9
1.3.1. Turizm ve İktisat Bilimi	10
1.3.2. Turizm ve Sosyoloji Bilimi	12
1.3.3. Turizm ve Tıp Bilimi	13
1.3.4. Turizm, Hukuk ve Siyaset Bilimi	15
1.3.5. Turizm ve Coğrafya Bilimi	17
1.3.5.1. Coğrafyanın Tanımı ve Konusu	17
1.3.5.2. Coğrafyanın Amacı ve Önemi	20
1.3.5.3. Coğrafya Bilimi ve Turizm ilişkileri	23
2. TURİZM COĞRAFYASININ TANIMI VE KONUSU	30
2.1. Turizm Coğrafyasının Tanımı ve Önemi	30
2.2. Turizm Coğrafyasının Konusu	32
2.3. Turizm Coğrafyası Hakkında Genel Görüşler	34

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

TURİSTİK ARZ-TALEP VE TURİZMDE TALEBİ KARŞILAYAN FAKTÖRLER

1. TURİZMDE ARZ VE TALEP KAVRAMLARI	37
---	----

1.1. Turistik Arzın Tanımı ve Arzı Etkileyen Faktörler	37
1.1.1. Turistik Arzın Tanımı ve Unsurları	37
1.1.2. Turizm Arzını Etkileyen Faktörler	39
1.2. Turistik Talebin Tanımı ve Talebi Etkileyen Faktörler	43
1.2.1. Turizm Talebinin Tanımı ve Özellikleri	43
1.2.2. Turizm Talebini Etkileyen Faktörler	46
1.2.2.1. İktisadi ve Sosyal Faktörler	47
1.2.2.2. Politik ve Psikolojik Faktörler	53
1.2.2.3. İktisat Dışı Faktörler	54
2. TURİZMDE TALEBİ KARŞILAYAN FAKTÖRLER.....	55
2.1. Çekicilikler	55
2.1.1. Tabii Çekicilikler	56
2.1.2. İnsan Yapısı Çekicilikler	60
2.2. Ulaşım	62
2.3. Konaklama Tesislerinin Durumu	65
2.4. Tamamlayıcı Hizmetler	67
2.5. Alt ve Üstyapı Hizmetlerinin Durumu	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TURİZMDE TALEBİ KARŞILAYAN FAKTÖRLER BAKIMINDAN TÜRKİYE TURİZM COĞRAFYASI

1. TÜRKİYE TURİZM COĞRAFYASININ GENEL ÖZELLİKLERİ	72
1.1. Coğrafi Konum ve Yeryüzü Şekilleri Bakımından	72
1.1.1. Coğrafi Konum Bakımından	72
1.1.2. Yeryüzü Şekilleri Bakımından	74
1.2. İklim ve Bitki Örtüsü Bakımından	84
1.3. Akarsu ve Göller Bakımından	90
2. TURİZM ÇEŞİTLERİ BAKIMINDAN TÜRKİYE TURİZM COĞRAFYASININ ÖZELLİKLERİ ...	100

2.1. Tatil ve Dinlenme Turizmi Bakımından	100
2.1.1. Karadeniz Bölgesi	100
2.1.2. Marmara Bölgesi	106
2.1.3. Ege Bölgesi	111
2.1.4. Akdeniz Bölgesi	116
2.1.5. İç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri	120
2.2. Dağ, Spor, Av ve Yayı Turizmi Bakımından	126
2.2.1. Karadeniz Bölgesi	126
2.2.2. Marmara Bölgesi	130
2.2.3. Ege Bölgesi	132
2.2.4. Akdeniz Bölgesi	133
2.2.5. İç Anadolu Bölgesi	137
2.2.6. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri	139
2.3. Sağlık Turizmi Bakımından	141
2.3.1. Karadeniz Bölgesi	145
2.3.2. Marmara Bölgesi	147
2.3.3. Ege Bölgesi	150
2.3.4. Akdeniz Bölgesi	154
2.3.5. İç Anadolu Bölgesi	155
2.3.6. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri	157
2.4. Dini, Tarihi ve Kültürel Turizm Bakımından	159
2.4.1. Karadeniz Bölgesi	162
2.4.2. Marmara Bölgesi	167
2.4.3. Ege Bölgesi	172
2.4.4. Akdeniz Bölgesi	176
2.4.5. İç Anadolu Bölgesi	180
2.4.6. Doğu Anadolu Bölgesi	185
2.4.7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi	186
2.5. Kongre Turizmi Bakımından	189
3. TÜRKİYE TURİZM COĞRAFYASININ TURİSTİK TALEBE ETKİLERİ	194
3.1. Tabii Turizm Değerleri Bakımından	196
3.2. Tarihi ve Kültürel Turizm Bakımından	204

D Ö R D Ü N C Ü B Ö L Ü M

TURİZM COĞRAFYASININ TURİSTİK TALEBE ETKİLERİ BAKIMINDAN TÜRKİYE-İSPANYA-FRANSA ÖRNEĞİ

1. İSPANYA TURİZM COĞRAFYASI VE TURİSTİK TALEBE ETKİLERİ	209
1.1. Turizm Coğrafyası Bakımından Mevcut Potansiyel	210
1.1.1. İspanya'da Turizmin Gelişmesi	211
1.1.2. Turizm Bölgeleri ve Tabii Turizm Değerleri	215
1.1.3. Tarihi ve Kültürel Turizm Değerleri	221
1.1.4. Ulaştırma ve Konaklama Hizmetleri	225
1.1.4.1. Ulaştırma Hizmetleri	225
1.1.4.2. Konaklama Hizmetleri	229
1.1.5. Diğer Turizm Değerleri	230
1.2. İspanya Turizm Coğrafyasının Turistik Talebe Etkileri	232
2. FRANSA TURİZM COĞRAFYASI VE TURİSTİK TALEBE ETKİLERİ	234
2.1. Turizm Coğrafyası Bakımından Mevcut Potansiyel	234
2.1.1. Fransa'da Turizmin Gelişmesi	237
2.1.2. Turizm Bölgeleri ve Tabii Turizm Değerleri	242
2.1.3. Tarihi ve Kültürel Turizm Değerleri	246
2.1.4. Ulaştırma ve Konaklama Hizmetleri	249
2.1.4.1. Ulaştırma Hizmetleri	249
2.1.4.2. Konaklama ve Diğer Hizmetler	253
2.2. Fransa Turizm Coğrafyasının Turistik Talebe Etkileri	256
3. TURİZM COĞRAFYASININ TURİSTİK TALEBE ETKİLERİ BAKIMINDAN TÜRKİYE- İSPANYA-FRANSA ÖRNEĞİ	260
S O N U Ç	276
YARARLANILAN KAYNAKLAR	292
E K L E R	302

G İ R İ Ş

Bugün Dünya'da ekonomik, sosyal, kültürel ve daha pek çok yönü olan turizm, özellikle 20. yüzyılın ortalarından itibaren tüm dünya ülkelerinin dikkatlerini çekmeye başlamıştır. Pek çok ülke ekonomik gelişmesinde turizmin iktisadi özelliklerinden yararlanmış, çoğu azgelişmiş ülkeler de ekonomik gelişme için, turizmi bir çıkış yolu olarak görmeye devam etmektedirler.

Turizmin hızlı gelişmesinde; çalışma gün ve saatlerinin azalması, ücretli izinlerin ihdas edilmesi, sanayi devrimiyle birlikte ülke ve kişi gelirlerinin artması, ulaşım araçlarındaki gelişmelerin çok uzak mesafeleri ulaşılabilir kılması gibi sebeplerin yanında, yıl boyunca çalışan insanların tatil ve dinlenmeye olan ihtiyaçlarının artması, yeni yerler görme, yeni kültürleri tanıma gibi sebepler de oldukça etkili olmuştur.

Dünya'da her yıl milyonlarca insan uluslararası seyahatlere katılmaktadır. Seyahatlere katılan insanların gittikleri ülkelerde konaklama, yeme-içme, eğlenme, gezi, alışveriş v.b. ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yatırımlar hızla artmaktadır.

Turistlerin arzu ve isteklerine cevap verebilecek alt ve üstyapı tesisleri, ülkenin sahip olduğu tabii ve kültürel turizm değerleri, bir ülkeye yönelik turistik talebi doğrudan etkilemektedir.

Dünya'nın en önemli tatil bölgelerinden biri olan Akdeniz havzasında yer alan ülkelere, özellikle İspanya ve İtalya gibi ülkelerin iktisadi gelişmelerinde turizmin büyük rol oynadığı görülmüştür. Dünya Turizm Örgütü'nün (WTO) son yıllara ilişkin verilerine bakıldığında, Dünya turizminden en çok pay alan ülkeler sıralamasında Fransa, İspanya, İtalya v.b. ülkelerin üst sıralarda yer aldığı görülür. Bu ülkelerle aynı iklimi ve

coğrafyayı paylaşan Türkiye'nin Dünya turizminden aldığı pay % 1 gibi çok düşük seviyede seyretmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi; turizmden yüksek ekonomik katkı sağlayan ülkeler mevcuttur. Türkiye'nin de turizmden daha çok kazanabilmesi, ekonomik ve sosyal bakımdan kalkınması ve dünya ile ilişkilerin geliştirilmesi, şüphesiz turizm potansiyelimizin iyi değerlendirilmesiyle mümkündür.

Nitekim bu durum ülkemizde çok iyi kavranmış ve plânlı kalkınma dönemlerinde turizm yatırımlarına ağırlık verilmiştir. Bunun sonucu olarak beşinci plân döneminde hedefler aşılarak turistik yatak kapasitesi, turist sayısı ve turizm gelirlerinde önemli artışlar sağlanmıştır. Ancak bu artışlar ülkemizin turistik potansiyeliyle karşılaştırıldığında çok düşük kalmıştır.

Ülkemizde turizmdeki bu olumlu gelişmelere rağmen, son yıllardaki bazı olumsuzluklar sebebiyle turizmde bir durgunluk yaşanmaktadır. Turistik gelişmenin yavaşlama sebepleri arasında; Türkiye'nin bulunduğu coğrafi bölgedeki istikrarsızlıklar ile artan turizm kapasitesinin tam anlamıyla değerlendirilememesi ve ülkemiz gerçeklerine uygun milli bir turizm politikasının henüz tam anlamıyla oluşturulamaması yanında, turistik ürün çeşitlendirilmesine gidilememesi gibi meseleler sayılabilir.

Son yıllarda Türkiye'nin yakın çevresinde meydana gelen dış kaynaklı çeşitli siyasi, askeri ve ekonomik gelişmelerin Türk turizmini olumsuz etkilediği bilinmektedir. Bunun yanında; çevre kirliliği, ulaştırma, kalifiye eleman eksikliği, pazarlama ve tanıtım faaliyetlerindeki yetersizlikler, yabancı tur operatörlerine bağımlılık ve talebe göre turistik ürünün çeşitlendirilememesi gibi sebepler, ülkemiz turizminin Akdeniz ve Ege sahillerinde yoğunlaşmasına yol açmıştır. Oysa, gelecekte Türkiye'ye yönelik büyük boyutlu turistik talep artışının bu şekilde karşılanması mümkün değildir.

Çeşitli araştırmalara göre son yıllarda ülkemize yönelen turistik talebin oldukça çeşitlilik arzettiği, gelen turistlerin sadece Akdeniz ve Ege sahillerinde tatil geçirmek isteği yanında; tabii manzarası, yaban hayatı, dağ ve spor turizmine uygun alanlarda tatil geçirmek istemektedirler. Bu yönlü turistik talebin karşılanması için, Türkiye turizm coğrafyasının bahsettiği imkânları değerlendirmek gerekmektedir.

Ülkelerin turizm arzını oluşturan tüm turistik cazibe unsurları hakkında, potansiyel turistlere ön bilgiler veren turizm coğrafyası; turizmde pazarlama ve tanıtım faaliyetlerinin etkinliğini artırmada, tur operatörleriyle seyahat acentalarının başarılı tur düzenlemelerinde, insanların tatille ilgili beklentilerinin ve uluslararası seyahate katılmakla sağladığı tatmin düzeyinin artması konusunda büyük yararlar sağlamaktadır.

Bilindiği gibi turizm bilimi; turistik faaliyetlerin bir ülkeye sağladığı döviz girdisi bakımından iktisat, turistin korunmasıyla ilgili hususlar bakımından hukuk, insan davranışları ve müşteri ilişkileri yönünden psikoloji, tabiatın şifa verici kaynaklarından iklim, kaplıca v.b. termal kaynakların hekimlikte kullanılması açısından tıp bilimi, tabii, tarihi ve kültürel zenginliklerin oluşturduğu turizm arzı bakımından da coğrafya bilimi ile içiçedir.

Ancak, turizmle yoğun ilişki içinde olan bu bilim dalları arasında coğrafya ayrı bir yere ve öneme sahiptir. Çünkü, turizmin öznesi olan insanın yaşadığı fiziki çevre ile sıkı bir ilişkisi vardır. Fiziksel çevrenin enerji kaynaklarını güneş, hava, su ve toprak oluşturmaktadır. Tabii ve fiziki çevrenin bu dört elemanı birbirinin tamamlayıcısı olduğundan, güneşsiz havanın, susuz toprağın, turizme uygun mekânlar olmadan da turizmin varolması mümkün değildir. Böylece tabii ve fiziki çevrenin bu dört unsuru, asırlar boyunca insanoğluna hastalıklarında şifa, zindelik ve güzellik,

boş zaman süresinde de seyahatlerinde başlıca çekim unsuru olmuştur.

Aslında bir ülke, bölge ya da turistik yörede çekim kaynağı olan iklim, bitki örtüsü, akarsular, göller, denizler, dağlar ve vadiler, yaylalar, yabani hayvan topluluklarından kuşlar ve memeli hayvanlar, jeotermal kaynaklar bakımından kaplıcalar, şifalı sular, jeolojik yapı bakımından tabiat harikaları, volkanlar, kraterler, yeraltı suları, mağaralar, rekreasyon ve dinlenme alanları bakımından tabii manzaralar, gezinti alanları, spora elverişli mekânlar, dinlenme ve eğlence merkezleri, av bölgeleri gibi çevre unsurları turizmin tabii değerlerini oluşturmaktadır.

Dünya'daki pek çok turistik çekim merkezi, tabii çevrenin arzettiği çok fonksiyonlu rekreasyonel kaynaklardan bir veya birkaçına sahip olmaları, o bölgeye yönelik turistik talebi olumlu yönde etkilemektedir.

Ülkemiz de, bulunduğu coğrafi konum bakımından yukarıda belirtilen tabii ve kültürel turistik değerler açısından büyük bir potansiyele sahiptir ve her bölgesi belirtilen değerlerin bir veya birkaçını bir arada turiste sunabilmektedir.

20. Asrın son yılları Türkiye'miz için bir kalkınma dönemi olmalıdır. İki binli yıllarda, turizm yatırımları ülke genelinde gerçekleştirilmeli ve ülkemiz 21. asra gelişmiş ülkeler arasında yer alarak girmelidir. Yurdumuzun kalkınması için gerekli olan kaynağın önemli bir kısmı turizmden pekala sağlanabilir. Çünkü Türkiye, bölgesinde insan unsuru, sanayisi, tabii kaynakları ve bilgi birikimi bakımından sahip olduğu güçle, atılım yapabilecek ülkelerin başında yer almaktadır. Turizm sayesinde, kaynak sıkıntısı çeken Türk ekonomisi, yeni ilave kaynaklar bulmada zorlanmayacaktır.

Turistik coğrafya bakımından ülkemizin sahip olduğu potansiyel, turistlerin ihtiyaç duydukları her türlü aktivitelerin gerçekleştirilmesine cevap verebilecek durumdadır. Bu coğrafi potansiyeli değerlendirerek, ülke

ekonomisinin, dolayısıyla insanımızın hizmetine sunmak başta hükümetlerin, turizm sektörünün ve turizmle ilgili olan herkesin görevidir.

Dünya'da hızlı gelişen sektörlerden biri turizmdir. Turizm, sağladığı döviz ve istihdam imkânları ile de ülkemizin kalkınmasında büyük önem arz etmektedir. Son yıllarda eskiye oranla Türk turizminde büyük atılımlar gerçekleştirilmiştir. Sahip olduğumuz tabii ve kültürel mirasın yanı sıra, turistik mevzuattaki değişikliklerin de bu atılımda etkisi olmuştur

Bu sayede, 1963 yılında 7.7 milyon dolarlık turizm geliri ve 10.266 yatak kapasitesinden, 1992'de yaklaşık 4 milyar dolar turizm geliri ve 290 bini aşkın yatak kapasitesine ulaşılmıştır. Ancak, bu atılım esasen Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerimizde ve büyük bölümü sahil şeridinde gerçekleşmiştir. Son yıllardaki bu gelişmenin devamı için bugün ve gelecekte de, turizmin ülke geneline ve yıla yaygınlaştırılarak çeşitlendirilmesi gerekmektedir.

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de, turizmde kaydedilen gelişmeler ve devletin turistik yatırımları yüksek oranda desteklemesi sonucu, coğrafi ve tabii değerlerin yoğun olarak kullanıldığını görmekteyiz.

Turistik yatırımların genellikle kırsal alanlarda tabii doku içerisinde yoğunluk kazandığı ve bu alanlarda turizmin gelişme şansının yüksek olduğu gözlenmektedir. Çünkü turizm için deniz, güneş, kum ve yeterli yatak kapasitesinin artık yeterli olmadığı herkesce kabul edilmektedir. Yapılan araştırmaların ortaya koyduğu gerçek, turistlerin özellikle tabii yapısı çeşitlilik arzeden ve korunmakta olan bir ülkede, tatil özlerylerini gidermeyi düşündükleri şeklindedir.

Bu çalışmada, turistlerin tatillerini geçirmek amacıyla özellikle tercih ettikleri tabii ve coğrafi turizm değerleri yanında, tarihi ve kültürel turizm değerleri ele alınmıştır. Yapılan bir anket çalışması ile de,

Türkiye'ye yönelik tabii ve coğrafi turistik talebin incelenmesine çalışılmıştır.

Dört bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde; turizmin tanımı, unsurları ve diğer bilim dalları ile ilişkileri kısaca ele alınmış, turizm bilimi ile coğrafya bilimi arasındaki ilişkiler detaylı olarak incelenmiştir. Bilim adamlarının turizm coğrafyası hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir.

İkinci bölümde; turistik arz ve talebin tanımı ve unsurları, turistik talebi karşılayan faktörlerden tabii ve insan yapısı çekicilikler, ulaşım, konaklama, alt ve üstyapı hizmetleri ile diğer tamamlayıcı hizmetlerin turistik talebi karşılamada gördükleri işlevler anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde, turizmde talebi karşılayan faktörler bakımından Türkiye turizm coğrafyasının özellikleri, örnekleme yöntemi kullanılarak yapılan bir anket çalışması ile değerlendirilerek, turizm çeşitlerine göre bölgelerimizin sahip olduğu tabii, tarihi ve kültürel turizm değerleri incelenmiştir. Anket çalışmasında kullanılan form örnekleri ekler bölümünde verilmiştir.

Dördüncü bölümde ise, sahip oldukları turistik coğrafya bakımından Türkiye, İspanya ve Fransa birlikte ele alınmıştır. İspanya ve Fransa turizm coğrafyası incelenmiş, bu ülkelerdeki turistik coğrafyanın, yine bu ülkelere yönelik turistik talebe olan etkileri tartışılmıştır. Bu bölümün sonunda her üç ülkenin gerek turizm coğrafyası ve gerekse turizm sektörü bakımından mukayesesi tablolar yardımıyla yapılmıştır.

Bu amaçla, her üç ülkeye yönelik turistik talebin unsurları ile turistik arz kaynakları ortaya konmuştur. Sonuçta; turizmde uzmanlaşmış ülkelerden Fransa ve İspanya ile aynı turistik pazardan pay alan ve turistik coğrafya bakımından bu ülkelerden daha zengin olan Türkiye'nin bu pastadan

daha fazla pay alması gerektiği vurgulanmıştır.

Bu araştırmayı yaparken büyük yardımlarını gördüğüm, başta Danışman Hocam İ.Ü.İktisat Fakültesi Öğretim Üyesi Prof.Dr.Cemal ŞANLI'ya bölümün diğer değerli Öğretim Üyelerine, yazım esnasında yardımlarını esirgemeyen SAÜ Öğretim Üyelerinden Doç.Dr.Gültekin YILDIZ, Doç Dr.Salih ŞİMŞEK, Doç.Dr.Cihangir AKIN ve Y.Doç.Dr.Cevdet ÇAYIR'a teşekkürlerimi arzederim.

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

TURİZM-COĞRAFYA İLİŞKİLERİ VE BİLİM OLARAK TURİZM

1. TURİZMİN TANIMI, UNSURLARI VE DİĞER BİLİM DALLARI İLE İLİŞKİSİ

1.1. Turizmin Gelişimi ve Tanımı

1.1.1. Turizmin Gelişimi

Tarihin eski dönemlerinden beri var olagelen turizm, günümüzde büyük bir ekonomik potansiyel haline gelmiştir. Tarih öncesi dönemde, insanlar çeşitli sebeplerle geziyor ve bir yerden diğer bir yere göç etme zorunluluğunu hissediyordu. Bunun en önemli sebebi yeme-içme ve barınma ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Ayrıca, diğer canlı varlıklardan farklı bir yapıya sahip olan insan; gezip görme, yeni şeyler öğrenme gibi arzuların da sahibidir. Yani ilk seyahatler bu amaçlara yöneliktir.

Önceleri her türlü ihtiyacını sağlamak için yer değiştiren insan, ilk çağla birlikte artık belirli bir yerde ve belirli bir bölgede toplu yaşamaya başladı. Yerleşik düzen insan ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için ticari faaliyetlerin gelişmesine öncülük etmiştir. İlk çağda seyahat sebeplerinin başında ticari faaliyetler ilk sırayı alırken, yine aynı dönemde dini inançlar, sağlık problemleri ile spor ilk çağ insanının belli başlı seyahat sebeplerini oluşturuyordu (1).

Orta çağın ilk yarısında turizme damgasını vuran, dini turizm hareketleridir. Dini turizm hem Ortadoğu'da hemde Avrupa'da kendini göstermiştir. Geniş kitleler İslamiyet ve Hristiyanlık açısından mukaddes

(1) Sait EVLİYAĞLU, Genel Turizm Bilgileri, G.Ü.Mesleki Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara, 1989, s.17.

sayılan yerleri ziyaret amacıyla, büyük güçlükleri göze alarak seyahat etmişlerdir (1). Ortaçağın en önemli seyahat olaylarından biri de Haçlı seferleridir. Haçlı seferleri, doğudan batıya kadar kalıcı etkileri olan kültürel bir akımın oluşmasına aracılık etmiştir. Daha önceki dönemde zevk, eğlence ve dinlenme motifleri ağır basarken, ortaçağda kaplıcalar daha çok sağlık sebebiyle ziyaret edilmiştir. Dünya'yı keşif gezileri de bu dönemin önemli turizm olaylarındanıdır.

Ortaçağdaki turizm hareketleri için seyahat motifi olarak; din, sağlık, dinlenme, yabancı ülke ve insanların tanınması ve araştırılması, macera hevesi, yeni şeyler öğrenme amacı, estetik zevki, politik toplantılara katılma, tabiattan zevk alma gibi motifler sayılabilir (2).

Yeniçağa gelindiğinde ekonomik ve sosyal alanda gerçekleşen büyük değişiklikler sebebiyle, seyahat kavramının kapsamı da değişikliğe uğrayarak genişlemiştir. Buharla işleyen makinelerin icadı, dünya üzerinde yeni karaların keşfedilmesiyle sömürgecilik döneminin başlaması, insanların yeni yerler görme merakı gibi sebepler, seyahatlere olan ilgiyi artırmıştır.

İtalya'da başlayan rönesans hareketleri, Avrupa'nın diğer ülkelerinden bu ülkeye öğrenci akınına sebep olmuştur. Bu dönemde seyahatler zenginler sınıfı tarafından zevk için, eğitim-öğretim ya da görev için yapılmaktaydı. Bunların dışındaki seyahatler daha çok ticari amaçla gerçekleştirilmekteydi (3).

18. Yüzyıl sonlarına doğru deniz kıyılarına, kumsallara ve şifalı sulara yönelik insan hareketlerinin giderek yoğunlaşması, bu tür tabii

(1) Tunca TOSKAY, Turizm, Turizm Olayına Genel Yaklaşım, Der Yayınları, No:26, İstanbul, 1983, s.82.

(2) A.g.e., s.86.

(3) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., ss.28-29.

değerlere sahip yerlerde plâj ve kaplıca kentlerinin kurulmasına elverişli bir ortam da oluşturmuştur (1).

Yeniçağ turizminin özellikleri şöyle özetlenebilir. Turizme katılanlardan ilk grup feodal dönemden bu asra kadar gelen zenginler, yeni kapitalist sınıf ve bazı serbest meslek sahipleridir. Ancak, daha sonra bu gruba yüksek devlet memurları da katılmıştır. I.Dünya Savaşı'ndan hemen önce, ücretli tatilin yaygınlaşmasının da etkisiyle orta dereceli memurlar ile orta sınıfa mensup tüccar ve zanaatkârlar tatil yapabilecek duruma gelmişlerdir (2).

Ulaşımındaki gelişmeler tatilcilerin hız ve konfor bakımından tatmini sağlamıştır. 19. Yüzyıl boyunca boş zaman kavramı şehirlerde yaşayan insanların zihninde yer etmiş, yıllık izinler çalışma şartlarından biri haline gelmiştir. Tatil talebinin artmasının doğurduğu ihtiyaçların tatmini, ulaştırma kesimi tarafından gerçekleştirilirken, konaklama tesislerinin kapasiteleri, mekâna dağılımları ve özellikleri pazarın yeni şartlarına hızla uymaya çalışmıştır (3).

20. Yüzyıla gelindiğinde insanlar artık denizde, karada ve havada motorlu araçlarla seyahat edebiliyorlardı. Önceleri çok uzun süren yolculuklar, teknolojik gelişmelere paralel olarak hızlı bir şekilde kısalmıştır.

20. Yüzyılın ilk yarısında turizm artık sıradan ve günlük bir olay değil, devletlerin bütçelerinde döviz getirici, çok önemli bir yere sahip, teorileri ve uygulamalarıyla ekonomik ve sosyal bir bilim olarak yerini almıştır (4).

(1) Ziya ERALP, Genel Turizm, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, No:44, Ülkemiz Matbaası, Ankara, 1982, s.19.

(2) Tunca TOSKAY, a.g.e., s.93.

(3) A.g.e., ss.93-94.

(4) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., s.35.

Turizm, 1920'li yılların sonlarına doğru 1929 ekonomik krizinden önce o zamana kadarki en yüksek gelişmişlik düzeyine ulaşmıştır. Ancak, ekonomik kriz ve arkadan II.Dünya Savaşı bu gelişmeyi durdurmuş, turizm hareketleri daralmıştır.

II.Dünya Savaşı'nın zararları ve etkileri giderildikten sonra, turizm günümüze kadar çok hızlı gelişerek şimdiye kadarki en yüksek seviyesine ulaşmıştır (1).

TABLO: 1- Dünya'da Turizme Katılanlar ve Turizm Gelirleri
(1987 ve 92 yılı rakamları tahminidir)

Yıllar	Turist Sayısı (milyon)	% Değişim	Turizm Gelirleri (milyar US \$)	% Değişim
1980	270	3.0	70	5.3
1981	279	3.3	77	10.0
1982	290	5.5	81	5.2
1983	292	0.4	97	6.4
1984	312	6.8	100	3.1
1985	325	4.2	105	5.0
1987	378	-	150	-
1992	400	-	180	-

KAYNAK: Economic Review of World Tourism, WTO Press, Madrid, 1986, p.18.

Tabloda görüldüğü gibi 1985 yılında 325 milyon kişi dış turizme katılmıştır. Günümüzde ise bu 400 milyonu aşmıştır. 1950-60 döneminde yılda ortalama % 10.6, 1960-70 döneminde % 9, 1970-80 döneminde % 5.6, 1980-90 döneminde ise ortalama % 6'lık bir artış gözlenmektedir.

1950 Yılında 2 milyar dolar civarında olan dünya turizm gelirleri, 1975 yılında 30 milyar doları geçmiştir. 1987 yılı turizm gelirleri ise 150 milyar doları aşmıştır. Bugün dünya turizm gelirlerinin 180 milyar

(1) Tunca TOSKAY, a.g.e., s.95.

dolara yaklaştığı gözlenmektedir.

Sonuç olarak; yukarıda belirtilen gelişme hızının önümüzdeki yıllarda da süreceği kabul edilmektedir. Dolayısıyla da turizm olayının boyutları günden güne hızlı bir gelişim göstereceğini söyleyebiliriz. Gelişme hem turist sayısında hem de turizm gelirlerinde olacaktır.

1.1.2. Turizmin Tanımı

İnsanlar tarihin her çağında değişik sebeplerle seyahat ettiklerine göre, turizm yeni bir olay değildir. Ancak, günümüzde sanayinin gelişmesi, kişi başına düşen gelirin artması, refah seviyesinin yükselmesi, insanların serbestçe kullanabilecekleri boş zamanlarının çoğalması, turizme tarihte insanların ticari, dini ve askeri amaçlarla yaptıkları seyahatlerden çok farklı bir boyut kazandırmış, turizm 20.yüzyılın bir vak'ası, sosyal ve ekonomik olayı özelliğini kazandırmıştır (1).

Turizm olgusunun kavranması veya ifade ettiği anlamı belirlemek amacıyla yapılan çalışmalar, 19.yüzyılın sonlarına kadar uzanır. Turizmin değişik yönlerine farklı önem atfeden yazarlar, bu güne kadar birbirinden oldukça farklı tanımlar yapmışlardır (2). Turizmle ilgilenen yazarların konuya değişik açılardan bakmaları, turizmle ilgili çok değişik tanımların ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Turizm, eskiden insanların ticari, dini, askeri v.b. sınırlı amaçlarla yaptıkları gezi şeklinde iken, bu gün çok yönlü bir olay şekline dönüşmüştür. Turizmi tanımlamaya çalışırken bu sebeple çok zorluk çekilmektedir.

Genel bir tanımla turizm, bir bölgenin tabii, tarihi ve kültürel özelliklerini görüp, hissetmek ve onlardan yararlanmak amacıyla yapılan

(1) Hasan OLALI, Turizm, MEB Yayını, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, ss.1-2.

(2) Tunca TOSKAY, a.g.e., s.19.

gezidir (1) şeklinde tarif edilebilir.

Öznesini "insan"ın teşkil ettiği turizm ilk tanımlanmaya çalışıldı-
ğı yıllarda, belli kriterler üzerine inşa edilmiş, turizm olayının ilk a-
şamada en önemli iki boyutu "seyahat" ve "konaklama" olarak kabul edilmiş-
tir. İnsan hayatındaki dinamik yapı, turizm olayının zaman içinde, bugün
kabul ettiğimiz turizm tanımlarına gelinceye kadar, sürekli değişerek ta-
nımlanmaya çalışılmıştır (2). Bu tanımlar turizmin çok yönlü bir olay ol-
duğunu fark edildiği ölçüde değişmiş ve kapsamına sürekli yeni boyutlar
ilāve edilerek, turizmin toplum hayatında arzettiği önem, genellikle önem-
li olduğu yönüyle tanımlanmasına sebep olmuştur (3).

Turizmi sadece ulaştırma yönüyle ele alan nominal tanımlar, ekono-
mik yönü ile ele alan ekonomik tanımlar, ziyaret edilen yörede oluşturdu-
ğu etki ve ilişkiler bakımından ele alınan üniversal tanımlar, Uluslararası
Turizm Uzmanları Birliği'nin (AIEST) turizmi bilimsel açıdan belirlemek
üzere yaptığı tanımlar, turizm istatistiklerinde uluslararası bir standart
oluşturmak bakımından yapılan 1937 Milletler Cemiyeti tanımı ve 1963 Roma
Konferansı Tanımı, bu konuda yapılan çalışmaların ana başlıklarını oluş-
turmaktadır (4).

Turizm; insanların devamlı ikamet ettikleri çalıştıkları ve her za-
man olağan ihtiyaçlarını karşıladıkları yerlerin dışına seyahatleri ve bu-
ralardaki genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetleri talep

(1) Faruk ANDAÇ, "Turizm ve Önemi", Erciyes Üniversitesi, Nevşehir T.İ.O.Y.O Turizm Dergisi,
Sayı:1, Nevşehir, 1989, s.1.

(2) Tunca TOSKAY, a.g.e., s.19.

(3) Adem ŞAHİN, İktisadi Kalkınmadaki Önemi Bakımından Türkiye'de Turizm Sektöründeki Geliş-
melerin Değerlendirilmesi, TOOB Yayını, Ankara, 1990, ss.1-2.

(4) A.g.e., s.2.

ederek, geçici konaklamalarından doğan olaylar ve ilişkiler bütünüdür (1) şeklinde tarif edilmektedir.

Turizm olayının çok boyutlu oluşu ve diğer faaliyet sahaları ile olan karmaşık ilişkileri, konunun her yönünü kavrayacak anlamlı bir tanıımı yapmayı zorlaştırmaktadır. Nitekim günümüze kadar yapılan tanımlar belirli bir durumu anlatmak ve o anda ortaya çıkan meseleleri çözmek amacına yöneliktir (2).

Bu durum turizmin bir bilim dalı olarak gelişmesini geciktirmiş ve özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında dikkatle ele alınan bir bilim dalı olmasına vesile olmuştur. Gelecekte turizmin alacağı boyutlara göre, turizm tanımlarının kapsamlarının değişeceği kanaatine varmak zor değildir. Yani turizmin tanımı, zamana ve zemine göre ve turizm olayının alacağı pozisyona göre değişiklikler gösterebilecektir.

1.2. Turizmin Unsurları

Genellikle turizmde tanımlar yapılırken, turizmin ihtiva ettiği unsurlar da en geniş bir şekilde tanımlamaya dahil edilir. Çünkü, bir olayın elemanlarını kapsamayan tarif yapmak pek mümkün değildir. Turizmle ilgili hususları dikkate alan bir tanımda, şüphesiz turizmle ilgili bazı unsurların yer alması kaçınılmazdır.

Turizm olayı içinde genellikle dinamik bir unsur olarak kabul edilen "seyahat" faktörü vardır (3). Esasen turizm olayı, seyahat faktörünün varlığına bağlıdır. Seyahat olmadan turizm olayı tam anlamıyla gerçekleşemeyeceğine göre, turizm içinde seyahatin varlığı bir zorunluluktur.

(1) Tunca TOSKAY, a.g.e., s.39.

(2) Robert W. McINTOSH, Charles R. GOELDNER, Turizm İlkeler Uygulamalar Felsefeler, Çeviren: F.Aylin MUTLU, TUGEY Yayını, İstanbul, 1987, s.3.

(3) Tunca TOSKAY, a.g.e., s.35.

Turizmde ulaştırma-seyahat insanların mekân içinde yer değiştirmelerini sağlayan basit bir kavram olmaktan çıkmaktadır. İnsanların mekân içinde yer değiştirmeleri, diğer varlıkların yer değiştirmelerinden çok farklı özellikler taşımaktadır.

Hangi seyahatlerin turizm olayı içinde sayılabileceğine "açılan mesafe" ve "seyahat amacı" birlikte ele alınarak karar verilebilir. Bazan çok kısa sayılabilecek seyahatler, amacı ile birlikte ele alındığında turizm olayının doğmasına sebep olurken, aksine nisbeten uzun seyahatler turizm olayı oluşturmayabilir (1).

Buraya kadar yaptığımız açıklamalarla kesin olmamakla birlikte, seyahat unsuru turistik hareketin oluşması için mutlaka gerekli olup, insanların coğrafi bakımdan turistik alanlarda yer değiştirmesiyle turizm gerçeleşebilmektedir.

Turizm olayının oluşmasında ve tanımlanmasında mutlaka gerekli ikinci unsur "konaklama" dır. Turizm olayının ve tanımının vazgeçilmez unsuru olan konaklama kavramının açık olarak belirlenmesi gerekir (2). Yani, hangi konaklama türlerinin hangi amaçla gerçeleştirilen konaklamanın, turizmin bir unsuru olarak kabul edilebileceğinin tesbiti gerekir. Aksi halde, değişik türdeki konaklamaların turizme dahil edilmesi sonucu, turizmden beklenenleri gerçek anlamda ifade etmeyebilecektir.

Konaklama kavramına açıklık getirilirken dikkate alınması zorunlu meseleler, konaklamanın nerede yapıldığı, süresi ve konaklamanın sebebidir. Konaklamanın devamlı ikamet edilen yer, devamlı çalışılan yer ve normal yaşantıda olağan sayılan ihtiyaçların karşılandığı yerler dışında gerçeleştirilmesi gerekir. Böylece bahsedilen yerlerin dışında konaklama gerçek-

(1) Tunca TOSKAY, a.g.e., s.36.

(2) A.g.e., s.36.

leştirilirse yer değiştirme sağlanmış olacaktır.

Turizm olayının gerçekleşip gerçekleşmediği konusunu aydınlatmak bakımından, seyahat ve konaklamanın amacı da önemlidir. Kişinin herhangi bir yere seyahati ve orada konaklaması, çalışma ve devamlı yerleşme amacına yönelikse, seyahat, günlük ihtiyaçların karşılanması için olağan bir seyahat ise, bu hallerde turizm olayı söz konusu olamaz (1). Bunun sebepleri arasında, kazanç sağlamaya, daimi ikamet amacıyla yerleşmek ve normal ihtiyaçların karşılanması gibi amaçlar sözkonusudur. Hal böyle olunca, bu kabil seyahatleri turizm olayı içerisinde mütalaa etmek mümkün olamamaktadır.

1.3. Turizm Bilimi ve Diğer Bilim Dalları ile İlişkisi

Turizmin ortaya çıkması her ne kadar tarihin eski devirlerine dayanırılıyorsa da, nemsenip bilim olarak ele alınmaya başlaması 19. yüzyıl sonları ile 20. yüzyılın başlarına rastlar.

Turizm, 18. yüzyıl sonlarında toplumlarca önemsenmeye başlanmıştır. Toplumbilimciler arasında turizmle ilgilenenler, başta iktisadi görüş olmak üzere, turizme değişik açılardan bakarak onunla ilgili çok değişik tanımlar yapmışlardır (2).

Ayrıca ülkelerin ekonomileri üzerinde önemli etkileri olan turizm olayının daha açık bir biçimde ortaya konabilmesi için, turizmle ilgili değişik kavramların tanım ve açıklamalarını yapmaya çalışmışlardır. Bu yönlü çalışmalar daha sonra özellikle 19. yüzyılın sonlarında turizmin sosyal bir bilim olarak ortaya çıkmasına yardımcı olmuştur.

(1) Tunca TOSKAY, a.g.e., s.38

(2) Sait EVLİYAÖğL, a.g.e., s.45.

Turizm, Hunziker ve diğer yazarlar tarafından sosyal bir olay olarak değerlendirilmektedir. Gerçekten, sosyal olay "...iki veya daha fazla insanın ne şekilde olursa olsun ruhi faaliyetleriyle ilgili olan her münasebet..." olarak tanımlanmaktadır (1).

Turizm, sağladığı yararlarla tüketicii, üreticiyi, toplumu ve milli ekonomiyi ilgilendiren büyük boyutlu bir olaydır. Bu olay, insanların seyahat ve geçici konaklamalarından doğan ihtiyaçların karşılanması ile ilgili olduğu için sosyal bir nitelik taşır. Sosyal olaylar ise sosyal bilimlerin konusu olduğundan turizm de sosyal bir bilimdir (2).

Ayrı bir bilim dalı olarak turizmden bahsedilebileceğine göre, turizm bilimi inceleme ve araştırmalarının amacının ne olduğunun, çalışmaların hangi amaçların gerçekleşmesine hizmet edeceğinin bilinmesini gerektirir.

Turizm biliminin amacı, önce turizm olayının tanınması, turizmle ilgili kavramlara açıklık getirilmesi, turizm teorisinin geliştirilmesi, kendine yöneltilen problemlerin çözümüne yardımcı olmak, turizm biliminin görevleri arasında en önde gelenleridir (3). Belirtilen görevlerin dışında turizmin görev kabul edebileceği pek çok hususlar da mevcuttur.

1.3.1. Turizm ve İktisat Bilimi

İktisat ilmi, insan ihtiyaçlarını ve bunların karşılanmasına yönelik çalışmaları inceleyen bir bilimdir. Turizm bilimi de, turistik olayların kapsamını, gelişme şartlarını ilmi metodlarla ekonomik açıdan araştırarak, turistik olaylar arasında sebep ve sonuç ilişkilerini bulur ve bu

(1) Tunca TOSKAY, a.g.e., s.50.

(2) Hasan OLALI, a.g.e., s.3.

(3) Tunca TOSKAY, a.g.e., s.51.

ilişkilerin temel ilkelerini ortaya koyar (1).

Turizmin iktisat açısından taşıdığı önem, turizmle uğraşan bilim adamlarınca geniş olarak ele alınmıştır. Turizm olayını tanımlayanların öncüleri daha ziyade konunun iktisadi yönünü dikkate almışlardır. İktisatçıların turizmi ele alırken üzerinde en çok durdukları husus, turizmin ödemeler bilançosu açısından etkileri ve önemi olmuştur.

1920'lerin sonlarına doğru turizm bazı ülkelerin ekonomileri için, önemi hızla artan bir faaliyet özelliğini kazanmış, özellikle ödemeler bilançosu yönünden ağırlığı arttıkça dikkatleri üzerine çekmeye başlamıştır (2).

Turizm, boş zamanın ve tasarrufun nasıl kullanılacağına ilişkin ekonomik bir kararla başlayan ve yatırım, tüketim, istihdam, ihracat ve kamu gelirleri gibi ekonomik boyutları olan bir olaydır (3). Bir ekonomi içinde bu kadar değişik etki ve boyutları olan turizmin, iktisat ilminin ilgisini çekmemesi zaten mümkün değildir. Bu sebeptendir ki turizm bir bilim dalı olma hüviyetini kazanmadan önce, iktisadi yönüyle ele alınmış ve inceleme konusu olmuştur.

Günümüzde , dünya ve ülkeler ekonomileri için büyük önem kazanan turizm, konu ile uğraşanların çoğu tarafından iktisadi yönü ağır basan bir olay olarak görülmekte, bu yönüyle incelenmektedir. Turizmin çok yönlü ve karmaşık bir olay olması sebebiyle, ayrı bir bilim dalı olarak kendi uzmanlarınca incelenmesi ve sonuçların ortaya konulması, bizim daha etkin sonuçlar almamızı sağlayacaktır. Dolayısıyla, olaya bu yönüyle yaklaşıldığı

(1) Hasan OLALI, a.g.e., s:4.

(2) Tunca TOSKAY, a.g.e., ss.53-54.

(3) İsmet S. BARUTÇUGİL, Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri, Beta Basım Yayın A.Ş., Yayın No: 84, İstanbul, 1986, s.33.

takdirde, turizmin tamamen iktisat ilminin inceleme alanına giren bir olay olduğu şeklinde yanlış bir kanaate varılmaması gerekir.

Sonuç olarak, turizmin bütünüyle iktisadi bir olay olmadığı, ancak olayın iktisadi yönünün ağır bastığı söylenebilir. Turizm bir bütün olarak, varsayımları, şekli ve etkileri ile iktisadın dışında sayılmaktadır. Yani turizmin kendisi iktisat dışı etkiler altındadır. Ancak oluşumunda, ulaştırma olayı olma özelliğinde ve kurumlarının işleyişinde ekonomik kurallar geçerli olmaktadır (1). Aslında, günümüzde etkileri bakımından turizm ve iktisat içiçedir, birbirinden tamamen ayrılmaları da mümkün değildir.

1.3.2. Turizm ve Sosyoloji Bilimi

Turizm meydana getirdiğı aktiviteler bakımından sosyal bir olay olarak tanımlanmaktadır. Yani toplumu ilgilendiren bir olay olması sebebiyle sosyallik arzeder. Turizm olayı toplum ve insan hayatının ve de insanların birlikte yaşamalarının bir yönünü ortaya koymaktadır. Böylece turizm ile sosyoloji arasındaki sıkı ilişki kendiliğinden belirlenmiş olmaktadır.

Zira sosyoloji, insanların birlikte yaşamaları yani toplum ile, toplumun olayları, yapısal bağlantıları, gelişmesi ve gelişme dönemleri ile insan davranışının motifleriyle ilgilenmektedir. Sosyoloji için turizm olayı, son derece enteresan bir inceleme konusu olması gerekir. Çünkü, turizm belli şartlar altında ortaya çıkan "olaylar ve ilişkiler bütünü..." olarak ele alınmaktadır.(2).

Günümüzde, toplum içinde önemli bir olay haline gelen turizm hareketine insanların giderek daha geniş ölçüde iştirak etmelerinin sebepleri,

(1) Tunca TOSKAY, a.g.e., ss.56-57.

(2) A.g.e., ss.60-61.

iştirak biçimleri ve turizm olayının seyri esnasında ortaya çıkan ilişkiler sosyoloji açısından önem arz etmektedir.

Sosyolojinin turizm olayı ile beraber ele aldığı boş zaman kavramı ile turizmin ilgi alanlarının kesiştiği hususlardan biridir. Bunun yanında sosyolojinin boş zaman kavramı ile birlikte ele aldığı bir diğer husus da yer değiştirme olayıdır.

Turizmle ilgili yer değiştirmenin sosyolojik açıdan özellikleri yer değiştirme-işe bağılılıktan kurtulma, bir toplumun çeşitli grupları için yer değiştirme dönemlerinin aynı olması, yer değiştirmenin bir amaca yönelik olması v.b.dir (1).

Sosyoloji bilimi turizmi incelerken üzerinde durduğu konulardan biri de, turist yani devamlı yerleşim yerinin dışına seyahat eden, konaklayan ve orada yabancı olan kişidir. Turistin yeni çevredeki davranışları, davranışlarını etkileyen faktörler, gittiği yerdeki insanlarla ilişkileri gibi hususlar sosyoloji biliminin, dolayısıyla turizmin inceleme konularının bir bölümünü oluşturacaktır. Belirtilen hususlar turizm ile sosyoloji bilimi arasında sıkı ilişkilerin mevcudiyetini göstermektedir.

1.3.3. Turizm ve Tıp Bilimi

İnsanları seyahate sevkeden en önemli sebeplerden biri sağlık ve tedavi ihtiyacıdır. Sağlık konusunun insan için taşıdığı önemin büyüklüğü sebebiyle, sağlık ve tedavi amaçlı seyahatler, günümüzde gittikçe artan ekonomik, teknolojik, sosyal v.b. imkânlarla paralel olarak büyük bir artış göstermektedir. Çünkü, sağlık ve sağlık amaçlı seyahatler bir bakıma mecburi nitelik kazanmaktadır (2).

(1) Tunca TOSKAY, a.g.e., ss.61-62.

(2) Hasan OLALI, a.g.e., s.73.

Tıp bilimi turizm ile bir çok yönden ilgilenir. Milyonlarca insanın uzun mesafeleri katetmeleri, yeni beşeri ve tabii çevrelere girmeleri, kendilerinin farklı fiziki ve psikolojik özelliklere sahip olmaları, tıbbın ilgi alanına giren pek çok problem doğurmaktadır (1).

Turistlerin çok değişik mekânlara seyahat etmeleri, tipik seyahat hastalıklarına sebep olmakta, belirli yerlerdeki hastalıkların hızlı bir şekilde değişik bölgelere yayılmasına yol açabilmektedir.

Turistin devamlı yaşadığı yerle, seyahat ettiği yer arasındaki iklim farklılıkları da çeşitli hastalıklara yolaçmaktadır. Ayrıca, seyahatlerde oluşan kazalar, tatilde meydana gelen kazalar ve yaralanmalar turizmin gelişmesiyle birlikte artmıştır.

Seyahat edenlerin sağlıklarıyla ilgili yukarıda belirtilen ve benzer sebeplerin incelenip uygun çözümlerin geliştirilmesinde tıp bilimine büyük görevler düşmektedir (2). Meseleye bu yönüyle bakıldığında, turizm ve tıp biliminin ortak yönlerinin çok fazla olduğunu söyleyebiliriz.

Daha öncede belirtildiği gibi, insanların seyahat sebeplerinden biri de sağlık amacıyla olmaktadır. Turizm literatüründe termalizm ve klimatizm olarak anılan sağlık turizmi; dünyada değişik coğrafi alanlarda bulunan ılıca, kaynarca, kaplıca, içme, maden suyu v.b. isimlerle de anılan termal kaynaklar ile bazı hastalıkların tedavisine iyi gelen iklim tedavisine uygun alanlarda bulunmak, bilinen en eski ve önemli tedavi amaçlı kullanım şekilleridir (3).

Gerçekten bu kaynakların bileşimlerindeki madeni tuzların özelliklerle-

(1) Tunca TOSKAY, a.g.e., s.62.

(2) A.g.e., ss.62-63.

(3) Hasan OLALI, Alp TİMUR, Turizm Ekonomisi, Ofis Ticaret Matbaacılık Yayını, İzmir, 1988, s.76.

rine göre çok çeşitli hastalıklara iyi geldiği, tıp bilimince ispatlanmıştır.

Sonuç olarak, tıp bilimi insanların tüm yıl boyunca bekledikleri tatillerini kendi arzularına, beklentilerine ve toplumsal beklentilere uygun olarak geçirmelerini sağlamak yönünden büyük görevleri ifa etmektedir (1). Turizm gelişmesini sürdürdükçe , tıp ile turizmin ilgi alanları ve işbirliği halinde olacakları alanlar da gelişme gösterecektir.

1.3.4. Turizm, Hukuk ve Siyaset Bilimi

Toplumun pek çok kesimini ilgilendiren turizmin hukuk bilimi ile ilişkileri çok yönlüdür. Hukuk bilimi toplum düzenini sağlayan kuralları koyarken, turizm olayını bir kenara bırakması yani kapsam dışı bırakması düşünülemez. Örnekleme gerekirse; turistik işletmelerin çalışmaları ile ilgili konulmuş kurallar, meselâ konaklama tesisleri ve seyahat acentalarının sınıflandırılması, bunlarla ilgili vergilendirme esasları v.b. örnek olarak gösterilebilir.

Turizmin uluslararası alanda öneminin artması, bu alanda meydana gelen problemlere çözüm getirecek kurallara olan ihtiyacı arttırmıştır. Bazı alanlarda meselâ hava, kara, demiryolu ve denizyolu ulaştırması ile ilgili alanlarda uluslararası hukuk kuralları oluşmaya başlamıştır. İç içe girmiş ve çok karmaşık bir olay olan turizm, her alanda hukuki düzenlemelere ihtiyaç duymaya devam edecektir (2).

Günümüzde turizm, ülkeler arasında bir nevi kitlesel göç niteliğini kazanmıştır. Değişik milletlere mensup insanların değişik ülkelere seyahat etmeleri, gittikleri ülkelerin halklarıyla kaynaşıp bütünleşmeleri önemli bir husustur. Turist gittiği ülkede gördüğü yakın ilgi ve hüsnü kabul

(1) Tunca TOSKAY, a.g.e., s.66.

(2) A.g.e., s.67.

neticesinde, kendi ülkesinde o ülkenin fahri tanıtım elçisi olabilmektedir. Değişik toplumlar arasındaki bu kabil insani ilişkilerin yaygınlaşması, politikacıları da etkilemekte, milletlerarası ilişkilerde yumuşama ve bazı problemlerin barışçı yollardan daha kolay halledilmesi imkânlarını da sağlayabilmektedir.

İnsanların büyük kalabalıklar halinde ülkeler arasında seyahat etmeleri, konaklamaları uluslararası ilişkileri çok yönlü olarak etkilemektedir. Bu boyutta büyük bir turistik hareketin etkilerine siyaset bilimi de ilgi göstermektedir. Uluslararası alanda gerginliklerin azalması, liberalleşme eğilimlerinin artması iç ve dış turizm hareketlerini olumlu yönde etkilemektedir.

Bu durumun aksine, uluslararası politik gerginliklerin arttığı hatta savaş ihtimalinin belirdiği bölgelerde, turizm çok olumsuz bir şekilde etkilenmektedir (1). Örneğin; Körfez Krizi dünyanın diğer ülkelerini kısmen etkilerken, Türkiye'nin bölgeye çok yakın olması, Türk turizmini büyük oranda olumsuz etkilemiştir.

Uluslararası turizm hareketlerinin bugünkü kapsamı ile değişik ülkelere mensup insanların, daha yakın bir şekilde temas etmelerine imkân sağlayarak, dostça ilişkilerin kurulmasına ve dolayısıyla uluslararası gerginliklerin azalmasına katkıda bulunduğu bir gerçektir. İşte siyaset bilimi bu ve benzeri dünya siyaseti açısından yararlı sonuçlara varabilir (2). Sonuç olarak, turizmin bu kabil etkileri sayesinde dünyamızın barış içinde yaşanır bir duruma gelmesi kolaylaşmaktadır diyebiliriz.

(1) Tunca TOSKAY, a.g.e., ss.67-68.

(2) A.g.e., s.68.

1.3.5. Turizm ve Coğrafya Bilimi

1.3.5.1. Coğrafyanın Tanımı ve Konusu

Coğrafya, yeryüzü olayları arasındaki münasebetleri, bu olayların dağılımını ve bu dağılımın sebeplerini inceleyen bir ilimdir (1) şeklinde tanımlanabilir.

Yeryüzünün şimdiki durumunu değişik açılardan inceleyen bilim, kayaların incelenmesi, yağış ve insanlar ile yeryüzü şekillerinin araştırılması gibi bir çok konu coğrafyanın çalışma alanına girer. Bir başka tanımla coğrafya, her biri başlı başına bir inceleme alanı olan bir çok konuyu inceler. Örneğin; jeoloji, Botanik, Sosyoloji, Turizm v.b. (2).

Beşeri bir bilim olan coğrafya, insanın yaşadığı, çalıştığı, bir araya geldiği ve başta kendi yaşama ortamı olmak üzere değiştirmekte olduğu yeryüzünü inceler (3). Yani coğrafyanın inceleme konusu tanımdan da anlaşılacağı gibi yeryüzü olayları ve yeryüzü insan ilişkileri olup, bunlar çok çeşitlilik arz eder.

İnsanın oluşturduğu mekânlar, bunların çevreden etkileniş biçimleri, toplumun mekânı nasıl organize ettiği ve kullandığının incelenmesi yanında, gerektiği yerde düzeltici öneriler, plânlamalar yapılması günümüz coğrafyasında ağırlık ve önem kazanmıştır (4).

(1) Ali TANOĞLU, "Coğrafya Nedir?", İ.Ü.Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 14, İstanbul, 1964, s.3.

(2) Sait EVLİYAĞLU, Türkiye Turizm Coğrafyası, Ofset Matbaacılık Yayını, Ankara, 1988, s.20.

(3) Erol TÖMERTEKİN, Ekonomik Coğrafya, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayını, No: 2926, İstanbul, 1982, s.3.

(4) Erol TÖMERTEKİN, Beşeri Coğrafyaya Giriş, İ.Ü.Coğrafya Enstitüsü Yayını, Yayın No: 100, İstanbul, 1978, Giriş Bölümü.

Coğrafyanın konusunu teşkil eden yeryüzü olaylarının bir bölümü tabiidir. iklim, yüzey şekilleri, akarsular, göller, denizler, toprak, bitki örtüsü, hayvanlar v.b. tabii olaylardır. Tabii olayların yanısıra, başta insan topluluklarının kendileri olmak üzere, bu toplulukların tabiatan faydalanarak oluşturdıkları kendi hayat, faaliyet ve organizasyonları ile ilgili tüm yeryüzü olayları da coğrafyanın inceleme konusuna girmekte ve beşeri olayları oluşturmaktadırlar.

İşte coğrafyanın konusunu tabii ve beşeri olmak üzere tüm yeryüzü olayları teşkil eder. Bu olaylardan birinci grubu oluşturan tabii olaylar, bir ihtisas sahası olarak daha ziyade fiziki coğrafyanın, beşeri olaylar ise, beşeri coğrafyanın inceleme alanını oluşturur (1).

Görülüyor ki, coğrafyanın bir bütün halinde yeryüzünün tamamını kapsayan inceleme alanı çok geniş ve inceleme alanını oluşturan olaylar da çok çeşitli ve karmaşıktır. Coğrafya, bir çok bilim dalı ile meşgul olmakta ve mahiyetleri itibariyle farklılık arzeden bu olaylardan herbiri ayrı bir inceleme konusunu oluşturmaktadır.

Coğrafya, bir çok bilim dalının konularını kucaklayan ve kendine ait konusu olmayan bir bilim dalı gibi görünüyorsa da, gerçek coğrafya yeryüzü olaylarını farklı bir tarzda ele alıp incelemekte ve bu yönüyle de ilişki içerisinde olduğu diğer bilim dallarından ayrılmaktadır.

Coğrafya, yeryüzü olaylarının diğer bilim dalları gibi direkt olarak kendilerini değil, bu olayların yeryüzü ile ilişkilerini, dağılımını ve dağılımının sebeplerini araştırma konusu yapmaktadır.

Coğrafyanın konusu ile ilgili olarak Besim Darkot, Türkiye İktisadi Coğrafyası adlı eserinde; Coğrafyanın inceleme alanı yeryüzü olup burası,

(1) Ali TANOĞLU, a.g.e., s.3.

yeri oluşturan içiçe girmiş üç kürenin (Atmosfer-Hidrosfer-Litosfer) temas sahasını teşkil ettiğini belirterek, bu sahada göze çarpan olayların bir kısmının yalnızca tabiatla ilgili olduğunu ve bu kısımın coğrafyanın tabii veya fiziki coğrafya denilen kolunun ilgilendiğini belirtmektedir.

Bir kısım olayların ise, tabiatla birlikte aynı zamanda insan topluluklarını da ilgilendirdiğini belirterek; coğrafyanın bu olaylarla ilgilenen koluna da beşeri coğrafya (1) denildiğini söylemektedir.

Coğrafya ilminin çok değişik inceleme alanlarının olması sebebiyle, diğer bilim dalları ile içiçe bulunduğu anlaşılmaktadır. Coğrafyanın inceleme konuları esas itibarıyla ikiye ayrılmakla birlikte, incelemelerin yapıldığı alanlara göre değişik adlar verilerek de, coğrafi araştırmalar yapılmaktadır. Yani burada coğrafyanın bölümlendirilmesi söz konusudur.

Mesela fiziki coğrafyada iklim konusunda, gerçekte incelenen meteorolojinin yaptığı gibi iklim ve iklimi oluşturan unsurların ayrı ayrı kendileri değil, iklimin yeryüzü ile ilişkileridir. Yine bitkiler coğrafyasında da, botanikte yapıldığı gibi bitkilerin bünye ve sınıflandırılması değil, bitkilerin diğer yeryüzü olaylarıyla ilişkisi, farklı bitki örtülerinin yeryüzündeki dağılışını inceler.

Beşeri coğrafya da, yeryüzündeki beşeri olayları incelerken; fiziki coğrafyanın yöntemlerini kullanır. Beşeri coğrafyanın konusu ilk bakışta insan ve insan topluluklarının doğrudan kendileri değil, bu toplulukların yeryüzü ile olan ilişkileridir (2).

Günümüz coğrafyacıları yukarıda belirtilen hususları araştırırken; Siyasi Coğrafya, İktisadi Coğrafya, Bitki Coğrafyası, Turizm Coğrafyası

(1) Besim DARKOT, Türkiye İktisadi Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Yayını, No: 1307, İstanbul, 1970, s.1.

(2) Ali TANOĞLU, a.g.e., s.4.

v.b. adlar altında çalışmalarını yürütmektedirler. Sınıflandırma, esas itibariyle coğrafya biliminin incelediği konuların çeşitliliğinden kaynaklanmaktadır.

1.3.5.2. Coğrafyanın Amacı ve Önemi

Coğrafya, fiziki yahut beşeri olsun incelediği olayları hem tasvir eder, hem de bunların sebeplerini bulmaya çalışır. Aralarındaki bağılılıklar üzerinde durmayı, bu olayların yeryüzündeki yayılma sahalarını tesbit etmeyi, bu sahaları harita üzerinde göstermeyi amaçlar (1).

Beşeri coğrafyanın kollarından biri olan siyasi coğrafya, ülkelerden, bunların hudutlarından, topraklarından bahseder. Bir başka kolu olan iktisadi coğrafya ise, yeryüzünde yaşayan insan topluluklarının üretim ve mübadele gibi başlıca ekonomik faaliyetlerini ele alır (2) ve bu hususlara açıklık getirerek toplumun istifadesine sunar. Hangi ad altında olursa olsun coğrafyanın diğer kolları da, kendi inceleme alanına giren hususları araştırarak sonuçları topluma sunmayı amaçlamaktadır.

Coğrafya biliminde hemen hemen tüm araştırmacılarca tanınmış Fransız coğrafyacı M.Sorre 1961 yılında yayınlanan L'Homme sur la Terre adlı eserinde; "Coğrafya, yerle birlikte, yerden ayrılmayan, onun üstünde yaşayan, onu renklendiren tüm varlıkların ve yeryüzünü değişikliğe uğratan, yeni şekillerle zenginleştiren insanlığın tasviridir" (3) şeklinde açıklamaktadır.

Amerikalı coğrafyacı M.Jefferson ise, çok daha eski yıllarda şu görüşü ileri sürüyordu: "Coğrafya beşeri kısmında insan ve yeryüzünün hikâyesi olarak değil, fakat yeryüzünde yaşayan ve onu kullanan insanın ince-

(1) Besim DARKOT, a.g.e., s.1.

(2) A.g.e., s.2.

(3) Erol TÖMERTEKİN, a.g.e., s.3.

lenmesi olarak kabul edilmelidir". Kendall ve arkadaşları ABD üniversitelerinde temel kitap olan Indroduction of Geography'de şu görüşlere yer vermektedirler: "Coğrafya esas olarak, insan yerleşmesinin yapısı, bu yerleşme boyunca yer yer oluşmuş olan farklılıklar ve benzerlikler ile, insan için önemleri ölçüsünde, ilgilidir". Fransız coğrafyacı P.George bir insan bilimi olan coğrafyanın incelediği her olguyu süreli olarak yeryüzünde yaşayan insan topluluklarının varoluşu ve eylemi ile ilişki içinde ele alınması gerektiği görüşündedir (1).

Türkiye'de coğrafya eğitimin gelişmesinde çok büyük emeği olan İ. H.Akyol ise, coğrafya hakkında şunları söylemektedir: "Coğrafyanın en büyük gayesi, beşeri alemi ve vakıalarını meydana geldikleri sahnenin tabiatına bağlı olması noktasından kavramaktır" (2).

İnsan toplulukları en ilkelinden en gelişmişine kadar, tabiat ve tabiat olaylarının etkisi altındadır. Hayat ve faaliyetlerinde bu etkilerin izlerini taşır. Ancak, şunuda belirtmek gerekir ki, insan bitki ve hayvan gibi, çevre şartlarını olduğu şekliyle kabul eden, bu şartlara karşı pasif bir varlık değildir. Bilakis, insan tabiata karşı gelir, tabiata karşı savaşı ve onu değiştirmeye çalışır (3).

Şu halde yeryüzünü insanların yaşama yeri olarak ele alan ve yeryüzü ile insan arasındaki ilişkileri araştıran beşeri coğrafya ile, yeryüzü olaylarını inceleyen fiziki coğrafyanın amaçları, sadece bu olayların araştırılmasından ibaret değildir. Aksine, araştırmalar yanında araştırma sonuçlarının, toplumu yönlendirici etkilerinden istifade edilmesi gerekir.

(1) Erol TUMERTEKİN, a.g.e., ss.3-4.

(2) İ.Hakkı AKYOL, Umumi Coğrafya, İstanbul Üniversitesi Yayınlarından, Yayın No: 482, İstanbul, 1951, s.9.

(3) Ali TANOĞLU, a.g.e., s.6.

Geleneksel olarak coğrafyacılar yerler, bölgeler arasındaki benzerliklerden daha çok farklılıkları incelemişler; varolan benzerliklere dayanarak genelleştirmeler yapma girişiminde bulunmamışlardır.

Modern coğrafyacılar ise, her ölçekteki çalışmalarında farklılıklar kadar benzerlikler ile de ilgilenmektedir. Bazı coğrafyacıların yeni coğrafya olarak niteledikleri ve özellikle 1960'lardan sonra belirgin bir duruma gelen eğilim, karmaşık mekânda bazı kalıpların tesbiti yoluyla lokasyon ve dağılışları açıklayacak teoriler geliştirmek biçiminde oluşmuştur (1).

Coğrafyanın asıl amacı, mekân farklılık ve benzerliklerinin başka sözcüklerle değişik coğrafi görünümünün analizi, insanın mekânı olan yeryüzünün tanınması dolayısıyla da daha iyi yararlanmalara katkıda bulunmaktır.

Coğrafyanın kendine has bir araştırma alanına sahip oluşunu, ünlü Alman coğrafyacı C.Troll şöyle açıklamaktadır: "Coğrafya belli bir fizyonomi gösteren coğrafi görünümü incelemeye yönelmekle, kendine özgü bir konu da bulmuş" olmaktadır (2).

Coğrafyanın tamamıyla kendine has bir etüd projesi vardır ve bu obje coğrafi olaydır. Coğrafi olay, insan ölçüsünde gözle görülebilen ve yeryüzünde birarada bulunma sonucu, bağlantı halindeki karşılıklı gruplaşma olayıdır. Yeryüzünde gördüğümüz çeşitli coğrafi olaylar; meselâ bir iklim, bir relief şekli, bir nehir, bir bitki, bir hayvan yahut insan topluluğu bu tarifi içine girer.

Belli başlı tüm coğrafyacılar; Ritter, Richtofen, Ratzel, Vidal de la Blache, Hettner, Philippon, Davis, Semple, Brunhes, de Mangeon, de

(1) Erol TÜMERTEKİN, a.g.e., ss.4-5.

(2) A.g.e., ss.8-9.

Martonne, Cholley coğrafi olayın bu yönlü tanımında aşağı yukarı mutabıktırlar (1).

En eski insan bilgilerinden biri olan coğrafya, modern coğrafyanın başlıca kurucuları sayılabilecek Almanya'da Humboldt, Ritter, Richtofen, Ratzel, Hettner, Philipson; Fransa'da Vidal de La Blanche, Brunches, Demangeon, de Martonne, Cholley, Max Sorre, Blanchard; ABD'da Davis, Sample; İngiltere'de Mackinder, Herbertson; İtalya'da Marinelli; Rusya'da Voeikof gibi büyük bilim adamları, bir asırdan fazla bir süreden beri devam eden çalışmaları ve yayınları sayesinde, coğrafya için eski devir artık kapanmıştır (2).

Coğrafya bugün, görüldüğü gibi kendine ait objesi ve metodu ile ilmi, felsefi, realist ve izahi bir ilimdir. Her ne kadar coğrafya bilimi değişik adlar altında, değişik konuları araştırırsa bile, bunların tümü bir bütünü oluşturmaktadır.

1.3.5.3. Coğrafya Bilimi ve Turizm ilişkileri

Coğrafya yeryüzünü fiziksel, ekonomik, beşeri ve siyasal yönlerden inceleyen bir bilim dalı olması sebebiyle, son zamanlarda coğrafyanın alanı içine girip, üzerine önemle durduğu konulardan biri de turizmdir (3).

Turizm, insanın mekân içinde hareketi ve bir yönden de mekân ile karşılıklı ilişkilerini içermektedir. Seyahat etme, insanların diğer fonksiyonlarının yanında yer almaya başlamıştır. Coğrafyacılar da bu gelişmeye paralel olarak turizm konusuna eğilmişlerdir.

Turizmin coğrafyacılar tarafından gittikçe artan bir ilgi ile ele alınmaya başlaması, 20. yüzyıl başlarına rastlar. Bu konuya ilgi gösteren

(1) Ali TANOĞLU, a.g.e., s.11.

(2) A.g.e., ss.13-14.

(3) Sait EVLİYAĞLU, Türkiye Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.20.

Hettner, Brougier, Hassert, Sptuz, Grünthal, Poser v.b. bilim adamlarının çalışmaları ile bir "Turizm Coğrafyası" disiplini oluşmuştur (1).

Coğrafya ile turizm bilimlerinin inceleme konuları paralellik arz eder. Her iki bilim dalını birbirinden kesin çizgilerle ayırmak çok güç, hatta hemen hemen imkânsızdır. Çünkü; hem turizm hemde coğrafyanın inceleme konuları içiçe girmiştir. Örneğin coğrafya bilimi mekânı incelerken, turizm bilimi de coğrafyanın bu özelliklerinden hareketle, turistik mekânları inceleme konusu yapmaktadır.

Yakın zamanlara kadar coğrafyacılar giderek artan boş zamanlar ve bu süre içinde uğraşılan rekreasyonel faaliyetlerin yeryüzündeki yansıması, mekânda oluşturduğu değişimler üzerine çok az araştırma yapılmıştır. Bu ihmalin ardındaki sebepler arasında, belkide insanların boş zamanlarında ne yaptıklarının coğrafyacılar, diğer konularla karşılaştırıldığında, daha az önemliymiş gibi gelmesidir (2).

Turizm mekânı ve araziye çok yönlü kullanan bir faaliyettir. Günümüzde insanlar "çalışma yeri", "oturma yeri" yanında "boş zaman geçirme yeri" de talep etmektedirler. Boş zaman geçirme yeri konusunda, turizm olayının coğrafya biliminin inceleme alanına giren yönlerini, Kiemstedt'in kriterlerine göre: km²'ye düşen orman sınırı uzunluğu, km²'ye düşen durgun ve akarsu kıyı uzunluğu, arazide en yüksek ve alçak noktalar arasındaki yükselti farkı, arazinin kullanım türleri ve iklim olarak sıralamak mümkündür. Burada turizmin arz yönü ele alınmaktadır (3).

Görüldüğü gibi, arazinin tatil turizmine uygunluğu tamamen coğrafyanın inceleme alanına giren faktörlere bağlı olarak belirtilmektedir.

(1) Tunca TOSKAY, a.g.e., s.57.

(2) Nazmiye ÖZGÜÇ, Turizm Coğrafyası, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayınlarından, Yayın No: 3203, Güray Matbaacılık, İstanbul, 1983, ss.11-12.

(3) Turca TOSKAY, a.g.e., s.58.

Turizm coğrafyası da bu bilgileri kullanarak bir bölgenin turizm için uygun olup olmadığı konusunda karar vererek, elde edilen sonuçları insanların istifadesine sunmaktadır.

Coğrafya bir yeri turizm açısından değerlendirirken, konuya talep yönüyle de yaklaşabilmektedir. Bir turistik mahalli ziyaret edenlerin sayısı, geldikleri yer, geceleme sayısı, ziyaretçilerin yaşı, cinsiyeti, mesleği, aile durumu ve boş zaman tercihleri turizm coğrafyasıyla ilgili yapılan araştırmalar açısından önemlidir.

Günümüzde turizm coğrafyası, daha önceki dönemlerdeki kadar olmakla birlikte, yine de turistik mahal ve bölgeyi araştırmalarında ağırlık noktası olarak incelemeye devam etmektedir (1).

Yakın zamanlara kadar coğrafyacılar giderek artan boş zamanlar ve bu süre içinde uğraşılan rekreasyonel faaliyetlerin, yeryüzündeki yansıması, mekânda oluşturduğu değişikliklerle ilgili çok az araştırma yapmışlardır. Bu ihmalin ardındaki sebepler arasında, turizmi tanımlamadaki kavram farklılıklarının yanı sıra, insanların boş zamanlarında ne yaptıkları, diğer konulara göre coğrafyacılar daha az önemliymiş gibi gelmesi ile, turizmin bir çok yazar tarafından "eğlence" den biraz değişik bir olay olan bu faaliyeti incelemeye isteksiz davranmış olmalarıdır (2).

Coğrafya ve Turizm coğrafyası ilişkilerine, Zivadin Jovicic'in yaklaşımı şöyledir; Modern coğrafya tabii ve sosyal unsurların karşılıklı ilişkileriyle, birbirleriyle olan bağlarını en süratli şekilde etüd edebilen bir bilimdir. Turizm de mekânda tipik bir bütündür. Bu bütünün içinde

(1) Tunca TOSKAY, a.g.e., s.58.

(2) Nazmiye ÖZGÜÇ, Ekonomik Coğrafya-Rekreasyon ve Turizm, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayınlarından, Yayın No: 2926, İstanbul, 1982, ss.452-453.

sosyal ve tabii elemanların ilişkileri birbiriyle girift olarak bulunurlar. Bir taraftan coğrafi ortamdaki insanların turistik hareketleri, diğer yandan mekâna bağlı olarak gelişen iklim, arazi teşekkülü, görünüşleri, sular, bitki örtüsü v.b. tabii unsurlar birbirleriyle içiçedir. Dolayısıyla, coğrafya hareketlerin yapısını, yönlerini, mekânda turistik yapı ve türlerini veya zaman ve mekân içinde turizm hareketlerinin yapısı ve hacmini belirleyen faktörlerle oluşmaktadır (1).

Özel coğrafya kolü olarak turizm coğrafyası karakterlerin, yani daha ziyade bunların elemanlarını, motiflerini ve biçimlerini inceler. Turizmi hareket ve tüketim olarak tanımlasak, bu bütün içinde hareketin üstünlüğü açıktır. Dolayısıyla da, turizm olgusunun incelenmesinde coğrafyanın büyük önemi olduğu gerçeği anlaşılmış olur.

Eski çağlardan beri insanların seyahatlerinde önemli bir çekim unsuru ve turizmin hammaddesi olan tabiat varlıkları, coğrafya biliminin inceleme alanını oluşturur. Gerçekten bir ülke, bölge yada mahalde turistik çekim kaynağı olan; iklim, bitki örtüsü, tabii güzellikler, yabani hayvan toplulukları, termal kaynaklar, jeolojik yapı, rekreasyon ve dinlenme merkezleri gibi unsurlar, direkt olarak coğrafyanın ilgi alanına giren çevre elemanları, turizmin tabii kaynaklarını oluştururlar (2).

Coğrafya veya onun bir alt disiplini olarak turizm coğrafyası, turistik mahal ve bölgeleri çeşitli kriterler kullanarak tesbit etmekte ve türlere ayırmaktadır. Turistik mahal ve bölgelerin özelliklerinin bilinmesi, turizm politikası yönünden alınacak kararlara ışık tutabilmektedir.

(1) Jivadin JOVIĆIĆ, "Turistik Pazar Araştırmalarında Coğrafi Kavram ve Yaklaşım Açılarından, Teorik Bir Bakış", Çeviren:Ertuğrul Mentese, İ.Ü.İktisat Fakültesi, İktisadi Coğrafya ve Turizm Enstitüsü Seçme Yazılar, İ.Ü.İktisat Fakültesi Yayını, No: 415, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1978, s.138.

(2) Mehmet GÜRDAL, "Türk Turizminde Dinamik Pazarlama Aracı Olarak Turizm Coğrafyasının Özellikleri", 1988-89 Turizm Yıllığı, TKB Yayını, Ankara, 1990, ss.177-178.

örneğin bölgesel turizm coğrafyası için gerekli bir çok bilgi, turizm coğrafyası tarafından sağlanabilmektedir (1).

Turizm ve rekreasyon faaliyetleri konusuna coğrafyacıların son zamanlara kadar ilgisiz kalmaları, bu olayın coğrafi inceleme konusu olmayacağı anlamına gelmez.

Eğer insanlar rekreasyona, çalışmaya ayırdıklarına yakın bir zaman ayırıyorlarsa, bir ekonomik faaliyet olarak rekreasyonun incelenmesi, coğrafya için, örneğin bir madencilik faaliyetinin incelenmesi kadar önemlidir (2). Bu fikirleri savunun Cosgro ve Jackson'ın bu görüşlerini aşağıdaki tablo en iyi şekilde açıklamaktadır. Tabloda görüleceği gibi, coğrafyanın hemen tüm alanları, rekreasyon ve turizmle ilgilidir.

Turizmin "uygulamalı coğrafya" içinde düşünülmesi gerektiğini söyleyen ünlü coğrafyacı Robinson da, en az altı sebepten dolayı turizmin, bir coğrafi inceleme alanı olarak kabul edilmesi gerektiğini öne sürmektedir (3) Bu sebepler ve diğer araştırmacıların bu konudaki görüşleri şöyle özetlenebilir:

a) Modern coğrafya çeşitli olayların mekânsal dağılımları ile çeşitli ilişkiler üzerinde durduğu gerçeğini kimse inkar edemez. Turizm olayının mekânsal şartlarla son derece ilişkili olması sebebiyle, mekânsal farklılıklar olmasaydı zaten turizm olayı da olmayacaktı.

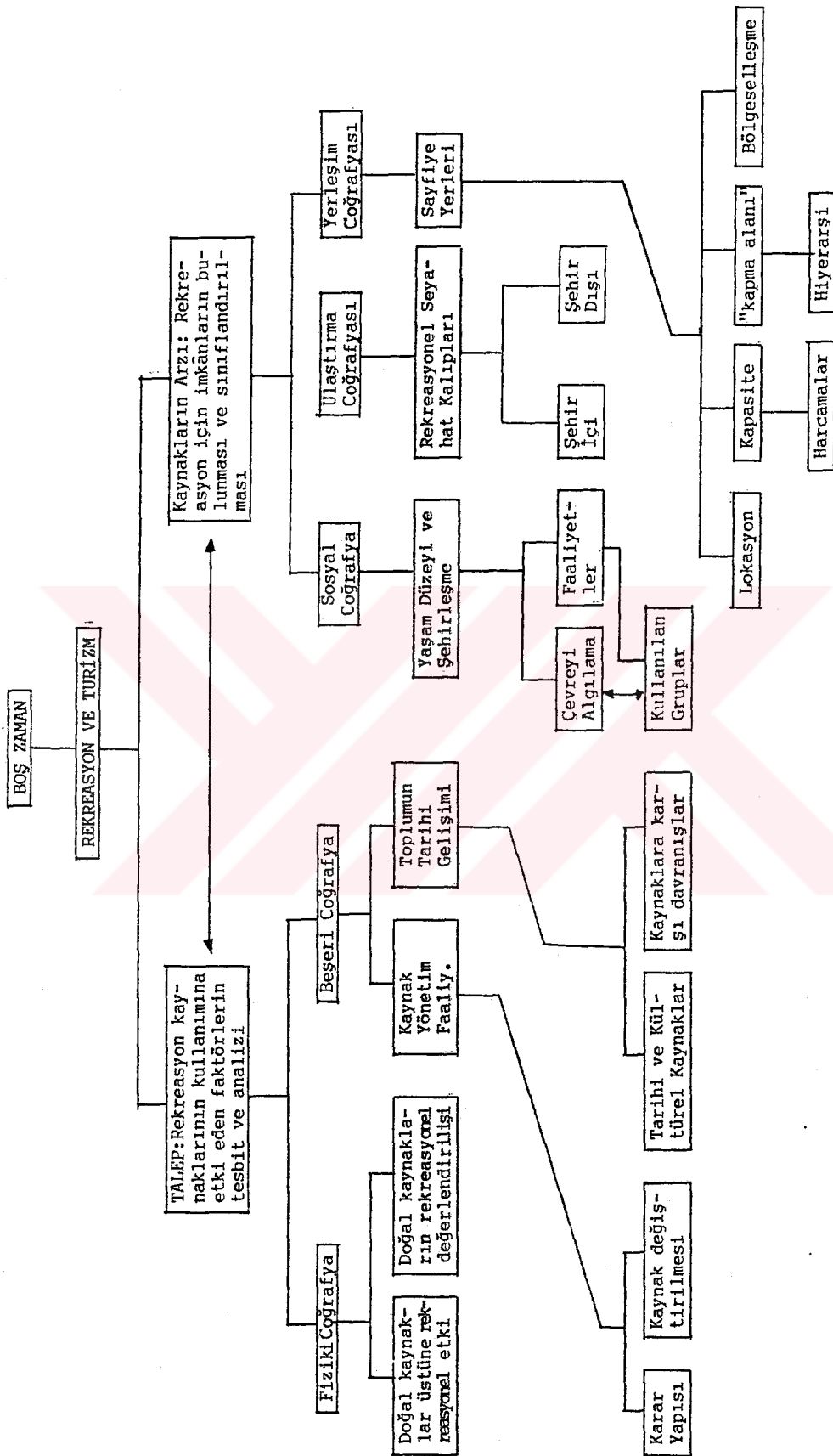
b) Turizmin coğrafi görünüm üzerinde iki yönlü etkisi vardır. Bunlar; Otel v.b. turizm endüstrisinin gerektirdiği yapılar şeklinde oluşturduğu değişiklikler, ve "milli parklar", "tabii koruma alanları" v.b. gibi

(1) Tunca TOSKAY, a.g.e., ss.58-59.

(2) Nazmiye ÖZGÜÇ, Ekonomik Coğrafya-Rekreasyon ve Turizm, a.g.e., s.453.

(3) A.g.e., ss.453-456.

ŞEKİL: 1- Rekreasyon ve Turizmin Coğrafi İncelenmesinde Yer Alan Unsurlar

KAYNAK : Nazmiye ÖZGÜÇ, Turizm Coğrafyası , a.g.e., s.13.

tabii görünümü koruma ve saklama fonksiyonlarıdır. Turizm böylece arazi kullanımını açıkça etkilerken, diğer taraftan koruma amaçlı çalışmaların yapılmasına da aracı olmaktadır. Coğrafyanın belirli mekânlar üzerinde, turizm faaliyeti ile birlikte diğer arazi kullanışlarını dengelemede önemli bir rol üstlenmektedir.

c) Coğrafi araştırmacı Boesch'un da dikkat çektiği gibi, turizm girdiği alanlardaki demografik yapı üzerinde etkili olmaktadır. Turizmin geliştiği alanlarda nüfus artışı olmakta, turizm amaçlı arazi kullanımları artış göstermektedir. Gerek arazi kullanımı ve bunu sınırlayan faktörler, ve gerekse ekonomik-demografik değişimler de eskiden beri coğrafyacıların ilgi alanını oluşturmaktadır.

d) Turizm bir ticari faaliyet olması sebebiyle de ekonomik coğrafyanın inceleme konusuna girer. Turizm, özellikle Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da, son zamanlarda Akdeniz Havzası'nda konaklama yerleri, yiyecek-icecek hizmetleri, ulaşım, eğlence faaliyetleri, diğer hizmet endüstrileri ve hediyelik eşya ticaretinde çok sayıda insanı çalıştıran bir sektör haline gelmiştir.

e) Turizmin coğrafyanın ilgi alanına giren bir diğer özelliği, uluslararası ticarete ve ülke ekonomilerinde bir ihracat-ithalat unsuru olarak gerçekleştirdiği roldür.

f) Turizm önemli ve başka faaliyetlerle oldukça zor gerçekleştirilen toplumsal ve ekonomik etkilere sahiptir ve bunlar da coğrafyacıların ilgisini çekmektedir. Turistik hareketlerdeki artışlar, bir dizi istihdamı da beraberinde getirir. Bunun yanında, turistin kendi kültürel deneyleri, fikirleri ve taleplerini de beraberinde getirmesi, yerli kültürler üzerinde sınırsız etkiler yapabilmektedir. Bu hususlar da beşeri ve ekonomik coğrafyanın inceleme konularındandır.

Sonuç olarak; coğrafya mekân içinde cereyan eden ve mekânla çok sıkı ilişkileri olan coğrafyayı ele almaktadır. Turizmin mekâna yayılış özellikleri, mekân üzerindeki etkileri, ortaya çıkan turistik mahal ve bölgelerin belirlenmesi, yine arazinin korunması ile ilgili tedbirlerin bulunması, coğrafyanın ilgilendiği konulardandır.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi turizm, bir çok noktalarda coğrafya ile temas halindedir diyebiliriz. Turizmin gelişmesinin de coğrafyanın ilgi alanı içinde kalan pek çok yönleri vardır. İnsanların mevsimlik göçü, ulaşımdaki değişimler, erişilebilirliğin artması, arazi kullanımındaki değişimler, şehirselleşme, kültür yayılması v.b. gibi. Bu kadar büyük potansiyele rağmen turizm konusunda coğrafyacıların araştırmalarının, son zamanlara kadar gerçek anlamda yapılamamış olması büyük eksiklik olarak görülebilir.

2. TURİZM COĞRAFYASININ TANIMI VE KONUSU

2.1. Turizm Coğrafyasının Tanımı ve Önemi

Turizm coğrafyası oldukça geniş kapsamlıdır. Bu sebeple bu bilim dalına dair değişik fakat, birbirini tamamlayacak şekilde pek çok tanımlamalar yapılmıştır.

Turizmin oldukça geniş kapsamlı bir kavram olması: turizm bilim dalı içinde Genel Turizm, Turizm Teorisi ve Tarihi, Turizm Ekonomisi, Turizm Politikası, Turizm Coğrafyası ve bölgelerin turizm özellikleri gibi dallar da yer alır (1).

Turizm coğrafyası, bir bölge yada ülkenin coğrafi, arkeolojik, sosyal ve kültürel imkânlarını kapsadığı için turistik gelişmelerin geleceği-

(1) Ahmet ALP, Türkiye Turizm Coğrafyası, MEB, YAYKUR Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1976, s.9.

ne ışık tutar. Esasen insan faaliyet ve hareketlerinden doğan turizm, sanat, ticaret, endüstri ve iktisat alanlarındaki geniş yeri ile coğrafya bilimi içiçe bulunmaktadır.

Turizm coğrafyası şu şekilde tanımlanabilir: Yeryüzünü fiziksel, ekonomik, beşeri ve siyasal yönleri yanında ve bunlarla birlikte özellikle turizm yönünden inceleyen bir bilim dalıdır. Kısaca, turizm coğrafyası yeryüzünü turizm bakımından ve turistik yönleriyle inceleyen bir bilim dalı demek oluyor (1).

Turizm coğrafyasıyla ilgili diğer bir tanım da şöyledir: Yeryüzüne bağlı olayları inceleyen, insanlara bilgi veren, onları zevklendiren, tabii güzellikler, arkeolojik kalıntılar, dini ve kültürel alanlar, yerel ve sosyal özelliklerin tamamına turizm coğrafyası denir (2).

Bir başka anlatımla turizm coğrafyası; yeryüzünü, bir bölgeyi ya da ülkeyi temsil eden turistik gerçeklerin tamamına denir. Bir ülkenin veya bir bölgenin turizmi, söz konusu mekânın yeryüzündeki konumuna, iklim özelliklerine, yer şartlarına, turistik zenginlik ve tabii güzelliklerine bağlı kaldıkça, bunların genel olarak coğrafya, kısmen de arkeoloji ve tarih bilimleri içinde incelenmesini zorunlu kılar.

Son tanımlamada yeryüzünün dağ, deniz, güneş, kum, şifalı sular, otlar, meyvalar, mağaralar, göller, akarsular ve iklim gibi tabii doku yanında; tarihi, kültürel ve insanlar tarafından oluşturulmuş her türlü altyapı ve turistik tesislerin de kastedildiği açıkça ortaya çıkmaktadır (3).

Turizm coğrafyasının önemi, onun mekânı incelerken bu mekânın turistik faaliyetler için uygun olup olmadığının tesbitinde ortaya çıkar. Çünkü,

(1) Sait EVLİYAĞLU, Türkiye Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.21.

(2) Ahmet ALP, a.g.e., s.9.

(3) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., s.21.

bir ülke ya da bölgenin turistik açıdan yukarıda bahsedilen yönleriyle incelenmesi, sonuçta bölge yada ülkenin turistik potansiyelinin belirlenmesini sağlayacaktır. Böylece tesbit edilen potansiyel, turizmin gelişmesi-ne yardımcı olabilecek durumda ise, turizmin geliştirilmesiyle ilgili faaliyetler bu noktadan sonra başlayabilecektir.

2.2. Turizm Coğrafyasının Konusu

Normalde coğrafya çok geniş inceleme alanı olan bir disiplindir. Bu sebeple, coğrafyacıların turizme ve turizmin mek nsal yönlerine ilgi duymaları gayet tabiidir. Coğrafyacı mek n,  evre, iklim, arazi yapısı ve ekonomik özelliklerin incelenmesinde uzmanlaşır.

Coğrafyacıların turizme yaklaşımı turizm alanlarının mek nı, turistik yerlerin yolaçtığı insan hareketleri, turizmin arazi yapısına turistik tesisler şeklinde getirdiği değişiklikler, turistik gelişmenin dağılımı; fiziki pl nlama, ekonomik, sosyal ve kültürel meselelerin aydınlığa kavuşmasını sağlar (1).

Turizm ile coğrafya arasında birçok noktada ilişki olduğundan, coğrafyacılar bu alanda derinlemesine araştırmalar yapmışlardır. Bu araştırmalar arasında; arazi kullanımı, ekonomik yönler, demografik etkiler, tarihi değerler ve kültürel meseleler sayılabilir.

Turizm coğrafyasının kısa tanımını yaparken; yeryüzü parçasını, bir bölgeyi ya da ülkeyi niteleyen turistik gerçeklerin tümüdür demiştik. Bu tanımdan hareketle turizm coğrafyasının konusunu belirtmek gerekirse , yeryüzüne bağlı olayları incelemek, insanlara bilgi vermek, insanları zevklendiren tabii güzellikler, arkeolojik kalıntılar, dini ve kültürel alan-

(1) Robert W. Mc INTOSH, a.g.e., s.9.

lardaki olaylar, yerel ve sosyal özellikleri incelemek ve bu değerlerin ülke ya da bölgelere göre dağılımını ortaya koymak, turizm coğrafyasının inceleme konularını oluşturur.

Turizm coğrafyasının daha geniş kapsamlı inceleme konularını ise; yeryüzünün dağ, deniz, güneş, kum, şifalı sular, otlar, ormanlar, mağaralar, göller, akarsular ve iklim gibi tabii güzellikler yanında, tarihi ve kültürel değerler ile insan yapısı her türlü altyapı ve turistik tesislerin (1) mekâna dağılışı ile özelliklerinin incelenmesi oluşturur.

Aslında turizm ve coğrafya bilimleri birçok yönleri ile içiçe olmaları sebebiyle, kesin olarak hangi olayların coğrafyanın, hangi olayların ise turizmin inceleme alanına girdiğini belirlemek oldukça güçtür.

Tabii olaylar ve tabiat şartları coğrafyanın inceleme alanına girmekle birlikte, aynı hususların turistik coğrafyayı da ilgilendirmesi sebebiyle, turizm coğrafyasının da inceleme konularının bir bölümünü oluşturur. Yine bir ülkedeki veya ülkeler arasındaki insan hareketleri, beşeri coğrafyanın konuları arasında yer alırken, aynı zamanda turizm yönünden turistik coğrafyanın da inceleme konusunu, insan hareketlerinin ekonomik boyutu sebebiyle hem ulaştırma hem de iktisadi coğrafyanın birlikte inceleme konularını oluşturabilmektedir.

Tarihi, sosyal ve kültürel değerler kısmen beşeri coğrafyanın inceleme konuları arasında yer alırken, daha ağırlıklı olarak turizm coğrafyasının inceleme alanına girmektedir.

Coğrafyanın son yıllarda kapsamına alıp üzerine önemle eğildiği konulardan biri olan turizm (2), böylece turizm coğrafyasının ortaya çıkması-

(1) Sait EVLİYAĞLU, Türkiye Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.21.

(2) A.g.e., s.20.

na ve turizmin gelişmesi için mekânsal turizm potansiyelinin ortaya konmasına yardımcı olmuştur. "Coğrafya veya onun bir alt disiplini olan turizm coğrafyası, turistik mahal ve bölgeleri çeşitli kriterler kullanarak tesbit etmekte ve tiplere ayırmaktadır" (1).

Coğrafya ve turizm coğrafyası bu çalışmalarda istatistiki bilgilerden de istifade etmektedir. Turistik mahal ve bölgelerin özelliklerinin bilinmesi, turizm politikası yönünden alınacak tedbirlere ışık tutabilmektedir (2). Mesela, bölgesel turizm planlaması için gerekli olan pek çok bilgi, turizm coğrafyasınca sağlanabilmektedir.

2.3. Turizm Coğrafyası Hakkında Genel Görüşler

Rekreasyon ve turizm, coğrafyacıların ilgisini yarım asır kadar önce çekmeye başlamıştır. Son yıllarda plânlama ve çevre meselelerine karşı ilginin artmasından dolayı oldukça dikkat çeken bir konu haline gelmiştir.

Coğrafyanın sonradan gelişmeye başlayan bir çok uzmanlık dalında olduğu gibi turizm coğrafyasında da, ilk çalışmalar bölgesel ya da yerel olmuştur. Kuzey Amerika'da turizm coğrafyasıyla ilgili ilk çalışmalardan kabul edilen K.C.Mc Murry'nin 1930'da çıkan makalesinde, turizm ayrı ve önemli bir arazi kullanım şekli olarak görülmüştür. 1935'de R.M.Brown'un yayınlanan bir makalesinde, rekreasyonun ihmal edildiğini belirterek, coğrafyacılar bu alanda araştırma yapmaları için çağrıda bulunmuştur. Aynı dönemlerde daha başka yazarlar da (Jones, Greeley, Prophet, Deasy, Zierer v.b.) turizmin mevcut coğrafi görünümü değişime uğrattığı, yeni ve farklı şehirselleşme şekilleri oluşturduğunu gözlemlemişlerdir (3).

(1) Tunca TOSKAY, a.g.e., s.20.

(2) A.g.e., ss.58-59.

(3) Nazmiye ÖZGÜÇ, Turizm Coğrafyası, a.g.e., ss.16-17.

Rekreasyon ve turizm konusunda faydalı bir senteze varan ilk yayın, I.Gosgrove ve R.Jackson'ın "Rekreasyon ve Turizm Coğrafyası" adlı eserleri olup, bu kitap esas itibariyle coğrafyacılar tarafından yani konunun uzmanlarınca yazılmıştır (1).

Rekreasyon ya da turizm coğrafyası konuları, bazı beşeri coğrafya kitaplarının birer bölümünü oluşturmaktadır. Coğrafya kitapları içinde rekreasyona hemen hemen ilk yer veren James ve Jones'un ABD'deki 50 yıllık bir dönemi özetleyen "American Geography: Inventory and Prospects" adlı eserdir. Bundan sonraki ekonomik coğrafya kitaplarında artık turizm coğrafyası da, yavaş yavaş yer almaya başlamıştır.

Christaller'ın iki çalışması Avrupa'daki rekreasyon coğrafyasıyla ilgili çalışmaların öncüsü olmuş, bu çalışmasıyla yazar rekreasyonu modern coğrafyanın akışı içine sokmuştur (2).

Almanya'da son yıllarda turizm coğrafyasıyla ilgili çalışmaların sayısı giderek artmaktadır. Fransa'da Alplerin bir kısmının bu ülkede yer alması sebebiyle, Alplerle ilgili bölgesel çalışmaların sayısı çok fazladır. Kış sporları, kış turizmi gibi adlar taşıyan bu çalışmalar yanında, Fransa'da rekreasyonla ilgili bölgesel araştırmalar da dikkat çeken bir diğer alan da, ikinci evler-yazlıklarla ilgilidir (3).

Kış sporları ve kamu rekreasyon alanlarıyla ilgili araştırmalar, bu faaliyetlerin yoğunluk kazandığı Avustralya ve İsviçre'de önem kazanmıştır. milli parklar ve tabii koruma alanlarıyla ilgili araştırmalar daha ziyade ABD'de yoğunlaşmıştır.

(1) Erol TÖMERTEKİN, Ekonomik Coğrafya, a.g.e., ss.457-458.

(2) A.g.e., ss.458-459.

(3) Nazmiye ÖZGÜÇ, Turizm Coğrafyası, a.g.e., ss.19-20.

Parkların dışında, yine önemli rekreasyonel faaliyetlerin ilk gelişme şekillerinden biri olan termal turizm de, pek çok yazar tarafından ele alınmıştır. Turizm bakımından termal kaynaklardan istifade edilmesiyle ilgili bilgiler, özetlenerek yazıya aktarılmıştır. Deniz kıyıları, kıyı sayfiyelerinin incelenmesi esnasında sık sık ele alınmış ve çok sayıda yayın yapılarak, deniz turizminin özellikleri ve istifade şekilleri hakkında bilgiler verilmektedir (1).

Dünya çapında, bölgesel yada yöresel olarak yapılan çok fazla sayıda çalışma, turizm coğrafyasının temellerini oluşturmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, rekreasyon ve turizm coğrafyasıyla ilgili araştırmaların başlangıcı olarak 1930'lu yıllar kabul edilmektedir. Bu tarihten günümüze gelinceye kadar turizm coğrafyası, coğrafya biliminin bir alt disiplini olarak gelişme göstermiştir. Coğrafya bilimi ile çok sıkı ilişkiler içinde olan turizm coğrafyasının gelecekte de, aynı şekilde gelişmesine devam edeceğini söyleyebiliriz.

(1) Nazmiye ÖZGÜÇ, a.g.e., s.20.

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

TURİZM ARZI-TALEBİ VE TURİZMDE TALEBİ KARŞILAYAN FAKTÖRLER

1. TURİZMDE ARZ VE TALEP KAVRAMLARI

1.1. Turistik Arzın Tanımı ve Turistik Arzı Etkileyen Faktörler

1.1.1. Turistik Arzın Tanımı ve Unsurları

Turizm literatüründe arzın çok değişik tanımlaması yapılmakla birlikte, yapılan tariflerin genellikle aynı konuları ihtiva ettiği görülür. Basit bir anlatımla turizm arzı, bir ülkenin turistlere satmaya hazır olduğu turistik zenginliklerdir diyebiliriz.

Turizm doktrini turizm arzını, "bir ülkenin turistik işletmeleri ve kurumları kanalıyla turistlere sunduğu maddi ve manevi hizmetlerin bütünü" şeklinde tanımlamaktadır (1).

Genel manada turizm arzı, turistik ihtiyaçların karşılanması için bir ülke, bölge ya da yörede belirli bir fiyata veya bedelsiz olarak turistlerin emrine verilebilen turistik mal ve hizmetlerin tamamından oluşur (2).

Turizm arzı karmaşık bir yapıya sahiptir. Yani, turiste sunulacak pek çok mal ve hizmet bileşeninden meydana geldiği için karmaşıklık gösterir. Turistik arz genellikle, ülkenin sosyal faktörleri, altyapı, kültürel değerler ve verilen hizmetler tarafından temsil edilmektedir (3).

(1) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., s.171.

(2) Hasan OLALI, Turizm, a.g.e., s.148.

(3) Ahmet DOLANAY, "Turizm Ekonomisi", T.C.Turizm Bakanlığı Antalya Bölge Müdürlüğü Yayını, Antalya, 1980, s.17.

Turizm arzını oluşturan unsurları beş ana başlık altında toplamak mümkündür (1). Bunlar;

- a) Tabii Kaynaklar: Bunlar, turistik arzın temel ölçüsünü oluşturur. Tabii kaynaklar, bir bölgede ziyaretçilerin kullanacağı ve zevk alacağı en önemli turizm kaynağıdır. İklim, toprak türleri, arazi, bitki örtüsü (flora), hayvanlar (fauna), suların muhtevası, plâjlar, tabii güzellikler v.b. kaynakları oluştururlar.
- b) Altyapı: Turistik mal ve hizmetlerin turistlere sunulmasını kolaylaştıran elemanlardan oluşur. Altyapı hizmetlerinin aynı zamanda yerli halka da hizmet verme fonksiyonu vardır. Kanalizasyon, havalimanları, karayolları, demiryolları, deniz ve yat limanları, temizlik hizmetleri, aydınlatma, haberleşme, park alanları v.b. hizmetler altyapıya dahildir.
- c) Üstyapı: Altyapı hizmetleriyle beslenen otel, motel, restoran, alışveriş merkezleri, eğlence yerleri, müzeler, mağazalar v.b. tesisleri ihtiva eder.
- d) Ulaşım ve Ulaştırma Sistemleri: Gemi, uçak, tren, otobüs, limuzin, taksi, otomobil v.b. ulaşım araçlarından oluşur.
- e) Konuk Ağırlama Kaynakları: Turistleri başarılı bir şekilde ağırlamayı sağlayan bir yöre, bölge ya da ülkenin tüm kültürel ve tarihi zenginlikleri bu gruba girer.

Alman yazar Gülbach ise turizmin arz unsurlarını iki ana gruba ayırmaktadır. Bunları; tabii turistik arz ve suni turistik arz olarak belirtmektedir. Fransız bilim adamı Michael'ın ayrımı ise, şu şekildedir; Bir karşılık veya karşılıksız sunulan turistik arz, yapılarak oluşturulan

(1) Robert W. McINTOSH, Charles R. GOELDNER, a.g.e., s.230.

turizm arzı, ulaştırma ve üstyapı tesisleri (1).

Geniş kapsamlı olması bakımından R.W.McIntosh'un turistik arz unsurları ile ilgili beşli ayırımı, anlam ve uygulama kolaylığı sağladığından, kabul edilebilecek en iyi bölümlendirmedir. Esas itibarıyla arz elemanları bir ülkenin turistik potansiyelini oluşturur. Dolayısıyla, turizm bakımından değerlendirilebilecek her türlü mal ve hizmet, turistik arza dahil edilebilecektir.

1.1.2. Turizm Arzını Etkileyen Faktörler

Turistik arz unsurları olan turistik ürünün oluşumunun karmaşıklığı sebebiyle, her turist, turist grubu, ülke ve bölge insanların yapılarına uygun bir bileşimin oluşturulması oldukça zordur. Bu durumun en önemli sebebi, bir ülkenin turistlere sunduğu turizm imkânları, kolaylıkları ve turizm kaynaklarının çok çeşitlilik göstermesidir (2). Bunun yanında değişik kökenden gelen yabancı turistlerin talep edecekleri arz unsurlarının farklılık göstermesi de önemli bir husustur.

Turizm arzının temel yapısında yer alan tabii değerler, sosyal-kültürel değerler ve olaylar, fiziki altyapı, kurumsal altyapı ve turizm arzının üstyapısı, turistik arzın hem kalitesini hem miktarını hem de fiyatını değişik şekillerde etkiler (3).

Modern turizmde, turistik ürün ve hizmetlere olan talep, yerine getirilmesi daha geniş bir arzı gerektiren ve turistik ihtiyaçların gittikçe giriftleşen turistik hizmetlere doğru kaydığı gözlemlenmektedir (4).

(1) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., s.172.

(2) Şükrü YARCAN, Turizm Nüfus ve Çevre, TÇSV Yayını, Ankara, 1988, s.116.

(3) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., s.175.

(4) Ahmet DOLANAY, a.g.e., s.19.

Dolayısıyla da, turizm arzı giderek çok daha geniş ölçüde, turistik ürün ve hizmetler sebebiyle etkilenmeye devam edecektir.

Tabii turizm arzını oluşturan, tabii ve sosyo-kültürel değerlerin, turizm açısından iktisadi bir değer olarak ortaya çıkarılması, fiziksel ve kurumsal altyapının varlığına bağlıdır. Böylece bahsedilen altyapıların varlığı, tabii turizm değerlerinin jeo-ekonomik değerlere dönüştürülmesinde ilk ve en önemli etken olarak ortaya çıkmaktadır (1). Yani turizme elverişli serbest malların değerlendirilmesi, bir yörenin turistik istasyon olarak ortaya çıkmasına sebep olur. Bu durumda turizm arzının üstyapısı, sözkonusu değerlerden istifade imkânlarını sağlar.

Bir ülkedeki turistik arzın istenen kalite ve sayıda olması, ülkeye yönelik turistik talebin lāyıkıyla karşılanmasında önemli bir husustur. Bu sebeple turistik arzın istenen seviyeye ulaştırılmasındaki güçlüklerin aşılabilmesi bakımından, turizm arzının bazı özelliklerinin bilinmesinde fayda vardır.

Turizm arzını oluşturan değişkenleri, temel değişkenler ve genel değişkenler olarak ikiye ayırdığımızda, turistik arzı etkileyen faktörlerin şunlar olduğu görülür (2). Turizm arzını etkileyen temel değişkenler; Jeo-ekonomik varlıklar, sosyo-kültürel varlıklar, değerler ve olaylar, fiziksel ve kurumsal altyapıyı oluşturan unsurlardır. Genel değişkenler ise; turistik mal veya hizmetin piyasa fiyatı, üretim faktörlerinin fiyatları, diğer turistik mal ve hizmetlerin fiyatları, üretim teknolojisi ve üretim şartlarıdır.

Belirtilen değişkenlerin herbirinin turistik arza yaptığı etki değişik boyutlarda olmaktadır. Turistik değişken olarak kabul edilen bu

(1) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., s.176.

(2) A.g.e., ss.176-177.

verilerden, milli ekonomiye katkısı olanların bir kısmı kamu bir kısmı ise özel sektör orijinli olabilmektedir (1).

Turizm arzını etkileyen faktörlerin diğer bir gruplaması da şöyledir. Yani turizm arzı bir başka anlatımla şu unsurların etkisi altındadır (2). Bunlar; tabii kaynaklar, sosyal veriler, psikolojik veriler ve turizm endüstrisinin durumudur.

Bir ülkedeki tabii kaynaklar, turizmin en önemli kaynağını, memleketler arasında zenginliklere göre karşılanması imkânsız sayılan olumlu veya olumsuz durumları ortaya koyar. Tabii kaynaklar arasında coğrafik ve jeolojik özellikler önemli bir yer tutar. Örneğin; Pamukkale, Niagara Şelalesi, Fujiyama Yanardağı v.b. Tabii veriler bölümünde iklimin de büyük etkisi vardır. Hatta bazı ülkelerde iklim turizm bakımından çok önemli rol oynar. Örneğin; İsviçre'de kış turizmi, Akdeniz ve Ege sahillerinde yaz ve deniz turizmi v.b. Tabii kaynaklar bölümünde kaplıca ve şifalı sular da önemli bir arz konusu olurlar (3). Örneğin Fransa'da Vichy, Almanya'da Baden Baden, Türkiye'de İzmir Balçova kaplıcaları v.b. gibi.

Bölgesel ve ülke genelinde tabii turizm değerleri, turistik arzı olumlu bir şekilde etkilerken, bu değerlere sahip olmayan bölge ve ülkelerde ise, turistik arz olumsuz etkilenecektir. Aslında turizm büyük ölçüde tabii kaynak zenginliğine bağlı olarak doğar, belirtilen kaynakların turistik amaçlarla kullanılabilmesi için gerekli ortam oluşturdukça da gelişir ve gelişmesine devam eder.

Sosyal kaynakların temelini tarihi, arkeolojik, mitolojik ve artistik zenginlikler oluşturur. Bunların dışında kongreler, festivaller ve

(1) Ahmet DOLANAY, a.g.e., s.18.

(2) Ergun GÖKSEN, Turizm Ekonomisi ve İşletmeciliği, Ege Üniversitesi Yayını, İzmir, 1978, s.36.

(3) A.g.e., s.28.

sergiler de sosyal turistik arz kaynaklarındandır.

Kültürel turizmin gelişmesi büyük ölçüde belirtilen değerlerin varlığı ile mümkündür. Aynı zamanda bu değerlerin kalitesi ve çokluğu da turizmin gelişmesinde etkili olmaktadır.

Altyapı olarak tanımlanan yeraltı ve hizmet tesisleri turizmin gelişmesinde önemli bir paya sahiptir. Belirtilen tesislerin yeterli olması gerekir (1). Yetersiz altyapıya sahip turistik mahalde, turistik gelişme beklenemez. Zaten altyapı eksikliği turizm arzının o yöre için yetersiz kalmasına da sebep olmaktadır.

Herhangi bir turistik mahalde, geçici bir süre kalmayı ve geçici konaklamadan doğan ihtiyaçların karşılanmasını sağlayan imkânlar, turizm arzının üst yapısını oluşturur (2). Üstyapı denilen konaklama tesisleri ile tamamlayıcı hizmet tesislerinin yetersizliği de turistik arzı menfi yönde etkileyerek, turizmin gelişmesini engelleyecektir.

Sonuç olarak turistik arzı etkileyen bu faktörlerin, turistik hareketleri olumlu yönde etkileyebilmesi, belirtilen faktörlerin turistik gelişmeye imkân verecek düzeye getirilmesiyle mümkündür diyebiliriz. Zira turistik arza dahil değerlerin kalitesi, turizmin geleceğiyle yakından ilgilidir.

(1) Robert W.McINTOSH, Charles R.GOELDNER, a.g.e., s.232.

(2) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., s.177.

1.2. Turizm Talebinin Tanımı ve Turizm Talebini Etkileyen Faktörler

1.2.1. Turizm Talebinin Tanımı ve Özellikleri

İktisatçılar talebi, insanların belirli bir zamanda mümkün olan bir dizi fiyattan herhangi birini ödeyerek, satınalmak istediği veya satınalabilirdiği mal veya hizmetin miktarıdır (1) şeklinde tarif ederler.

Turizm talebine gelince; kısa bir tanımlama ile turizm talebi, "seyahat etme isteğinde bulunan ve bu isteğini karşılamaya imkân verecek kadar gelire sahip olan insanların miktarıdır" (2). Ancak bu tanım turizm talebiyle ilgili tüm unsurları kapsamamaktadır. Turistik talebin diğer unsurlarını da kapsayacak şekilde geniş bir tanımın yapılması, araştırmamız açısından gereklidir.

Geniş anlamda turizm talebi; "belirli bir piyasada, belirli bir fiyata, turistik mal ve hizmetleri, rasyonel ve irrasyonel sebeplerle, kendi konaklama yeri dışında satınalma isteğinde bulunan, bu isteğini gerçekleştirmeye imkân verecek kadar satınalma gücü ve boş zamana sahip olan insanların miktarıdır (3).

Bir ülke için turizm talebi incelendiğinde, yurtiçi ve yurtdışı turizm talepleri olmak üzere iki ayrı unsurdan oluştuğu görülür. Yurtiçi turizm talebi, bir ülke vatandaşlarının kendi ülkeleri içinde kalmak kaydıyla, turistik ihtiyaçlarını tatmine yönelik faaliyetleri kapsar. Yurtdışı turistik talep ise, bir ülke vatandaşlarının turistik ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, yabancı ülkelere seyahat etmelerinden oluşur.

(1) Robert W.McINTOSH, Charles R.GOELDNER, a.g.e., s.212.

(2) Hasan OLALI, Alp, TİMUR, a.g.e., s.195.

(3) Hasan OLALI; Turizm Pazarlaması, E.Ü.İktisadi ve Ticari Bilimler Fakültesi Yayını, No:64, İzmir, 1969, s.27.

Dünya'da turizm talebi, kendi ülkeleri dışında turizm amacıyla seyahat etmek isteyenlerin toplamıdır. Yer değiştirme ve gidilen yerde geçici ikamet turistik talebin belli başlı iki unsurudur (1). Bu kısımda yaptığımız açıklamalar ve özellikle geniş anlamda turizm talebiyle ilgili tanım gözönüne alındığında, dikkati çeken başlıca hususlar şunlardır:

- a) Kişilerin daimi ikamet yerlerinin dışında satınalma isteğinde bulunmaları,
- b) Satınalmayı gerçekleştirmeye imkân verecek kadar satınalma gücüne sahip olmaları,
- c) Devamlı ikamet yerlerinden makul süreler dahilinde uzaklaşmalarına yetecek kadar boş zamana sahip olmaları,
- d) Daimi ikamet yerlerini terketmede, boş zamanlarını belirtilen amaca tahsis etmeleri, ve satınalma davranışı içine girebilmele-ri için rasyonel ve irrasyonel faktörlerin etkisi altında bulunmaları (2).

Turizm talebiyle ilgili bu açıklamalardan sonra, turizm talebinin özelliklerini şu başlıklar altında özetlemek mümkündür (3).

1- Turizm talebi otonom yani bağımsız bir taleptir. İnsanları seyahate sevk eden bağımsız motifler vardır. Bunların hepsi insanların ortam değiştirme arzusu ve kişisel bazı etkiler altında kalmasının sonucudur.

11- Turizm talebi heteronomdur, yani çok karmaşık bir yapıdadır. İnsanlar çok sayıda motifin etkisiyle seyahate yönelmektedirler ve farklı turizm çeşitlerine, değişik şekilde katılmaktadırlar. Farklı amaçlarla katı-

(1) Özen DALLI, Turizm Talebi ve Gelirleri, Ajans Türk Matbaacılık Yayını, Ankara, 1974, s.6.

(2) Adem ŞAHİN, a.g.e., s.18.

(3) Hasan OLALI, Turizm Pazarlaması, a.g.e., ss.35-36.

lım, farklı tüketim biçimini de beraberinde getirmektedir. Bu durum, katılım amacına uygun ürün bileşimini oluşturmak bakımından önemlidir (1).

ııı- Turizm talebi, mutlaka kişisel gelirlerin kullanılmasını ifade eder ve gerektirir (2).

ıv- Turistik talep lüks ve kültürel özellikteki hizmet ve mallara olan taleple rekabet halindedir. Bu durum, turistik tüketim yerine diğer tüketim mallarının ikame edilebileceğini göstermektedir.

v- Seyahate katılma amacının farklılık göstermesi, farklılıkları zaman bakımından da ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple, turistik tüketim mevsimlik bir karakter arz etmektedir (3). Ülkemize yönelik turizm hareketleri

TABLO: 2- Türkiye'ye Gelen Yabancıların Aylara göre Dağılımı

A Y L A R	Yıllara göre gelen turist sayıları ve oranları (yüzbin)					
	1989	%'si	1990	%'si	1991	%'si
Ocak	110.8	2.4	115.0	2.1	157.7	2.8
Şubat	126.0	2.8	143.2	2.6	157.1	2.8
Mart	251.2	5.6	242.9	4.5	284.0	5.1
Nisan	345.3	7.7	429.6	7.9	376.5	6.8
Mayıs	479.6	10.7	529.5	9.8	502.0	9.0
Haziran	443.0	9.9	559.2	10.3	517.8	9.3
Temmuz	562.2	12.6	707.8	13.1	633.8	11.4
Ağustos	633.6	14.2	777.7	14.4	761.7	13.8
Eylül	605.9	13.5	667.3	12.3	773.5	14.0
Ekim	462.8	10.3	526.1	9.7	581.4	10.5
Kasım	245.8	5.5	367.3	6.8	404.3	7.3
Aralık	192.6	4.3	323.2	5.9	366.1	6.6
T O P L A M	4.459.1	100.0	5.389.3	100.0	5.517.9	100.0

KAYNAK: 1991 Turizm İstatistikleri Bülteni, Turizm Bakanlığı Yayın No: 1992/4, Ankara, 1992, ss.13-17.

(1) Adem ŞAHİN, a.g.e., s.19.

(2) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., s.196.

(3) Adem ŞAHİN, a.g.e., s.19.

incelendiğinde, bu hareketlerin yılın belirli mevsimlerinde yoğunlaştığı görülür. Tablo: 2'de Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin aylara göre dağılımı incelendiğinde, ülkemize gelen turistlerin yaklaşık % 65'inin yaz aylarında geldiği görülür.

vı- Turizm talebinde ikame imkânlarının fazla olması, turistik tüketim tercihlerine ekonomik, sosyal, politik ve mali karakterli etkisi olması, turizm talebine aşırı derecede esneklik kazandırmaktadır.

1.2.2. Turizm Talebini Etkileyen Faktörler

Turistik talebin gelişmesi bazı ekonomik, sosyal ve fiziksel faktörlerin oluşumuna bağlıdır. Bunlar toplumların sosyal ve ekonomik durumları ile yaşadıkları bölgeler bakımından farklılıklar göstermekte ve zaman içinde değişmektedir (1).

Ziyaret edilecek belirli bir yere seyahat talebinin miktarı, turizmle ilgili olan herkes için çok önemlidir (2). Seyahate olan talebin özellikleri ve bu talebi etkileyen faktörlerin, turistik talebi ne yönde ve nasıl etkilediğini bilmek gerekir. Gelecekle ilgili turistik talep tahminleri bu amaca yönelik olduğundan büyük önem arzeder.

Turistik talebin gerçekleşmesinde doğrudan ve dolaylı olarak etkili olan faktörler mevcuttur. En önemlileri ekonomik olanlar, sosyal şartlar, politik şartlar ve diğer faktörler olarak belirir (3). Turistik talebin oluşumunda etkisi olan faktörleri ayrı başlıklar altında inceleyip sonuçlandırmanın, daha uygun olacağı kanaatindeyim.

(1) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., s.197.

(2) Robert W.McINTOSH, Charles R.GOELDNER, a.g.e., s.212.

(3) Ahmet DOLANAY, a.g.e., ss.10-13.

Özellikle turizm talebinin elâstik bir nitelik taşıması, uluslararası seyahat kararlarının çok sayıda değişik faktörlerin etkisi altında oluşundan kaynaklanır. Bu faktörler turizm literatüründe geniş olarak incelenmiştir. Bu faktörleri aşağıdaki başlıklar altında incelemek mümkündür (1). Turistik talebe etki eden faktörler Şekil 2'de verilmiştir.

1.2.2.1. İktisadi ve Sosyal Faktörler

Turistik tüketime etki eden ekonomik (rasyonel) faktörler değişiklik arzeder (2).

a) Milli Gelir Seviyesi; Turizm talebine etki eden ilk ekonomik faktör, ülkenin milli gelir seviyesidir. Genellikle milli geliri yüksek olan ülkeler zengin ve müreffeh, düşük olan ülkeler ise fakir ve gelişmiş ülkelerdir. Böylece iktisadi refahın ölçüsü milli gelir olduğuna, refah seviyesi ile turistik hareketler arasında da bir bağlantı bulunduğuna göre, turistik talep milli gelirin hacmine bağlıdır (3). Yani milli geliri düşük olan ülkelerde turizm talebi de düşük, gelişmiş ülkelerde ise, turizm talebinin yüksek olduğunu söylemek mümkündür.

Zaman içinde turistik tüketim hacmi, milli gelirdeki değişime bağlıdır. Öyle ise, gelirler arttıkça turizm talebi artar, azaldıkça turizm talebi de azalır (4). Bu sonuçlara rağmen, milli gelirin bir toplam olması sebebiyle ülkelerin gerçek manada zenginlik ölçüsü olarak kabul edilmesini güçleştirmektedir. Çünkü, milli gelir yüksek olsa bile, şayet ülke nüfusu fazla ise, kişi başına düşen milli gelir miktarı da düşük olacaktır.

(1) Osman E.ÇOLAKOĞLU, "Uluslararası Turizm Talebine Etki Eden Faktörler ve 1990'larda Türk Turizmi", ANATOLIA , Aylık Turizm Dergisi, Yıl:1, Sayı:3-4, Mart-Nisan, 1990, s.35.

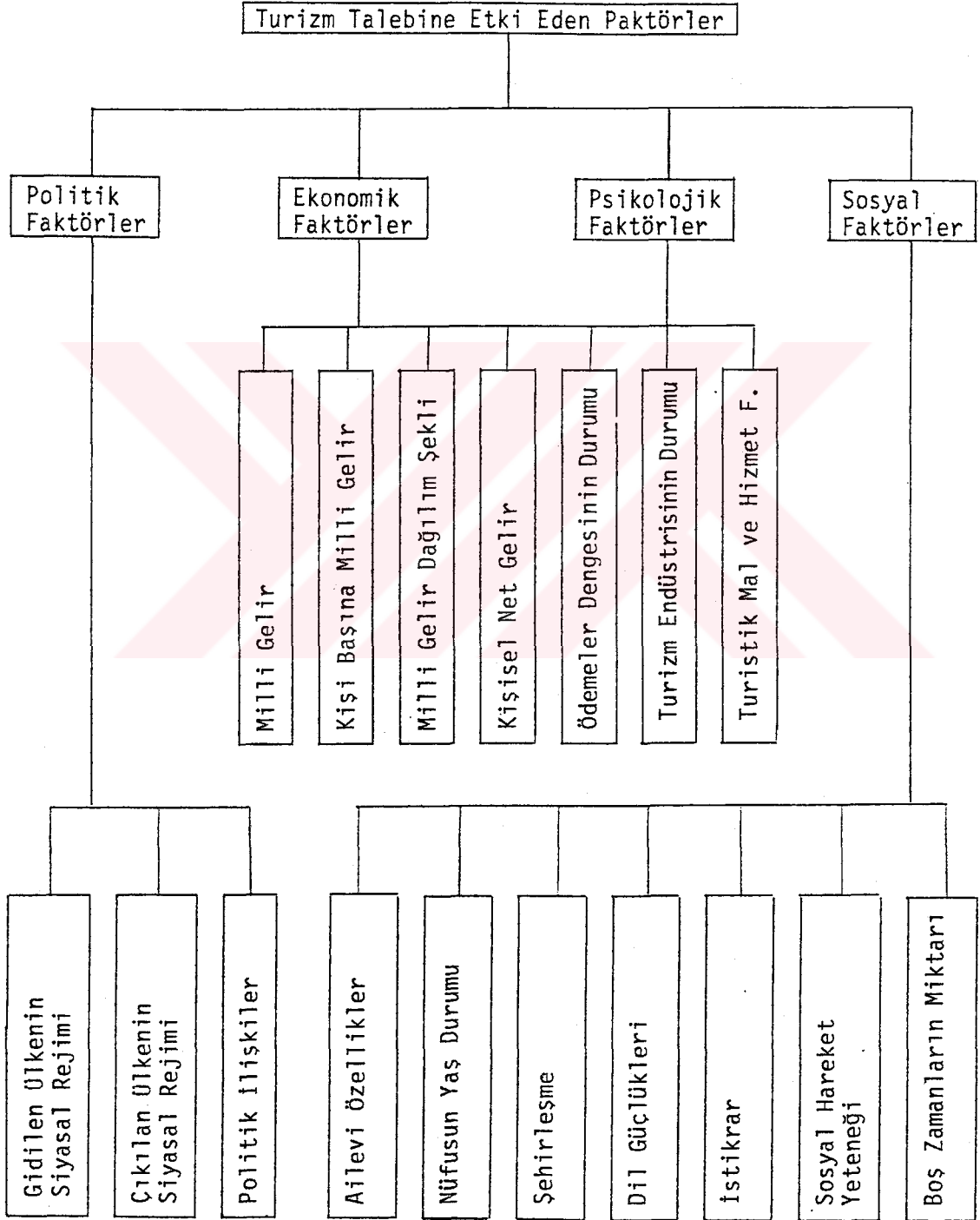
(2) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., s.197.

(3) Hasan OLALI, Turizm, a.g.e., s.134.

(4) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., s.198.

Bu şekliyle kişi başına düşen gelirin azalmış olması, turistik talebin düşmesine sebep olacaktır.

ŞEKİL: 2- Turistik Talebe Etki Eden Faktörler

KAYNAK: Hasan OLALI, Turizm, MEB Yayını, Ankara, 1991, s.135.

b) Kişi Başına Düşen ve Harcanabilir Gelir Miktarı: Turizm ile gelir arasında bir ilişki kurulmak isteniyorsa, milli gelir yerine, kişi başına düşen milli gelir miktarının esas alınarak ilişkinin kurulması daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.

Kişi başına düşen milli gelir miktarının yüksek olduğu ülkelerde turizm talebi yüksek, düşük olduğu ülkelerde ise az olmaktadır (1). Kişi başına düşen harcanabilir gelir miktarı, kişilerin vergiden ve yaşamak için ihtiyaç duydukları temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik, zaruri giderlerinden sonra geride kalan miktardır. Kişisel gelir seviyesi yükseldikçe harcanabilir gelir miktarı da artar (2).

Kişilerin harcanabilir gelirlerinin artması, turistik talep artışlarını da beraberinde getirir. Yani, harcanabilir gelirlerdeki artışlar, insanların başka ülkelere seyahat etme isteklerini artırdığı gibi, seyahat etme imkânı da sağlar.

Diğer taraftan turist gönderen ülkelerdeki iktisadi durgunluk ve menfi gelişmeler sebebiyle, ülke insanların harcanabilir gelirlerini etkileyerek, bu gelirlerin azalmasına yol açabilmektedir. Çünkü insanlar, iktisadi kriz ve durgunluk dönemlerinde, öncelikle zorunlu ihtiyaçlarına pay ayıracaklarından, turistik harcamalarında kısıntıya gitmeyi tercih edecektir (3).

(1) Hasan OLALI, Turizm, a.g.e., s.136.

(2) Robert C.MILL, Alastair M.MORRISON, The Tourism System, Publishing by Prentice Hall, New Jersey, 1985, p.54.

(3) Refik ÇULPAN, "International Tourism Model for Developing Economics", Annals of Tourism Research, Vol.14, No:4, Pergamon Press, New York, 1987, p.542.

Bilhassa uluslararası turistik talep tahminlemeleri yapılırken, talebe etki eden faktörler olarak kullanılan değişkenler, ya turist sayısıdır ya da toplam turistik harcamadır (1). Bu sebeple toplam turistik harcamaların yüksek olabilmesi için, turizme iştirak etmek isteyen ülke insanların, hem kişi başına düşen milli gelir miktarının, hem de harcanabilir gelirlerinin yüksek olması gerekir. Aksi takdirde, turistik hareketlerde yani turizm talebinde bir daralma olabilecektir.

Burada dikkat edilmesi gereken huhus, kişi başına düşen gelir veya harcanabilir gelir miktarının yüksek olması, refah seviyesinin vazgeçilmez göstergesi olmasına rağmen, toplam nüfus içindeki aşırı zenginlik ve fakirliği gizler bir durum arzetmesidir.

c) Milli Gelirin Dağılım Şekli: Turizm talebi bakımından önemli olan, milli gelirin toplum içindeki dağılımıdır. Şayet milli gelir toplum birimleri arasında sosyal adalet ilkelerine göre dağılıyorsa, kişi başına düşen milli gelir miktarı hem yüksek hem de gerçeği ifade edeceğinden turistik talepte artış olur. Milli gelir adil olmayan bir şekilde dağılıyorsa, kişi başına düşen milli gelir hem az hem de gerçeği yansıtmayacağından, turistik talepte azalış olacaktır (2).

Aynı şekilde, milli gelirin üretim faktörleri arasındaki dağılım şekli de turistik hareketlere etki eder. Son yıllarda milli gelirden ücretlere ödenen payların gittikçe arttığı gözlemlenmektedir. Bu sayede, ücret geliri sahiplerinin turistik tüketime iştirak etme imkânları oldukça artmış, kitlesel turistik hareketlerin doğmasına vesile olmuş ve

(1) Joseph T. O'LEARY, Muzaffer UYSAL, "A Canonical Analysis of International Tourism Demand", Annals of Tourism Research, Vol.13, No:4, Pergamon Press, New York, 1986, p.651.

(2) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., s.200.

turistik talebin yapısı büyük ölçüde değişikliğe uğramıştır.

d) Cari Piyasa Fiyatları: Turistik arzı oluşturan unsurlardan herbirinin fiyatı, turistik talebi etkiler. Yani, turistik ürünü oluşturan mal ve hizmet fiyatlarındaki değişmeler, turistik arzın fiyatını değiştireceğinden turistik talep, fiyat değişimleri istikametinde etkilenecektir. Netice itibariyle, bir ülkede geçerli olan fiyatlarda meydana gelecek artış veya azalışlar, turistik tüketimi oluşturan mal ve hizmetlerin fiyatlarının da artmasına veyahutta azalmasına yol açar. Böylece turistik hareketler fiyat dalgalanmaları istikametinde artar veya azalır.

Turistik mal ve hizmetlerin yeni fiyatları karşısında talebin göstereceği değişim iki etkiye bağlanabilir; Gelir Etkisi: turistik mal veya hizmetlerin fiyatı artınca, potansiyel turistin satınalma gücünde bir azalmaya sebep olur ve turizm talebi azalır. İkame Etkisi: turizm hizmetlerinin fiyatı artınca, potansiyel turist artık oransal olarak daha ucuz gelecek diğer mallarla onu ikameye çalışır ve dolayısıyla da turizm talebi sınırlanmış olur (1).

e) Turist Gönderen Ülkelerin Ödemeler Dengesinin Durumu: Turizm talebine etki eden iktisadi faktörlerden biri de o ülkenin ödemeler dengesinin durumudur.(2). Bir ülkede kişi başına düşen gelir çok yüksek ve gelir dağılımı çok adil olsa da, potansiyel turizm talebinin fiili talebe dönüşmeyeceği açıktır.

Ayrıca gelişme isteğinde olan ve bu amaçla yatırım malları ithal ettiği için ödemeler bilançosu açık veren bir ülkenin, dış turizme ayrılan dövizleri sınırlaması halinde turistik talep yetersiz kalır. Bunun

(1) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., s.202.

(2) A.g.e., s.203.

sebebi, ülkenin dış ödemeler dengesinin pasif unsurlarını azaltacak tedbirlere başvurusu halinde, öncelikle dış turistik seyahatlerin gerek sayısal, gerekse kişi başına döviz tahsislerinin sınırlandırılmasına başvuracak olmasıdır. Bu sınırlandırmalar uluslararası turizm hareketlerini menfi yönde etkileyecek ve turistik talepte daralma olacaktır.

f) Ulaşım: Turizm talebine sırasıyla mesafe, ulaşım araçlarının gelişme şekli, hız, güvenlik, konfor, kapasite ve tarifeler etki eder (1). Taşımacılıktaki gelişmeler özellikle otomobil ve uçağı daha ucuz, daha hızlı ve konforlu hale getirmiştir. Bunun sonucu olarak turistik alanlar daha geniş insan kitleleri için ulaşılabilir hale gelmiştir (2).

Ulaşımındaki bu olumlu gelişmeler turizm talebini olumlu yönde etkileyeceğinden, neticede turistik talepte artışlar görülecektir.

g) Turizm Endüstrisinin Durumu: Turizm endüstrisinin durumu denince; bir ülkenin turist kabul imkânları, turiste arzedilen mal ve hizmetlerin miktar, kalite ve fiyat bakımından ihtiyaçlara cevap verebilecek seviyede olması, yabancı turistlerin aradığı özellikleri taşıması, hizmet kalitesinin yüksekliği yanında, fiyatları da ekonomik güçleri sınırlı olan turistlerin satınalma güçlerini aşmaması anlaşılmalıdır. Böyle olunca, bir ülke veya bölgeye olan turistik talep artacaktır. Aksi takdirde enflasyonist baskılar sonucu fiyatların yükselmesi, turizm endüstrisine yansıtacağından, turistler kendileri için daha elverişli imkânlar sunan alternatif ülkelere gitmeyi tercih ederler. Bu durumda ise turizm talebi azalma gösterecektir (3).

(1) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., s.203.

(2) Osman E.ÇOLAKOĞLU, a.g.e., s.36.

(3) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., ss.203-204.

h) Konjonktürel Durum: Dünya ve ülkenin iktisadi konjonktürüne paralel olarak turizm talebinde de değişiklikler meydana gelir. Ekonominin gelişme ve canlanma dönemlerinde, tüm sektörlerde görülen canlılık turizmde de görülür. Seyahate çıkanların sayısındaki artış yanında, harcamalarda da bir artış görülür (1). Dolayısıyla da turistik talep artar.

Ekonominin durgunluk dönemlerinde ise, genel bir çekingenlik ve iktisadi faaliyetlerin yavaşlaması kendini turistik tüketimde de gösterir (2) ve turistik talep azalır.

Turistik talebe etki eden iktisadi faktörler yanında, sosyal faktörler de mevcuttur. Bunlardan başlıcaları şunlardır; ailevi özellikler, dil güçlükleri, sosyal mevzuat, daimi ikamet edilen yerdeki nüfus yoğunluğu ve ikamet edilen konut düzeni ile turizme katılacak kişinin çalıştığı iktisadi faaliyet sahasının özellikleri (3).

Belirtilen bu faktörler, fertlerin hayat görüşü, kültür seviyesi, ailevi durumları gibi özelliklerden oluşmaktadır. Bu özellikler farklı şekillerde turistik hareketlere katılmayı etkileyeceğinden, turistik talep de, bu etkiler istikametinde artış veya azalış gösterir.

Buraya kadar yapılan açıklamalar yardımıyla, sadece iktisadi ve sosyal faktörlerin turizm talebi üzerinde ne kadar önemli etkileri olduğu anlaşılmaktadır.

(1) Osman E.ÇOLAKOĞLU, a.g.e., s.36.

(2) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., s.204.

(3) Adem ŞAHİN, a.g.e., ss.20-21.

1.2.2.2. Politik ve Psikolojik Faktörler

Turistik talebe etki eden politik faktörlerin başlıcaları; turistin kendi ülkesinin politik durumu, gidilen ülkenin politik durumu ve istikrarı, iki ülke arasındaki genel politik durumdur. Turizm serbest bir özellik taşır. Bu sebeple tatile çıkmak isteyenlere yurt dışına çıkma hakkının tanınmış olması gerekir.

Gidilen ülkede siyasi değişkenlik veya terörist eylemlerin olması, bu ülkeye yönelik yabancı akışını olumsuz etkiler. Dünya'da son zamanlarda ABD'lilere yönelik terör eylemleri sebebiyle, bu ülke insanların seyahat tercihleri, Avrupa ve Ortadoğu ülkelerinden Lâtin Amerika ülkeleri ile Kanada ve Meksika'ya yönelmiştir (1).

İki ülke arasındaki politik ilişkiler kadar, dünyadaki genel politik konjonktür de insanların seyahat talepleri üzerinde etkili olmaktadır. Turistik tüketim psikolojik bakımdan sınırsız bir genişleme eğilimi göstermektedir. Bunun sebebi, turistik tüketimde doyum noktasına geç ulaşılmasıdır. Bu durum aşağıdaki sebeplerden kaynaklanmaktadır (2).

- Turistler, yüksek kalitedeki hizmetlere doğru yöneltebilirler. Bu durum tüketimde ek giderlere karşılık gelen bir artışa sebep olur.

- Ulaşım kolaylıkları, turistlerin daha uzaklara gidebilmelerini mümkün kılar.

- Turistler konaklama sürelerini azaltabilirler ve her fırsatta, daimi ikamet yerleri dışına seyahat ederek ve buralarda konaklayarak turistik hareketleri bütün mevsimlere yayabilirler.

(1) Refik ÇULPAN, International Tourism Model ..., a.g.e., s.542.

(2) Adem ŞAHİN, a.g.e., s.21.

- Turistik tüketim iştihayı artıran bir özellik taşır. Turistik tüketimin bu özelliği, yani karşılandıkça iştihayı artırması, normal bir ekonomik ihtiyacın karşılanması halinde duyulan zevk derecesi, turistik tüketimden alınan zevkin derecesinden daha azdır.

1.2.2.3. İktisat Dışı Faktörler

Turizm talebini etkileyen faktörleri incelerken gerçeğe yaklaşmak için, turistik tüketime itici sebepleri ve bu sebeplerin arkasında gizlenen iktisat dışı faktörleri de gözönünde bulundurmak gerekir (1). Bu faktörler arasında gelenekler, sosyal çevre, moda, reklâm, spor, sağlık ve sosyal çevre gibi faktörler yer alır.

Gelenekler her dönemde, insanları konaklama yerlerini geçici olarak terk etmeye zorlayan sebeplerdir. Bu sebepler kısaca; spor, sağlık, mitolojik faktörlerin etkisiyle gerçekleşen yer değiştirmeler olarak belirtmek mümkündür (2).

Sosyal çevrede ve toplum hayatında oluşan değişiklikler, belli bir anda tüketimi, ihtiyaçların hacmini ve mahiyetini etkiler. Moda sürekli değişimlere uyumdur ve esas itibariyle lüks tüketime etki eder. Reklâm belli ölçü ve anlam içinde tüketimin yapısına etki eden iktisat dışı bir faktör olan reklâm, tüketimin yoğunlaşmasına ve yaygınlaşmasına sebep olur (3).

(1) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., s.204.

(2) Adem ŞAHİN, a.g.e., s.20.

(3) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., ss.204-205.

2. TURİZMDE TALEBİ KARŞILAYAN FAKTÖRLER

Bir Ülke turiste sunduğu imkânlar ve talebi karşılayan faktörler bakımından iki önemli unsura sahiptir. Bunlardan ilki turizm kaynakları olup ikincisi ise, turizm imkân ve kolaylıklarıdır (1).

Turistik talep artışının en önemli sebebi, ülkede yabancı turistlere sunulabilecek yatak kapasitesi, ulaştırma hizmetlerinin yeterlilik derecesi, turistik mahaldeki alt ve üstyapı imkânlarının yeterli derecede olması yanında, turistleri o yöreye cezbeden tabii, tarihi ve kültürel hazinelerin mevcudiyetidir. Yani, turizmin gelişmesi turistin ihtiyaç ve beklentilerini karşılayacak geniş bir imkânlar ve hizmetler dizisinin oluşturulmasıyla mümkün olur.

Çekim ülkesinin sunduğu turistik arzın ikinci önemli unsuru ise, turizm kaynaklarıdır. Bir ülkede veya bölgede çok zengin turistik değerlerin, kaynakların olması tek başına turist talebine yol açmaz. Bu kaynakların turizm endüstrisinde işlenmesi ve turistin kullanımına sunulabilir olması gerekir (2).

Turizmde temel unsurlar ya da arz unsurları denilen, bu çok sayıdaki imkân ve hizmetler geniş gruplar halinde; çekicilikler, ulaşım, konaklama, tamamlayıcı hizmetler ve altyapı olarak toplanabilir (3).

2.1 Çekicilikler

Turizm endüstrisinin işleyerek çekim ögesi haline dönüştürdüğü ve kullandığı belli başlı kaynaklardan en önemlileri, tabii kaynaklar

(1) Şükrü YARCAN, Turizm Nüfus ve Çevre, a.g.e., s.116.

(2) A.g.e., s.117.

(3) Nazmiye ÖZGÜÇ, Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.48.

ve insan yapısı çekiciliklerdir (1). Turizm sektörünü geliştirme amacıyla olan bir ülkede belirtilen çekicilik unsurlarını, ülkeye yönelik turistik talebi arttırmak bakımından yoğun bir şekilde kullanılmaları gerekmektedir.

Turist kabul eden ülkenin çevre şartları turistik talep oluşturmaktadır. Örneğin; Meksika ve Türkiye'nin deniz, kum ve güneşi, Mısır'ın tarihi kalıntıları, Kudüs'ün dini bakımdan önemi çok sayıda yabancı turisti cezbetmektedir (2).

Turistik çekicilikler turistin bir alanı ziyaret etme isteğini oluşturur. Birçok farklı türde çekicilik, turistlerin belirli alanları ziyaretlerini ya da tatil yapmalarını teşvik eder. Çünkü; çekicilikler ve eğlence imkânları turizmin temelidir. Aksi halde turistler belli bir yere gitmek için hiç bir arzu duymayacaklardır.

Ülkenin ya da bölgelerin sahip oldukları çekicilikler tabii kaynaklar ve insan yapısı kaynaklar diye ikili bir ayırıma tabi tutulabilir. Bunlara eklenebilecek bir üçüncü unsur ise ülke insanının kültürel özellikleridir (3).

Turistik çekiciliklerle ilgili çok değişik sınıflandırmalar yapılmakla birlikte, önceden belirttiğimiz ikili ayırımı kullanarak incelemeye tabi tutmak kanaatimizce daha uygun olacaktır.

2.1.1. Tabii Çekicilikler

Tabii kaynaklar, kullanımı büyük ölçüde iklime bağlı olan kaynaklardır. "Tabii çevre ve insan yapısı turistik değerlerin turizm talebine

(1) Şükrü YARCAN, a.g.e., s.117.

(2) Refik ÇULPAN, a.g.e., s.542.

(3) Nazmiye ÖZGÜÇ, a.g.e., ss.48-49.

katkısı, bunların turizm sektöründe işlenerek turistlere sunulmasının derecesine bağlıdır"(1). Tabii kaynaklardan kıyılar, deniz, kum, diğer su kaynakları, ormanlar, milli parklar, tabii manzaralar v.b. turizm endüstrisinde işlenerek turistlerin istifadesine sunulmaktadır.

Tabii kaynakların çeşitli şekillerdeki bileşimleri, turizmi geliştirmeye yönelik çekici ortamlar oluşturabilirler. Bunlar içinde en önemlileri, tabii kaynakların kullanımının mevsimlere göre değişim göstermesi ve bu sebeple bölgeler arasında rekreasyonel talepteki değişikliklerdir.

Turistik talebi dengelemek ve artışını sürekli hale getirmek için, tabii kaynaklar bakımından mevcut imkânların birçok amaçla kullanılması daha iyi sonuç verecektir (2). Örneğin; bir bölgeyi sadece avlanmak amacıyla kullanmak yerine, golf, ata binme, balık avlama, yelken ve su sporları, kır yürüyüşleri v.b. faaliyetlerde de kullanmak daha sağlıklı bir uygulama olur.

İklim yapısı tabii çekiciliklerin en önemlilerinden biridir. Avrupa'daki en önemli turist hareketi kuzey ve orta kısımlardan Akdeniz iklim bölgesine doğru, güneş, deniz, kum ve tabii değerlere kavuşmak için yapılan turistik harekettir (3).

Su kaynakları başlıbaşına büyük bir rekreasyonel çekiciliktir. Her geçen gün suya dayalı rekreasyonel faaliyetler hızlı bir şekilde büyümektedir. Bunlar arasında balık tutma, yüzme, kano yapma, kürek çekme, su kayağı v.b. sayılabilir. Tatillerin büyük bir kısmı deniz kıyılarındadır, karaiçi sularda geçirilmektedir. Örneğin; İngiltere'de tatile çıkan

(1) Rudolf AROCH, "Socio-Economic Research into Tourist Motivation and Demand Patterns", The Tourists Review, No:4, Bern, 1985. p.28.

(2) Robert W.McINTOSH, Charles R.GÖELDNER, a.g.e., s.231.

(3) Nazmiye ÖZGÜÇ, a.g.e., s.52.

ülke vatandaşlarının % 72'si deniz kıyılarına gitmektedir (1).

Deniz ve göl kıyıları yanında, şifalı su kaynaklarına sahip kaplıcalar, içmeler v.b.de çok önemli yer tutar. Örneğin İtalya'da Vichy, Almanya'da Baden Baden, ülkemizde Balçova kaplıcaları günümüzde de çekiciliklerini devam ettirmektedirler.

Manzara güzelliği de birinci derecede önemli rekreasyon ve turizm kaynağıdır. En çok turist çeken coğrafi görünüm, çoğu kez arazi yapısı ve su özelliklerinin birleştiği tabii alanlardır. Coğrafi konum turistik yöreye olan talep bakımından çok önemlidir. Bir bölge turistik pazara ne kadar yakın olursa, çekim gücü de o oranda artabilmektedir (2).

Manzara güzelliğine örnek olarak; İngiltere'nin göller bölgesi, İsviçre ve Kuzey İtalya'da insan yapısı göl ve baraj gölleri, ülkemizin deniz kıyılarının büyük bölümü muhteşem manzaralara sahiptir.

Dağlar birçok kimseye esas olarak manzara güzellikleri yanında, dağcılık, kış sporları ve trekking yapmak için turistlere çekici görünürler. İsviçre'de dağ ve göl sayfiye yerleri, Kanada'daki Banff, Jasper dağları ile milli parklar, Japonya'daki Fujiyama dağı ve Türkiye'de Ulu-dağ, Palandöken dağları, Erciyes dağı, Köroğlu dağları önemli rekreasyonel alanlardır.

Birçok ülkedeki bu alanlardan sadece kış aylarında değil yaz aylarında bile turistik amaçla istifade edilebilmektedir (3). Çünkü; manzara güzellikleri olarak sayılan tabii harikalara karşı turistler ilgi duymaktadırlar. ABD'deki Büyük Kanyon, Niagara Şelâlesi, Ortadoğu'da Lût Gölü, Fransa'da Massif Santral'deki mağaralar, Türkiye'de Akdeniz

(1) Nazmiye ÖZGÜÇ, a.g.e., s.53.

(2) Robert W.McINTOSH, Charles R.GOELDNER, a.g.e., s.231.

(3) Nazmiye ÖZGÜÇ, a.g.e., s.54.

kıyılarındaki Cennet ve Cehennem Obrukları ile Ürgüp-Göreme dolaylarındaki Peri Bacaları önemli birer çekicilik unsuru olarak görülmektedirler.

Koruluklar ve Ormanlar hem kırsal manzaraya güzellik katarlar hem de kendi içlerinde rekreasyon imkânları oluştururlar. Ormanlarla ilgili rekreasyonel faaliyetler arasında avlanma, yürüyüş, piknik yapma ve kamp kurma gibi faaliyetler yer alır. Ormanlarla birlikte nesilleri tükenmekte olan yabani hayvanların giderek çekicilikleri artmaktadır(1).

Çeşitli araştırmalar, tabii güzelliği olan bölge türlerine göre, insanların turistik faaliyetlere olan talebinin aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilceğini göstermektedir (2).

- Tabii alanlardaki rekreasyonel faaliyetlere olan talep,
- Endüstriyel alanlardaki rekreasyonel faaliyetlere olan talep,
- İkisinin bileşiminden oluşan rekreasyonel alanların talebi.

Turizm talebi açısından en önemli çekicilikleri tabii alanlar oluşturmaktadır. Turistik talebi canlı tutmak için, tabii kaynakların kalitesini muhafaza etmek şarttır. Bu husus, turistlerin her zaman tatminini sağlamak açısından kesin bir mecburiyettir. Kaldı ki turizm, rekreasyonel amaçlarla kullanılan tabii kaynakların kalitesine karşı çok duyarlı olup, yüksek düzeyde bir standart devam ettirilmediği sürece, turistik talebin gerilemesi kaçınılmazdır (3).

Tabii kaynaklar; tabii çevrede bulunan ve insanların çok değişik ihtiyaçlarını giderecek özelliklere sahiptirler (4). Hem turistik faaliyetlerin hem de diğer faaliyetlerin sağlıklı bir şekilde sürdürüle-

(1) Nazmiye ÖZGÜÇ, a.g.e., ss.54-55.

(2) Rudolf AROCH, a.g.e., s.29.

(3) Robert W.McINTOSH, Charles R.GOELDNER, a.g.e., s.232.

(4) Koray BAŞOL, Doğal Kaynaklar Ekonomisi, Genişletilmiş II.Baskı, Akliselim Ofset Tesisleri, İzmir, 1991, s.27.

bilmesi için, her zamankinden daha çok korunmaya ihtiyaç göstermektedirler. Bu yönlü koruma turistik çekiciliklerin cazibelerinin devamı için de gereklidir.

2.1.2. İnsan Yapısı Çekicilikler

İnsanlarca oluşturulan turistik değerler, bir yandan sanat şehirleri, tarihi eser ve anıtlar, müzeler, baraj ve köprüler, stadyumlar, üniversite binaları v.b. gibi insanlar tarafından inşa edilmiş unsurlardan, diğer taraftan uygarlık, gelenekler, dil, kültür, folklör, din, sanat, festivaller, bayramlar, siyasi ve sportif oluşumlar, sergi ve fuarlar, turizm endüstrisini oluşturan ulaşım, konaklama, eğlendirici ve dinlendirici donanım, turizm organizasyonunun yapısı gibi elemanlardan oluşur (1).

İnsan yapısı kaynaklar, insanların tabiatı değiştirerek oluşturdukları, geçmiş ve yaşayan kültürel değerlerle ilgili ve büyük oranda araziye bağlı ören yerleri, arkeolojik değerler, müzeler, anıtlar gibi değerlerdir (2). Belirtilen insan yapısı çekicilik unsurları, insanları seyahate teşvik eden önemli unsurlardır. Bir ülke ya da bölgede insan yapısı çekiciliklerin bulunması ve iyi bir organizasyonla turistlerin hizmetine sunulması, o ülkeye yönelik seyahat talebinin artmasına büyük ölçüde katkıda bulunur.

Turistler doğrudan tarih, arkeoloji ve geçmiş kültürlerle ilgilenmeseler bile, yerel kültürün mimari mirası, eski bir anıt, korunmuş bir sokak ilgi çekici turistik cazibe unsurlarını oluşturur.

(1) Hasan OLALI, Turizm, a.g.e., s.153.

(2) Şükrü YARCAN, Turizm, Nüfus ve Çevre, a.g.e., s.118.

Bu sebeple taşınır taşınmaz tarihi ve kültürel varlıkların, bilimsel ve uluslararası değerleri bakımından korunması zorunluluk arzeder (19). Çünkü, bu değerlerin yok olması, bir bakıma ülkenin turistik çekiciliklerinin de yok olması demektir.

Rekreasyon amacıyla spor yapma imkânları ve eğlence imkânları gibi turistlerin özel ihtiyaçlarını karşılayacak her türlü insan yapısı çekicilik, tabii çekiciliklere konaklama imkânlarıyla birlikte eklenmelidir.

Su kaynaklarından yararlanmada yüzme tesisleri, suni yat limanları, iskeleler, yürüyüş parkurları ve parklar, sinemalar, tiyatrolar, eğlence yerleri, teleferik, telesiyej tesislerinin hepsi, insan yapısı çekiciliklerdendir.

İnsanların zevkleri zaman içinde değişime uğradığından; turistik talebi sürekli izlemek ve buna uyum sağlamak için gereklidir (2). Örneğin, temizlik ve mutfakıyla ün kazanmış olma gibi özellikler, İsviçre ve Hollanda turizminin gelişmesinde etkili olan en önemli özelliktir.

Tarihi ve kültürel özellikler pek çok turist için oldukça kuvvetli bir çekim kaynağıdır. Örneğin; İtalya'da Pisa Kulesi, Mısır'da Piramitler, Venedik ve Amsterdam gibi tarihi şehirler, Mekke ve Kudüs gibi dini merkezler, İngiltere'de Cambridge, Oxford, Almanya'da Heidelberg ve Tübingen Üniversite binaları, Türkiye'de Selimiye ve Sultan Ahmet Camileri ile İstanbul Üniversitesi binası v.b. eğitim-kültür merkezleri, turistlere sayısız cazibe unsurları sunmaktadır.

(1) Ziya ERALP, Genel Turizm, Ankara Üniversitesi, Basın Yayın Yüksekokulu Yayını, No:3, Ankara, 1983, s.85.

(2) Nazmiye ÖZGÜÇ, Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.55.

Belirtilenlerin dışında tarihi camiler, şatolar, saraylar, II. Dünya Savaşı'nın toplama kampları, olimpiyatlar, uluslararası spor organizasyonları, büyük parklar v.b. de insan yapısı çekiciliklerdendir.

Turizmin gelişmesi, bir ülkeye olan turistik talebin devamlılığı ve arttırılabilmesi, insan yapısı cazibe unsurlarının mevcudiyetine ve bunlara yenilerinin ilâve edilmesine büyük oranda bağlıdır.

2.2. Ulaşım

Turizmi geliştirmede ulaşım ile ilgili tüm hususlar gözönüne alınmalıdır. Ulaştırma, turistin kendi ikâmetinden çıkışıyla başlar, hedef ülkeye vardıktan sonra konaklayacağı yere ve tekrar kendi ülkesine dönüşüne kadar olan hizmetleri kapsar.

Bir ülkenin, bölgenin ya da yörenin turistik çekicilikleri ne çeşit olursa olsun, normal ulaşım araçlarıyla bunlara erişilemiyorsa çok az değer taşırlar. Yetersiz ulaşım imkânları turizmi açıkça engeller (1). Aslında turizmin tarihi gelişimine bakıldığında, ulaştırma alanındaki gelişmelerden turizmin çok fazla etkilendiği görülür. Aynı zamanda turistik hareketlerin gelişmesi, adeta ulaştırma söktöründe meydana gelen gelişmelere paralel olarak gerçekleştiği görülür.

Yer değiştirme turizmin temel özelliklerinden biridir. Çünkü, seyahat olmadan turizmden söz edilemez. Bu sebeple ulaşım, turistin yer değiştirmesine imkân veren bir unsur olarak, turizm endüstrisinin doğuşunu ve gelişimini sağlayan temel unsurdur (2). Ulaştırma hizmetlerinin önemi kendisini bu alandaki harcamalarda da gösterir. Tablo 3'de görüldüğü

(1) Nazmiye ÖZGÜÇ, Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.57.

(2) Hasan OLALI, Turizm, a.g.e., s.198.

gibi, turistlerin yapmış oldukları seyahat harcamaları içinde ulaştırmanın payı % 34.5 gibi yüksek bir seviyededir.

TABLO: 3- Turizmde Harcama Kalıpları

HARCAMA TÜRÜ	TOPLAM İÇİNDEKİ PAYI (%)
- Ulaştırma Giderleri	34.5
- Yiyecek-İçecek Giderleri	26.0
- Konaklama (barınma) Giderleri	16.5
- Turlar (gidilen yerdeki şehir içi ve dışı geziler)	14.5
- Diğer Harcamalar	8.5
T O P L A M	100.0

KAYNAK: Robert W.McINTOSH, Charles R.GOELDNER, Turizm, İlkeler, Uygulamalar, Felsefeler, Çeviren: F.Aylin Mutlu, TUGEY Yayını, İstanbul, 1987, s.14.

Turistlere sunulan ulaştırma hizmetlerinin araçları; gemiler, uçaklar, trenler, otobüsler, lüks arabalar, taksiler, otomobiller, metrolar v.b. oluşur. Bu şekilde verilen ulaşım hizmetleri fiyat, kalite, sürat ve konfor bakımından diğer ülkelerden daha iyi durumda olmalıdır. Bu sayede ulaştırmanın turizm talebine etkileri olumlu olabilir.

Ulaştırma unsuru turizm talebini çabukluk, ucuzluk, emniyet ve konfor yönünden etkilemektedir. Bilindiği gibi turistlerin çoğunun zamanı ve maddi imkânları sınırlıdır. Dolayısıyla gideceği yere en kısa zamanda, emniyetli olarak ve en ucuz şartlarda gitmek istemektedir. Seyahatin yapılış amacına göre ulaştırma araçları, turistleri farklı şekilde etkiler (1).

(1) Özen DALLI, Turizm Talebi ve Gelirleri, a.g.e., s.26.

Turistlerin seyahat aracı olarak seçtikleri vasıtanın özelliği ile gideceği yerin asıl ikâmetgahına olan uzaklığı arasında yakın bir ilişki vardır. Birbirine çok yakın ve komşu ülkeler arasında genellikle kamu ulaştırma araçları tercih edilmektedir (1).

Bir fikir vermesi bakımından mesafede dikkate alınarak Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin ülkelere ve taşıt araçlarına göre dağılımı Tablo 4'de verilmiştir. Tabloda Türkiye için ulaşılan sonuçlar genelleştirilecek olursa, uluslararası seyahatlerde tercih edilen ulaştırma yolunu, iki ülke arasındaki mesafe tayin etmekte ve mesafeler arttıkça, havayollarının karayollarına göre daha fazla tercih edildiği görülür.

Sonuç olarak, ulaştırma giderlerinin toplam turistik seyahat bütçesinin içindeki payı ne kadar yüksek olursa, dış turizm talebinin ulaştırma giderlerine olan duyarlılığı da o kadar yüksek olacaktır (2) diyebiliriz. Günümüzde ulaştırma giderlerinin, toplam turizm bütçesi içindeki payının % 35 civarında olduğu Tablo 3'de görülmektedir.

Buraya kadar yapılan açıklamalara göre; bir ülke turizminin gelişmesi ve devamı için, ulaştırma ağının ve ulaştırma hizmetlerinin çok iyi bir organize edilmesi gereği ortaya çıkar. Ayrıca turizmde ikâme imkânlarının yüksek olması sebebiyle, ülkeye yönelik turizm talebinin alternatif ülkelere kaymasını engellemek bakımından, ülkenin ulaşım hizmetlerinin kalite, hizmet, konfor, sürat ve fiyat bakımından diğer ülkelere göre cazibesinin devam ettirilmesi, talep artışı için gerekli olan önemli unsurlardan biridir diyebiliriz.

(1) Özen DALLI, a.g.e., ss.26-27.

(2) Mehmet GÜRDAL, Turizm Ulaştırması, Adım Yayıncılık, Ankara, 1990, s.84.

TABLO: 4- 1991 Yılında Türkiye'ye Gelen Turistlerin Geliş Mesafeleri ve Seçtikleri Ulaştırma Araçlarına Göre Dağılımı

Ülkeler ve Uzaklıklar	Ulaştırma Türü % Olarak				TOPLAM
	Karayolu	Denizyolu	Havayolu	Demiryolu	
1. Deniz Aşırı Ülkeler					
ABD	8.3	31.8	59.1	0.8	100
Kanada	12.2	53.3	33.0	1.5	100
Japonya	8.3	9.2	80.9	1.6	100
2. Komşu Ülkeler					
Bulgaristan	97.7	0.3	0.1	1.9	100
Suriye	92.0	1.1	3.2	3.7	100
İran	85.7	0.3	13.3	0.7	100
3. Diğer Ülkeler					
Almanya	6.5	8.9	84.3	0.3	100
İngiltere	2.9	22.2	73.9	1.0	100
Fransa	6.2	12.8	80.3	0.7	100

KAYNAK: Turizm Bakanlığı, 1991 Turizm İstatistikleri Bülteni, Yayın No:92/4, Ankara, s.42.

2.3. Konaklama Tesislerinin Durumu

Konaklama, kabaca turizmde geceleme ve beslenmeyi kapsayan bir hizmet bileşenidir. Herhangi bir alanda turizmin gelişmesi, büyük ölçüde o yerin konaklama kapasitesine bağlıdır (1). Bir başka anlatımla konaklama, turistlerin bir bölgede başarılı bir şekilde ağırlanmasına imkân veren kültürel zenginliklerdir (2) diyebiliriz. Zira, turistlerin karşılanması, turiste yakınlık, arkadaşlık gösterilmesi ve en yoğun hizmet konaklama tesislerinde yapılır.

Turizmin başarısı için, ziyaret edilecek yere gelen yolcu talebi-

(1) Nazmiye ÖZGÜÇ, Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.58.

(2) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., s.173.

olmamıştır. Türkiye 1992 yılı sonu itibarıyla 200 binlik yatak kapasitesini henüz yakalamıştır.

Konaklama kapasitesi şüphesiz turistik talebi büyük ölçüde etkilemektedir. Ancak kapasitenin yanında günümüz turisti temizlik, güler-yüz, rahatlık ve fiyat bakımından uygun imkânlar sağlayan tesisleri tercih ettiği de gözlemlenmektedir.

Konaklama imkânları belirtilen sebeplerle turist çekmede önemli bir rol oynayabilmektedir. Gerçekten de, pek çok turist bazı yerlere yalnızca orada mükemmel yemekler ve hizmetler sunan kaliteli bir otel olduğu için giderler. İsviçre, Avusturya, Hollanda gibi bazı ülkeler; iyi yemekleri, rahatlık ve temizlikleriyle dünyada ün kazanmışlardır. Bu kural tüm turistik tesisler için geçerlidir (1).

İyi hizmet, iyi yemek ve rahatlığa bir de aynı kalitedeki otellerden daha düşük fiyat sağlanırsa, bu tür konaklama tesislerinin iş hacmi genişleyecektir. Dolayısıyla bu ülkelere yönelik turizm talebinin artmasına yardımcı olacaktır.

2.4. Tamamlayıcı Hizmetler

Turiste derhal sağlanması gereken imkânlar yanında çok çeşitli tamamlayıcı hizmetlere de yine turistlerce ihtiyaç duyulmaktadır (2). Turistlere sunulması gereken tamamlayıcı hizmetlerle ilgili bilgiler; Şekil 3'de verilmiştir. Şekilde görüldüğü gibi, turizm bakımından bir yörenin gelişmeye başlamasından itibaren, gelişmenin her aşamasında turiste sunulabilecek diğer yardımcı hizmetlerin de gelişmesi hızlanmaktadır.

(1) Nazmiye ÖZGÜÇ, a.g.e., s.63.

(2) A.g.e., s.64.

ni karşılamaya yetecek sayıda konaklama tesisine ihtiyaç duyulur. Konaklama tesisleri, herhangi bir turizm geliştirme unsurunun önünde gelir; bu tesislerin önemi hiçbir zaman ve hiçbir şekilde gözardı edilemez (1). Aksi takdirde turistlerin o bölgeye seyahat etme istekleri, konaklama imkânlarının yetersizliği ölçüsünde azalma gösterir.

Turistik talebe olan katkısı bakımından, bazı Avrupa ülkeleri ile Türkiye'nin konaklama kapasiteleri Tablo 5'de verilmiştir. Tabloda görüleceği gibi, turizmden en çok kazanan ve en çok turist çeken ülkeler, konaklama kapasiteleri bakımından da oldukça ileri seviyede oldukları görülür.

TABLO: 5- Ülkelere Göre Yatak Kapasiteleri (1989)

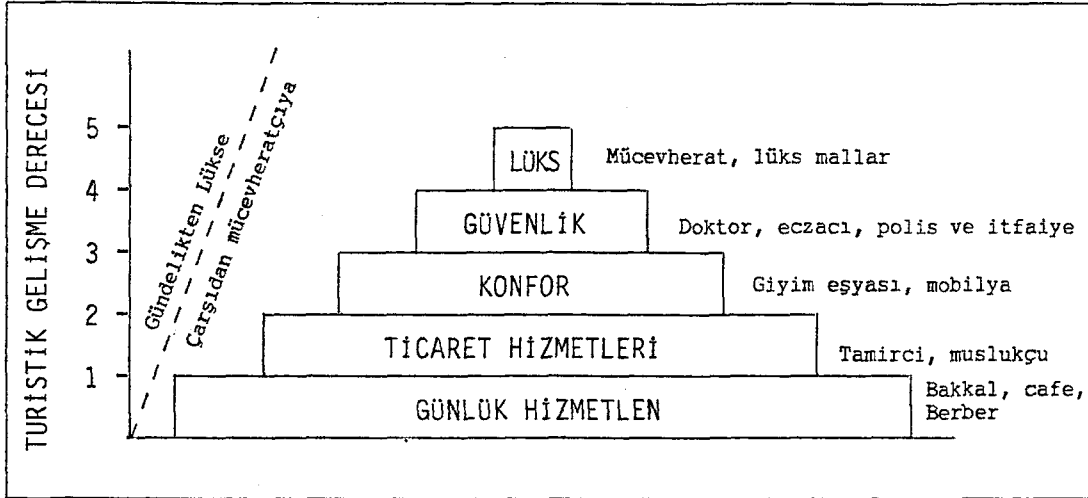
ÜLKE ADI	TURİSTİK YATAK SAYISI
İtalya	922.084
İspanya	593.161
Fransa	518.267
Meksika	310.470
Çin	220.165
Yunanistan	210.191
Yugoslavya	156.077
İsviçre	148.870
Avusturya	139.319
Brezilya	132.323
Türkiye	76.081

KAYNAK: TÜRSAB, Turizm Dergisi, Sayı:98, Aralık 1990, s.42.

Aradan geçen zaman içinde şüphesiz bu ülkelerin yatak kapasiteleri de değişikliklere uğramıştır. Ancak sıralamada önemli bir değişiklik

(1) Robert W.McINTOSH, Charles R.GOELDNER, a.g.e., s.235.

ŞEKİL: 3- Bir Turistik Yörede Tamamlayıcı Hizmetlerin Turistik Yerleşmenin Büyümesine Paralel Olarak Gösterdiği Gelişme

KAYNAK: Nazmiye ÖZGÜÇ, Turizm Coğrafyası, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi, Yayın No:3203, Günay Matbaası, İstanbul, 1983, s.64.

Turistik hareketlerin yoğunlaştığı mekânlarda, sadece turistlere yönelik hizmet veren hediyelik eşya, spor malzemeleri satan dükkânlar, eczane, gıda maddeleri, giyim eşyası satan dükkânlar da ardı sıra gelecektir. Lokantalar, bakkallar, kuaförler, bankalar, enformasyon büroları bunları takip edecektir.

Daha sonra bu hizmetlerin sunulması, turistlerin belirtilen hizmetleri kullanma sıklığına göre değişecektir. Takip eden aşamalarda, daha büyük müşteri kitlesi varolduğunda da, lüks tüketime yönelik hizmetlerden ilk kurulacaklar arasında mücevherciler ve kürkçüler gelir (1). Tamamlayıcı hizmetlerin kalitesi de, turistik yörenin talebini olumlu bir şekilde etkileyeceğini söylemek mümkündür.

Rekreasyonel faaliyetlere olan talebin artması için, belirtilen

(1) Nazmiye ÖZGÜÇ, a.g.e., ss.64-65.

tamamlayıcı hizmet ve aktivitelerin gerçekleştirilmesi ile mümkün olabilir (1). Ancak rekreasyonel faaliyetler doğrultusunda ve plânlı olarak yapılırsa fayda sağlar.

2.5. Alt ve Üstyapı Hizmetlerinin Durumu

Bir ülkenin turistik arzı, yani turist kabul imkânları, turistlere sunulan mal ve hizmetlerin miktar, kalite ve fiyat bakımından ihtiyaçlara cevap verebilecek seviyede olması (2), büyük ölçüde o ülkenin altyapısının yeterli olmasına bağlıdır. Yeterli altyapıya sahip olmayan ülke, bölge ya da yörede turizmin gelişmesini beklemek hayalcilik olur.

Su şebekeleri, kanalizasyon, haberleşme, havagazı, elektrik ve drenaj sistemleri ile karayolları, park imkânları, denizyolları ve limanları, otobüs ve tren istasyonları, havayolları ve hava limanları gibi turistik hizmetler sunan tesisler altyapıyı oluşturur (3). Altyapı, tüm turistik hizmetlerin yerine getirilmesini sağlar.

Altyapının büyük bir kısmı, turistlerle birlikte, o yörede sürekli ikamet eden nüfusa, tarım ve sanayi sektörlerine de hizmet eder. Altyapı ile ilgili en önemli husus, temelde gelişmenin bir bedeli olarak kabul edilmesidir. Yani birkaç istisna dışında altyapı doğrudan gelir getirmez (4).

Bir fikir vermesi bakımından, turizmin gelişmesinde çeşitli maliyetlerin yatırımlar içindeki payları Tablo 6'da verilmiştir. Burada da görüleceği gibi, konaklama ve ağırlama yatırımlarından sonra, yatırım

(1) Rudolf AROCH, a.g.e., s.29.

(2) Refik ÇULPAN, a.g.e., s.542.

(3) Hasan OLALI, Alp TİMUR, a.g.e., s.173.

(4) Nazmiye ÖZGÜÇ, a.g.e., s.65.

sermayesi içindeki en büyük pay % 15-20 ile altyapı yatırımlarına aittir. Pahalı olmakla birlikte, turizmin gelişmesinin devamı ve geleceği için altyapı yatırımlarını ihmal etmek akılcı bir davranış olmaz.

Altyapı olarak tanımlanan yeraltı ve yerüstü hizmet tesisleri, turizmin gelişmesinde ve başarısında önem taşır, Altyapı aynı zamanda masraflı yatırımlar olup, inşası bir hayli uzun zaman alır (1).

Daha öncede belirttiğimiz gibi altyapı hizmetleri yetersiz olan bir ülkede, turizm talebinin çok esnek olması sebebiyle, geliştirilmesi çok zordur.

TABLO: 6- Turizmin Gelişmesinde Katlanılan Çeşitli Maliyetlerin Sermaye içindeki Payları

SEKTÖR	ORTALAMA PAY (%)
Konaklama ve Ağırlama	50-60
Diğer Turistik İmkânlar	10-15
Teknik ve Altyapı Hizmetleri	15-20
Mesleki Eğitim ve Eğitimde İlerleme	5-10
Kaynakların Korunması	5-10

KAYNAK: Nazmiye ÖZGÜÇ, Turizm Coğrafyası, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi Yayını, No:3203, Günay Matbaası, İstanbul, 1983, s.65.

Altyapıya ek olarak, turizm kalkınması ulaşım erişme imkânları, yani havalimanı, terminaller, demiryolu istasyonları, otobüs durakları, oteller, moteller ile diğer konaklama tesisleri, restoranlar, cafeler ve sportif rekreasyon alanları ve eğlence yerleri gibi üstyapı hizmetlerini de gerektirmektedir (2).

(1) Robert W.McINTOSH, Charles R.GOELDNER, a.g.e., s.232.

(2) Nazmiye ÖZGÜÇ, a.g.e., s.66.

Çoğu kez bir turiste çekici gelen üstyapı hizmetleri, kendi ülkesinde de gördüğü modern tesislerden ziyade, yerel mimariye göre inşa edilmiş üst yapı birimleridir.

Kişilerin seyahat etmelerinin başlıca sebeplerinden biri de, kendi çevresinden tümüyle farklı yerleri görme arzusu olduğundan, bu konuya önem vermek gerekir (1).

Kopyacılık yerine yöresel mimariye uygun üstyapı oluşturmak ve bu yapıları çağdaş konforun gerektirdiği şekilde teçhiz etmek, turistlere daha çekici geleceğinden, ülkedeki turistik faaliyetlerin gelişmesi hızlanacaktır.

(1) Robert W. McINTOSH, Charles R. GOELDNER, a.g.e., s.235.

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

TURİZMDE TALEBİ KARŞILAYAN FAKTÖRLER BAKIMINDAN TÜRKİYE TURİZM COĞRAFYASI

1. TÜRKİYE TURİZM COĞRAFYASININ ÖZELLİKLERİ

1.1. Coğrafi Konum ve Yeryüzü Şekilleri Bakımından

1.1.1. Coğrafi Konum Bakımından

Türkiye'nin coğrafi konum bakımından göze çarpan en önemli özelliği, ülkenin merkezi bir durumda olmasıdır. Gerçekten ülkemiz, eski dünya karaları denen Kuzey Yarımkürede Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kesiştiği noktada yer almaktadır.

Türkiye'nin coğrafi konum bakımından ikinci önemli özelliği, üç tarafının denizlerle çevrili olmasıdır. Türkiye'nin bu özelliği ile dış dünyayla kolayca iletişim kurabilmesine imkân verir. Üçüncü özellik ise, ülkemizin bazı önemli yollar üzerinde yer almasıdır (1).

Yollar deyince; kara, hava ve denizyolu ulaşım ağlarının önemli bir bölümü, Avrupa-Asya, Avrupa-Ortadoğu istikametlerinde ülkemizden geçmektedir. Bu haliyle ülkemiz toprakları Avrupa-Asya ve Avrupa-Ortadoğu-Afrika topraklarını birleştiren bir köprü konumundadır.

Türkiye, büyük bölümü Asya kıtası ile küçük bir bölümü Avrupa kıtası topraklarından oluşan, toplam yüzölçümü 780.576 km² olan dörtgen yapılı bir ülke olup, dörtgenin boyu 1600 km., eni ise 600 km. kadardır.

(1) Besim DARKOT, Türkiye İktisadi Coğrafyası, a.g.e., s.3.

Deniz kıyılarının uzunluğu da 6.769 km.den fazladır.

Kabartma bir dünya haritasına bakılacak olursa, Türkiye'nin yüksek bir ülke olduğu, yüzey şekilleri bakımından çeşitlilik gösterdiği hemen göze çarpar (1). Bu durum ana hatlarıyla şöyle özetlenebilir;

- Türkiye yüksek bir ülkedir. Yüzey şekilleri bakımından ülkemizin belirli bir karakteri, yüksek bir ülke oluşudur. Türkiye topraklarının ortalama yükseltisi 1.130 m. kadardır.(2). Avrupa'nın ortalama yükseltisi 330 m. olup, Türkiye'nin yükseltisi bu kıtanınkinden 3.5 kat daha fazladır. Asya kıtasının ortalama yükseltisi 1.050 m. olup, ülkemizin yükseltisi, bu kıtanınkini bile aşmaktadır.

- Türkiye'de yüzey şekilleri çeşitlilik arzeder. Çoğu birbirine paralel sıralar halinde uzanan dağlar, volkanik çöküntüler, vadilerle ayrılmış yayla düzlükleri, alüvyonlu ovalar yüzey şekilleri olarak görülür (3).

- Coğrafi yapısı çeşitlilik arzeden ülkemizde, bu çeşitlilik turizmin gelişmesi bakımından uygun zemini oluşturur. Ülke turizminde çeşitliliğin sağlanması, bir turizm çeşidinden kaybedilen cazibe ve pazar payının, diğer alternatif turizm çeşitleriyle giderilmesine imkân verir.

Öyle ki ülkemiz, hemen hemen tüm turizm çeşitlerine hitap edebilecek coğrafi yapı potansiyeline sahiptir. Lâzım gelen bu potansiyelin iyi değerlendirilerek, gelecekte alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilmesini sağlayacak çalışmalara biran önce başlanmasıdır.

(1) Besim DARKOT, a.g.e., s.5.

(2) Ali TANOĞLU, "Türkiye'nin İrtifa Kuşakları", Türkiye Coğrafya Dergisi, Sayı: 9-10, İstanbul, 1947. s.22.

(3) Besim DARKOT, a.g.e., s.8.

1.1.2. Yeryüzü Şekilleri Bakımından

Ülkemiz, yeryüzü şekilleri bakımından; kuzeyde Kuzey Anadolu dağ sıraları, güneyde Toros sıra dağları ve bu ikisi arasında kalan iç Anadolu düzlük sahası ile Doğu Anadolu yükseklikleri, dağları kıyıya dik şekilde uzanan ve aralarında bir takım çöküntü hendeklerinin de yer aldığı Batı Anadolu olmak üzere dört bölüme ayırabiliriz (1).

Bir Türkiye fiziki haritasına bakılacak olursa, ülkemizin yüksek bir memleket olduğu hemen göze çarpar. Türkiye Güney Avrupa'dan Asya kıtası içlerine uzanan dağlar kuşağı üzerinde yer alır. Bununla birlikte çeşitli şekilde oluşmuş düzlükler de dikkati çeker. Türkiye'nin yükseltisi, batıdan doğuya gidildikçe artar (2).

Türkiye, yalnız yüksek bir memleket olmakla kalmayıp, yüzey şekilleri bakımından çeşitlilik arzeden bir ülkedir. Çoğu birbirine paralel sıralar halinde uzanan dağlar, tek başına yahut çizgi boyuna dizili sönmüş volkanlar, üstleri volkan lavları ile, yahut eski göllerin bıraktığı tortullar ile kaplı vadilerle yarılmış yayla düzlükleri, vadiler boyunca ve ırmak ağızlarında genişleyen alüvyonlu ovalar v.b. görülür (3).

Turizmde çekicilik sağlayan tabii güzellikler coğrafi yapıya bağlıdır. Bunların bir kısmı direkt olarak coğrafi yapının sunduğu çekici morfolojik şekiller; dağlar, mağaralar, vadiler, travertenler, peribacaları gibi, bir kısmı ise, coğrafi yapıyı süsleyen bitki örtüsü ve yaban hayatı; memeliler, kuşlar, balıklar v.b. ile ilgilidir (4).

(1) Aydoğan KÖKSAL, Türkiye'nin Genel ve Turizm Coğrafyası, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı yayını, Ankara, 1982, s.12.

(2) Besim DARKOT, a.g.e., s.8.

(3) Reşat İZBIRAK, Türkiye I, MEB Kültür Yayınları, İstanbul, 1973, s.5.

(4) Suna DOĞANER; "Turizmde Doğanın Önemi ve Türkiye'deki Doğayı Koruma Çalışmaları", EÜLTEN, İ.Ü.Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enst.Yayını, C: 2, Sayı: 2, İstanbul, 1985, s.2.

Turistik çekiciliklerin büyük bir kısmı ormanlarla kaplı dağlık alanlarda mevcut olmakla birlikte, ülkemizi ziyaret eden turistlerin önemli sayılabilecek bir bölümü dağlık ve kırsal alanlarda tatil geçirmeyi arzulamakta, fakat tesis ve organizasyon yetersizliği sebebiyle, bu arzularını gerçekleştiremedikleri görülmektedir.

Aslında ülkemiz yüksek dağları, buzul ve krater gölleri, ormanlık alanlarıyla tabii turizme hazırdır ve büyük bir turistik potansiyel olarak ülke turizmine hizmet verebilecekleri günleri beklemektedir.

Değişik ağaçlarla dolu milli park alanlarını gezen insanlarla yapılan bir anket çalışmasına göre; bu alanları ziyaret edenlerin yaklaşık % 72'si rahat, huzurlu ve stresten uzak, temiz hava almak amacıyla geldiklerini (1) ifade etmişlerdir.

Büyük kentlerdeki yaşam zorlukları, çevre ve hava kirliliğinin oluşturduğu menfi şartlar ile gelir artışları sonucu tüketim kalıplarının değişmesi, tatil sürelerinin uzaması, ulaştırma araçlarındaki sayısal artışlara bağlı olarak özellikle Avrupa, Kuzey Amerika ülkelerinde ve Japonya'da olduğu gibi Türkiye'de de dağ ve kış sporları turizmine olan talep hızla artmakta, bu alanlardaki faaliyetler hızlı bir gelişme trendi göstermektedir.

Türkiye'de geniş bir dağılım gösteren dağ ve kış turizmine elverişli alanlardan, büyük şehirlere ve ana ulaşım yollarına yakın, 1500-3000 m. yükseklik kuşağı üzerinde bulunan ve kar yağışlarının etkili olduğu başlıca kaynaklarımız şunlardır (2): Bursa-Uludağ, Bolu-Köroğlu

(1) Kenan MORTAN, "Sağlık, Nüfus ve Çevre", Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara, ss.148-149.

(2) İsmet ÜLKER, "Turizm Sektöründe Doğal Kaynaklardan Yararlanma", Türkiye II. İktisat Kongresi Bildirileri, Turizm Bölümü, DPT Yayını, İzmir, 1981, ss.274-275.

Dağı, Antalya-Beydağları, Alanya-Akdağ, Aksaray-Hasan Dağı, Ulukışla-Bolkar dağları, Erzurum-Palandöken Dağları, Kars-Sarıkamış, Bitlis-Sapgör Dağı, Trabzon-Zigana ve Uzungöldeki Soğanlı Dağları, Rize-Kaçkar Dağı ile Ağrı Dağları, kış ve spor turizmine uygunluk arzeder.

Yukarıda belirtilen dağ ve kış sporları merkezleri ile diğer dağlık alanlar, aynı zamanda kır yürüyüşleri yapılabilecek ve tabiatla başbaşa olunabilecek, eşsiz manzara güzelliklerinin seyredilebileceği imkânları da yerli ve yabancı turistlere sunabilecek potansiyele sahiptir.

Ancak, belirtilen bu alanlar yaklaşık 100 bin kayakçı/gün potansiyel yatak kapasitesine sahip olmasına rağmen, ülkemizde mevcut dağ ve kış turizmine hizmet eden yatak sayısı henüz 5 binlere yeni ulaşmıştır. Bu kapasitenin yarıya yakını da Uludağ'da bulunmaktadır (1). Bu durum da bize, bu alandaki yetersizliğimizin büyük boyutlarda olduğunu gösteriyor.

TABLO: 7- Türkiye'nin En Yüksek Dağları

Sıra No:	Dağın Adı	Yükseklik (Metre)
1.	Büyük Ağrı Dağı	5.137
2.	Uludoruk (Reşko Tepesi)	4.135
3.	Cilo Dağı (Buzul Dağı)	4.116
4.	Süphan Dağı	4.058
5.	Kaçkar Dağı (Karadeniz)	3.932
6.	Erciyes Dağı (Kayseri)	3.917
7.	Küçük Ağrı Dağı	3.896
8.	Toroslar (Demirkazık Tepesi)	3.756
9.	Üçdoruk Tepesi (Karadeniz)	3.709
10.	Uludağ (Bursa)	2.543

KAYNAK: Aydoğan KÖKSAL, Türkiye Genel ve Turizm Coğrafyası, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1982, ss.170.

(1) İsmet ÜLKER, a.g.e., s.275.

Bir ülkenin tabii kaynakları ne kadar çok ve ne kadar çeşitli ise, o ülkenin büyüme hızı da şüphesiz o ölçüde yüksek olabilecektir (1). Bu durum Türkiye'nin turizm bakımından sahip olduğu tabii kaynakları etkin bir şekilde değerlendirilmesini gerektirmektedir. Çünkü, ülkemizin tabii turizm değerleri oldukça bol ve çeşitlilik arzeder.

Bilindiği gibi ülkemiz temiz ve bol güneşli kıyıları, termal kaynakları, orman, göl ve dinlenme yerleri, dağcılık merkezleri, mağaraları, içmeleri, milli parkları ve kuş cennetleri olan ve en önemli medeniyetlerin kurulduğu bir ülkedir. Kısacası yurdumuz bir tarih, güneş, deniz ve tabii turizm cennetidir (2).

Dünya'da turizm hareketlerinin birinci derecede yoğunlaştığı alanlar, bilindiği gibi deniz kıyılarıdır. Üç tarafı denizlerle çevrili, farklı iklim ve deniz özelliklerine sahip Türkiye için "kıyı" yada "deniz" turizmi büyük önem taşımaktadır (3).

Özellikle uzun tatil dönemi bulunan ve Mayıs-Ekim ayları arasında deniz suyu sıcaklığının 20-28 °C olduğu Akdeniz ve Ege kıyıları, Mayıs-Eylül ayları arasında deniz suyu sıcaklıklarının 20-25 °C olduğu Marmara kıyılarının bir bölümü; eşsiz güzellikteki plajları, kumu ve güneşle birer kıyı turizmi cenneti sayılırlar.

Ne yazık ki son yıllarda yaşanan kirlilik, bu eşsiz tabii değerleri de tehdit etmektedir. Sahillerimizin geleceği büyük ölçüde turizme bağlı ve çevreyi korumaya yönelik faaliyetlerin icrasına bağlıdır.

(1) Ali ÖZGÜVEN, "Doğal Kaynaklar", BÜLTEN; İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayınları, Cilt: 5, Sayı: 5, İstanbul, 1988, s.19.

(2) Teoman SÜERDEM, Turizm Coğrafyası, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Yayını, Ankara, 1977, s.11.

(3) İsmet ÜLKER, a.g.e., s.272.

Türk turizminin hızlı ve en yüksek gelişme gösterdiği alanlar, deniz kıyılarımızdır. Artık kıyılarımız gerek tesis ve gerekse turist sayısı bakımından özellikle turizm mevsiminde, büyük bir yoğunlaşmayla karşı karşıyadır. Büyük boyutlardaki yoğunlaşma, kıyı turizmimizin geleceğini olumsuz yönde etkileyecektir.

Bu sebeplerden dolayı, Türk turizminin sadece kıyılarımızdaki zenginliklerden ibaret olmadığını, alternatif turizm imkânlarının mevcudiyetinin yerli ve yabancı turistlere, tanıtım ve benzeri yollarla benimsenmesi gerekir.

Uluslararası rekreasyonel turizme katılan başlıca iki tip turist bulunmaktadır. Bunlar gezginci turistler ve tatilci turistlerdir (1). Gezginci ve tatilci turist gruplarını birbirlerinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün olmamakla beraber, tatilci turistler uluslararası turizmin büyük bir bölümünü oluşturmaktadır. Gezginci turistler tarihi ve sosyo-kültürel kaynakları, buna karşılık tatilci turistler güneş, deniz, kum gibi tabii kaynakları tercih etmektedir (2).

Yapılan bir araştırmada, yabancı turistlerin ülkemize tatil amacıyla geldiğini göstermektedir. Ancak, ülkemizdeki tatil turizmi artık doyum noktasına gelmiştir. Kıyılarımız büyük ölçüde betonlaşma ve kirlilik tehdidi altındadır. Bunun en önemli sebebi, kıyılarımızda kapasitenin üzerinde tesisler ve konut inşası ile yeterli altyapının tam anlamıyla gerçekleştirilememiş olmasıdır.

(1) Erol MANİSALI, ŞÜKRÜ, YARCAN, Türk Turizm Endüstrisi Araştırması, T.C.Turizm Bankası, Araştırma ve Eğitim Dairesi Başkanlığı, İnceleme ve Araştırma Dizisi, No: 2, Ankara, 1987, s.14.

(2) Bülent ÖZKAN, "Türk Turizminin Önemli Kaynağı Deniz ve Kıyılarına İlişkin Sorunlar", 1987 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1988, ss.77.-78.

Uzun ve e ssiz kumsalları, yer yer denizle birleşen ormanları, pırıl pırıl cennet koyları, ilginç jeomorfolojik özellikleri, zengin ve çeşitli tarımsal peyzajları,  irin kentleri ve antik merkezleriyle toplam 8.250 km. deniz kıyısına sahip olan Türkiye bu yönüyle oldukça şanslı bir ülkedir (1). Türkiye'nin deniz kıyılarının uzunlukları Tablo 8'de verilmiştir.

TABLO: 8- Türkiye'nin Deniz Kıyıları ve Uzunlukları

Deniz Adı	Kıyı Uzunlukları
Ege Denizi Kıyıları	2.805 km.
Karadeniz Kıyıları	1.634 km.
Akdeniz Kıyıları	1.557 km.
Marmara Denizi Kıyıları	1.190 km.
Ada Kıyıları	1.064 km.

KAYNAK: Bülent ÖZKAN, "Türk Turizminin  nemli Kaynağı Deniz ve Kıyılarına İlişkin Sorunlar", 1987 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1988, s.78.

Türkiye'nin coğrafi yapısının çeşitlilik arzetmesi, kıyı turizmi bakımından doyum noktasına ve kapasitesinin sonuna yaklaşan ülke turizminin çeşitlendirilmesi, daha değişik alternatif turizm çeşitlerine y nelinmesini gerektirmektedir. Mevcut coğrafi yapı bunu kolaylaştıracak özelliklere sahiptir.

Türkiye'ye yönelik turizm talebi, gün geçtikçe ve daha ziyade tabiatla içiçe olunabilecek alanlara yönelmeye ba lamı tır. Bu sebeple; dağlık ve kırsal alanların büyük bir bölümü ile i  suların da t ristik açıdan rekreasyonel faaliyetlere uygun hale getirilmesi gerekmektedir.

(1) Bülent ÖZKAN, a.g.e., s.78.

Ülkemiz için alternatif turizm çeşitlerini "yumuşak turizm" adı altında izah etmek mümkündür. Yumuşak turizm; tabiata dönük, tabiat içinde turistik aktivitelerden turistlerin istifade etmesidir. Basit ve sağlıklı yönünden nitelikli turistik tesislerde tabiatla uyumlu, çevre problemi olmayan ortamda, turistlerin günlük hayatın sıkıntılarından uzak ve tabiatın yeşili (1), temiz havası ve eşsiz manzaraları içinde, huzurlu ve dinlendirici turistik faaliyetlere eko turizm ya da yumuşak turizm denilmektedir.

Bu turizm çeşidi, insan vücudunun sağlıklı gelişmesini temin eden, hareketli, değişik zevkli ve heyecan verici rekreasyonel faaliyetleri kapsamaktadır. Yumuşak turizm uygulaması, değişik yerleşim düzeylerine ve imkânlarına göre sınıflandırılabilir (2).

- a- Çiftlik Turizmi
- b- Yayla Turizmi
- c- Dağ Turizmi
- d- Macera Turizmi
- e- Kır Yürüyüşleri Turizmi
- f- Kuş gözetleme Turizmi
- g- Yaban Hayatını İnceleme Turizmi

Genelinde tabiat sevgisi ile bağdaşan bu tür turizm, ülkemiz için gittikçe önem kazanmaktadır. Uluslararası turizmde Türkiye'nin geniş bir pazar bulma imkânını sağlayabilir (3) Ülkemizin coğrafi yapısı, yukarıda belirtilen alternatif turizm çeşitlerinin gerçekleştirilmesine imkân

(1) M.Zekai BAYER, "Eko Turizm", International Tourism Magazine, Yıl: 6, Sayı: 66, İstanbul, 1990, s.19.

(2) Yaşar SOBUTAY, "Üçüncü Yaş Turizmi", Uluslararası Dinlenme ve Rekreasyon Yönetimi Kongresi Bildirisi, Beldibi-Antalya, 17-20 Eylül 1989, s.2.

(3) M.Zekai BAYER, a.g.e., s.19.

sağlamaktadır. Turistlerin yumuşak turizme olan ilgileri gün geçtikçe artmaktadır.

Turistlerin gittikleri ülkelerin tabii değerlerine ve çevre meselelerine giderek duyarlılıkları artmaktadır. Özellikle tatil beldelelerinde bu duyarlılık, tabiat ve çevre ile yakın temasta olmalarından daha da artmaktadır (1).

Konu ile ilgili Almanya'da yapılan bir araştırmada, 1985 yılında Turizm amacıyla yurtdışına çıkanların yalnızca % 30'u gittikleri ülkelerin çevre meselelerine duyarlı iken, bu oran 1988 yılında % 58'lere ulaşmıştır (2).

Ülkemize yönelik turistik talebin de giderek yumuşak turizm çeşitlerine kaymakta olduğunu, yapmış olduğumuz anket sonuçları da doğrular mahiyettedir. Anket çalışması; toplam bin yabancı turistle tesadüfi örnekleme yöntemine göre ve beş ayrı ildeki turistik tesislerde konaklayan turistlerle gerçekleştirilmiştir. Sorulan sorulara alınan cevaplar çok seçimlik ve tek seçimlik olarak düzenlenmiştir. Tablo 9'da çok seçimlik sorulara alınan cevaplar, Tablo 10'da ise tek seçimlik sorulara alınan cevaplar değerlendirilmiştir.

Tabloda görüleceği gibi, ülkemizin sahip olduğu coğrafi ve tabii güzellikler tercih sıralamasında üçüncü sırada yer almaktadır ve ankete katılan toplam sayının yarısından fazlası tatil ve dinlenme, tarihi ve kültürel turizm yanında, tabiatla içiçe olabilecekleri alanları da tercih etmektedirler.

(1) Sümer GÜLEZ, "Yumuşak Turizm ve Doğa Koruma", 1988-89 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1990, s.30.

(2) P. ZIMMER, H. HAMELE, "How Tourism and the Environment Can Co-exist?", Paper Presented International Colloguy of Mediterranean Coasts and Environmental Protection, Council Of Europe, İzmir, 19-20 October, 1989, pg. 4-8.

TABLO: 9- Turistlerin Seyahat için Türkiye'yi Seçme Sebepleri
(çok seçimlik sorular)

Seyahat Sebebi	Tercihle Bulunan Turist Sayısı	Oranı (%)
Tatil ve Dinlenme	738	73
Kültürel ve Tarihi Değerler	723	72
Coğrafi Yakınlık ve Tabii Değer.	504	50
Toplantı ve Konferans	332	33
Aktif Spor	227	22
Sağlık Amacıyla	111	11
Alışveriş Yapmak	81	8
İş veya Öğrenim	15	1.5
Dost ve Akraba Ziyareti	10	1
Diğer Sebepler	8	0.8

KAYNAK: İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya ve Trabzon illerindeki Muhtelif Turistik Otellerde Konaklayan Yabancı Turistlerle Yapılan Anket Sonuçları, 1992.

Tablo 10'daki anket sonuçlarına göre, bin kişilik turist grubu içinden % 12.6'lık bölümü ülkemizdeki tabii zenginlikleri, dağları, yaylaları, ormanları v.b. yerleri ziyaret etmek amacıyla Türkiye'ye gelmişlerdir. Bunun yanında % 5.2'si sağlık, % 6.7'si de spor amacıyla ülkemizi ziyaret etmektedirler.

Aktif spor tercihi içerisinde dağcılıkla ilgili sportif faaliyetler de dahildir. Oysa, ülkemizde turistik faaliyetlerin belirgin bir şekilde canlanmaya başladığı seksenli yılların başında, ülkemizin coğrafi yakınlık ve tabii güzelliklerini görmek amacıyla gelen yabancı turistlerin oranı, Devlet İstatistik Enstitüsü'nün verilerine göre % 2.9'dur.

Yaklaşık on yılı aşkın bir sürede, ülkemizi seyahat için seçen yabancıların, coğrafi yakınlık ve tabii güzelliklerimizi görmek amacıyla

gelişlerinde yaklaşık % 10'luk bir artış olmuştur. Bu eğilimin daha hızlı artması için, etkili bir tanıtım, alt ve üstyapının süratle tamamlanması gerekmektedir.

TABLO: 10- Turistlerin Seyahat için Türkiye'yi Seçme Sebepleri
(tek seçimlik sorular)

Seyahat Sebebi	Tercihle Bulunan Turist Sayısı	Oranı (%)
Tatil ve Dinlenme	229	22.9
Kültürel ve Tarihi Değerler	205	20.5
Coğrafi Yakınlık ve Tabii Değer.	126	12.6
Toplantı ve Kongerans	124	12.4
Aktif Spor Amacıyla	67	6.7
İş veya Öğrenim	66	6.6
Alışveriş Amacıyla	59	5.9
Sağlık Amacıyla	52	5.2
Dost ve Akraba Ziyareti	45	4.5
Diğer Sebepler	27	2.7
T O P L A M	1.000	100.0

KAYNAK: İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya ve Trabzon illerindeki Muhtelif Turistik Otellerde Konaklayan Yabancı Turistlerle Yapılan Anket Sonuçları, 1992.

1992 Yılında ülkemizi ziyaret eden toplam yabancı turist sayısı ile bu oranlar karşılaştırıldığında; toplam 7 milyon turist girişi içinde, coğrafi yakınlık ve tabii güzellikleri tercih edenlerin sayısı 800 bini aşmış olacaktır. Bu ölçekteki bir turist rakamı küçümsenemez. Çünkü, ülkemiz turizminin geleceğinin iyi olması ve kıyılarımızdaki turistik yoğunlaşmanın giderilmesi, büyük ölçüde tabiatın ön plâna çıktığı, dağlık, ormanlık, şifalı sular, iklim tedavisine uygun yerler, yaylalar

v.b. turistik bakımdan değerlendirilmesiyle mümkün olabilecektir.

1.2. İklim ve Bitki Örtüsü Bakımından

Turistik ülke, bölge yada yörenin iklim şartları, onun çekiciliği üzerinde etkili olmaktadır. Değişik derecelerde olmak üzere tüm turizm çeşitleri üzerinde iklimin etkisi görülür. Turistik mahallin iklim şartları belirlenirken sıcaklık, güneşli günlerin sayısı, güneş ışınlamalarının şiddeti, yağış miktarı, nem oranı, havanın bileşimi, hava hareketleri bakımından gösterdiği özelliklerin dikkate alınması gerekir (1).

Özellikle tatil ve dinlenme turizmi açısından istenen iklim özellikleri; bol güneş, az yağış, nem oranının düşük, istikrarlı ısı ve hava akımlarının sert olmamasıdır. Ancak değişik özelliklerin aranması da mümkündür. Örneğin kış sporları yapılan yerlerde, kış sıcaklığının belli derecelerin üstüne çıkmaması, kar yağışının kış sporlarının yapılmasına imkân verecek miktarda olması gibi.

Bir turistik mahal, kendi özelliklerine uygun iklim şartları açısından istikrarlı değerlere sahip olduğu takdirde cazibesi artmakta, turistlerin iklimi istikrarlı olan yerleri daha çok tercih ettiği görülmektedir. Bu açıdan ülkemizin yapısı incelendiğinde; Türkiye'nin iklimi deniz ve kara iklimleri olarak iki bölümde incelenebilir. Deniz kıyılarımız Akdeniz, Ege, Marmara ve Karadeniz iklim bölgelerini, iç kesimler ise, yer şekillenmeleri ve yüksekliklere bağlı olarak step, orta yüksek dağ iklimi kuşaklarını oluşturur.

Ülkemiz; bu iklim kuşaklarına ve güneşlenmeye bağlı olarak, Karadeniz Bölgesi dışında yüksek bir güneş enerjisi potansiyeline sahiptir.

(1) Tunca TOSKAY, a.g.e., s.191.

Bilimsel verilere göre, aylık güneşli ve tam güneşli gün sayısı on günden çok olan ve aylık ortalama sıcaklık derecesi 20-32 °C arasında değişen yerlerin iklimleri, insanın yaşama faaliyeti göstermesi ve sağlığı açısından olumlu kabul edilir (1).

İklim coğrafya ilminin temel konuları arasında olmakla birlikte, turizm sektörünü de yakından ilgilendirir. Çünkü, belirli iklim verileri yerine göre doğrudan birer turizm varlığıdır veya diğer varlıkların çekiciliğini artırmasına vesile olurlar (2). Tabii varlık olarak iklim, turizmin tükenmez kaynaklarından birini oluşturur (3).

Ülkemizin iklimi, coğrafi bölgelerin denize yakınlık ya da uzaklığı, yüzey şekillerinin farklılık arzemesi sebebiyle değişiklik gösterdiğini daha önce belirtmiştik. Bu sebeple ülkemiz toprakları üzerinde üç değişik iklim çeşidinin hüküm sürdüğünü söyleyebiliriz. Bitki örtüsü de iklim ile doğrudan ilişkilidir.

Ülkemizde hüküm süren belli başlı iklim türleri ve bitki örtüsünü aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

a) Akdeniz iklimi	- Akdeniz bitki topluluğu
b) Karadeniz iklimi	- Karadeniz bitki topluluğu
c) Karasal iklim	- Stepler, yani bozkırlar.

Akdeniz iklim tipi; yazların sıcak ve hemen tamamıyla kurak geçmesi, buna karşılık kışların ılık ve yağışlı geçmesiyle kendini gösterir. Bu iklim türü, adını aldığı deniz kıyılarında hüküm sürdüğü gibi, Batı

(1) İsmet ÜLKER, a.g.e., ss.271-272.

(2) Ziya ERALP, Genel Turizm Bilgisi, a.g.e., s.74.

(3) Suna DOĞANER, a.g.e., s.118.

Anadolu'da da, kışların kendini az çok belli etmesi şartıyla görülür (1). Yıllık sıcaklık ortalaması Akdeniz ve Ege kıyılarında 18-20 °C kadardır. Marmara'da ise 13-14 °C. dir. Yıllık yağış miktarı 50-80 cm. dir. Yaz ayları sıcaklık ortalaması ise, 25-28 °C. dir.

Akdeniz Bölgesinin güney kıyılarında ve Ege bölgesinde, gerçek ormanlar dağların yüksek kısımlarında bulunur. Ormanlar daha ziyade iğne yapraklı çam türündedir. Dağların iç kısımlarında sert yapraklı her mevsim yeşil kalabilen çalılar yani makiler bulunur. Ayrıca yabani zeytin ve fıstık çamlarına da rastlanır (2). Marmara Bölgesinde hakim olan iklim ve bitki örtüsü türü de pek farklılık göstermez.

Karadeniz iklimi; her mevsimi yağışlı geçen bir iklim türüdür. Denize komşuluk sebebiyle yazlar pek sıcak geçmediği gibi, kışlar da çok soğuk geçmez. Özellikle Doğu Karadeniz kıyılarında Kafkas Dağlarının siper oluşturması sebebiyle, kışlar daha ılık geçer. Karadeniz kıyıları ülkemizin en çok yağış alan bölgesidir. Yıllık sıcaklık farkları çok az olup, Rize ve çevresi yılda m^2 .ye 2.5 m.yi bulan miktarda yağış alır. En sıcak ayın sıcaklık ortalaması 22-25 °C. dir.

Karadeniz bitki topluluğu, Kuzey Anadolu dağlarının denize bakan yamaçlarında göze çarpan bitki örtüsü ormandır. Ormanlar, yüksek kesimlerde iğne yapraklı çam türleri, alçak kesimlerde ise yayvan yapraklı ağaçlardan oluşur.

Karasal iklim; ülkenin bütün iç kısımlarında hüküm sürer. Mevsimler arasında sıcaklık farklarının artması, denizden uzaklık ve özellikle kenar dağların oluşturduğu siper yüzünden yağışlar azdır. Dağlık olan

(1) Besim DARKOT, a.g.e., s.19.

(2) Teoman SÜERDEM, a.g.e., s.10.

Doğu Anadolu, yapı itibariyle düzlük olan iç Anadolu ve Güneydoğu Anadoluya göre daha fazla yağış alır. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar sert ve yağışlı geçer. En sıcak ayın ortalaması iç Anadolu'da 20-23 °C'dir. Yağış miktarı ise 20-25 cm. arasında değişir. Doğu Anadolu'da, en sıcak ayın ortalaması 26-27 °C, Güneydoğu Anadolu'da ise 35-42 °C arasında değişir. Yağış miktarları Doğu Anadoluda 50 cm.den az, Güneydoğu Anadolu da ise 30 cm.den azdır (1).

Ülkemizin iç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin karakteristik bitki topluluğu step formasyonudur. Başlıca bitki türleri arasında geven, kardiken, üzerlik ve sığır kuyruğu ile devediken en yaygın olanlarıdır. Su kenarlarında ise söğüt ve kavaklara da rastlanır. Tahrip edilmemiş yerlerde az da olsa ormanlara rastlanır.

Buraya kadar yaptığımız açıklamalara göre; Ülkemizin iklimi incelendiğinde Akdeniz Bölgesi 6-8 ay, Ege Bölgesi 4-6 ay, Marmara ve Batı Karadeniz 4 ay, Doğu Karadeniz Bölgesi ise 4-6 ay olumlu değerler gösterir (2).

Böylece ülkemizde gerek tatil ve dinlenme gerekse tabii turizm bakımından gelişmiş ve gelişme imkânı yüksek bölgeleri sırasıyla; Akdeniz, Ege, Marmara, Karadeniz bölgeleri ile iç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin dağlık kesimleri ile yaylaları oluşturmaktadır diyebiliriz.

Özellikle, uzun bir tatil süreci bulunan ve Mayıs-Ekim ayları arasında deniz suyu sıcaklığının 20-28 °C olduğu Akdeniz ve Ege kıyıları, Mayıs-Eylül ayları arasında deniz suyu sıcaklığının 20-25 °C olduğu Marmara Denizi kıyıları, tarihi ve tabii güzelliklerin hepsini kendisinde

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.55-57

(2) İsmet ÜLKER, a.g.e., s.272.

toplayan sarayları, yalıları, kapalı çarşısı, Boğaziçi ve Prens Adaları ile İstanbul tek başına bir turizm cennetidir.

Nevşehir-Ürgüp-Göreme dolaylarında yeralan Kapadokya, Akdeniz'in incisi Antalya, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimiz gerek tarih, gerekse tabii güzellikler bakımından dikkati çeker. Bu bölgede iklim tedavisine uygun alanlar mevcut olup, Cilo, Sat ve Ağrı, Erciyes ve Palandöken dağları dağ turizmi, Adıyaman'daki Nemrut Harabeleri, Karadeniz kıyıları haşin tabiatın en güzel örneklerini (1) sergilemektedir.

Türkiye'nin iklim yapısındaki çeşitlilik ve iklimin mevsimlere göre durumu, turizm faaliyetlerinin düzenlenmesinde son derece (2) büyük önem taşıdığı bilinen bir gerçektir. Yıl boyunca güneşli ve ılık bir iklim en önemli çekiciliktir. Ülkemizde Akdeniz ve Ege sahilleri kıyı turizmi bakımından kendisini ispatlamıştır. Şimdi önemli olan, diğer bölgelerin de turizm bakımından mevcut potansiyelinin daha hızlı bir şekilde değerlendirilmesidir.

Bir fikir vermesi bakımından, Türkiye'de değişik iklim türlerini temsil eden ve Meteoroloji Genel Müdürlüğü'nün kaydettiği sıcaklık ile yağış miktarları Tablo 11'de verilmiştir.

Bilindiği gibi bir bölgenin iklimini belirleyen üç faktör vardır. Özellikle ısı, basınç ve yağış farklılıkları, bunların mevsimlere, aylara göre dağılışı, insanların ekonomik faaliyetleri yanında turistik faaliyetleri üzerinde de büyük rol oynar. Bunları yalnız ekonomik faaliyetlere ve yerleşim durumuna, meteorolojik ve klimatolojik faktörlere bağlamak yeterli değildir (3). Aynı zamanda kara ve denizlerin dağılışı,

(1) Teoman SÜERDEM, a.g.e., ss.11-12.

(2) Nazmiye ÖZGÜÇ, Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.139.

(3) Koray BAŞOL, a.g.e., s.6.

TABLO: 11- Türkiye'de Değişik İklim Türlerini Temsil Eden Sıcaklık ve Yağış Miktarları (veriler 30 yılı kapsamaktadır)

Gözlem Yerleri	Ortalama Sıcaklık		Yıllık Yağışın Mevsimlere Dağılımı				
	En Soğuk	En Sıcak	Yağış (cm.)	Yağış Oranları			
	Ay(°C)	Ay(°C)		K ı ş	İlkbahar	Y a z	Sonbahar
Adana	9.0	28.0	62.0	52.0	26.0	4.0	18.0
Antalya	10.0	28.0	103.0	66.5	16.0	1.5	16.0
İzmir	8.5	27.5	70.0	55.0	22.0	2.0	21.0
Çanakkale	6.0	24.5	63.0	46.0	22.0	7.0	25.0
İstanbul	5.1	22.7	79.0	38.0	18.5	13.0	30.5
Edirne	2.0	24.5	60.0	33.5	24.0	17.5	25.0
Zonguldak	6.0	21.5	126.0	32.0	18.0	19.0	31.0
Rize	7.0	22.5	241.0	29.0	16.0	20.5	34.5
Kastamonu	-1.5	20.5	44.0	19.0	35.0	27.0	19.0
Kars	-12.0	17.5	53.0	15.0	31.0	35.5	18.5
Ankara	-0.1	23.3	36.0	33.0	33.0	14.5	19.5
Konya	-0.2	23.2	32.0	35.0	32.5	11.0	21.5
Sivas	-4.0	19.5	41.0	31.0	37.0	12.0	20.0
Malatya	-1.0	27.0	37.0	35.0	32.5	11.0	21.5
Van	-3.5	22.0	38.0	28.0	38.5	6.5	27.0
Erzurum	-8.5	19.5	47.0	17.5	37.0	22.0	23.5
Urfa	5.0	31.8	46.0	55.0	30.0	1.0	14.0
Diyarbakır	1.5	31.0	48.0	44.0	36.0	2.0	18.0

KAYNAK: Besim DARKOT, Türkiye İktisadi Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Yayını, No: 1307, İstanbul, 1970, s.27.

yeryüzü şekilleri ve bitki örtüsü de hem turistik faaliyetleri hem de ekonomik faaliyetleri etkilemeye devam eder.

1.3. Akarsu ve Göller Bakımından

Günümüzde turistlerin genellikle su kaynaklarına, ormanlara, dağlara yöneldikleri görülmektedir. Bir turistik mahalde ziyaretçilerin su kaynaklarından, ormanlardan ve yükselti farklarından, konaklama esnasında

ne derece yararlanabilecekleri, arazinin bu açıdan değerini tayinde rol oynamaktadır.

Su kaynaklarının, bitki ve orman örtüsünün, yükselti farklarının bir arada uyumlu biçimde var olduğu turistik mahallerin çekiciliği çok artmaktadır.(1). İktisadi ve turistik faaliyetler bakımından suyun oynadığı rol çok önemlidir. İnsanın yaşayış ve sağlığı direkt olarak suyun varlığına bağlıdır. Susuz ne insan ne de bitkilerin yaşamalarına imkân yoktur. Suya dayalı rekreasyonel turistik faaliyetlerin gerçekleştirilmeleri, su kaynaklarının varlığına bağlıdır.

Günümüzde tarım, sanayi, turizm, enerji ve ulaştırma sektörlerinde su kaynaklarından geniş ölçüde yararlanılmaktadır. Ülkemiz akarsu ve göller bakımından zengin bir memleket sayılır. Ancak akarsu rejimleri düzenli değildir. Pek çok akarsu veya gölün suları yaz aylarında oldukça fazla azalmaktadır. Ayrıca yeryüzü şekilleri bakımından ülkemizin engebeli oluşu, akarsu yataklarının ulaşımında kullanılmasını büyük ölçüde kısıtlamaktadır.

Ülkemizdeki bu olumsuz şartlar sebebiyle, akarsuların akış rejimleri de düzensizdir. Akarsularımızdan istifade etmek için bazı barajlar, bentler, sulama kanalları v.b. tesisler kurulmuştur (2). Tablo 12'de görüleceği gibi, Karadeniz'e dökülen başlıca büyük akarsular; Kızılırmak, Yeşilırmak, Çoruh, Sakarya ve Yenicedir. Bu akarsulardan bazıları enerji ve sulama amacıyla kullanılmaktadır. Turizm bakımından su sporlarına uygun olan akarsu, Çoruh nehridir. Bu nehri rafting sporu için dünya çapında özellik arzeden bir yatağı vardır. Yenice ırmağı da aynı amaçlarla

(1) Tunca TOSKAY, a.g.e., s.190.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.62-63.

kullanılabilecek potansiyele sahiptir.

TABLO: 12- Türkiye'nin En Büyük Onbeş Akarsuyu

Büyüklik Sırası	Akarsuyun Adı	Bölgesi ve Sınırları	Uzunluğu (km)
1.	Fırat	Murat kaynağı-Suriye sınırı	1.263
2.	Kızılırmak	Kızılbaş-Karadeniz	1.182
3.	Sakarya	Sakarya başı-Karadeniz	824
4.	Seyhan	Samantı kaynağı-Akdeniz	560
5.	B.Menderes	Kaynak-Ege Denizi	529
6.	Dicle	Güneydoğu Anadolu sınırına kadar	523
7.	Yeşilirmak	Kelkit kaynağı-Karadeniz	512
8.	Ceyhan	Nurhak dağı-Akdeniz	509
9.	Aras	Bingöl dağı-BDT sınırı	441
10.	Çoruh	Mescit dağı-BDT sınırı	355
11.	Gediz	Kaynak-Ege Denizi	350
12.	Susurluk	Simav çayı-Marmara Denizi	321
13.	Göksu	Kartal dağı-Akdeniz	295
14.	Filyos Çayı	Sakarya başı-Karadeniz	228
15.	Meriç	Yalnız Türkiye sınırlarında	211

KAYNAK: Aydoğan KÖKSAL, Türkiye'nin Genel ve Turizm Coğrafyası, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1982, s.63.

Sakarya nehrinin Geyve-Karasu bölümü bazı düzenleme çalışmalarının yapılması halinde, iç su taşımacılığına hizmet verebilecek potansiyeli değerlendirilebilecektir. Aslında, bu amaçla hem Osmanlı hem de Cumhuriyet dönemlerinde çalışmalar yapılmış, İzmit Körfezi'nin sakarya nehriyle birleştirilerek Körfez ile Karasu arasında iç su taşımacılığına yönelik projeler de hazırlanmıştır. Ancak uygulamaya dönük hiç bir çalışmanın yapılmamış olması dikkat çekicidir. Gelecekte boğazların yükünün hafifletilebilmesi bu yolun açılmasıyla mümkün olacaktır.

Marmara Denizi'ne dökülen en önemli akarsu Susurluk ırmağıdır. En önemli kolları Kirmasti ve Nilüfer çaylarıdır. Nilüfer çayının Susurluk nehriyle birleştiği yerden itibaren, motorların ve yelkenlilerin işleyebileceği bir akarsu halini alır. Turizm bakımından değerlendirilebilecek durumdadır.

Ege denizine dökülen başlıca akarsular Meriç, Gediz, Küçük ve Büyük Menderes ve Bakırçay'dır (1). Bu akarsular doğu-batı istikametinde oluşmuş çöküntü hendeklerinin içinden akarlar. Sulama ve enerji amacıyla bu akarsulardan yararlanılmaktadır. Turistik potansiyel bakımından tabiat yürüyüşlerinde manzaraya güzellik katmaları en önemli özellikleridir.

Akdeniz'e dökülen akarsuların bir kısmı kısa boylu ve yazın suları azalan çaylardır. Uzun akarsular Doğu Akdeniz'de toplanmıştır. Dalaman, Eşen, Demre, Alakır, Düden ve Aksu çayları, Köprü ırmağı, Manavgat çayı, Göksu, Tarsus çayları, Seyhan, Ceyhan nehirleri ve Asi ırmağı en önemlileridir.

Dalaman çayının bir bölümü rafting sporu için uygundur. Göksu çayının Gökçay ve Gökdere kolları kalker sahadan geçtiklerinden, yer yer dibe iner ve sonra tekrar yeryüzüne çıkarlar. Gökdere sarp ve derin dar boğazlara girer. Burada görünümü bir kanyon vadi şeklini alır (2). Turizm bakımından bu özelliğinden yararlanılmaktadır.

Seyhan, Ceyhan ve Asi nehirlerinden daha çok enerji ve sulama amacıyla yararlanılmaktadır. Ancak baraj gölleri çeşitli rekreasyonel turizm faaliyetleri için daha çok iç turizme yönelik kullanılmaktadır. Asi nehrinin Antakya'dan geçtikten sonra vadisi daralır ve Harbiye çağılayan-

(1) Teoman SÜERDEM, a.g.e., s.11.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.70.

larını oluşturur. Bu çağlayanların turizm bakımından tabii ve kültürel turistik zenginliklerle birlikte değeriendirilmesi mümkündür.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da en önemli akarsular Aras, Fırat ve Dicle nehirleridir. Fırat Türkiye'nin en büyük nehridir ve ölkemizin en büyük barajları olan Atatürk ve Keban bu nehir üzerinde kurulmuştur. Bu baraj gölleri sulama ve enerjinin yanında balıkçılık ve turistik faaliyetlere imkân veren bir yapıdadırlar. Atatürk barajı dünyanın en büyük kaya dolgu türündeki barajlarından biridir. Bu muhteşem eser, yerli insanımızın olduğu kadar yabancıların da ilgisini çekmektedir. Dicle nehri üzerinde de barajlar inşa edilmektedir.

Ölkemizin her bölgesinde irili ufaklı suyu tuzlu, sodalı, tatlı, derin veya sığ olan tabii göllere rastlanır. Bunların en önemlileri; Van, Cıldır, Atatürk, Keban ve Karakaya baraj gölleri, Tuz gölü, Alāehir gölü, Beyşehir, Eğirdir ve Burdur gölleri, İznik, Ulubat, Manyas ve Sapanca gölleridir (1). Türkiye'deki tabii göllerin toplam yüzölçümü 9.243 km²'yi bulur. Ölkemizde son zamanlarda sayıları hızla artan baraj gölleri de önemli birer rekreasyon kaynağıdır.

Van gölü ve çevresi turistik bakımdan önem taşır. Gölün en önemli adaları Akdamar, Kuşadası, Çarpanak ve Gadir adalarıdır. Küçük bir deniz görünümünde olan Van gölünde, düzenli feribot seferleri ve motorlarla yolcu taşımacılığı yapılmaktadır. Tuğ iskelesi ile Van arasındaki feribot hattı aynı zamanda demiryolu bağlantısı olarak da kullanılmaktadır.

Bir Alp gölünü hatırlatan Van gölü, kıyılarındaki güzel plajları, eşsiz manzaraları ve adaları, turizm bakımından da elverişlidir (2).

(1) Teoman SÜERDEM, a.g.e., s.11.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.76-78.

Buradaki tesisler yetersiz olup ihtiyaca cevap vermemektedir. Tuz gölünden daha çok tuz elde etmek amacıyla istifade edilmektedir. Beyşehir, Eğirdir ve Burdur gölleri balıkçılık açısından, tatil ve dinlenme turizmine de uygunluk gösterir. Türkiye'nin hemen hemen her gölünde turistik amaçlı su sporları, avcılık, yelken, kürekçilik ve su kayağı yapılabilir.

Suya dayalı sporların en büyük sıkıntısı tesis, tanıtım ve organizasyon eksiklikleridir. İznik ve Sapanca gölleri bilhassa bu amaçla kullanılabilecek durumdadırlar. Çünkü büyük yerleşim yerlerine yakındırlar aynı zamanda eşsiz manzara güzelliğine sahiptirler.

Baraj göllerimizin büyük bir kısmı balık üretimi, taşımacılık, içme ve kullanma suyu, enerji üretimi yanında, kıyıları da mesire yerleri olarak düzenlenmiştir. Özellikle iç turizme yönelik hizmet vermektedirler. Baraj göllerinin dış turizm açısından değerlendirilmesi de mümkündür.

Mağaralar, çağlayanlar gibi jeolojik ve jeomorfolojik özellikler, su kaynakları, eşsiz bitki toplulukları, balık üreme alanları, kuş toplanma alanları, turizmin mekânsal plânlamasında göz önünde tutulacak en önemli unsurlardır. Bir yandan turizme hizmet verirken, diğer yandan kirlenilip tahrip edilmemeleri ve korunmaları gerekir (1). Bu değerlerin turistik geleceği de tahribatsız kullanılmalarına bağlıdır.

Tabii turizmin her şekli birbirinden çekicidir. Manyas Kuş Cenneti, Meke Krater Gölü, Çıralı Obruk Gölleri, turizm bakımından büyük öneme haizdirler. Tabii etkenlerle oluşan göllerin bir kısmı Krater Gölü, diğerleri ise Obruk Gölleri olarak adlandırılır. İç Anadolu ve Konya

(1) Nazmiye ÖZGÜÇ, Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.142.

ovasındaki göller genellikle bu tür göllerdendir (1).

Ülkemiz nehir ve göller bakımından zengin bir potansiyele sahip olmasına rağmen, bugüne kadar bu kaynaklara yönelik turizme pek önem verilmemiştir. Ancak son yıllarda Turizm Bakanlığı ülke turizminin çeşitlendirilmesi amacıyla yürüttüğü çalışmalarla, bu sahada değerlendirilebilecek, kıyı turizmine alternatif turizm çeşitleri teşvik edilmeye başlanmıştır. Türk turizminin gelecekte de gelişmesini sürdürmesi isteniyorsa, dağ, akarsu, göl, milli park ve orman alanlarının alternatif turizm değerleri olarak ele alınması ve bu tabii değerlerin güzelliklerinden hiç bir şey kaybettirilmeden turizmin hizmetine sunulması gerekmektedir.

Ülkemize yönelik dış turizm talebinin bir kısmı, tabii turizme kaymaya başlamıştır ve kayma eğilimi de gün geçtikçe artmaktadır. Tablo 13-14'de tabii turizme yönelik anket çalışmasının tek ve çok seçimlik olarak alınan sonuçları verilmiştir.

Turistlere, ülkemize geldiği anda coğrafi ve tabii turizme yönelik beklentileri sorulmuş, ardından Türkiye'de kaldıkları süre içinde gerçekleştirebildikleri faaliyetler hakkında görüşleri sorulmuş ve alınan cevaplar tablo haline getirilmiştir.

Tablolardan da anlaşılabileceği gibi, turistlerin tabii turizme yönelik beklentileri oldukça fazladır. Ancak tesis, organizasyon ve tanıtım eksiklikleri sebebiyle, gerçekleştirme imkânı buldukları tabii turizme yönelik faaliyetlerin çok az olduğu tesbit edilmiştir.

Tablo 14'de görüleceği gibi yabancı turistler, seyahat için ülkemizi en çok % 22.3'lük bir oranla tarihi ve kültürel değerleri görmek amacıyla ülkemize geldikleri anlaşılmaktadır. Bunu % 17.6'lık bir oranla

(1) A.Hazar KÖKSAL, "O Göl Kartallar ve Biz", TÜRSAB Turizm Dergisi, Sayı: 118, İstanbul, Ocak 1993, ss.48-50.

TABLO: 13- Turistlerin Türkiye'de Kalacakları Süre İçinde
Gerçekleştirmek İstedikleri Turistik Faaliyetler

Turistik Faaliyetler	Tercih Yapan Turist Sayısı	Oranı (%)
Tabii ve Milli Park Koruma Alanlarında Manzara ve Yabani Hayvan Seyretmek	700	70
Ege-Akdeniz Sahillerinde Güneşlenerek Denize Girmek	350	35
Dağcılık ve Dağ Sporlarına İştirak	230	23
Kayak Yapmak	180	18
İklim ve Kaplıca Tedavilerinden Yararlanmak	130	13
Kır yürüyüşleri Yapmak	70	7
Kara ve Su avcılığı Yapmak	60	6
Uygun Akarsularda Kano Yapmak	30	3

KAYNAK: İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya ve Trabzon illerindeki
Muhtelif Turistik Tesislerde Konaklayan 1000 Turist ile
Yapılan Anket Sonuçları, 1992.

TABLO: 14- Turistlerin Seyahat Amacıyla Türkiye'yi Tercih
Sebepleri (Tek seçimlik Soru Cevapları)

Tercih Sebepleri	Tercih Yapan Turist Sayısı	Oranı (%)
Tarihi ve Kültürel Değerler	223	22.3
Tabii Güzellikler	176	17.6
Coğrafi Yakınlık	165	16.5
Tabii ve Milli Park Koruma Alanları	103	10.3
Tabii Plajların Varlığı ve Güzelliği	72	7.2
İklim ve Şifalı Su Kaynakları	60	6.0
Dağcılık Faaliyetlerine Uygun Alanlar	56	5.6
Yaylalar ve Yaylacılık Törenleri	42	4.2
Kara ve Su Avcılığı İmkânları	32	3.2
Diğer Sebepler	60	6.0

KAYNAK: İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya ve Trabzon illerindeki
Muhtelif Turistik Tesislerde Konaklayan 1000 Turist ile
Yapılan Anket Sonuçları, 1992.

tabii güzellikler, % 16.5'lik oranla coğrafi yakınlık, % 10.3'l k oranla tabii ve milli park koruma alanları izlemektedir.

Tabiata yönelik diğer faaliyetler de küçümsenemeyecek oranlarda, tercih sebepleri arasında yer almaktadır. Tablo 13'de ise, yabancı turistlerin ülkemizde kalacakları süre içinde, gerçekleştirmeyi düşündükleri faaliyetler görülmektedir. Bu tablodan da anlaşılabacağı gibi, ülkemize gelen turistlerin tabii turizme yönelik beklentileri oldukça yüksektir. Ancak, tabii turizme yönelik faaliyetlerin, turistlerce ger ekleştirebilelme oranları ülkemizde düşük olmaktadır. Bu durum Tablo 15'de açıkça görülmektedir.

TABLO: 15- Yabancı Turistlerin Türkiye'de Kaldıkları Sürede Ger ekleştirebildikleri Faaliyetler (Tek seçimlik)

Ger�ekleştirelebilen Turistik Faaliyetler	Turist Sayısı	Oranı (%)
Tarihi ve Kültürel Alanları Gezenler	315	31.5
Kış Sporunu ve Kayak Yapanlar	96	9.6
Kır Yürüyüşü Yapanlar	86	8.6
İklim ve Kaplıcalardan Yararlananlar	83	8.3
Dağcılık ve Dağ Sporlarına Katılanlar	77	7.7
G�neşlenerek Denize Girenler	65	6.5
Akarsu ve Göllerde Balık Tutanlar	31	3.1
Kara Avcılığı Yapanlar	30	3.0
Denizlerde Sualtı Avcılığı Yapanlar	28	2.8
Rafting ve Kano Yapanlar	21	2.1
T O P L A M	1.000	100.0

KAYNAK: İstanbul, Ankara, İzmir, Antalya ve Trabzon illerindeki Muhtelif Turistik İşletmelerde Konaklayan Turistler İle Yapılan Anket Sonuçları, 1992.

Ülkemiz, yapısal özelliklerinin sonucu soğuk ve sıcak maden suları, "Kaplıca ve İçme Kaynakları" bakımından dünyanın en zengin ülkeleri arasında yer alır. Kendiliğinden çıkışlı, bol su verimli, fiziko-kimyasal bileşimleri zengin ve bu sebeple sağlık etkileri fazla, bir bölümü radyoaktif "Gençlik Suyu" özelliği gösteren bu kaynakların bazıları deniz kıyılarında (1), bazıları ise iç kısımlarda yer alır.

Yurdumuzda, sayıları ikibine yaklaşan ve çeşitli mineralleri ihtiva eden, romatizma, siyatik, kadın hastalıkları, böbrek, mide, bağırsak ve safra kesesi, karaciğer, deri v.b. hastalıkların tedavilerinde yararlanılan kaplıca ve içmeler mevcuttur (2).

Şifalı sularımız genellikle deniz kıyılarında, daha çok Güney Marmara, Ege, İç ve Doğu Anadolu bölgelerinde yer almaktadır. Ülkemizde dış turizme hizmet veren kaplıca tesisleri çok azdır. Bursa'daki Çekirge ve Gemlik kaplıcaları, İstanbul Yalova kaplıcaları ile İzmir Balçova kaplıcaları dışında, dış turizme hizmet verebilecek tesis yok denecek kadar azdır.

Uludağ, Bolu Köroğlu dağları, Kastamonu Ilgaz dağı, Güneydoğudaki bazı dağlık bölgeler iklim tadavisine yani klimatizme uygunluk arzemesine rağmen, ülkemizde bu amaçlı yalnızca iki tesisin bulunması oldukça manidardır.

Hidrotermal ve termal kaynaklar, turistik ihtiyaçlar içinde tedavi gereksinimini karşılar. Kökeni bakımından sağlık turizmi, bu tür kaynaklara yönelik turist akımının yüklü olduğu, ihtiyaçları karşılamaya elverişli düzenleme ve buna özgü tesisler anlamına gelir. Kuşkusuz turizm

(1) İsmet ÜLKER, a.g.e., s.275.

(2) Teoman SÜERDEM, a.g.e., s.12.

mekânı da bu tesislerin kuruluş yerine dönüşür (1)

Bir taraftan tıkanma noktasına gelen kıyı turizmimizi rahatlatmak, tabii turizm amacıyla gelen turist sayısını artırmak ve bu amaçlı turizmi geliştirmek istiyoruz. Diğer yandan tabii ve coğrafi turizm değerlerine yönelik alt ve üstyapıyı güçlendirmek için doğrusu pek gayretli olduğumuz söylenemez.

Sonuç olarak, ülkemize yönelik tabii turizm talebine yeterince karşılık verebilmek için; öncelikle bu sahadaki tesis, alt ve üstyapı ile uzman personel ihtiyacının tesbit edilip, bir plân dahilinde ikibinli yıllara kadar giderilmesi gerekir. İkinci olarak da bu değerlerin dış tanıtımına ağırlık vererek, bu yönlü turistik talebin artırılmasına çalışmak gerekir. Aksi takdirde, ülke turizminin geleceği kıyı turizmindeki yoğunlaşma sebebiyle olumsuz etkilenebilecektir. Türkiye'yi tercih eden yabancı turistler ve potansiyel turistler, alternatif tatil imkânları sunan ülkelere kayabilecektir. Şimdiden gerekli önlemlerin alınarak eksikliklerin bir an evvel giderilmesine çalışılmalıdır.

2. TURİZM ÇEŞİTLERİ BAKIMINDAN TÜRKİYE TURİZM COĞRAFYASININ ÖZELLİKLERİ

2.1. Tatil ve Dinlenme Turizmi Bakımından

2.1.1. Karadeniz Bölgesi

Bu bölge, adını ve özelliklerini komşusu olduğu Karadeniz'den alır ve bu deniz kıyısında bir şerit gibi uzanır. Tatil ve dinlenme turizmi bakımından ülkemizin Akdeniz, Ege ve Marmara bölgelerinden daha az bir potansiyeli olmasına rağmen, yine de bu turizm çeşidine uygun alanlara sahiptir.

(1) Ziya ERALP, a.g.e., s.71.

Bölgeye gelen turistlerin büyük bir kısmını, Sarp sınır kapısının açılmasından sonra Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinin vatandaşları oluşturmaktadır. Batılı anlamda en çok turist Trabzon ve Samsun'a gelir ve en çokta Fransızlar ile İtalyan turistler bölgeyi ziyaret etmektedir. Karadeniz bölgesine gelen turist sayıları Tablo 15'de verilmiştir.

Yabancı turistler daha çok Batı Karadeniz'e tatil ve dinlenme amacıyla gelirler. İç turizm bakımından, yaz sezonunda rağbet gören plajlar da, Orta ve Batı Karadeniz sehillerindedir. Samsun, Sinop, Abana, Amasra, Akçakoca ve yakın çevreleri ile, İç Anadolu'nun plaj sahalarıdır (1).

Bir bölgedeki turistik değerler ne kadar zengin olursa olsun, konaklama tesisleri ne kadar mükemmel olursa olsun, normal ulaşım araçları ile ulaşılamıyorsa, turizm için bir anlam ifade etmezler. Karadeniz bölgesindeki ulaşım durumu nisbeten gelişmiş sayılır.

Demiryolu ulaşımı Samsun ve Zonguldak illerini kapsar. Denizyolu ulaşımı ise tarifeli seferler olarak, İstanbul-Samsun-Trabzon bağlantılı feribot seferleriyle sağlanır. Trabzon ile Rusya Federasyonu'nun Soçi kenti arasında deniz otobüsü ve uçak seferleri düzenlenmektedir. Havayolu ulaşımı Trabzon ve Samsun'daki iki havaalanı ile sağlanmaktadır. Ayrıca Azarbeycan'ın Bakü şehri ile Trabzon arasında da uçak seferleri yapılmaktadır.

Bölgede en gelişmiş ulaşım türü karayoludur. Sahil boyunca uzanan karayolu, bir uçtan diğerine uzanır. Yine bu yolun iç kesimlerle bağlantılarını sağlayan Rize-Erzurum, Trabzon-Gümüşhane-Bayburt, Samsun-Amasya Tokat, Samsun-Çorum-Ankara, Samsun-Sinop, Zonguldak-Düzce-Bolu bağlantıları mevcuttur. Özellikle sahil yolunun turizm bakımından önemi büyüktür.

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.169-170.

Vakit geçirilmeden standardı yükseltilmeli ve genişletilmesi, bölge turizminin gelişmesi bakımından önem arzeder.

TABLO: 15- İllere Göre Karadeniz Bölgesi'nde Konaklayan Turist Sayısı ve Yatak Kapasitesi (1991)

İ l l e r	Konaklayan Turist Say.	Yatırım Belgeli		İşletme Belgeli	
		Tesis Say.	Yatak Sa.	Tesis Say.	Yatak S.
Artvin	34.962	1	18	2	155
Rize	10.382	7	558	2	116
Trabzon	34.547	9	1.148	6	413
G.Hane+Bayburt	---	3	258	-	---
Giresun	27.140	5	262	4	284
Ordu	25.973	7	522	6	354
Samsun	57.668	7	905	6	622
Sinop	9.570	13	1.180	2	143
Kastamonu	1.831	7	867	2	102
Zonguldak	22.631	8	472	6	302
Bolu	129.345	10	1.613	15	2.464
Tokat	19.469	9	549	2	106
Amasya	12.503	5	348	2	106
Çorum	19.744	7	402	3	232
T O P L A M	405.765	98	9.102	58	5.446

KAYNAK: Turizm Bakanlığı, 1991 Konaklama İstatistikleri Bülteni, Yayın No: 92-5, ss.88-89 ve 1991 Belgeli Turizm Tesisleri Raporu, Ankara, 1992, ss.9-10.

1991 Yılı itibariyle bu bölgeye en çok turist girişi, sınır kapısı olduğundan Artvin'den olmuş ve toplam 512.530'a ulaşmıştır. Bunun sebebi Türkiye'nin BDT ile olan tek kara sınır kapısının Sarp sınır kapısı olması ve bu ülkelerin insanların daha çok alışveriş amacıyla ucuz olan karayoluyla gelmeleridir.

Genelde Karadeniz kıyıları az girintili çıkıntılı ve yüksek kıyı şeklindedir. Kıyıların yüksek olmaları sebebiyle bu bölgede plâj sahalarına az rastlanır. Bölgenin kıyı şeridinde iklim yazları az sıcak, kış aylarında ise çok az soğuk geçer. Yağışlar oldukça boldur. İç kesimlerde ise iklim sertleşir ve yağışlar azalır. Yöre ikliminin bu özelliği, bölgede deniz turizminin 3-4 ay gibi kısa bir dönem sürmesine sebep olur(1).

İnsan sağlığı açısından deniz banyosu yapılan yerlerde, aylık deniz suyu sıcaklık ortalaması 18-28 °C arasında bulunan yerler olumlu, 21-25 °C arası olursa en olumlu, bir litre deniz suyunda 1-260 gram arasında eriyik tuz-mineral bulunan deniz suları olumlu, 34-36 gram bulunan sular ise en olumlu değerler olarak kabul edilir (2).

Bu değerlere göre Karadeniz bölgesinin deniz banyosu mevsim süreleri ve bileşim değerleri şöyledir. Batı Karadeniz'de deniz mevsimi 3-4 ay, doğuda ise 4-5 ay kadardır. Deniz suyu mineral değerleri batıda 18-20 gram, doğuda ise 20-22 gram arasında değişmektedir.

1992 Yılı başı itibariyle bölgedeki belgeli konaklama tesislerinin sayısı ve kapasiteleri Tablo 15'de görüldüğü gibidir. Tabloda görüldüğü gibi yatırım belgeli tesis sayısı 98 olup, yatak kapasitesi 9.102'dir. İşletme belgeli tesis sayısı 59 olup yatak kapasitesi 5.494'dür. Görüldüğü gibi belgeli tesis sayısı, büyük umutlar vaadeden bölge turizmi için çok yetersizdir. Mevcutlarının kısa sürede artırılması gerekir.

Tatil ve dinlenme turizmi bakımından bu bölgeyi üç bölümde incelemek mümkündür. Bunlardan Doğu Karadeniz'de kamp yeri, plâjlar ile plâj ve de konaklama tesisleri bakımından en şanslı il Trabzon'dur.

(1) Sait EVLİYAĞLU, Türkiye Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.147.

(2) İsmet ÜLKER, a.g.e., s.273.

Artvin, Rize ve Giresun'daki plâj ve tesisler, daha çok belediye tarafından yaptırılmış olup, yetersiz durumdadırlar (1).

Artvin ve çevresi tabii manzaraları, denize kadar inen ormanları ile, tabiat incelemeleri ve kır yürüyüşleri için önemli potansiyele sahip olup, daha çok iç turizme yönelik mesire yerleri mevcuttur. Rize ve çevresinde yeşilin her tonuna rastlamak mümkündür. Özellikle ilkbaharda orman ve çay bitkilerinin yeşilliği meyva ve çiçek bahçelerinin rengarenk görünümü ile adeta birer tabiat müzesi görünümündedir.

Rize çevresinde görülecek turistik yerler arasında Cımil ve Ovıt yaylaları, şehrin güneyinde kurulan ziraat bahçesi ile Çamlıhemşin ilçesinin ormanlarla kaplı dağları, akarsu vadileri yer alır. Havası, suyu ve tabii manzaralar yönünden benzerine az rastlanır bir turizm cenneti olup, alabalıklarıyla da ünlüdür (2). İyidere ve Taşlıdere tabii kumsallı plâjları ile Pazar ve Fındıklı ilçelerindeki plâjlar yöre halkına hitap eder.

Trabzon'un Uzunkum Plâjı lokanta ve gazinolarıyla 5 km. uzunluğu olan bir plâjdır. Akçaabat Plâjları, değirmendere hoş kıyıları, fındık bahçeleri ve şirin manzaraları ile gezilmeye ve dinlenmeye değer yerlerdendir (3). Artvin ve Rize'ye göre Trabzon'da deniz mevsimi daha uzundur ve güneşli günlerde istikrarlılık daha fazladır.

Giresun'un tabii manzaraları ve plâjları insanları kendine çeker. Düzköy, şehrin doğusunda tamamen orman içine sıkışmış olağanüstü güzellikte manzarası ile önem arzeder. Karadeniz'in incilerinden Tirebolu'da

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.174.

(2) Ahmet ALP, a.g.e., s.309.

(3) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., s.153.

Harşit çayının oluşturduğu geniş ve uzun kumsal, plâj tesisleri, sığ denizi ve kumu son derece güzeldir (1).

Orta Karadeniz bölümünde manzaraya fındık bahçeleri ile yer yer ormanlık alanlar hakimdir. Ordu ve samsun illerinin plâjları, sığ denizi ve uzun kumsallarıyla bilinir. Samsun'un Terme ilçesinin plâjları kumuyla ünlüdür. Geyikkoşan plâjı, kumu ve manzarası ile güzel görünümlü tabii bir plâjdır. Atakum plâj ve tesisleri yerli ve yabancı turistlere hizmet eder. Alaçam ilçesindeki Çam Gölü, orman içinde ve mesire yerleriyle ayrı bir özellik arzeder. Gölde balık avlamak, kolayca gezmek mümkündür.

Batı Karadeniz'de yer alan Sinop'un Aklıman plâjlarının bulunduğu kumsalın uzunluğu yaklaşık 7 km. olup, genişliği 50-100 m. arasında değişir ve denizi sığdır. Aklıman, her mevsim güzel ve yeşil bir orman ve masvi denizin kucaklaştığı cennet köşedir (2).

Bahçeler, Zeytinaltı ve Hamsaroz plâjları, çeşitli orman örtüsü ile kaplı ve benzeri az bulunur birer mesire yeridir. Bu plâjlarda turistik tesisler mevcuttur. Kastamonu'nun Girolu adasındaki plâj, inebolu plâjları görülmeye değer niteliktedir. Evrenye ve Acıtanaz ise önemli mesire yerleridir. Abana ilçesi, tabii güzellikleri, çam ağaçları ile deniz arasında uzanan kumsallardaki plâjları, Mehtaplar Vadisi ve Mağaralarıyla cennet kadar güzel ve şirin bir yerdir (3).

Zonguldak ve Amasra çok güzel plâj ve dinlenme tesisleriyle turistleri çeker. Bartın ve Ereğli'nin plâjları da çok güzeldir. Başlıca Plâjlar İnkum, Karpuz ve Bartın nehrinin denize döküldüğü yerdir.

(1) Ahmet ALP, a.g.e., s.295.

(2) A.g.e., s.298.

(3) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., s.160.

Kuşkusuz Bolu'nun en önemli turistik yeri Abant ve Abant Gölü'dür. Çok elverişli turistik tesisleri, otelleri, restoran ve kamp yerleri vardır. Yaz için olduğu kadar, kış sporları için de ideal bir yerdir. Ülkemizin en tanınmış turizm merkezlerinden biridir. Akçakoca ise bir plâj kasabasıdır. Dokuz adet plâjı, plâj evleri, otel, motel ve pansiyonları mevcuttur (1). Yedigöller ise, başlı başına bir tabiat harikasıdır. Ormanları, av hayvanlarıyla mesire ve piknik yerleri ile tabii manzaraları meşhurdur.

2.1.2. Marmara Bölgesi

Bu bölge, bir taraftan Avrupa kıtasının Balkan yarımadasında, Bulgaristan ve Yunanistan sınırına kadar uzanır; buraya Trakya adı verilir. Diğer yandan da Türkiye'nin Karadeniz ve Ege bölgelerine komşu olmaktadır.

Bölgede en çok turist çeken yer İstanbul ve çevresidir. Bursa ve Edirne de en çok ziyaret edilen diğer illerdir. Bölgeye gelen turistlerin esas amacı, tarihi ve kültürel değerlerin yanında, tatil ve dinlenme imkânlarından yararlanmaktır.

Karadeniz, Ege ve Güney Marmara kıyılarının denizi temiz olup, tatil ve dinlenme turizmine uygunluk arzeder. Bir litresinde 34-36 gram tuz ve eriyik mineral bulunan bileşime sahip deniz suyu, sağlık ve deniz banyosu açısından uygun bileşime sahip deniz suyu olarak kabul edilir. Marmara Denizi suları 22-25 gram/litre, Ege Denizi suları 34-36 gram/litre, Karadeniz suları 18-25 gram/litre değerleri ile en uygun deniz tuzu bileşimlerine sahiptir (3).

(1) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., ss.162-163.

(3) İsmet ÜLKER, "Türkiye'de Sağlık ve Dinlenme Turizmi", Uluslararası Dinlenme ve Rekreasyon Yönetim Kongresi Bildirisi, 17-20 Eylül Antalya, 1989, s.6.

Bölgenin ulaşım ve konaklama altyapısı çok gelişmiştir. Ülkemizin Avrupa ile bağlantısını sağlayan uluslararası TEM Otoyolu ve E-5 karayolu bağlantıları, bölgeyi doğu-batı yönünde geçer. Hava, deniz ve demiryolu ulaşımı bakımından da Türkiye'nin en gelişmiş bölgesidir. Marmara bölgesinin ve yurdumuzun dış bağlantıları bakımından İstanbul ili bir merkez durumundadır.

İstanbul Atatürk Havalimanı'ndan dünyanın pek çok noktasına uçmak mümkündür. Tablo 16'da bölgeye gelen turist sayıları ile turistik yatak kapasitesi bir arada verilmektedir.

TABLO: 16- illere Göre Bölgede Konaklayan Turist Sayısı ve Belgeli Yatak Kapasitesi (1991)

İ l l e r	Konaklayan Turist Say.	Yatırım Belgeli		İşletme Belgeli	
		Tesis S.	Yatak S.	Tesis S.	Yatak S.
İstanbul	1.365.210	139	26.398	226	31.203
Edirne	80.375	5	586	15	1.439
Kırklareli	24.101	6	1.574	3	337
Tekirdağ	19.360	6	462	5	455
Kocaeli	41.481	8	1.375	11	721
Sakarya	15.900	10	1.059	4	408
Bilecik	8.395	2	112	2	169
Bursa	334.419	17	2.080	39	6.576
Çanakkale	84.433	15	7.328	16	1.353
Balıkesir	192.433	62	7.328	54	6.371
T O P L A M	2.166.135	270	42.561	375	49.032

KAYNAK: Turizm Bakanlığı, 1991 Turizm İstatistikleri Bülteni, No: 92-4, ss.88-89 ve 1991 Belgeli Turizm Tesisleri Raporu, Ankara, 1992, ss.10-11.

Tabloda görüldüğü gibi, en çok turist çeken ve en fazla konaklama tesisi bulunan yer İstanbul'dur. Bu ili Bursa ve Balıkesir izlemektedir.

Marmara bölgesinin turizm bakımından en önemli özelliklerinden biri, ulaşım yolları üzerindeki çok elverişli konumudur. Avrupa'yı Asya'ya bağlayan en kısa yol buradan geçer. Karadeniz ülkelerini Akdeniz'e ve okyanuslara bağlayan deniz yolu da İstanbul ve Çanakkale boğazlarını takip eder (1).

Bölgedeki şehirleri tek tek ele alıp incelersek; bunlardan Bilecik hariç diğer illerin tamamının denizle bağlantısı vardır. Sakarya ve Kırklareli'nin Marmara deniziyle olmamakla birlikte, Karadeniz'le kıyıları vardır. Edirne'nin Ege'de Tekirdağ ve Bursa'nın Marmara'da, Balıkesir ve Çanakkale'nin hem Marmara hem de Ege'de deniz kıyısı mevcuttur (2).

Sakarya ılık ve yumuşak bir iklime sahiptir. Ulaşım, karayollarının yanında demir ve denizyolları ile sağlanır. Deniz ve göl turizmi bakımından ilde görülecek yerlerin başında, Sapanca Gölü ve çevresi gelir. Göl çevresinde modern turizm tesisleri vardır. Plaj ve kamp yerleri ile turistlerin her türlü ihtiyaçlarını karşılayabilecek niteliktedir. Göl, kamp sporları, yelken yarışları, kürek ve yüzme gibi su sporları için son derece elverişlidir (3).

Sakarya sınırları içinde irili ufaklı pek çok göl vardır. Göllerin hepsinde de günübirlik kamp ve mesire yerleri mevcuttur. Karadeniz kıyısında yer alan Karasu ve Kocaali'nin denizi ve kıyıları temiz olup, kumsal ve plajları deniz turizmine uygundur. Kumları romatizma ve siyatik hastalıklarına iyi gelir. Yeterli turistik tesisler mevcuttur.

Kocaali'nin hem Marmara hem de Karadeniz kıyısında kumsalları, plajları ve tesisleri mevcuttur. Özellikle Kandıra sahillerinde ince

(1) Sait EVLİYAĞLU, Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.121.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.195.

(3) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., ss.135-136.

kumlu plâj sahaları oldukça geniştir. Marmara kıyılarındaki plâj ve kamp yerleri, denizin kirliliği sebebiyle, denize girmek için elverişli değildir. Kirliliğin en önemli sebebi, Körfez çevresindeki sanayi tesisleridir.

İstanbul, yalnızca bölgenin değil hem Türkiye'nin hem de dünyanın önemli ve sayılı merkezlerinden biridir. Boğaziçi, Şile gibi tabii güzellikleri, tüm ilin deniz kıyılarını kaplayan plâj ve gazinoları ve her türlü eğlenceleri ile dinlenme yerleriyle, dünyanın önde gelen turistik şehirlerinden biridir.

İstanbul deniz turizmi bakımından başlı başına bir plâj şehri niteliğindedir. Florya, Ataköy, Çekmeceler, Kumburgaz, Celâliye, Selimpaşa, ve Silivri'ye kadar olan tüm kıyılar plâjlarla doludur. Bu plâjlar Karadeniz'de Şile'ye doğru uzanır. Menkeze bağlı plâjlarda deniz suyu kirliliği çok fazladır. Bu sebeple pek kullanılmazlar.

Boğazdaki adalarda modern turizm tesisleri ve plâjlar vardır. Ayrıca, Armutlu yarımadasında turizm bakımından önemli bir merkez de Yalova'dır. Yalova Çınarcık plâjlarıyla ünlüdür. İstanbul çevresinde gezmek, dinlenmek ve günübirliğine gitmek için mesire yerleri de çoktur (1). Büyük ve Küçük Çekmece gölleri, Çırpıcı çayırı, Emirgan korusu, Belgrad ormanı, Çamlıca tepesi en önemlileridir.

Kırklareli'nin deniz bağlantısı Karadeniz'ledir. Sayfiye yerlerinden İğneada güzel bir tatil beldesidir. Bir diğeri Kıyıköy olup, nefis kumsalı, doyulmaz güzellikleri, ince kumsalları ile dikkati çeker. Tekirdağ'da elverişli mesire yerlerinin yanısıra, şehre 15 km. uzaklıktaki Kumbağ Köyü son yıllarda ilgi görmüş ve güzel tesislerle bezenmiştir. Çok rağbet gören dinlenme yerlerinden birisi de Şarköy ilçesidir. Şarköy'ün

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.199-200.

5 km. uzunluğundaki kumlu sahilinin her yeri deniz turizmi için elverişli olup, yeterli tesislere sahiptir.

Bursa'nın Mudanya ve Gemlik ilçeleri Marmara kıyısındadır. Mudanya deniz turizmi bakımından pek gelişmemiştir. Gemlik ise, son yıllarda oldukça hızlı bir gelişme göstermiştir. Bursa'nın denizden yararlanma imkânlarından başka, sınırları içindeki İznik ve Ulubat gölleri de önemli birer çekicilik merkezleridir (1).

Mudanya aynı zamanda tabii güzellikleri, denizi, plâjları ile turistik öneme haiz bir belgedir. Gemlik ise, bir dinlenme yeri ve plâj kasabasıdır. İznik gölü ve çevresi, tabii manzara yanında bağ ve bahçeleriyle ünlüdür (2).

Balıkesir hem Marmara hem de Ege Denizi ile komşu olup, bölgede turizm coğrafyası bakımından İstanbul'dan sonra gelen ildir. Çünkü; Ege ve Marmara kıyılarındaki ilçeleri birer tatil beldesi ve manzara cennetleridir (3).

Bandırma ve Kapıdağ yarımadası turistik imkânların en bol olduğu ilçedir. Erdek ise, Türkiye'nin en kalabalık plâj kasabalarından biridir. Edremit-Akçay en ünlü plâj kentidir. Mitolojiye göre dünyada ilk güzellik yarışması burada yapılmıştır (4). Burhaniye ve Ayvalık tabii güzellikleri, plâjları, kumu ve tesisleriyle yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çeken önemli merkezlerdir.

Erdek atmışlı yıllarda turizme açılan bir belde olup, en çok yerli turist İstanbul'dan gelir. Yabancı turistlerin de yöreye olan ilgisi

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.201.

(2) Ahmet ALP, a.g.e., ss.71-72.

(3) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.202.

(4) Sait EVLİYAĞLU, Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.144.

gidererek artmaktadır (1). Tesis ve hizmet kalitesi oldukça yüksektir. Gön-
nen'in plājları ve kaplıcaları ünlüdür. Balıkesir'in turist çeken önemli
bir merkezi de, irili ufaklı adalarıdır. En önemlileri; Avşa, Paşalimanı
ve Ekinlik adaları olup, turizm bakımından son derece gelişmişlerdir.

Balıkesir'in deniz turizmi bakımından önemli bir merkezi de Man-
yas gölü ve Kuş Cenneti'dir. Burası Milli Park koruma alanı olup, dünya-
da eşine az rastlanan kuşlar burada bulunur. Yaz aylarında manzara ve
kuşları seyretmek isteyen yerli ve yabancı turistlerin uğrak yeridir (2).

Çanakkale'nin plāj yerleri Çardak, Kemir ve Karabiga çok güzeldir
ve kamp kurmaya elverişlidir. Adalardan imroz ve Bozcaada, İntepe Çamlı-
ğı ve Çardak'ta dinlenme yerleri ile kamp tesisleri mevcuttur. Gökçeada
iç ve dış turizme henüz açılmış olup, gelecek vaatetmektedir.

2.1.3. Ege Bölgesi

Ege Bölgesi, ülkemizin tatil ve dinlenme turizmi bakımından önde
gelen ikinci bölgesidir. Bölge, gerek coğrafi gerekse turizm bakımından
Kıyı Ege ve İçbatı Anadolu olmak üzere iki bölümde incelenebilir.

Edremit Körfezi'nden Muğla-Köyceğiz gölüne kadar olan bölüm Kıyı
Ege'dir. Burası çok girintili çıkıntılı, adalar ve yarımadalar şeklinde-
dir. Bu kıyı bölgesinin doğusunda kalan bölüm ise, içbatı Anadolu olup,
bir plāto görünümündedir (3). Plāto üzerinde yükselen sıradağlara rast-
lanır.

Bölgeye en çok turist hava ve denizyoluyla gelir. Ulaşım bakımın-
dan elverişli bir bölgemizdir. Kıyı kesimleri hem birbirine, hem de iç

(1) Necdet HACIOĞLU, ve Diğerleri, "Erdek Yöresindeki Turizm Potansiyeli Değerlendirme An-
keti", 1991 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1992, s.121.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.205.

(3) Ahmet ALP, a.g.e., s.85.

kesimlere muntazam karayolları ve kısmen otoyollarla bağlıdır. Seksenli yıllarda bölge turizminde görülen canlılık, altyapı çalışmalarını da hızlandırmış, karayollarının uzunluğu ve kalitesi arttırılmıştır.

Uluslararası E-24 karayolu, Anadolu'nun doğusunu Ege'ye bağlayan yoldur ve İzmir'den itibaren kıyı şeridini takip eder. Çanakkale üzerinden Keşan'a oradan da Avrupa'ya ulaşır (1).

Deniz ulaşımı, İstanbul İskenderun seferleri yapan gemilerle sağlanır. Bu gemiler Ege limanlarına uğrarlar. Yabancı turist getiren gemiler; İzmir, Dikili, Kuşadası, Bodrum ve Marmaris limanlarına uğrarlar. Bölgede ayrıca sayıları her gün artan yat limanları mevcuttur. Bu limanlara yabancı yatçılar oldukça fazla ilgi göstermektedir.

Hava Ulaşımı ise, İzmir Çiğli ve Adnan Menderes ile Muğla Dalaman Havalimanları ile sağlanır. Turizm mevsiminde düzenlenen Charter uçak seferlerinin büyük bir bölümü bu limanlardan yapılır. Bölgedeki konaklama tesisleri de son yıllarda yapılan yeni yatırımlarla yeterli seviyeye getirilmiştir.

Tablo 17'de bölgedeki illere gelen turist sayıları ile, belgeli yatak kapasiteleri verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi, bölgede en çok turist çeken iller sırasıyla İzmir, Muğla, Aydın ve Denizli'dir. Yatak kapasitesi bakımından Muğla'yı İzmir, Aydın ve Denizli izlemektedir. Ege bölgesi bu kapasitesi ile, Marmara bölgesinden sonra ülkemizin en çok turist çeken ikinci bölgesidir. Bölgenin çok turist çekmesinin en önemli sebebi; deniz turizmine uygun kıyılar ve tarihi değerlerin bolluğudur.

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.220.

TABLO: 17- Ege Bölgesi'ne Gelen Turistler ve Yatak Kapasiteleri (1991)

İ l l e r	Konaklayan Turist Say.	Yatırım Belgeli		İşletme Belgeli	
		Tesis S.	Yatak S.	Tesis S.	Yatak Sa.
İzmir	379.795	126	26.793	92	12.910
Muğla	283.409	449	74.007	185	26.685
Manisa	11.188	8	1.590	2	149
Aydın	284.306	152	22.836	85	13.507
Denizli	155.023	36	4.840	19	2.531
Afyon	40.685	9	1.592	5	329
Kütahya	37.588	5	571	7	744
Uşak	24.690	1	101	4	214
T O P L A M	1.216.684	786	132.273	399	57.069

KAYNAK: Turizm Bakanlığı, 1991 Konaklama İstatistikleri Bülteni, No: 92-5, ss.88-89, 1991 Belgeli Turizm Tesisleri Raporu, Ankara, 1992, ss.9-10.

Tabii güzellikler bakımından, turizmde gelişmiş ya da gelişmekte olan diğer bölgelerden çok daha iyi durumdadır. Ege bölgesi kıyıları dış turizm için kullanılan ve potansiyel önemi olan bir bölgedir (1). Bölgede deniz mevsimi 6-7 ay gibi uzun bir süre devam eder.

İzmir bölgenin turizm merkezidir. Dünyaca tanınmış şehirlerimizden biri olup, sahip olduğu tabii güzellikler, denizi, kumu ve plajları ile tatil ve dinlenme turizmi merkezi konumundadır.

Önemli plajlarından İnciraltı bungalov tipi evlere, kabinlere ve gazinolara sahiptir. Çeşme ilçesi bir plaj ve sayfiye yeridir. Kumu harika olup çok fazla turist çeker. Çeşme'deki Altınyunus tesisleri, ülkemizin en güzel ve modern konaklama tesislerindendir. Foça, zeytin ve çam

(1) Nazmiye ÖZGÜÇ, Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.231.

ağaçları ile kaplı; özel pansiyonlar bakımından çok elverişlidir. Çandarlı, Dikili, Klaros, Gümüldür, Pamucak, Aliağa, Çesmealtı, Mordoğan plâjlerinde gazino, lokanta ve pansiyonlar mevcuttur. Aliağa ince kumu ve tabii manzarası yanında amatör balıkçılar için de uygun ortama sahiptir (1).

Balçova teleferiği ile tesisleri, Gölcük çam ağaçlarıyla kaplı bir yaylanın ortasında görkemli bir manzaraya sahiptir. Gölde balık mevcut olup, kıyısında otel, çay bahçeleri ve restoranlar mevcuttur (2).

Aydın, iç kesimde kurulmasına rağmen denizle irtibatı Kuşadası ilçesiyle sağlanır. Deniz turizmi bakımından gelişmiştir. Özellikle yabancı turistlerin rağbet ettikleri Kuşadası'nın önemi giderek artmaktadır. Bunda Kuşadası körfezinin rolü büyüktür. Zira, bu körfez; küçük ve emniyetli olduğundan, yatçılığa ve deniz motorlarının barınmasına uygun ortam oluşturmaktadır. Günümüzde yerli ve yabancı yatçıların tercih ettikleri bir yat limanına sahiptir. İnce kumlu plâjları ve berrak denizi olan Kuşadası'nın turistik geleceği çok parlaktır. Çok sayıda belgeli ve belgesiz konaklama tesisleri mevcuttur (3).

Kuşadası'nın güneyindeki Didim'de turizm son yıllarda büyük gelişme göstermiştir. Plâj sahasında çok ince kumsalı, berrak ve sığ denizi ile yabancı turistlerin tercih ettikleri bir turistik merkezdir.

Muğla, en gözde turistik merkezleri ile son 10-15 yıldan beri gelişmiş turistik merkezlerimizden biridir. Kıyılarının girintili çıkıntılı olması, birtakım koyların oluşmasını sağlamıştır. Bu koyların güzellikleri dillere destan olmuştur. Denizin mavisi ile ormanın yeşili kıyıda

(1) Sait EVLİYAĞLU, Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.95.

(2) Ahmet ALP, a.g.e., ss.106-109.

(3) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.225.

adeta birbirlerini kucaklar, seyrine doyum olmaz (1).

Muğla denince akla Bodrum ve Marmaris gelir. Gökova körfezinde yeralan Bodrum kumsalları, berrak denizi, beyaz badanalı evleri ile önemli turistik merkezlerimizdendir. Plajları ve tabii manzaraları ile yabancı turistleri çeker, tesis bakımından zengindir.

Datça'ya Marmaristen gidilir. Burgaz, Gebekum, Karaincır, Palamut, Tekir ve Kırgı en güzel plajlarıdır. Tabii ve çok muhteşem bir turistik yerdir ve yeni gelişmeye başlamıştır. Muğla'dan Fethiye'ye giden yol tabii güzelliklerle doludur. Fethiye kıyıları koylar ve plajlarla doludur. Şövalye adası, Fethiye körfezinin tam ortasında ve motorla 15-20 dakika da gidilebilen bir yerdir. Adada lokanta, plaj, gazino gibi dinlenme tesisleri mevcuttur (2).

Belceğiz plajı, kumu, balıkları ve ölü denizi ile ünlüdür. Burası deniz avcılığı için elverişlidir. Köyceğiz denizi, gölü, ormanları, dağ ve yaylalarıyla her türlü spor ve eğlencelerin yapılabileceği bir yerdir. Köyceğiz gölü, denizden 10 m. yüksekliktedir. Dar bir boğazla denize bağlanır. Dalyan ise, denizin gölle birleştiği bağlantı noktasındadır. Demirköprü, Kemer ve Buldan baraj gölleri ile Marmaris ve Bafa gölleri, her zaman günübirliğine gidilebilecek mesire yerleridir (3).

Denizli'nin en önemli turistik çekiciliğini Pamukkale Travertenleri oluşturur. Ülkemizin ve dünyanın bu tabiat harikası, neredeyse yok olmak üzeredir. Çamlık, Incili Pınar ve Gökpınar yöreleri mesire yerleri olarak yerli turistleri çeker. Afyon ili kaplıca ve tarihi eserleriyle,

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.226.

(2) Sait EVLİYAĞLU, Turizm Coğrafyası, a.g.e., ss.108-109.

(3) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.227-228.

Kütahya ise çiniciliği ile ün salmıştır.

2.1.4. Akdeniz Bölgesi

Bu bölgemiz, Anadolu'nun güneyinde Akdeniz kıyısı boyunca uzanır. Genişliği 120-180 km. arasında değişen bölgenin sınırları, Marmaris-Köyceğiz arasındaki Karaağaç koyundan başlar ve doğuda Hatay Basit Burnunda sona erer (1).

Bölgenin en önemli özelliği iklim ve bitki örtüsüdür. Akdeniz ikliminin özelliği, yaz mevsiminin çok sıcak geçmesi, kış mevsiminin ise ılık ve yağışlı geçmesinden dolayı, bölge turizmi olumlu yönde etkilenir.

Türk Rivierası yani turizm cenneti de denilen bu bölge; gerek içten gerekse dış ülkelere, her mevsim çok sayıda turist çeker. Ancak, gelenlerin çoğunluğu Antalya ve çevresini tercih eder (2). Kıyı bölümü Antalya ve Adana olarak ikiye ayrılır. Ayrıca turizm bakımından iç kesimlerdeki Göller Yöresi de önemli bir potansiyel oluşturur. Bölgenin iklimi yanında, deniz turizmi bakımından kıyıların tabii güzelliklerinin önemi de büyüktür. Bölge turizm potansiyelinin en önemli unsurları; deniz kıyıları, plajlar, göller, akarsular, çağlayanlar, mağaralar ve konaklama tesislerinin elverişli olmasıdır.

Bölgede en çok turist Antalya ve Alanya'ya gelir. İçel, Adana ve Hatay turistlerin geldiği diğer illerdir. Tablo 18'de Bölge illerine gelen turist sayıları ile belgeli yatak kapasitesi verilmiştir.

Akdeniz bölgesi ulaşım bakımından çok elverişlidir. Karayollarından 5 nolu uluslararası yol, Antalya'dan başlar İskenderun ve Adana üze-

(1) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., s.57.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.241.242.

rinden Ankara'ya bağlanır. 24 nolu uluslararası yol, Mersin'den başlar, kıyıyı takip ederek Antalya ve İsparta üzerinden İzmir'e ulaşır. Kıyı şehirlerini iç kesimlere bağlayan yolların başlıcaları; Hatay-K.Maraş-Gaziantep ve Adana-Niğde-Kayseri yollarıdır. Bir diğer yol ise Mersin-Silifke-Konya-Ankara yoludur. Batıda ise; Antalya-Burdur-Isparta-Denizli yoludur.

Bölgede demiryolu olarak yalnız İstanbul-Ankara-Adana-İskenderun hattı vardır. Denizyolu ulaşımı, İstanbul-İzmir-Antalya-Mersin-İskenderun limanlarına uğrayan yolcu gemileriyle sağlanır. Yolun uzun olmasına rağmen Ege ve Akdeniz kıyılarını görmek isteyenler tercih ederler. Ancak servisleri yeterli değildir. Konunun turizm bakımından ele alınıp, bazı iyileştirmelerin yapılması, turizme yönelik yolcu taşımacılığını cazip hale getirebilir.

Havayolu ulaşımı Antalya ve Adana havalimanları ile Muğla Dalaman havalimanından sağlanır. Standartlarının daha da arttırılmasında turizm bakımından faydalar vardır. Zira, bölgeye en çok turist havayoluyla gelmektedir. Denizyolu ve Karayoluyla gelenler ikinci ve üçüncü sırayı alır.

Bölge illerine gelen turist sayıları ve bu illerin konaklama kapasiteleri Tablo 18'de verilmiştir. Burada görüleceği gibi, ülkemiz genelinde İstanbul'dan sonra en çok turist çeken il Antalya'dır. 1991 yılı verilerine göre ülke genelindeki belgeli yatak kapasitesinin yaklaşık dörtte biri Antalya'dadır. Bölgeler bazında ise, en çok turist çeken üçüncü bölgemizdir.

Akdeniz'in kendine has iklimi vardır. Öyle ki, klimatologların iklim tarifleri içinde Akdeniz iklimi özel iklim tipi olarak tanımlanır. İklimin yanısıra deniz turizmi bakımından kıyılarının tabii güzelliğinin de önemi büyüktür. Bölgede deniz mevsimi çok uzundur. (Mayıs-Kasım) ve

TABLO: 18- Bölge illerine Gelen Turist Sayıları ve Yatak Kapasiteleri (1991)

İ L L E R	Konaklayan Turist Sa.	Yatırım Belgeli		İşletme Belgeli	
		Tesis S.	Yatak S.	Tesis S.	Yatak S.
Antalya	728.229	484	101.814	277	55.188
Adana	121.985	9	1.150	16	2.121
Mersin	108.985	41	5.917	38	4.176
Hatay	52.215	12	1.149	19	1.480
Kahramanmaraş	10.968	1	171	2	129
Burdur	6.881	1	29	3	141
Isparta	42.124	4	156	6	508
T O P L A M	973.262	552	139.357	361	63.743

KAYNAK: Turizm bakanlığı, 1991 Konaklama İstatistikleri Bülteni, No: 92-5, ss.88.89 ve 1991 Belgeli Turizm Tesisleri Raporu, Ankara, 1992, ss.9-10.

bu aylarda deniz suyu sıcaklıkları 20 °C'ın üzerinde seyrederek (1).

Bölgede tatil ve dinlenme turizmine uygun yer Antalya ve çevresidir. Gezilmeye değer yerlerin en önemlileri; Karain Mağarası, Manavgat Çağlayanı, Beldibi Mağarası, Karaali Parkı, İskender Şelâlesi ve bölgenin 40 m. yüksekliğe sahip en büyük şelâlesi olan Düden turistlerin yoğun ilgisini çeker. Konyaaltı Plâjı ince çakıllı ve renkli bir gordon görünümünde olup, suları birden derinleşir. Antalya-Kemer yolu ile Akdeniz arasında son derece güzel tabii plâjlar vardır. Lara plâjının denizi sığ, kumu incedir. Karpuzkaldıran plâjı da aynı özellikte olup, bu plâjlar çok sayıda yerli ve yabancı turist çekmektedirler.

(1) Sırrı ERİNÇ, Klimatoloji ve Metodları, İstanbul Üniversitesi Yayını, No: 994, İstanbul, 1962, s.366.

Alanya'nın geniş kumsallı kıyıları, alabildiğine uzanan plâjları, berrak mavi denizi turistlerin ilgi ve beğenisine sahiptir. Alanya tabii güzellikleriyle de turistlerin ilgi duyduğu bir tatil beldesidir. Kamp sahası olarak Damlatas mağarası ve çevresi en uygun yerlerdendir. Kıyı boyunca kamp kurmaya elverişli başka alanlar da mevcuttur.

Manavgat kendi adını alan çay üzerinde kurulmuştur. Ünlü Manavgat Şelâlesi bu çay üzerindedir ve bir hayli çok turist çeker. Finike denize inen çam ormanları, plâjları ve koyları ile görülmeye değer bir yöredir. Denizi sığ ve bol kumludur. Belde dış turizme yeni açılmış olmasına rağmen, gelişme hızlı olmaktadır. Antik Side kenti, ideal bir dinlenme yeri, çam ormanlarının denize tadar indiği güzel manzarası ve tarihi kalıntılar ile süslü bir turistik mahaldir.

Burdur ve Isparta denizden uzak, iç kesimde "Gölleri Yöresi" nde kurulmuştur. Burdur ve çevresinde irili ufaklı 14 göl mevcuttur ve en büyüğü Burdur gölüdür. Göllerin çevresi mesire yerleri ve kamp kurmaya elverişlidir. Göl kıyısında Çentik plâj ve tesisleri yer alır. Yeşilova ilçesindeki Salda gölü, güzel ince kumsalı, çam ormanları ve gazinolarıyla eşsiz bir kamp ve dinlenme yeridir (1).

Isparta'nın en büyük gölü Eğridir gölüdür. Altın kum ve göl içinde yeralan "Canadası Plâjı" en güzel plâjlarıdır. Kovada gölü, tabii manzarası ve içindeki birkaç adacığı ile yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çeker (2). Burası şu anda Milli Park olarak korunmaktadır.

İçel'de turizm yeni yeni gelişmeye başlamıştır. En önemli plâj ve dinlenme yerleri; merkezdeki Viranşehir plâjı ile Tarsus ve Erdemli ile

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.252-253.

(2) Ahmet ALP, a.g.e., ss.159-160.

Silifke sahillerindeki plâjlardır. Bu sahillerde piknik yapmaya ve kamp kurmaya uygun alanlar mevcuttur. Yöredeki Cennet ve Cehennem Obrukları turistlerin ilgi odağıdır. Derinliği 90 m. olan Cennet Çukuru, vadisinde ağaçlar, tabanında bol su ve gürültüyle akan iki ırmağı vardır. Buraya merdivenle inilir. 100 m.den daha fazla derinliği olan Cehennem Çukuru'nun kenarları çok diktir.ve özel araçlarla inilebilmektedir. Narlıkuyu ise Cennet ve Cehennem obruklarının altından geçen suların denize döküldüğü yer olarak bilinir (1). Tarsus şelâlesi de ilgi çeken turistik zenginliklerdendir. Ayrıca Tarsus'daki Yedi Uyuyanlar (Eshab-ül Kehf) mağarası önemli bir turistik çekiciliktir.

Adana'nın denizle olan irtibatı Karataş yöresiyledir. Buranın denizi ve kumu güzeldir. Plâj ve gazino tesisleri mevcuttur. Seyhan baraj gölü dinlenmek için idealdir ve kamp kurmaya elverişli alanları (2) vardır. Bölge illerinden Hatay'ın plâjları İskenderun ve Samandağı ilçelerindedir. İskenderun'daki Arsuz tabii plâjları ince kumludur. Antakya'nın çağlayanı ile ünlü Harbiye ve diğer sahillerinde turistik tesisler mevcut olmakla birlikte yeterli sayıda değildir.

2.1.5. İç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri

Denizden uzak İç Anadolu Bölgesi'nde bazı tabii göllerin yanı sıra, baraj gölleri de vardır. Bu bölgedeki göl turizmi imkânları daha ziyade yerli turistlere hitap eder. En çok turist başkent Ankara'ya kara ve havayoluyla gelmektedir. Yabancı turistler en çok Ürgüp ve Göreme'yi görmek için gelirler.

(1) Sait EVLİYAĞLU, Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.69.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.248.

Bölgede ulaşım imkânları gelişmiştir. Kara ve demiryolunun yanı sıra havayolu ulaşımı, Ankara, Kayseri ve Sivas'daki havaalanları ile sağlanır. Ankara-İstanbul arası Bolu Dağı geçişi hariç otoyollarla birbirine bağlanmış olup, bu yol taşımacılığı büyük ölçüde rahatlatmıştır. Bölgeye gelen turist sayısı ve yatak kapasitesine ilişkin bilgiler, Tablo 19'da verilmiştir.

TABLO: 19- Bölgeye Gelen Turist Sayıları ve Belgeli Yatak Kapasitesi (1991)

İ L L E R	Konaklayan Turist Say.	Yatırım Belgeli		İşletme Belgeli	
		Tesis S.	Yatak S.	Tesis S.	Yatak S.
Ankara	641.992	38	6.641	73	10.694
Konya	86.977	6	732	12	1.097
Nevşehir	126.952	50	8.059	30	5.264
Niğde	15.208	2	106	2	139
Kayseri	40.596	7	844	8	669
Kırşehir	5.988	--	---	1	264
Çankırı	4.186	7	640	1	93
Yozgat	12.153	4	256	2	121
Sivas	12.592	8	627	2	169
Eskişehir	54.330	4	322	8	653
T O P L A M	1.000.974	126	18.227	139	19.163

KAYNAK: Turizm Bakanlığı, 1991 Konaklama İstatistikleri Bülteni, No: 92-5, ss.88-89 ve 1991 Belgeli Turizm Tesisleri Raporu, Ankara, 1992, ss.9-10.

Tabloda görüldüğü gibi en çok turist Ankara'ya gelmektedir. Ancak bu ile gelen turistlerin büyük çoğunluğu tatil amacıyla değil, iş, toplantı veya resmi bir görevle gelmektedirler. Tatil ve dinlenme amacıyla gelen turistler Nevşehir, Kayseri ve Eskişehir'e gelmektedir. Konaklama tesisleri ihtiyacı karşılayacak sayı ve kalitede değildir.

Ankara'da dinlenmeye uygun yerler; Gençlik Parkı, Atatürk Orman Çiftliği, Altınpark, Seymenler Parkı, Çubuk baraj gölleri, Kurtboğazi barajı, Gölbaşı ve çevresi, Kızılcahamam mesire yerleri, Keklik Pınarı ile Papazın Bağı'dır. Ankara lüks otelleri ve geniş eğlence imkânlarıyla yerli ve yabancı turistlerin, her türlü ihtiyaçlarını karşılayacak ve onları dinlendirecek niteliktedir (1). Ankara'ya uzak olmakla birlikte Hirfanlı ve Sarıyar baraj göllerinin çevresi piknik ve kamp kurmaya elverişli mesire yerleriyle doludur.

Eskişehir'in baraj gölleri Porsuk ve Musaözü baraj gölleridir. Baraj göllerinin etrafı çam ormanlarıyla kaplı olup mesire yerleri, kamp alanları ve tesisleri mevcuttur. Göllerde sandallarla gezilip balık avlanabilmektedir (2). Kayseri'de Sarmısaklı barajı, Talas, Gesi ve Erkiilet dinlenme parkları gününbirlik gidilecek yerlerdendir.

Konya'nın en muhteşem mesire yeri "Meram Bağları" dır. Çam ağaçları altında oturulacak ve piknik yapılacak yerler vardır. Ayrıca çevredeki Sille, Maya, Altınapa, Ayrancı baraj gölleri de dinlenmek için uygundur. Mamasın, Datların ve Damsa baraj gölleri de Nevşehir'in önemli dinlenme alanlarıdır.

Gizemsi, masalsı ve gerçek üstü bir dünyanın kapısı "İhlara Vadisi", eşi bulunmaz bir tabiat ve tarih hazinesidir. Ortasından Melendiz çayının kıvrılarak aktığı kanyon, 15 km. uzunluğundadır. Yüksekliği ortalama 80-90 m. yer yer 150 m. kadardır. Yemyeşil vadinin başında İhlara Köyü, sonunda ise Selime Köyü bulunur (3). Oldukça fazla turist çeker.

(1) Sait EVLİAYOĞLU, a.g.e., s.175.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.270.

(3) Halûk ÖZÖZLÜ, "İhlara", Show Dergisi, Sayı: 36, İstanbul, Kasım 1992, ss.21-22.

Sivas'ın Hafik ilçesindeki Hafik gölü kıyısında plâj ve dinlenme tesisleri vardır. Zara'daki Tödürge gölü kıyısında da plâj sahası vardır. Yozgat'daki en önemli mesire yeri Çamlık Milli Parkı'dır. Parkta yaz aylarında çeşitli gençlik kampları kurulur.

Doğu Anadolu bölgemiz turizm bakımından pek değerlendirilmiş değildir. Bölgenin en önemli özelliği, ülkemizin diğer bölgelerine göre daha engebeli ve yüksek oluşudur (1). Bölgenin ulaşım durumu karayolları bakımından yetersizdir. Mevcut ana yollar Sivas-Erzincan-Erzurum-Kars yolu, uluslararası E-23 karayoludur.

Malatya-Elazığ-Bingöl-Muş-Bitlis-Van yolu, Elazığ-Diyarbakır-Mardin yolu da önemli karayolu bağlantılarıdır. Demiryolu ulaşımı İstanbul-Ankara-Erzurum-Kars hattı ile Malatya-Elazığ-Tatvan-Van-Kars hattı Ermenistan üzerinden Asya'ya bağlanır. Ayrıca ikinci hat Van üzerinden İran'a bağlanır. Havayolu ulaşımı ise, Erzurum, Kars, Malatya ve Van havalimanlarından sağlanır.

Bölgede en çok turist Turizm Bakanlığının 1991 yılı verilerine göre sırasıyla; Erzurum 43.278, Van 37.825, Ağrı 28.993, Malatya 20.865, ve Elazığ'a 20.198 gelmektedir. Diğer illere gelen turistler daha azdır. 1991 Yılında bölgeyi ziyaret eden toplam yabancı turist sayısı 186.016'dır. Turist sayısının azlığı büyük ölçüde ulaşımındaki yetersizlikler ile tesis ve tanıtım eksikliklerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca bölge illerindeki terör olayları da önemli bir etkidir.

Bu bölgemizin denizlerle kıyısı olmayıp, deniz ihtiyacı bölge sınırları içindeki irili ufaklı göllerden yararlanılarak giderilebilir.

(1) Sırrı ERİNÇ, Doğu Anadolu Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Yayını, No: 572, İstanbul, 1966, s.2.

Başta Van gölü olmak üzere Cıldır, Tortum, Erçek tabii gölleri, Keban, Altınkaya, Kralkızı baraj gölleri, Nemrut ve Hazar gölleri olmak üzere daha çok sayıda küçük göller de vardır (1).

Ağrı'da gezilip görülecek yerler Meteor Çukuru ve Balık gölüdür. Bu gölün çevresi pikniğe, suları ise balık avlamaya özellikle alabalık için elverişlidir. Kars'ın en önemli mesire yeri Cıldır gölü ve çevresi olup, piknik ve kamp yapmaya elverişlidir (2).

Bingöl'ün gölleri, Bingöl dağlarının eteğindeki düzlükte irili ufaklı binlerce mavi renkteki gölleri olup, bunların seyrine doyum olmayan çok güzel manzaraları vardır. Ayrıca Kelhac deresi kıyıları, Kernek şelâlesi ve dinlenme tesisleri, Pınarbaşı dinlenme ve balık tesisleri, Kelek deresi temiz soğuk suları ve asırlık ceviz ağaçlarıyla ünlü mesire yerleridir (3).

Bitlis'e gelince, Türkiye'nin en büyük tabii gölü olan Van gölünün batı yakası bu ilin sınırları içindedir. Göl çevresinde plajlar, kamp ve dinlenme tesisleri mevcut olmakla birlikte yetersizdirler. Tatvan'daki Nemrut Volkan dağının krater gölüne, motorlu araçlarla rahatça ulaşılabilir. Manzarası çok güzel olan gölün kıyısında ülkemizin hiçbir yerinde yetişmeyen "Huş" ağaçları bulunur.

Elazığ'da Keban baraj gölü ile Hazar gölü dinlenmek, kamp kurmak, piknik yapmak ve balık avlamak için elverişlidir. Erzincan'da göl olmakla birlikte Gürlevik Çağlayanı nefis manzaralı, seyrine doyum olmayan bir yerdir. Burası bölgenin önemli tabii turizm değerlerinden biridir.

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.285.

(2) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., ss.196-197.

(3) Ahmet ALP, a.g.e., ss.332-333.

Çevresi yaz ve kış aylarında turizme hizmet edebilecek durumdadır. Etrafındaki tesisler yetersiz olmakla birlikte, yaz sezonu boyunca çağlayanı gezmek için gelenlerin sayısı 200 bini (1) aşar.

Erzurum'un kuzeyindeki Tortum gölü bir çöküntü gölüdür. Tortum suyu, gölden çıktıktan sonra ülkemizin en yüksek (50 m.) çağlayanı olan Tortum Şelâlesi'ni oluşturur. Şahane manzaralı göl ve çağlayana gitmek zordur. Turizm bakımından değerlendirilmesi gerekir.

Rekreasyonel amaçlı bir turizm yöresini oluşturan Serçeme Vaidisi Erzurum'un 40 km. kuzeybatısında yer almaktadır (2). Vadide bir kamping dışında herhangi bir tesis yoktur. Piknik alanları tabii olarak meydana gelmiştir.

Sürgü, Pınarbaşı ve Aspuzu bağları Malatya'nın en önemli mesire yerleridir. Darende'deki Asude çağlayanı da manzarası hoş bir mesire yeridir. Muş'un Bulanık ve Nazik gölleri kamp sahaları, av ve balık tutma yerleridir. Tunceli'deki Karagöl ve Dereova çağlayanları da önemli sayılabilecek mesire yerlerindendir.

Van Gölü çevresi sahip olduğu tabii ve kültürel değerler bakımından ülkemizin diğer yöreleri kadar turistik öneme haizdir. Yöreye her yıl 100 bini aşkın turist gelir (3). Göl kıyısında plaj sahaları mevcut olmakla birlikte tesisler yeterli değildir. Göl içindeki adacıklardan en önemlisi Akdamar adasıdır.

(1) Hayati DOĞANAY, "Turistik Potansiyeli Yönünden Gürlevik Çağlayanı", 1991 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1992, s.55.

(2) Ramazan ÖZEY, "Rekreasyon Amaçlı Bör Yöremiz: Serçeme Vadisi", 1991 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1992, s.41.

(3) Abdullah TEKİN, Armağan YÜCE; "Van Gölü Çanağının Turizm Yönünden Değerlendirilmesi", 1991 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1992, ss.9-16.

Edremit'de güzel bir plāj ve meyva ağaçlarının bulunduğu dinlenme yeri vardır. Gevaş, Amik gölü, Şamran kaynağı da görülmeye değer güzelliktedir. Özellikle Amik gölü, ağaçlıklı bir göl olup çok berrak suyu ve güzel bir plājı vardır.

Urfa'nın mesire yeri Balıklı göldür. Bir efsanesi olan gölde balıklar kutsal sayıldığından avlanmaz. GAP projesi çerçevesinde Urfa'nın kuzeyinde yapılan Atatürk Barajı ve gölü turizm bakımından gelecekte değerlendirilmesi gereken önemli bir potansiyel oluşturur. Baraj gölü çevresi ağaçlandırma çalışmaları tamamlandığında, kamp kurma, piknik yapma ve yürüyüşler, balıkçılık açısından uygun ortam oluşturacağı muhakkaktır.

Diyarbakır Güneydoğu Anadolu'nun en karakteristik şehirlerinden biridir. Özellikle Dicle nehri vadisi (1) suya dayalı rekreasyonel turistik faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği bir vadidir. Göksu, Güzel, Kuş Dili, Kavs ve Gamgöürmez gezi köşeleri de görülmeye değer yerler arasında sayılır (2).

2.2. Dağ, Spor, Av ve Yayla Turizmi Bakımından

2.2.1. Karadeniz Bölgesi

Karadeniz Bölgesi'nin özellikle Doğu Karadeniz bölümünün, turizm değerlerinden biri de Alpinizm yani dağ turizmidir. Bu bölgenin dağları, Çoruh ırmağı ağzından Melen çayı vadisine kadar 400 km. uzunluğunda ve 50-60 km. genişliğinde dağ sıraları halinde uzanır. Yükseklikleri ise, 3000 m.'yi aşan dağlardır (3).

(1) Mithat Engin VİRANYALI, "Doğunun Parisi'nde Zaman", TÜRSAB, Turizm Dergisi, Sayı: 103, İstanbul, Temmuz 1991, s.42.

(2) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., s.219.

(3) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.183.

Bu bölgede alpin çayırlar, buzullar, renk renk çiçek ve göllerle kaplı bulunan Kaçkar dağları (1), Trabzon Zigana dağları, batıda Ilgaz ve Köroğlu dağları dağ turizmi için son derece önemli alanlardır.

Kaçkar dağları dağcılık, trekking ve av turizmine çok uygundur. Kış aylarında kar kayağı yapmak için elverişlidir (2). Bu dağların arasından akan Çoruh nehri ise, dünyada eşine az rastlanır manzaralı güzel vadisi Rafting sporu için çok elverişlidir.

Soğanlı dağları üzerinde yeralan Uzungöl ve çevresi, yabancı turistlerce yeni keşfedilmiş olup, kısa süreli de olsa kış aylarında kayak yapılabilecek potansiyeli vardır. Trabzon yakınlarındaki Zigana dağları da kayak, av ve dağ tırmanışlarına uygundur.

Bolu Köroğlu dağları kış turizmi ve sporları için önemli bir zenginlik kaynağı olup, halen bu amaçla oldukça rağbet görmektedir. Dağdaki tesisler kifayetsiz olmakla birlikte, yeni tesislerin yapılması gerekir.

Karadeniz bölgesinin dağları; dağcılık ve trekking, parapente ve delkanat uçuş sporları, dağa tırmanma, dağ bisikletçiliğine uygun olup, Kano ve Rafting için Rize'nin Çamlıhemşin ve İkizdere ilçelerine çıkıp, dağlardan gelen çılgın dereler yoluyla Karadeniz'e ulaşmak mümkündür (3).

Bölge ormanlar ve bu ormanları oluşturan ağaç türleri yanında, aynı zamanda çok çeşitli ve zengin bitki örtüsü ile de dikkati çeker. Özellikle yaylaları, estetik ve tıbbi açıdan öneme sahip pek çok bitki türünün yaşama imkânı bulduğu alanlardır.

(1) Teoman SÜERDEM, a.g.e., ss.12-13.

(2) TÜRSAB, "Turizm İçin Zor Bölge", Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, Turizm Dergisi, Sayı: 96, İstanbul, Ekim 1990, s.30.

(3) SKYLIFE, "Doğa Sporları", THY Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 98, Temmuz 1991, ss.26-31.

Karadeniz Bölgesi, deniz seviyesinden itibaren aniden yükselen topografik yapısı ve her mevsim yağış görülen ılıman iklimi sayesinde, dünyaca ünlü Hopa Engereğinden Karadeniz alasına, dağ keçisinden geyiğine ve su kuşlarına kadar kendine özgü bir çok canlı hayvan türleriyle de önem arzeder (1).

Bu bölge, mevcut bitki ve hayvan türleri, dağları, ormanları, krater gölleri, buzulları, yaylaları ve coşkun akan dereleri ile pek çok yeni turizm çeşidine imkân sağlayabilecek turistik potansiyele sahiptir. Kıyı turizmi dışında yumuşak turizm, rafting, yayla turizmi, dağ tırmanışları, avcılık ve sportif balık avcılığı gibi turizm çeşitleri bu bölgede uygulama imkânı bulur.

Trabzon ve Rize'de rekreasyonel potansiyeli olan başlıca yaylalar; Karadağ, Kadırga, Sis, Taşköprü, Sultanmurad, Anzer, Çağırankaya, Cımil v.b. dir. Yaylaların temel çekici özelliklerinin başında, üzerinde barındırdığı otsu ve odunsu bitki örtüsü, uzun bir tarihi geçmişe sahip mimarisi, kaynak suları, temiz havası ve sessizliğidir (2).

Doğu Karadeniz yaylaları, sahip olduğu olağanüstü kırsal peyzaj, manzara, seyir, kır yürüyüşleri, inceleme gibi aktif rekreasyona elverişlidirler. Yaylalarda golf, atla gezinti, binicilik ve uygun ortamlarda kış sporları ve çim kayağı gibi faaliyetler de gerçekleştirilebilir.

Yayla şenlikleri, yörede yapılan ve özellikle iç turizme yönelik, hiçbir teşvik ve zorlama olmadan binlerce kişinin bir araya geldiği çok

(1) Yavuz YÜKSEL, "Doğu Karadeniz'in Doğal Değerleri ve Orman Bakanlığı Çalışmaları", Doğu Karadeniz Turizmi, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1992, s.35.

(2) Mustafa VAR, "Trabzon ve Rize İllerindeki Rekreasyonel Değeri Olan Bazı Yaylaların Turizm Açısından İncelenmesi", Doğu Karadeniz Turizmi, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1992, ss.63-64.

önemli kültürel ve rekreasyonel faaliyetlerdir. Son yıllarda bölgeye gelen yabancı turistler de yayla şenliklerine ilgi göstermektedirler. Yabancılar ayrıca yabani hayvan avı, trekking ve uygun sularda rafting sporlarına da ilgi duymaktadırlar.

Bölgede mevcut orman kaynaklarından bir bölümü Milli Park ve Orman içi Dinlenme Alanları olarak düzenlenerek, yerli ve yabancı turistlerin istifadesine sunulmuştur. 1984 Yılında orman içi dinlenme alanlarından yararlananların sayısı Türkiye genelinde yedi milyona ulaşmıştır (1). Karadeniz'de ise ormanlık alanlar içerisinde sayıları her geçen gün artmaktadır. Yörede halen bir Milli Park, bir Tabiat Parkı, dört Av Koruma ve Üretme Sahası ile oniki Orman içi Dinlenme Tesisi inşa edilmiştir.

Trabzon il hudutları içinde Maçka-Altındere Milli Parkı, tabii güzelliklerinin yanı sıra, av hayvanları ve Sumela Manastırı gibi kültürel değerleri barındırır. Park sahasında kamp ve çadır kurma imkânları yanında konaklama için bungalov tipi evler de yapılmıştır.

Trabzon'un Çaykara ilçesindeki Uzungöl Tabiat Parkı, bitki örtüsü ile yaban hayatı zenginliğinin yanında, manzara güzelliği, krater gölleri ve yayla evleriyle dikkati çeker. Kamp ve bungalov tipi kullanımların yanı sıra, yayla turizmi, yumuşak turizm, kano, sportif balıkçılık, trekking gibi etkinliklerin yapılmasına elverişlidir (2).

Dağcılar için cennet sayılabilecek Doğu Karadeniz dağlarını modern kış sporları tesisleriyle donatmak gerekir. Ayrıca şehir ve kasabalarda dağcılıkla ilgili malzemeleri satan dükkanlar kurulması gerekir.

(1) Saffet SÜNE, "Tabiat Parkları ve Orman içi Dinlenme Yerlerinin Plânlaması", Milli Parklar ve Yaban Hayatı Semineri Bildirisi, Orman Bakanlığı, Milli Parklar Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara, 1986, s.142.

(2) Yavuz YÜKSEL, a.g.e., s.36.

Orta Karadeniz dağları Alpinizm bakımından elverişli değildir. Batı Karadeniz'deki dağların yükseklikleri doğuya göre daha azdır. Ortalama yükselti 2000-2500 m. arasında değişir.

Çam ormanlarıyla kaplı Ilgaz ve Köroğlu dağları güzel manzaralı dağlardır. Dağ turizmi yönünden daha iyi değerlendirilebilmeleri için tesis yetersizlikleri giderilmeli ve tanıtıma ağırlık verilmelidir. Bolu Kartalkaya'da kış sporlarına yönelik tesisler mevcuttur. Ilgaz dağında iklim tedavisi yapılan Daday'da bir sanatoryum vardır (1).

Bolu'da Abant ve Yedigöller Milli Parkı'nda oldukça fazla turist çeker. Bölgede değişik alanlarda Orman Bakanlığı'nca oluşturulan yirmiye yakın orman içi dinlenme alanı, ziyaretçilerine geniş imkânlar sunar. Bolu dağlarında av turizmine yönelik üretim istasyonu mevcut olup, bu faaliyetler yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir.

Karadeniz Bölgesi turiste heyecan veren kıyıları, yeşilin çeşitli tonlarını içeren ormanları, bol soğuk suları, çağlayanları, av sahaları ile ülkemizin en güzel tabiat harikalarının bulunduğu bir bölgedir.

Son yıllarda yerli ve yabancı turistlerin bölgeye olan ilgisi giderek artmaktadır. Alt ve üstyapı eksikliklerinin giderilmesi ve dış tanıtımın etkin bir şekilde yapılması halinde, gelecekte bu bölge, yerli ve yabancı turistlerin geniş çaplı uğrak yeri olacağı muhakkaktır.

2.2.2. Marmara Bölgesi

Son yıllarda diğer Batı ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de dağ ve kış turizmi çok hızlı bir gelişme göstermektedir. Marmara Bölgesi'nde kar yağışlarının da etkili olduğu başlıca dağ ve kış turizmi kaynağı

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.184-185.

Bursa-Uludağ'dır (1). Bunun dışında kır yürüyüşleri ve orman içi rekreasyonel faaliyetlere imkân veren izmit-Kartepe de önemli bir potansiyeldir.

Uludağ 2543 m. yüksekliğe sahip olup, yalnız bölgenin değil, aynı zamanda ülkemizin kış sporlarının yapıldığı ve çeşitli dağcılık tesisleri ile konaklama imkânları ve yaylacılık faaliyetlerinin gerçekleştirildiği en önemli dağdır (2).

Uludağa çıkmak için karayolu ve şehir içinden çalışan teleferiğe binmek gerekir. Dağın kayak yapılan bölümünde telesiyej tesisleri de mevcuttur. Yaz kış yerli ve yabancı çok sayıda turisti kendine çeker. Özellikle yaz aylarında kamp kurmaya elverişli alanların yanında, bungalov tipi evler de mevcuttur. iklim tedavisi bakımından Uludağ'daki sanatoryum hizmete açıktır.

Deniz turizminin sadece yaz mevsimi ile sınırlı olmasına rağmen, dağ turizminde kış ve yaz mevsimleri, turizmin diğer çeşitlerine de imkân verir. Klimatizm yani iklim tedavisinden genellikle sporcular yararlanmaktadır. Ülkemizde bu açıdan en çok Uludağ rağbet görür.

Dağların turizmde en çok faydalanılma şekli olan kış sporları açısından Uludağ; konaklama, eğlence ve mekanik tesisler açısından Türkiye'nin en gelişmiş kış turizm merkezidir (3).

Güney Marmara'da Edremit sınırları içinde 1767 m. yüksekliği olan Kazdağı, çam ağaçları ve güzel manzaraları, soğuk suları ile kamp kurmaya elverişli bir yerdir.

(1) İsmet ÜLKER, Dağ Turizmi, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1992, ss.56-57.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.211.

(3) Suna DOĞANER, "Dağ Turizmine Coğrafi Bir Yaklaşım: Uludağ'da Turizm", Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayını, No: 3, Ankara, Şubat 1991, ss.137-139.

Bölgenin diğer kesimlerinin ovalık olması sebebiyle, yaylacılık faaliyetlerine uygun değildir. İzmit yakınlarındaki Kartepe ise, son yıllarda turizme kazandırılmış ve rekreasyonel zenginliklerin bol olduğu dağ turizmi merkezidir. Sapanca Gölü'nün güneyindeki Samanlı dağları ile güney Marmara'daki bazı dağlar kara avcılığı için uygundur. Bölgede iki milli park ve çok sayıda orman içi dinlenme alanı mevcut olup, yerli ve yabancı turistlere değişik rekreasyon imkânları sunarlar.

2.2.3. Ege Bölgesi

Bu bölge dağ turizmi (Alpinizm ve Klimatizm) bakımından pek gelişmemiştir. Ancak bölgedeki dağlarda yaz aylarında kamp kurmak, gezi ve avcılık amacıyla yararlanılabilmektedir.

İzmir yakınlarındaki Yamanlar dağında kalınacak tesisler vardır. Çam ağaçların altında güzel bir dinlenme yeri olan bu dağa çıkmak için telekabin de kurulmuştur (1). Ödemiş ilçesi yakınındaki Bozdağ, Ege'nin en güzel dinlenme yerlerinden biridir. Bozdağ yaylası 1150 m. yükseklikte olup, aynı adlı dağın en yüksek noktası 2157 m.dir. Tüm yaylanın içi çınar ağaçları, meşeler, kestane ve çam ormanları ile kaplıdır.

Bu yayla kasabasının tatlı suları ve sağlam bir havası vardır. İklimi bir çok hastalığın tedavisine iyi gelir. Yaz ayları için iyi bir dinlenme yeridir. Bozdağ'a 6 km. uzaklıktaki Gündalan'da kayak sporu yapılır (2). Balçova ilçesinde teleferikle çıkılan Dede dağı da kamp, piknik ve eğlence imkânları sunan bir dağdır.

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.233.

(2) Ahmet ALP, a.g.e., s.113.

Kozak yaylası Bergama'dadır. Ege'nin en güzel piknik, kamp ve gezi yerlerinden biridir. Bu yayladaki köyler Çam Fıstığı ağaçlarıyla kaplıdır. Konaklama tesisleri mevcuttur (1). Tırmanılan 30-40 km.lik bir yolla Karşıyaka'dan Büyük Yamanlar'a gidilir. Tamamen çam ormanlarıyla kaplıdır. Havası ve suyunun temizliği, gezi ve değişik sporların yapılmasına imkân verir. Yamanlar dağında bazı turistik tesisler mevcuttur.

Aydın'da Beydağları üzerinde Aydınpaşa, Çine'de Madran, Nazilli de Karacasu ve Kuyucak'da Sarıcaova yaylaları kamp kurmaya elverişli, çamlarla örtülü güzel ve temiz havalı (2) yaylalar olup, tesis yönünden çok büyük eksiklikler vardır.

Kütahya'daki başlıca yaylalar Domaniç, Saphane ve Akdağ üzerinde yer alırlar. Turistik amaçla pek değerlendirildikleri söylenemez. Murat dağı kente 64 km. uzaklıkta olup, güzel manzaralara sahiptir ve dinlenme tesisleri bulunmaktadır.

Ege Bölgesi'nde milli park ve orman içi dinlenme alanları da mevcuttur. Bölgede kıyı turizmiyle ilgili yaşanan yoğunlaşma sebebiyle dağlar ve yaylalar, bu yoğunlaşmanın azaltılması için önemli birer potansiyel güç olarak değerlendirilebilecek konumdadırlar. Belirtilen dağların büyük bir kısmında avcılık da önemli bir rekreasyonel faaliyet olarak göze çarpar.

2.2.4. Akdeniz Bölgesi

Dağ, spor ve yayla turizmi bakımından önemli merkezlerden biri de Akdeniz Bölgesi'dir. Bölgede dağlık alanlarda çok sayıda mağaralar ve

(1) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., s.98.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.233.

yeraltı suları da mevcuttur.

Artistik kaya tırmanıcılığı bakımından Antalya ve çevresinde, denizden yüksekliği az olan çok sayıda kayalık dağ, kanyon ve vadiler bu sporları yapmaya uygundur. Munzur dağları ise bu spor için en önemli kaynaktır. Kano ve rafting için de bu dağlardan çıkan munzur nehri önemli bir potansiyeldir. Bunlardan başka, Antalya çevresindeki Aksu, Arpaçay, Manavgat nehirleri, özellikle bahar aylarında kano ve rafting için uygundur (1).

Toros dağları, eşsiz güzellikteki manzaraları, çeşitli buzul ve irili ufaklı karstik gölleri, kesif çam ormanlarıyla kaplı yaylaları, alpin çiçeklerle süslü çayırları kamp kurmaya ve görülmeye değerdir (2).

Bölge sakinleri Akdeniz'in bunaltıcı yaz sıcaklarından kurtulmak amacıyla yaylalara çıkarlar. Son yıllarda bölgedeki yaylacılık faaliyetlerine yabancı turistler de oldukça ilgi göstermektedirler. Yayla göçleri özellikle Adana ve Mersin'de yoğun olarak yaşanır. Yaylalarda bölge sakinlerinin çoğunun lüks evleri vardır. Turistler için de konaklama tesisleri yapımı, son yıllarda hızlanmıştır.

Hatay'ın Batı Ayaz, Tekkepinar yaylaları güzel manzaralı piknik ve dinlenme yerleridir. Iskenderun ve Belen arasındaki Soğukoluk yaylası, yayla evlerinin yanı sıra; oteller, lokantalar ve çarşısıyla ünlüdür. Yerli ve yabancı turistlerin uğrak yeridir.

Adana'nın yaylalarından en meşhuru Bürücek yaylasıdır. Toroslar üzerindeki bu yayla, kamp kurmaya elverişli olup, her yanı yemyeşil ağaçlarla kaplıdır. Tekir yaylası da çam ağaçları içinde diğer bir dinlenme

(1) SKYLIFE, a.g.d., ss.28-30.

(2) Aydoğın KÖKSAL, a.g.e., ss.28-30.

yeridir. Osmaniye'deki Zorkun yaylası şehre çok yakındır ve güzel manzaralı nefis bir kamp yeridir (1).

Adana-Niğde arasında kalan torosların en yüksek bölümündeki Aladağlar, dağ ve kış sporları ile trekking için uygun ortam oluşturur. Turizm Bakanlığı ülkemizin dağ turizmi imkânlarının dünyaya tanıtılması amacıyla 1992'de düzenlediği "Toros Dağları Dağ ve Doğa Yürüyüşü" Orta Toroslar'ın en yüksek bölümü olan Aladağlar üzerinde yapıldı (2). Bu yürüyüşe çok sayıda yerli ve yabancı konuk iştirak ederek, yörenin tanıtımına büyük katkılar sağlanmıştır.

Mersin'in Gözne ve Fındık Pınarı yaylaları, çam ağaçları, yeşil çayırıları, berrak suları ile görülmeye değer bir dinlenme yerleridir. Yurt çapında tanınan Tarsus-Namrun yaylası geniş çam ormanlarının altındaki evleri, villaları, çarşısı ve lokantaları ile gelişmiş bir kamp ve piknik yeridir. Maraş'ın Tekir yaylası çam ve ardıç ağaçlarıyla kaplı, buz gibi suları ile özellikle kampçılığa elverişlidir.

Ülkemizin yeraltı ve yerüstü su kaynakları bakımından en zengin bölgesi Antalya ve yöresidir. Akdeniz şeridi karstik yapıya sahip (3) olup, burada akarsular dağları oyarak çok değişik şekiller oluşturmuşlar, ayrıca dağ ve tepelerin altlarını oyarak kendilerine yol bulup denize ulaşan yeraltı nehirlerini meydana getirmişlerdir.

Karstik şekillerden düdenler, mağaralar ve şelâleler, Antalya yöresinde önemli yer tutar. Bu mağaralardan Mersin-Silifke arasındaki Cennet ve Cehennem çukurları Kız Kalesi karşısında, Narlıkuyu ise şehrin

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.255-256.

(2) TÜRSAB, "Dağlar Sizi Bekliyor", Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Turizm Dergisi, Sayı: 114, İstanbul, Eylül 1992, ss.31-32.

(3) Sabahattin YALKIN, "İklim ve Turizm", Milli Parklar ve Yaban Hayatı Semineri, a.g.e., s.45.

yakınındadır. Tarsus ilçesi yakınlarındaki Eshab-ül Kehf Mağarası turizm bakımından önemli potansiyeldir. Ancak diğer mağaralar gibi tanıtıma ve altyapıyla ilgili düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Maraş ilindeki Döngel mağaralarının kalıntıları ile çevresi mesire yeri olarak kullanılmaktadır.

Alanya'daki Damlatas Mağarası deniz kıyısındadır. Mağara içinde sarkıt ve dikitler oluşmuştur. Astım hastalıkları tedavisine yaradığı bilinen mağara, bu tür hastaların sıkça ziyaret ettikleri yerdir. Yaz aylarında yabancı turistlerce de ziyaret edilmektedir. Karain Mağarası ülkeyimizin en eski yerleşim yerlerinden biri sayılır. Tarihi katları taş devrine kadar uzanır (1).

Burdur İnsuyu Mağarası Türkiye'nin en büyük mağarasıdır. Mağara içinde sarkıt ve dikitlerin yanısıra dokuz gölcük de yer alır. En büyük göl 80 m. çapında olup, mağaranın suyu şeker hastalıklarına iyi gelir. Yaz aylarında ziyaretçi akınına uğrar.

Akdeniz Bölgesi'nde kuşkusuz denize koşan insanlar kadar kırlara giden, dağlara çıkan, ormanlık sahalarda avcılık ve nehirlerde balık avlayan insanların sayısı çok fazladır. Özellikle dağlık bölgelerde turizm, yolların gelişmesine paralel olarak gelişmiş, göl kıyılarında, ormanların içinde sayısız konaklama tesisleri yapılmış, ayrıca dağ turizmi kış turizmine de hizmet etmiş, yüksek dağlık sahalarda kayakçılar için tesisler kurulmuştur (2). Antalya Beydağları av turizmi bakımından önemli bir potansiyeldir. Sabah denize girip öğlenden sonra kayak yapmak, ülkemizde sadece Antalya'ya özgüdür ve turizm bakımından önemli potansiyeldir.

(1) Necdet TUNÇDİLEK, Türkiye'nin Kır Potansiyeli ve Sorunları", İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1986, s.241.

(2) Suna DOĞANER, a.g.e., s.137.

Böylece turizm sektörü, deniz kıyılarından dağların en yüksek noktalarına kadar insanın dinleneceği, eğleneceği ve hoşça vakit geçirebileceği her yeri bu yönden değerlendirerek insanlara hizmet etmelidir. Bunun başarılabilmesi için plânlı ve programlı çalışmak ve potansiyel turistlere bölgelerin alternatif turizm imkânlarının tanıtılması gerekir.

2.2.5. İç Anadolu Bölgesi

Bu bölgenin fiziksel özellikleri arasında yeralan vadiler, tra-
vertenler, peribacaları, kıyıları, göller gibi dağların da turizmde ayrı
bir yeri vardır. Dağ turizmi bu bölgede çok geniş kapsamlı olup, dağların
sahip oldukları özelliklere göre, kendi içinde turizmin diğer çeşitleri-
ni de kapsar (1). İç Anadolu Bölgesi'nin dağlık alanları bu bakımdan çe-
şitlilik arzeder ve dağ turizmi bakımından en önemli merkez Ankara, Kay-
seri ve Kapadokya yöresidir.

Ankara'da dağ sporları icra edilen yer Elmadağ'dır. Dağda kayak
tesisleri mevcut olup, daha ziyade iç turizme hizmet vermektedir. Ayaş
ilçesine yakın Çaldağı da kış sporlarına uygun olmakla birlikte, tesis
eksiklikleri sebebiyle istenen randıman alınamamaktadır. Kayseri Erciyes
Dağı, Ülkemizin Uludağ'dan sonra gelen ikinci dağ sporları merkezidir.
Erciyes Volkan dağı Tekir Yaylası mevkiinde bazı tesisler yapılmıştır.
Ayrıca telesiyej ve teleferik tesisleri de kurulmuştur. Erciyes'e her
mevsim tırmanmak mümkündür. Tekir yaylası tırmanma için en uygun bölüm-
dür (2). Bu dağlarda da dağ ve kış turizminin geliştirilebilmesi için
dış tanıtıma ve tesis eksikliklerinin giderilmesine ihtiyaç vardır.

(1) Suna DOĞANER, a.g.e., s.137.

(2) Aydoğın KÖKSAL, a.g.e., ss.276-277.

Ihlara Vadisi tabii harikalar diyarı Kapadokya'nın en ilginç kısımlarından biridir. Melendiz çayının can damarını oluşturduğu 15 km uzunluğundaki bir kanyondur. Garip, ürpertici görünümlü kayalar, bir zamanlar insanların yaşadığı mağaralar, rüzgarların uğultusu ile turistleri bambaşka dünyalara götürmektedir (1).

Kapadokya, Erciyes ve Hasandağı'nın faal yanardağ oldukları çok önceden, bu dağların püskürttükleri lāv ve küller ovalarda kalın tabakalar halinde çökerek birikmiş ve uzun süren erozyonla, yumuşak bölümler aşınıp sert kısımlar varlığını sürdürerek, bugünkü egzotik görünümlü Peribacalarını oluşturmuşlardır (2).

Bölgede yaşayan insanlar inançları ve ihtiyaçları doğrultusunda akıl, emek ve ustalıklarını birlikte yoğurarak günümüzde Kapadokya denen eşsiz tabiat hazinesini oluşturmuşlardır. Kapadokya yöresi, ilginçliğinden ve tarihi öneminden dolayı çok sayıda yabancı turisti çeker. Ancak son yıllarda bu tabiat hazinesi, yanlış ve hor kullanmalar ile devletin ilgisizliğinden, bakımsız bir vaziyette yok olmaya başlamıştır. Bu yok oluş bölge ve ülkemiz turizmi için çok büyük bir kayıp olacağından, önlenmesi için vakit kaybedilmemesi gerekmektedir.

Nevşehir'in Kaymaklı ve Derinkuyu yeraltı şehirleri de önemli turistik zenginliklerdendir. Sivas'ın Eğriçimen yaylası Koyulhisar'a 12 km. uzaklıkta, sık çam ormanlarının çevrelediği yaylada konaklama, eğlence ve dinlenmeye elverişli tesisler mevcuttur (3). Çankırı'nın Başdut Köyü, tabii güzellikler ve mağaralar bakımından görülmeye değer güzelliğindedir.

(1) Halûk ÖZÖZLÜ, a.g.e., s.21.

(2) TÜRSAB, "Kapadokya", Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Turizm Dergisi, Sayı: 98, İstanbul, Aralık 1990, s.19.

(3) Ahmet ALP, a.g.e., s.220.

Ankara Elmadağ ve Çaldağı, Kayseri Erciyes Dağı, Aksaray'daki Hasan ve Melendiz Dağları, Bolkar ve Aladağlar tırmanma ve trekking için elverişlidir. Parapente ve Delkanat uçma sporları için Ürgüp-İncesı mevkiı güzel bir platform oluşturur. Dağ bisikleti sporu için Kapadokya yöresi biçilmiş kaftandır. Bu ve benzeri pek çok imkânlar sahip olan yörenin en büyük eksikliği tanıtım ve tesis yetersizlikleridir. Bu meseleler halledildiği takdirde, bu tür turizmin bölgede gelişmemesi için sebep yoktur.

2.2.6. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri

Doğu Anadolu'da kış sporları tesislerinin bulunduğu Erzurum Palandöken ve Kars Sarıkamış dağları ve buzulları, buzul gölleri ile tanınan Sat ve Cilo dağları, Nuh Peygamberin Tufan sonunda gemisinin oturduğu Ağrıdağı (1) en önemli dağcılık merkezleridir. Bu bölge ülkemizin en geniş topraklarına sahip bölgesidir.

Bölgedeki dağlardan Nemrut, Süphan, Ağrıdağı etekleri, Munzur dağları ile özellikle Cilo ve Sat dağları kamp kurmaya elverişlidir. Aynı zamanda klimatizm bakımından değerlendirilmesi gereken dinlenme sahalarıdır. Avrupa'nın en yüksek dağlarından daha yüksek, fakat henüz tam anlamıyla tanınmamış bir bölgedir.

Bölge eşsiz güzellikteki manzaraları, çeşitli buzulları, çini mavisi renkli buzul gölleri, buzul dereleri, çağlayanları, alpin çiçeklerle süslü çayırları ile gezilip görölmeye değer dağlardır (2).

Ağrıdağı en çok turist çeken ve tırmanma için çok müsait imkânlar sunan dağdır. Ülkemizin en yüksek dağı Büyük Ağrı 5165 m. ile Küçük

(1) Teoman SÜERDEM, a.g.e., s.12.

(2) Aydoğın KÖKSAL, a.g.e., s.291.

Ağrı 3925 m. dağlarını 2678 m.yükseklikteki Serdarbulak geçidi ayırır. Yılın her ayında zirve karlarla örtülüdür. Yerli ve yabancı turistler dağın çeşitli yerlerinde yaz boyunca kamp kurarlar.(1).

Ağrıdağı ve çevresi, dağcılık ve trekking, parapente ve delkanat uçma sporu ve tırmanmaya elverişlidir. Bu imkânlar sayesinde Ağrı ve çevresine çok sayıda yabancı turist gelir. Ağrı'nın Gürbulak ilçesi yakınlarında dünyanın en geniş ikinci çukuru olan Meteor Çukuru yer alır.

Tunceli'deki Karagöl ve Nazimiye çağlayanlarının bulunduğu sahalarda kır yürüyüşleri ve inceleme gezileri için çok müsaittir. Bingöl'ün Karlıova ilçesinin yaylalarının en güzel özelliği 3250 m. yükseklikteki Bingöl Dağları üzerindeki Kaletepe'den güneşin doğuşunu seyretmektir. Bu manzarayı görmeden inanmak imkânsızdır. Aynı sarp tepenin biraz aşağısında binlerce mavi renkte göller, muhteşem tabiat harikasıdır. Seyahat imkânlarının sınırlı olması sebebiyle bölgeye zor ulaşılır (2).

Bingöl'ün diğer önemli yaylaları ise, Genç, Kiğı, Solhan ve Karlıova'yı kaplayan yaylalardır. Elazığ'daki Buzluk mağaraları yerli ve yabancıların çok ilgi duydukları bir yerdir. Siirt'in Botan çayı ve barajının karşısında yeralan ve çok yükseklerde, küçük bir mağara şehri bulunur. Ulaşım imkânları çok yetersizdir. Bitlis'in Tatvan ilçesine uzaklığı 15. km. olan Nemrut Volkan dağına kolayca ve motorlu araçlarla gidilebilir. Tesisleri yoktur, tesislerin yapılması ve terör olaylarının durması halinde değerlendirilebilecek önemli bir turistik potansiyeldir.

Erzurum-Palandöken dağlarının kış sporları tesisleri, uluslararası ihtiyaçlara da cevap verebilecek şekilde yeniden inşa edilmektedir.

(1) Ahmet ALP, a.g.e., s.328.

(2) A.g.e., s.332.

Mevcut tesisler; kayak pisti, trampelen atlama kayak evi ile telesiyej ve birkaç motelden ibarettir. Diğer tesisler tamamlandığında, doğudaki en önemli kayak ve kış sporları merkezi haline geleceği tahmin edilmektedir.

Bölgenin en yüksek dağ sırası Hakkâri'de Cilo ve Sat dağlarıdır. 4000 m.nin üzerinde yüksekliğe sahip olan bu dağlarda, çok sayıda buzul gölleri, dağ buzulları, alpin çiçek ve çayırları ile hoş görünümlü dağlarımızdandır. Dağcılıkla ilgili tesislerin bulunmadığı Cilo-Sat dağlarında, kamp kurmaya elverişli yerler çoktur (1).

Güneydoğu Anadolu'daki Cudi Dağı 2089 m. yüksekliktedir. Etrafında yaylalar ve kamp kurmaya elverişli alanlar mevcuttur. Adıyaman'ın 106 km. uzağında, Toros sıradağları üzerinde Fırat nehri geçit ve ovalarına hakim bir tepe olan Nemrut Dağı ise, üzerindeki Nemrut harabeleriyle dikkati çeker. Ziyaretçiler için Nemrut dağına en uygun çıkış zamanı 15 Mayıs-1 Ekim tarihleri arasındır (2).

Adıyaman Polanlı Mağarası tabii bir mağaradır. Karadağ orman içi dinlenme tesisleri, Su Görü, Örenli, Beşpınar Adıyaman'ın en önemli mesire yerleridir. Adıyaman'da av turizmi de revaçtadır. Kara avcılığı ve balıkçılık olarak kendini gösteren geniş alanlar bulmak mümkündür. Yöreye bu amaçla yerli ve yabancı turistler gelmektedir.

2.3. Sağlık Turizmi Bakımından

Diğer bir adı da "Termalizm" olan sağlık turizmi, şifalı kaynakları ve maden sularını kapsar. Yurdumuz hidrotermal kaynaklar yönünden

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., b.292.

(2) TÜRSAB, "Zirvede Bir Tarih Nemrut", Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Turizm Dergisi, Sayı: 120, İstanbul, Nisan 1993, s.50.

dünyanın en zengin ülkelerinden biridir. Ülkemizde kaplıca, içme ve madden suyu olarak 1300'ü aşkın şifalı su kaynağının bulunduğu tesbit edilmiştir (1). Türkiye'de çeşitli mineralleri içeren, romatizma, siyatik, karaciğer, deri v.b. hastalıkların tedavilerinde yararlanılan kaplıca ve içmeler bulunmaktadır (2).

İnsanlar, binlerce yıllık gözlem ve deneyimleri ile oluşmuş görünen içgüdüleriyle, büyük zahmetlere katlanarak uzak mesafeler katederek, kaplıca ve içmelerin sunduğu tedavi çeşitlerinden istifade etmeye çalışmaktadırlar.(3). Bu durum da bize, sağlık turizminin belirgin bir etkinliğinin olduğunu ispatlar.

Ülkemizde termal kaynağın bulunmadığı bölgeyi hatta yöreyi göstermek, bir kaç istisna dışında pek mümkün değildir. Ülkemizde dar sahalarda içinde birbirinden çok farklı mineraller taşıyan su kaynaklarının bulunması, Türkiye'ye büyük bir potansiyel sağlamıştır (4). Ancak şu ana kadar pek çok sayıda hidrotermal şifalı su kaynağının mevcudiyetine rağmen, bunların çok az bir kısmından istifade edilmektedir. Bilinenlerin dışında daha pek çok sayıda şifalı su kaynağı da mevcuttur (5).

Bu kaynakların büyük bir bölümü boşa akıp gitmektedir. Oysa, özellikle son 10-15 yılda, dünya turizm hareketleri içinde termal turizme katılanların sayısı hızla artmaktadır. Ülkemiz bu potansiyelini kapasitesinin çok çok altında kullanmaktadır.

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.178-179.

(2) Teoman SÜERDEM, a.g.e., s.12.

(3) Mehmet İ. ARMAN, Ahmet AKTAŞ, "Türkiye'de Sağlık Turizminin Önemli Bir Elemanı Olarak Talassoterapi", Uluslararası Dinlenme ve Rekreasyon Yönetimi Kongresi Bildirisi, Antalya, 17-20 Eylül 1989, s.2.

(4) Necdet TUNÇDİLEK, a.g.e., ss.28-29.

(5) Reşat İZBİRAK, a.g.e., ss.105-110.

Turizmin geliştiği ölkelerde, bu sektöre önem veren kurumlar ile sektördeki yatırımcı, işletmeci ve pazarlamacı müesseseler yıl boyu turizm yapılmasını öngören politikaların belirlenerek uygulanmasına büyük önem verirler.

Bu politikaların uygulama alanları ise, sağlıklı iklim şartlarının var olduğu bölgelerde geliştirilen kaplıca uygulamaları, kıyı veya iç kesimlerde yeralan kaplıca sularının değerlendirilmesi, orta yükseklikteki dağlık ve ormanlık yörelere özgü dağ iklimi kürleri, dağ sporları ve tabii turizm hareketleri ile, Milli Park alanlarından istifadeye yönelik turistik hareketleri (1) oluşturmaktadır.

Ölkemiz uzun bir turizm mevsimine, ayrıca sağlık ve dinlenme turizminin geliştirilmesine uygun sağlıklı çevre ve iklim şartlarına sahip olan bir ölkedir. Bu sebeple, ölkemizin sağlık turizmi imkânları çok iyi etüd edilerek, dış turizme yönelik tesis ve personel yetersizliklerini giderici çalışmalar yanında, yoğun bir dış tanıtım da yapılarak, bu alandaki potansiyel harekete geçirilmeli ve ölkemiz daha çok kazanmalıdır.

Ölkemizin termal kaynakları kendiliğinden çıkışlı, bol sulu, fizikokimyasal bileşimlerinin zengin olması sebebiyle, sağlık verme etkileri de fazla, bir bölümü radyoaktif "Gençlik Suyu" özelliği gösteren, bu kaynakların bazıları deniz kıyılarında, bir kısmı da orta yükseklikteki ormanlık alanlarda yer alır.

Marmara, Ege, iç ve Doğu Anadolu bölgelerinde yoğunlaşan bu şifalı suların en önemlileri Tablo 20'de verilmektedir. Tabloda görüleceği gibi, ölkemizdeki termal kaynakların bir bölümü kıyı kesiminde, bir kısmı

(1) İsmet ÖLKER, "Türkiye'de Sağlık ve ...", a.g.m., s.2.

(2) İsmet ÖLKER, "Turizm Sektöründe Doğal ...", a.g.m., s.275.

iç kesimlerde yer almakta, bazı kaynaklar ise radyoaktivite bakımından da çok zengin durumdadır.

TABLO: 20- Türkiye'nin Birinci Derecede Önemli Kaplıca Kaynakları

Kaplıcanın yeri ve adı	Akım Değeri(l/s)	Kapasite(kişi/gün)
1. Adana - Haruniye	25	6.150
2. Afyon - Sandıklı(*)	87	20.170
3. Amasya - Terziköy	15	3.960
4. Ankara - Sey	15	3.960
5. Balıkesir - Gönen	38	9.348
6. Bingöl - Kös(*)	125	30.857
7. Bolu - Büyük Kaplıca	20	4.920
8. Bursa - Armutlu(**)	10	2.460
9. Bursa - Oylat	30	7.380
10. Çanakkale - Kestanbol(**)	25	6.150
11. Denizli - Pamukkale(*)	400	100.000
12. Diyarbakır - Çermik	7	1.722
13. Erzurum - Pasinler(*)	15	3.960
14. Eskişehir - Çardak(*)	40	9.840
15. Eskişehir - Hasırca	4	984
16. İstanbul - Yalova	15	3.960
17. İzmir - Çeşme ve Şifne	50	12.300
18. İzmir - Doğanbey(**)	35	8.610
19. Kayseri - Bayramhacı(*)	7	1.722
20. Kırşehir - Terme	10	2.460
21. Kütahya - Harlek	40	9.840
22. Kütahya - Muratdağı(*)	20	4.920
23. Konya - Ilgın	100	24.685
24. Manisa - Kurşunlu	21	4.920
25. Muğla - Sultaniye(**)	42	10.332
26. Nevşehir - Kozaklı(*)	40	9.840
27. Samsun - Ladik	10	2.460
28. Siirt - Billoris	260	63.960
29. Sivas - Kangal	35	8.610
30. Yozgat - Sarıkaya(*)	35	8.610
T O P L A M	1.576(l/s)	380.920(k/g)

KAYNAK: İsmet ÜLKER, "Turizm Sektöründe Doğal Kaynaklardan Yararlanma", Türkiye İkinci İktisat Kongresi, Turizm Bölümü Bildirileri, DPT Yayını, İzmir, 1981, s.278.

(*) Radyoaktif (gençlik suyu) özelliği var.

(**) Deniz kıyısındadır.

Ülkemizde turist girişlerini artırmak, yıllık gelir ve döviz kazancı bakımından yüksek rakamlara varmak için, eşsiz turizm varlıklarımızı, günümüz turizminin modern ihtiyaçlarına göre düzenleyip, değerlendirmek, plânlı ve programlı çalışmalara hız vermek zorundayız.

Şifalı sularımıza, tıbbi turizme örem vererek bu alanı ayrı bir organizasyonla ele almalıyız. Çünkü; böyle bir organizasyon, Türk turizminin çok önemli bir bölümünü oluşturan şifalı sularımızı, turizm amacıyla değerlendireceği için ayrı bir kuruluş olmalıdır ve doğrudan Başbakanlığa bağlanmalıdır (1).

2.3.1. Karadeniz Bölgesi.

Karadeniz Bölgesi'nde sağlık turizmiyle ilgili şifalı su kaynakları mevcut olup, daha çok yerli halkın günübirliğine veya hafta sonlarına yönelik kullanılmaktadırlar.

Artvin'de bir maden suyu, beş içme ve üç kaplıca vardır. Bunların bir kısmında tesisler bulunmaktadır. Çoraklı ve Balcı köylerindeki kaplıcalarda otel ve havuz mevcuttur. Giresun'daki dört maden suyundan yalnızca biri şişelenip pazarlanmaktadır.

Rize'deki Andon içmesinin suları bağırsak hastalıklarına iyi gelir. Ayrıca dört maden suyu mevcut olup, Çamlıhemşin'deki Ayder kaplıcasında otel, havuz ve banyo vardır. Trabzon ve yöresi madensuyu kaynakları bakımından zengin illerimizdendir. İlin muhtelif yerlerinde on madensuyu mevcuttur. Bunlardan en önemlisi Kisarna Madensuyu olup, şişelenerek pazarlanmaktadır. Kaynağın suyu mide, böbrek, safra kesesi hastalıklarına iyi gelir. Dünya'nın en üstün nitelikli maden sularından biridir. Gümüşhane

(1) Selahattin ÇORUH, "Şifalı Sularımız ve Tıbbi Turizm Sorunumuz", 1986 Turizm Yıllığı, T.C.Turizm Bankası Yayını, Ankara, 1987, s.60.

ilinde mevcut 12 madensuyu kaynağının suları boşa akmaktadır (1).

Görüldüğü gibi Doğu Karadeniz'de kaplıcalar, maden suları ve içmeler mevcuttur. Ancak insan sağlığı açısından önemli olan bu mineral suların büyük bir kısmı değerlendirilmeyip boşa akıtılmaktadır. Pek çoğunda ise tesis bile yoktur. Hele karaciğer, böbrek, safra kesesi, mide ve bağırsak hastalıklarına iyi gelen maden sularının büyük bir bölümü boşa akıp getmektedir. Oysa bu kaynakların olduğu yerlere kurulacak tesisler, iç ve dış tanıtım çalışmalarıyla, belirtilen kaynaklara yerli ve yabancı turistler çekilebilir.

Orta Karadeniz bölümünde; Ordu'da bir maden suyu, bir içme ve üç kaplıca vardır. Kaplıcalardan Fatsa-Bolaman kaplıcasında otel, havuz, lokanta ve gazino mevcuttur. Banyo tedavisi romatizma, nevralsi ve kadın hastalıklarına iyi gelir (2).

Samsun ili kaplıcalar bakımından yörenin en önemli ilidir. Havza ilçesindeki şifalı kaplıcalar; kansızlık, böbrek, sıtma, cilt, sinir, romatizma, karaciğer ve kadın hastalıklarına iyi gelir. Kaplıcalarda üç hamam mevcut olup, yakınlarında otel, motel v.b. konaklama tesisleri de vardır (3). Özellikle yaz aylarında yoğun ziyaretçi trafiği vardır. Lâdik ilçesindeki Hamamayağı kaplıcası da pek çok hastalığın tedavisine iyi gelir. Tesisleri yeterli değildir.

Tokat'da iki kaplıca Reşadiye ve Artova ilçelerindedir. Otelleri ve yüzme havuzları vardır. Amasya'da dört kaplıca mevcuttur. Gümüşhacıköy, Hamamözü, Gedik ve en önemlisi Terziköy kaplıcalarının otel, havuz, banyo v.b. tesisleri mevcuttur. Çorum'un Mecitözü kaplıcasının tesisleri

(1) Ahmet ALP, a.g.e., s.285.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.181.

(3) Ahmet ALP, a.g.e., s.291.

çok yetersizdir. Sinop'ta beş maden suyu kaynağı ile bir kaplıca mevcuttur. Kastamonu'da ise altı maden suyu vardır, ancak tesisleri yoktur.

Batı Karadeniz'in en önemli kaplıca merkezi Bolu'dur. Şehrin hemen yakınında Büyük ve Küçük kaplıcalar yer alır. Üç genel havuz ve 55 banyodan ibaret olan bu iki kaplıcanın suları romatizma, nevralji, siyatik ve kadın hastalıklarına iyi gelir.

Düzce'de Derdin ve Hacı Yakup kaplıcalarının suları karaciğer, mide ve bağırsak hastalıklarının tedavisine yarar (1). Bu kaplıcalarda çeşitli tesisler mevcut olup yaz aylarında yetersiz kalmaktadırlar. Mudurnu'da Sarot ve Kocabaş kaplıcaları ile Fındıcak ılıcasının herbirinde tesisler mevcuttur. Göynük'deki iki kaplıcada da tesisler mevcut olup, Gerecede'deki maden suları boşa akmaktadır.

Sonuç olarak bu bölge, termalizm yönünden oldukça zengin sayılır. Ancak pek çoğunda tesislerin bulunmadığı kaplıcalara yeni tesisler kurmak, boşa akan maden sularını şişeleyip, ekonomik olarak değerlendirmek gerekmektedir. Ayrıca, yerli ve yabancı turistleri bilgilendirmek için, tanıtıma ağırlık vermek lâzımdır.

2.3.2. Marmara Bölgesi

Bu bölge, sağlık turizmi bakımından da elverişli ve gelişmiş bir bölgedir. Bursa ve Yalova kaplıcalarının ünü yurt dışında da bilinmektedir.

Sakarya-Akyazı'daki Kuzuluk kaplıcalarının suları değişik özelliklere sahip olduğundan, değişik pavyonlara ayrılmış olup, böylece değişik hastalıkların tedavisinde kullanılma imkânı sağlanmıştır (2). Yeterli

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.182-183.

(2) Hasan OLALI, Turizm, a.g.e., ss.74-75.

tesise sahip önemli bir kaplıca merkezidir. Sularının bromür iyonu taşıması, ağrılı hastalıkların tedavisinde de kullanılma imkânı verirken, yerli ve yabancı turist de çekmektedir.

Geyve ve Taraklı ilçelerinde maden suyu, içmece ve kaplıcalar yanında küçük çaplı tesisler de bulunmaktadır. Kocaeli'nin Derbent ve Bahçecik beldelerinde içme ve ılıcalar mevcuttur.

İstanbul'a gelince, Anadolu yakasında Tuzla'da içmeler iki kaynak halinde olup, büyük içme denize çok yakın, küçük içme ise kıyıdan 200-300 m. uzaklıktadır. Konaklama tesisleri yetersizdir. İçmelerin suları karaciğer, safra, böbrek ve bağırsak hastalıklarına, tenya ve aksiyür düşürülmesinde kullanılmaktadır (1).

İstanbul'un esas ün yapmış ve dünyaca tanınmış kaplıcaları Yalova'dadır (2). Yalova kaplıcaları, Atatürk'ün emriyle onarılmış, donatılmış ve Avrupa su ve kaplıca merkezleriyle boy ölçüşebilecek duruma getirilmiş modern bir kaplıca merkezidir (3). Kaplıcaların suları romatizma, gut, kadın hastalıkları, idrar yollarının ağrılı rahatsızlıklarında kullanılır. Ayrıca fizik tedavi için rağbet gören kaplıcalarımızdan biridir. Bu kaplıcalarda, uzman doktorların kontrolünde kür tedavileri yapılmaktadır.

Edirne ilinin Keşan ve Tekirdağ'ın Barbaros beldesinde birer içme vardır. Ayrıca Edirne'de romatizmal hastalıklara iyi gelen bataklığı ile Gülbaba (4) dikkati çeken şifa merkezidir.

Geçmişten günümüze yurt içinden ve dışından gelen ziyaretçilere sağlık, neşe ve mutluluk vermiş olan Bursa kaplıcaları, Roma döneminde

(1) Hasan OLALI, Turizm, a.g.e. s.77.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.207.

(3) Hasan OLALI, a.g.e., s.77.

(4) Sait EVLİYAĞLU, Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.128.

büyük tesislerle donatılmış, Bizans döneminde şöhretinin zirvesine çıkmıştır. Bu haliyle Bursa denince akla ilk gelen kaplıca kelimesidir. Kaplıcaların çoğu Çekirge semtinde toplanmıştır. Çok sayıda kaynağın varlığı sebebiyle, konaklama yerleri ve modern tesisler de burada toplanmıştır. Çekirge kaplıcalarının önemli bir kısmı, bugün Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi'nce çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılmaktadır.

Çekirge semtinde Osmanlı döneminden kalma kaplıcalar da vardır. En önemlileri Kükürtlü ve Eskihamam kaplıcalarıdır. Her iki kaplıcada tesisler mevcuttur. Modern tesislerden Çelik Palas'ın büyük havuzu ve her türlü konforu vardır. Çekirge'deki Bursa Askeri Hastahanesi ile Tıp Fakültesi termal tedavi hizmetleri veren, modern tesislerden ikisidir. Hekim kontrolünde 21 günlük devreler halinde kür tedavileri uygulanmaktadır (1).

Bursa'nın İnegöl ilçesi Romatizma, siyatik, mide ve bağırsak hastalıklarına iyi gelen Oylat kaplıcaları ile ünlüdür (2). Gemlik'in Armutlu kaplıcası da mevcut tesisleri ve 50-70 °C sıcaklığa sahip suları ile önemli bir kaplıcadır. Ayrıca Orhaneli'de bir kaplıca, Kemalpaşa'da üç maden suyu kaynağı vardır.

Balikesir'in Gönen ilçesi bir kaplıca merkezidir. En önemlileri Bano, Eskidere ve Ilıcaoba'dır. Kaplıcaların suları romatizma, siyatik ve felç ağrıları için çok faydalıdır (3). Yeterli olmamakla birlikte mevcut tesislerden Park Otelinde fizik tedavi bölümü ve uzman doktorlar mevcuttur. Susurluk, Balya, Bigadic ve Sındırgı'daki kaplıcalar da tesisler bulunmaktadır. Edremit'in Güre kaplıcası Kazdağı eteklerindedir. Suları

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.208-209.

(2) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., s.140.

(3) Ahmet ALP, a.g.e., ss.78-79.

radioaktivite ve kükürt bakımından zengindir. Hem yaz hem de kış aylarında kullanılabilen tesisleri mevcuttur.

Çanakkale'nin Bayramiç, Lapseki, Biga, Yenice, Ayvalık ve Çan ilçelerinde kaplıcalar ve bunlarla ilgili tesisler bulunmaktadır. Ezine ilçesindeki Kestanbol kaplıcası en önemlisi olup, denize çok yakın kurulmuştur (1). Tesisleri kullanıma elverişlidir.

Görüldüğü gibi Marmara Bölgesi, termal kaynaklar bakımından son derece zengindir. Sağlıklı yaşam aktivitelerinden; masaj ve sauna üniteleri, kaplıca hamamlarında uygulanan kür tedavileri (2) için mükemmel imkânlar mevcuttur. Buna rağmen bazı kaplıcalarda tesis eksiklikleri vardır.

Özellikle İstanbul-Yalova ile Bursa-Çekirge kaplıca ve ılıcalarındaki otellerin tümünden kaldırılması, Çekirge ve Yalova'nın bir su tedavisi şehrine yaraşır üstün özelliklere kavuşturulması için, vakit kaybetmeden gereken her şey yapılmalıdır (3).

Yabancı turist çekmede önemli yere sahip, bölge kaplıcalarına olan turistik talebin artarak devam etmesi, büyük ölçüde yapılacak iyileştirme ve dış tanıtım çalışmalarına bağlıdır. Ayrıca tıbbi turizm bakımından eğitilmiş personel ihtiyacı da önemli hususlardan biridir.

2.3.3. Ege Bölgesi

Tıbbi turizm, şifalı sular-kaplıca, ılıca ve içmece tedavisinden başka deniz, iklim ve mağara tedavisini de kapsar (1). Sağlık turizminde önemli olan husus, şifalı sularımız ve bu sulardan günün şartlarına

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.211.

(2) Faik KÜÇÜKTÖPUZLU, "Animasyon İmkânlarının Konaklama İşletmelerindeki Etkinliği", 1986 Turizm Yıllığı, T.C.Turizm Bankası Yayını, Ankara, 1987, ss.200-201.

(3) Selahattin ÇORUH, a.g.e., s.55.

uygun istifade edilip edilmemesidir. Deniz ve mağaralarla ilgili önceki bölümlerde açıklamalar yapılmıştı. Bu sebeple, bu bölümde aynı hususlara değinilmeyecektir. Çünkü; ülkemizde sağlık turizmi açısından esas önemli olan ve değerlendirilmesi gereken, tanıtımının yapılması gereken, ülkemizin şifalı su zenginliği, nitelikleri, etkileri ve uzman personele duyulan ihtiyaktır.

Ege'de kaplıca ve termal kaynaklar bakımından zengin iller, İzmir ve Manisa'dır. Ayrıca Afyon, Denizli' Aydın ve Kütahya'da da önemli kaynaklar mevcuttur.

Manisa'nın Salihli ilçesindeki Kurşunlu kaplıcaları, değişik şifalı su kaynaklarından oluşmaktadır. Donanımı son derece yeterli hale getirilmiş olup, romatizmal ve kadın hastalıklarının tedavilerinde kullanılmaktadır (1). Ahmetli kaplıcaları ise, tesis yönünden yetersizdir. Sart kaplıcaları da aynı şekilde tesis yetersizliğinden dolayı, geleneksel kaplıca kullanımının dışında kullanılamamaktadır.

İzmir'in şifalı suları merkezde Balçova kaplıcalarıdır. Burada su tedavisi yanında, çamur banyosu da yapmak mümkündür. Eski adıyla Agamemnon kaplıcaları günümüzde Balçova kaplıcaları adıyla anılmaktadır. Bu kaplıcalar günümüzde çok modern tesislerle, tedavi amacıyla gelen yerli ve yabancı turistlere hizmet vermektedir (2).

Bergama'daki iki ılıcada tesisler havuz şeklindedir. Menemen'deki ılıcalar da aynı durumdadır. Bayındır ılıcaları kaynaklarının tümü kükürtlüdür, romatizma ve deri hastalıklarına iyi gelir. Yeterli olmamakla birlikte tesisleri de mevcuttur (3).

(1) Hasan Olalı, Turizm, a.g.e., s.77.

(2) Sait EVLİYAĞLU, Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.98.

(3) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.229.

Urla içmeleri çok eskiden beri kullanılır. Bu içmeler dağınıklığın, teşkilâtsizliğin turizmde benzeri az bulunan kötü örneklerinden birini oluşturur. Çeşme sifalı sular merkezidir. İçme, kaplıca, sıcak banyo, çamur banyosu, deniz banyosu gibi çeşitli imkânları ihtiva eden bir yerdir. Çevre yeterli turistik tesislere sahiptir (1). Yerli ve yabancı turistlerin yoğun ilgisini çeker. Bergama'daki tabaklar ılıcası, güzellik ılıcası olarak da adlandırılır. Yeterli tesislere sahip olan ılıca, tarihin eski devirlerinden beri kullanılmaktadır.

Aydın ili termal sularından İmamköy ılıcası, deri ve romatizmal hastalıklara iyi gelir. Kuyucak'daki Ortakçı kaplıcası tesis yönünden yetersiz olup, romatizma ve kadın hastalıklarına iyi gelir. Germencik'deki Alangölü, Çamurlu ve Kızıl ılıca ile Gümüşlü kaplıcalarının suları çeşitli romatizmal hastalıklara, Kuşadası'ndaki Venüs kaplıcası ise, deri hastalıklarına iyi gelir, ayrıca çamur tedavisi de yapılabilmektedir (2). Tesisleri ihtiyaca cevap verememektedir.

Muğla'daki Geber ılıcası romatizma, siyatik ve açık yaralara iyi gelir. Belceğiz, Turunc ve Kızırah içmelerinin suları, mide ve bağırsak hastalıklarına iyi geldiği söylenir. Dalyan yöresinin ünlü kaplıcalarından en önemlisi Gençlik Suyu'dur. Yaşlıların hormon tedavisinde bu kaplıcanın faydalı olduğu söylenir, radyoaktivitesi çok yüksektir.

Karpuz ve Çavuş ılıcaları mide, böbrek ve bağırsak hastalıkları ile deri hastalıkları ve kelliğin iyileşmesinde çok yararlı olduğu bilinmektedir (3).

(1) Hasan OLALI, Turizm, a.g.e., s.76.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.230.

(3) Sait EVLİYAĞLU, Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.109.

Kütahya, sayı bakımından en çok kaplıcaya sahip olmasına rağmen, tesis yönünden fakirdir. Merkezdeki Yoncalı kaplıcalarının radyoaktiviteli suyu siyatik hastalıklarına şifa verir. Simav ve Gediz'deki kaplıcaların tesisleri mevcuttur. En çok kaplıca Emet'de olup sayıları onu aşar. Bunların suları romatizmal hastalıkların tedavisinde kullanılır (1). Bir kısmında kalınacak tesisler bulunmakla birlikte, konfor ve rahatlık bakımından yetersizdirler.

Denizli Yenice kaplıcaları dört kaynaktan oluşmaktadır. Romatizma, kalp ve damar sertliği hastalıklarının tedavisinde yararlanılan suları ve tesisleriyle yeterli seviyede olan bir kaplıca merkezidir (2).

Afyon'un Gazlıgöl, Gerçek ve Ömerli kaplıcalarının tesisleri mevcut olup, çeşitli hastalıkların şifa bulduğu kaynaklardan oluşur. En meşhuru Gazlıgöl kaplıcasıdır ve çok sayıda ziyaretçisi vardır. Romatizma, nevralji ve kadın hastalıklarına şifa verir.

Sandıklı'daki Hüdai kaplıcasının çamuru, ülkemizin en önemli çamur banyosudur. Romatizma, siyatik ve çocuk felci gibi hastalıkların tedavisinde yararlanılır. İstenen standartlarda termal turizm tesislerinin yaygınlaşması ve burada hizmet verecek tıbbi ve turistik işgücünün eğitimi için, konunun önemi ve değerinin kavranması (3) gereklidir.

Bölgede sahile yakın yerlerde bulunan şifalı su kaynakları gerek tesis, gerekse ziyaretçi sayısı bakımından gelişmiş sayılır. İç kesimlerdekiler ise, daha ziyade yerli halka hitap etmektedir. Yabancıların rağbet ettikleri Balçova, Çeşme, Pamukkale, Muğla gibi merkezlerde yeralan

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.231.

(2) Hasan OLALI, Turizm, a.g.e., s.75.

(3) Erdiñç TUTAR, "Afyonkarahisar'da Termal Turizm Potansiyeli", 1991 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1992, s.234.

tesislerin sayısı artırılmalı ve turistik tanıtımı da ihmal edilmemelidir. Kaplıca, ılıca ve içme tesisleri uzman personelle takviye edilmelidir. Böylece bölgedeki termal kaynaklar, Avrupa'daki gibi kür mahalli olacaklar ve ülkemizin döviz gelirlerinin artmasına katkı sağlayacaklardır.

2.3.4. Akdeniz Bölgesi

Bu bölgemiz şifalı su kaynakları bakımından diğer bölgelerimiz kadar zengin değilse de, kısmen de olsa ihtiyacı karşılayacak durumdadır.

Hatay'ın Erzin içmesi mide ve bağırsak hastalıklarının tedavisinde kullanılır. İlde en tanınmış kaplıca Reyhanlı kaplıcasıdır. Bol suları beş kaynak halindedir. Konaklama tesisleri olarak otel ve pansiyonlar yaz aylarında dolar. Kaplıcaya yabancı turistler de gelmektedir (1)

Adana-Ceyhan'daki Narlık ve Bahçe'deki Haruniye kaplıcası ihtiyaca cevap veren tesisleriyle, romatizma, kaşıntı ve cilt hastalıklarına şifa dağıtır. Bu maksatla tavsiye edilen kaplıcalardandır (2).

İçel'in su kaynakları çok azdır. Mersin ve Tarsus'da içmele, Mut da ise bir kaplıca vardır. Bunlar daha ziyade yöre insanına hizmet vermektedirler.

Maraş'daki iki kaplıca ile Elbistan'daki içmeler çevreden gelenlerle birlikte, yurdun diğer bölgelerinden hatta Suriye'den gelenlerin tercih ettikleri şifalı su kaynağıdır. Bu kaynakların etrafında ihtiyaçlara kısmen cevap veren tesisler bulunmaktadır.

Burdur'daki İnsuyu mağarasındaki su şeker hastalıklarına iyi gelir. Bu özelliği sebebiyle çok sayıda yerli ve yabancı turist çeker. Ancak

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.253.

(2) Hasan OLALI, Turizm, a.g.e., s.74.

tesis bakımından çok fakir sayılır. İsparta'nın Keçiborlu ilçesindeki içmenin suları kükürtlü olup, çeşitli hastalıklara iyi gelir .

Akdeniz bölgesinin ülkemizin diğer bölgelerine göre, termal su kaynakları yönünden fakir olmakla birlikte, bu bölgede yer alan mağaralar ve mağaraların suları aynı amaçlarla çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılabilir. Özellikle İnsuyu ve Damlataş mağaraları civarında tesisler yapılmalı ve turistik cazibelerinin arttırılmaları gerekir.

2.3.5. İç Anadolu Bölgesi

Bu bölgemiz, termal su kaynakları bakımından en zengin bölgelerimizden biridir. Ancak, ülkemizin diğer bölgelerinde olduğu gibi tesis, uzman personel ve tanıtım bakımından pek çok eksiklikleri mevcuttur.

Şifalı sular bakımından bölgenin en önemli merkezi Ankara'dır. Eskişehir, Niğde ve Sivas'da da şifalı su kaynakları mevcuttur. Ankara Ayaş'daki Ayaş ve Karakaya kaplıcaları, önemli şifa merkezleridir. Ayaş kaplıcasının suları romatizma, şeker, karaciğer hastalıklarına iyi gelir.

Karakaya kaplıcasının suları hem içmeye hem de banyoya uygundur. Asabi rahatsızlıklarla felç ve çocuk felci hastalıklarında yararlı olduğu bilinir (1). Her iki kaplıcada yeterli tesisler mevcut olmakla birlikte, kaplıca ve tesisler daha çok iç turizme hizmet eder.

Ankara-Haymana kaplıcaları, iki büyük havuzu ve beş özel banyosu ile hizmet vermektedir. Ayrıca turizm belgeli konaklama tesisleri de vardır. Otellerin içinde kaplıca sularının aktığı banyoları vardır (2). Kızılcadam kaplıcasının suları içerik ve özellik bakımından kadın ve cilt

(1) Hasan OLALI, a.g.e., s.75.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.273.

hastalıkları ile romatizma tedavisinde, cilde tazelik vermek, gençleşmek gibi amaçlarla kullanılır. Kaplıcada basit ve temiz tesisler vardır (1). Kızılcacahamam'daki maden suyu kaynakları, ticari amaçla şişelenip çevre illere pazarlanmaktadır.

Çankırı maden suyu kaynakları bakımından zengindir. Kurşunlu'da üç, Ilgaz'da dört, Çerkeş'de iki, Eskipazar'da beş, Orta'da iki olmak üzere çok sayıda maden suyu kaynağı vardır. Ancak, hemen hemen hiç bir kaynak ticari amaçla değerlendirilmemektedir, sular boşa akıp gitmektedir.

Eskişehir'de çarşı içi ve Yenicami civarında Porsuk çayı kıyısında, geniş bir alanı kaplayan kaplıcalar, ülkemizin en değerli kaynak suları arasındadır. Şehirdeki çok sayıda hamam bu sulardan yararlanır, bazı evlere abone usulüyle dağıtılır. Romatizmanın yanısıra, bedeni ve zihinsel yorgunluklar için tavsiye edilir (2).

Kayseri'de Bayramhacı ile Tekgöz, Kırşehir'de Terme ve Karakurt kaplıcaları çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılır, tesisleri yoktur. Konya il merkezinde iki kaplıca vardır. Karapınar'da maden suyu kaynağı yer alır.

Niğde Kokarca kaplıcalarının suları kükürtlü ve radyoaktivitelidir. Sular hem içmede hem de banyo için kullanılır. Vücut cıbanları ile saç dökülmelerine iyi geldiği söylenmektedir. Çiftehane kaplıcalarının suları romatizma, bel ağrıları ve cilt hastalıklarına iyi gelir (3). Konaklama tesisleri yönünden yetersizdir.

Sivas'ın Kangal Balıklıgöl kaplıcası çeşitli deri hastalıkları ile yaraların tedavisinde etkilidir. Göldeki balıklar, banyo alan insanların

(1) Hasan OLALI, a.g.e., s.75.

(2) A.g.e., s.76.

(3) Ahmet ALP, a.g.e., s.216.

vücutlarındaki yaraları temizlemektedir (1). Karacay ve Ulaş kaplıcalarının otel ve tesisleri bulunmaktadır.

Yozgat-Boğazlayan, Sarıkaya, Akdağmadeni, Sorgun ve Yerköy ilçelerinde kaplıcalar mevcut olup, Sorgun kaplıcalarında konaklama tesisleri oteller, diğerlerinde ise havuz ve banyolar mevcut tesisleri oluşturur..

Bölgede, özellikle Ankara, Niğde ve Sivas'da yer alan kaplıca merkezlerindeki tesisler modernize edilerek, günümüz turist tipine hitap edebilecek seviyeye çıkarılmalıdır. Ayrıca bunların iç ve dış tanıtımları tüm incelikleriyle yapılmalı, uzman personelle tesisler güçlendirilmelidir. Bunlar yapıldığı takdirde, şu anda iç turizme hatta daha çok yöre insanına hizmet eden bu kaynakların, dış turizm amacıyla da kullanılmaları mümkün olacaktır.

2.3.6. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri

Doğu Anadolu Bölgesi, genelde sağlık turizmi potansiyeli açısından önemli bir bölgedir. Erzurum'un Ilıca kaplıcaları, bu ilçenin yerleşim çekirdeğini oluşturur. Öyle anlaşıyor ki Ilıca'nın kökeni, termal kaynakların varlığıyla eşdeğerdir. Gerekli yatırımlar yapılırsa bölgenin termal turizm geleceği çok parlak olacaktır.

Pasinler'deki Çermik kaplıcası sularının fizikokimyasal özellikleri, bazı hastalıklara iyi gelmektedir. Kara, hava ve demiryoluyla kolayca ulaşılabilen bu kaplıcaların iyi değerlendirilmesi halinde, "Pasinler kaplıcalarını termal tedavi merkezi durumuna getirmek, hatta dış turizme açmak bile mümkün görünmektedir" (2). Ilıca kaplıcaları içinde aynı du-

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.276.

(2) Hayati DOĞANAY, "Erzurum'un Termal Turistik Potansiyeli", 1988-1989 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1990, s.158.

rum geçerlidir. Erzurum Akdağ kaplıcalarındaki kükürtlü ve uranyumlu çamur, cilt yaralarına, egzama ve kaşıntılara iyi gelmektedir.

Ağrı-Diyadin kaplıcaları beş kaynaktan oluşur. Suları kükürt ve demir ihtiva eder. Çeşitli romatizmal hastalıklara iyi gelen kaplıcada tesisler yöre ihtiyacına hitap eder. Bingöl-Kös kaplıcasında on motel ve her motelin içinde özel banyoları vardır (1). Havuzları, lokanta ve diğer tesisleriyle yaz aylarında çok rağbet görür. Kiğı ve Karlıova'da da kaplıca, ılıca ve maden suları vardır.

Bitlis'in Çermik kaplıca, ılıca ve maden sularının hemen hemen hiçbirinde tesis bulunmamaktadır. Onbeş ılıca ile onbir maden suyunun değerlendirilmemesi, termal turizm ve bölge ekonomisi açısından büyük kayıptır. Aynı durum Elazığ için de geçerlidir. Erzincan'da üç ılıca ile dört maden suyu kaynağı olmasına rağmen, önemli bir potansiyelleri yoktur.

Kars'ın su kaynakları Sarıkamış, Çıldır, Kağızman ve Arpaçay'dadır. Bunların tesisleri yetersiz olduğu gibi, suları da boşa akmaktadır. Malatya'nın İspendere içmeleri mide, karaciğer, safra kesesi hastalıklarına iyi gelir. Banyo tedavisi yapıldığında nevralji ve cilt hastalıklarına şifa vermektedirler. Darende'deki Balaban içmesi de tesisleriyle şifa veren bir kaynaktır. Ayrıca çamur tedavisi romatizma ve cilt hastalıklarına yararlıdır (2).

Bunlardan başka bölgede Muş, Tunceli ve Van illerinde de çok sayıda kaplıca, içme ve maden suyu kaynakları mevcuttur. Bu haliyle bölge, termal kaynakların bol olduğu, fakat turistik açıdan değerlendirilemeyecek kadar tesis yönünden yetersizdirler.

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.288.

(2) A.g.e., s.290.

Güneydoğu Anadolu Bölgesi termalizm bakımından pek elverişli değildir. En önemli kaplıca Diyarbakır'daki Çermik kaplıcası olup, yeterli tesisleriyle banyo tedavilerine imkân hazırlar. Özellikle banyo tedavileri romatizmal hastalıklara iyi gelir. Yaz aylarında gidenlerin sayısı oldukça fazladır.

Mardin, Siirt ve Urfa illerinde ise, birkaç kaplıca ile kaynak suları mevcuttur. Ancak, ekonomik bakımdan değerleri çok azdır. Daha çok günübirliğine ve yöre halkının ihtiyaçlarına yönelik kullanılırlar.

2.4. Dini, Tarihi ve Kültürel Turizm Bakımından

Tarih ve kültür turizmi, turistik seyahatin insanların birbirlerinin hayat ve düşünce tarzlarını öğrendikleri tüm yönlerini kapsar. Turizmin en önemli amacı, başka yer ve ülkelerdeki insanları daha iyi tanımadır. Turizm insanlara başka kültürleri tanımak için eş bulunmaz imkânlar sunar (1).

Kültürel turizmin temelinde çok değişik sebepler yatmaktadır. Tarihi yapıların, eski sanat eserlerinin, müzelerin, araştırma ve keşif için yapılan seyahatler, kişilerin bilgi ve görgülerini artırmak, kültürel turizm içinde yer alır (2). Ayrıca uluslararası kongreler, dini amaçla yapılan seyahatler de kültürel turizmin kapsamındadır.

Değişik medeniyetlerden kalma eserler, şehirler, köyler, ilginç folklorik yapı, tabii şartlarla beşeri etkilerin birlikte oluşturduğu yerleşim şekilleri, el sanatları, dokumacılık, değişik tarımsal ürünler ve bunları işleme yöntemleri (3) v.b. turistik talebin oluşmasına farklı

(1) Robert W. McINTOSH, Charles R. GOELDNER, a.g.e., s.132.

(2) Tunca TOSKAY, a.g.e. s.156.

(3) Nazmiye ÖZGÜÇ, Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.233.

oranlarda etki etmektedir.

Bir ülkenin kendisini turistlere sunarken kullandığı araçlar, o ülkenin kültürel ve tarihi faktörleri olarak ele alınabilir. Turizmde başarı sadece daha iyi ulaştırma ve konaklama tesislerine sahip olma meselesi olmayıp, aynı zamanda geleneksel hayat tarzlarına uygun olarak ve bu kabil mal ve hizmetlerin de turistlere sunulması gerekir.

Ülkemiz, en az tabii zenginlikleri kadar, tarihi ve kültürel değerlerin taşıdığı önem bakımından da büyük bir potansiyele sahiptir. Binlerce yıl öncesine kadar uzanan tarihi eserleri, tüm dünyanın ilgisini çekebilecek durumdadır. Asya ile Avrupa arasında bir köprü vazifesi gören Anadolu, tarih boyunca pek çok büyük medeniyetlerin beşiği olmuştur. Ayrıca dini tarih bakımından da ülkemiz çok kıymetli eserlere sahiptir (1).

Türkiye için "Yaşayan Bir Müze", "Uygarlıklara Kavşak Olmuş Bir Ülke" gibi ifadeler kullanıldığını sıkça duymaktayız. Ülkemizin tanıtımı ve çekiciliği yönünden güzel olan bu ifadelerin, gerçekte pek de anlamı olmadığı ve ancak uzun vadede ortaya çıkabilecek bir takım hata ve kayıplarımızı kamufle ettiği anlaşıyor (2).

Aslında, ülke olarak biz turizmimizi güneş, deniz, kum anlayışıyla tanıtarak esas sahip olunan tarihi ve kültürel değerlerimizi ikinci plâna bırakmışız. Oysa güneş, deniz, kum anlayışı tüm Akdeniz havzasındaki ülkelerin de işlediği ve bizimle rekabet etme imkânına sahip oldukları ortak değerlerdir. Uzun vadede Türk turizminin rekabet şansını artıracak olan, kıyı değerlerinin yanında, tarihi, tabii ve kültürel değerlerimizdir.

(1) Ergun GÖKSAN, a.g.e., s.37.

(2) H.Fikri BİLGİN, "Türk Turizminde Yeni ve Etkin Bir Kaynak: Kültür Sergileme Odakları", II.Ulusal Turizm Kongresi Bildirileri, Aydın T.İ.O.Y.O. ve Kuşadası Belediyesi Yayını, No: 4; Aydın, 21-23 Kasım 1991, s.33.

Normal şartlarda görülebilmesi zor olan hayat tarzımızın, örf ve adetlerimizin, tarihi eserlerimizin, çevre ve eşya ile birlikte turistlerin istek ve arzuları yönünde değerlendirilip, onların istifadelerine sunmak, turizm geleceğimiz bakımından önemlidir.

Turistlerin ziyaret ettikleri yerler deniz kıyıları, dağ, kırsal alanlar, tarihi ve kültürel bakımdan zengin yerler, şehirler olarak beş sınıfa ayrıldığı takdirde, en fazla turisti deniz kıyılarının çektiği, bunu tarihi ve kültürel değerlerin ikinci sırada, diğer tabii turizm değerlerinin de üçüncü sırada takip ettiğini; OECD'nin 1978'de Fransız turistler için yaptığı bir araştırmada görmek mümkündür. İç turizm bakımından deniz kıyılarını tercih edenlerin oranı % 42.4, dış turizm bakımından ise, % 38.2'dir. Tarihi ve kültürel değerler bakımından iç turizmde % 4.1, dış turizmde ise % 22.3'dür (1).

Bu araştırma da bize, bir ülkenin sahip olduğu kültürel değerleri en iyi şekilde ortaya çıkarıp, restore ederek dış tanıtım bakımından da bu yönlü turizme gereken önemin verilmesi gerektiğini göstermektedir. OECD'nin araştırma sonuçlarını, benim yapmış olduğum anket sonuçları da doğrular mahiyettedir. Önceki bölümlerde ve Tablo 10'da verilen anket sonuçlarına baktığımızda, ülkemize gelen turistlerin % 22.9'u tatil ve dinlenme amacıyla güneş, deniz ve kuma gelmekte, ikinci sırada % 20.5'lik bir oranla kültürel değerler yer almaktadır.

Görüldüğü gibi bu oranlar birbirine çok yakın çıkmıştır. Dolayısıyla da, Türkiye'nin tarihi ve kültürel turizme en az kıyı turizmine verdiği kadar önem vermesi gerektiğini söyleyebiliriz. Netice itibarıyla, her

(1) İ.Ü. Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, "Bodrum'da Turizmin Deniz ve Sahil Kirliliğine Etkileri", Deniz Fiziği ve Kimyası Ana Bilim Dalı, İstanbul, 1987, s.2.

şeyin insan için yapıldığı çağımızda, masa başı tasarım kararları almak yerine (1), tarihi çevre ile tabii çevrenin turistlerin beklentilerine uygun olarak uygulanabilir kararlar almak, turizmimizin gelişmesine katkıda bulunacaktır.

2.4.1. Karadeniz Bölgesi

Bu bölgemiz, ülkemizin diğer bölgeleri kadar, tarihi kalıntılar bakımından zengin değildir. Ancak her şehir ve kasabada turisti çekebilecek görülmeye değer tarihi eserler vardır. Bölgede tarihi eser ve kalıntılar bakımından önemli olan iller Trabzon, Samsun ve Çorum'dur (2).

Artvin Kalesi tüm Çoruh vadisine hakimdir ve 16. yüzyılda yapılmıştır. İkinci önemli eser Salih Bey Camii'dir, ilçelerde bazı kilise kalıntılarına rastlanılmakla birlikte, turistik değerlerini kaybetmişlerdir.

Rize'de tarihi yapılar ve eserler Osmanlı-Türk dönemine aittir. İslâmpaşa, Caferpaşa, Gülbahar Hatun camilerinin üçü de 16. yüzyılda inşa edilmiştir. Şehrin ortasında Rize Kalesi yer alır (3). Şehrin dışında 6. yüzyıla ait Zile Kalesi, 8. yüzyıla ait Pazar Kalesi ile Kala-i Bala (4) bulunmakta olup, hepsi de harap durumdadır.

Trabzon ve çevresinde turistlerin büyük bir kısmının denize bağlı aktivitelerin her zaman uygun olmaması sebebiyle, Sumela Manastırı, Aya-sofya Müzesi, Atatürk Köşkü gibi üç eseri ziyaret edip dönmek zorunda kaldıkları gözlenmektedir. Oysa özellikle Trabzon ve çevresi çok zengin

(1) Ali ÖZBİLEN, "Tarihi ve Doğal Çevrede Kullanıcı Referanslarının Tasarım Kararlarına Yansıtılması", 1986 Turizm Yıllığı, T.C.Turizm Bankası Yayını, Ankara, 1987, s.2.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.185-186.

(3) Sait EVLİYAĞLU, Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.151.

(4) ATLAS, Aylık Gezi Dergisi, Hürriyet Gazetecilik ve Matbaacılık Tesisleri, Sayı: 1, İstanbul, Nisan 1993, s.16.

bir tarihi eser potansiyeline sahiptir (1).

En önemli tarihi eserler; Tarbzon Kaleleri ki üç kısma ayrılırlar. İçkale, Ortahisar ve Aşağıhisar olmak üzere şehrin içinde yer alır. Akçakale deniz kenarında kayalar üzerinde 1286'da yapılmıştır.

Sumela Manastırı, bölgenin en önemli dini yapılarından biridir. Maçka ilçesinde ve Altındere Milli Parkı içerisindedir. Batılı turistlerin en çok ziyaret ettikleri bir manastırdır. Kuştul (Hızır-ilyas) Manastırı, deniz seviyesinden 1210 m. yükseklikte ve kayalar üzerinde yapılmıştır. Vazelon (Hz.Yahya) Manastırı ise, Zabulon dağının orta yamaçlarında kurulmuştur (2).

Kentin en önemli tarihi eserlerinden biri olan Ortahisar Camii, Fatih Sultan Mehmed tarafından kiliseden camiye çevrilmiştir. Yenicuma Camii'nde 13. yüzyıl Bizans eseri olup, sonradan camiye dönüştürülmüştür. Bunların dışında Ayvasıl Kilisesi, St.Gregory Kilisesi, Taşhan, Paşa Hamamı ve kare planlı Bedesten diğer önemli tarihi yapılardır.

Giresun'da 4. yüzyılda yapılmış Giresun Kalesi'nde Pontus harabeleri bulunur. 8. Yüzyıla ait Sait Vakkas Türbesi ile bir de kilise şehrin önemli eserlerini oluşturur.

Samsun'a gelince, özelliğini Türk Kurtuluş Savaşı'ndan alır. Büyük Önder Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Anadolu'ya ilk çıktığı şehirdir. Şehrin görülecek en önemli tarihi eseri Gazi Müzesi'dir. Samsun Şehir Parkındaki Atatürk Anıtı da görülecek değerdedir. Osmanlı döneminde yapılan Hoca Hayrettin, Hacı Hatun, Valide, Kale, Pazar, Hançerli ve Şeyh Kutbeddin

(1) Mustafa VAR, "Trabzon ve İlçelerinde Henüz Kullanılmayan Kaleler ve Manastırların Turizm Açısından Değerlendirilmesi", 1991 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1992, s.141.

(2) A.g.e., ss.146-147.

camileri ile 17. yüzyılda inşa edilen Taşhan önemli tarihi eserlerdir. Mert ırmağı kıyısındaki Dündartepe Höyüğü'nde 1941 yılında gün ışığına çıkarılmıştır (1).

Tokat'daki en önemli eserler arasında Meydan, Behzat, Alipaşa ve Ulucami camileri, Pervanebey Dar-üş Şifası, Çukur Medrese, Hatuniye Medresesi, Ebulkasım Türbesi, Sümbül Baba, Vezir Ahmet Paşa, Semtimuroğlu ve Abdülmuttalib türbelerinin hepsi birer şaheser görünümündedir.

1500 m. çevresi 28 burcu ile Tokat Kalesi, Tokat Köprüsü, Saat Kulesi ile Tokat Müzesi Gökmedrese'de kurulmuş olup, 1902 yılında açılmıştır. Müzede çok sayıda tarihi eser sergilenmektedir.

Şifalı kaplıcası, antik taş eserleri ve 2200 yıllık tarihi ile Sulusaray (Sebastopolis) antik kenti (2) de önemli kalıntıları barındırır. Bunların dışında Niksar ve Turhal kaleleri, Turhal Kervansarayı, Halil Bey Camii, Zile'de Zile Kalesi, Ulucami, Hoca İshak Camii, Musa Fatih Türbesi, Çiftehamam da görülmeye değer eserlerdendir (3).

Çorum, Anadolu'da görkemli eserler bırakmış Hitit (Eti) uygarlığına ait pek çok eser ve kalıntıların bulunduğu şehirdir. Boğazköy (Hattuşaş) Boğazkale beldesi yakınlarındadır. Höyüğün etrafında 6-8 km. sur vardır. Yazılıkaya denen Hititler'in en büyük tapınakları bulunur. Tapınaklarda çok sayıda kabartma resimler mevcuttur.

Çorum-Alaca'da Alacahöyük 310 m. uzunluk, 277 m. genişlik ve 20 m. yükseklikteki surlarıyla dikkati çeker. Burada yapılan kazılarla dört

(1) Ahmet ALP, a.g.e., s.290.

(2) Nurettin İMRE, "Tokat'ta Olağanüstü Antik Bir Şehir Ortaya Çıkıyor: Sulusaray", 1987 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1988, s.61.

(3) Ahmet ALP, a.g.e., ss.242-245.

kültür çağı ve 15 yapı katı ortaya çıkarılmıştır. Kazılarda elde edilen eserler, Ankara Etnoğrafya Müzesi'nde sergilenmektedir (1).

Şehirde Selçuklu ve Osmanlı'dan kalma eserler de çoktur. Başlıcaları Ulucami, Hamit Camii, Çorum Saat Kulesi, Çorum Müzesi, Boğazköy Müzesi, İskilip Kalesi, Osmancık Kalesi diğer tarihi eserleri oluşturur.

Sinop'taki önemli tarihi eserler; Sinop Kalesi, Helenistik çağdan kalma Serapis Mabedi, Selçuklu eseri Alaaddin Camii, günümüzde müze olarak kullanılmaktadır. Balat Kilisesi, Saray Mescidi, Aynalı Hatun Türbesi, Çiftehamam, Varoş Hamamı, Tersane Camii de diğer önemli eserlerdir.

Kastamonu'daki kale Bizanslılar'dan kalmadır. Candaroğulları dönemi eserleri arasında Neccar Camii, İsmail Bey ve Akteke camileri, türbe ve medresesi sayılabilir. Osmanlılar'dan kalma Nasrullah Camii, Yakupağa İmareti ve Camii, Ferhatpaşa, Sinanbey, Şaban-ı Veli camileri, Yakupağa, Bayraklı Medreseleri, Karanlık Bedesten, Çiftehamam, Nasrullah Köprüsü v.b. eserler yer alır. Kastamonu Müzesi'nde Atatürk'ün Şapka İnkılabını yaptığı binada kurulmuştur (2).

Bolu'da Osmanlı döneminde yapılan eserlerin en eskisi olan Paşa Camii Yıldırım Beyazıt zamanında yapılmıştır. Tek kubbeli ve iki minareli caminin mimarisi çok güzeldir. Ayrıca Şemsipaşa Camii, Orta Hamam, Tabaklar Hamamı ve Taşhan'da birer Osmanlı eseridir (3).

Amasya antik çağ coğrafyacılarından Strabon'un memleketi olarak bilinir. Amasya'da çok sayıda camiler, kümbetler, anıtlar ve külliyeler vardır. En önemlileri Amasya Kalesi ile Kral Mezarları'dır. Harşene dağında kurulmuş olan kalede, zindanlar ve bir hapisane bulunmaktadır.

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.187.

(2) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., ss.158-160.

(3) Ahmet ALP, a.g.e., s.285.

Kale yakınlarındaki kalkerli kayalara oyulmuş çok sayıdaki kral mezarları da önemli birer turistik zenginliktir. II.Beyazıd zamanında yapılan Sultan Beyazıd Külliyesi; cami, medrese ve kütüphaneden ibaret olup, ilin en büyük tarihi anıtıdır. Külliye içindeki 5 kubbeli cami ile Kapıağası Medresesi sekizgen plâni ile Osmanlı Medreseleri (1) arasında özel bir yeri vardır.

Zonguldak'ın tarihi eserlerinin çoğu Osmanlı dönemine aittir. KöprülÜ, Hidayetullah, Dağdelen, LÜtfiye, İzzet Mehmet Paşa camileri, Hacı Hasan, Hacı Emin, Şeyh Mustafa ve Hasanbaba türbeleri, Cinci Han, Eski ve Yeni hamamlar, Taşköprü, Tokatlı Köprüsü, İnce Köprü en önemli tarihi eserler arasında yer alır. Amasra Kalesi ise antik çağdan kalmadır.

Safranbolu'da Candaroğulları dönemine ait Eskicami, Taş Minare Camii ile Gazi Süleyman Paşa Medresesi (2) görülmeye değer güzelliktedir. Safranbolu evleri de mimari yapılarıyla dikkati çeker.

Bu bölgemizdeki diğer turizm değerlerinden folklör, çok çeşitlilik arzeder. En çok oynanan oyunlar Çiftetelli, Zeybek, Bar, Kafkas oyunları ve Horondur.(3). Özellikle Doğu Karadeniz'de oynanan folklör, süratli ve renklidir. Dünya çapında yapılan halk oyunları yarışmalarında dereceler alınmaktadır.

Artvin'de yapılan Kafkasör Şenlikleri'nde boğa güreşleri ve çeşitli oyunlar oynanır. Trabzon ve Samsun'da birer milli fuar düzenlenir. En meşhur yemekleri; mısır ekmeği, pide, çerkes tavuğu, küp kebabı, keş, kuskus, büzme, hamsili yemekler, yalancı dolma, baklava, kadayıf, köpük-

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.168.

(2) Ahmet ALP, a.g.e., ss.299-304.

(3) Teoman SÜERDEM, a.g.e., s.16.

l  helva ve h   merimdir. Bölgede oldukça değişik kültürlere sahip insanlar yaşamaktadır. Bu sebeple, bölgenin kültürel zenginliği de artmıştır.

2.4.2. Marmara Bölgesi

Bölgede antik  ağ kalıntıları az olmakla birlikte İstanbul, Bursa ve Edirne tarihi eserlerin ve sanat  aheserlerinin çok bol olduğu  ehirlerdir. Bu iller aynı zamanda Osmanlı Devleti'ne ba kentlik yapmıştır. İster yerli ister yabancı olsun, Osmanlı eserlerini görmek isteyenler, Marmara Bölgesi'ni gezmeleri yeterli olacaktır.

Osmanlı Devleti'nin kurulduğu Söğüt ve çevresi ile Bilecik'te camiler, kervansaraylar, türbeler, kaleler inşa edilmiştir. En  onemlileri; Orhangazi Camii,  eyh Edebalı Türbesi, Malhatun Türbesi, Söğüt'teki Ertuğrul Gazi Türbesi, Karasu  zerindeki 8 gözlü köprü Osmanlı sanatının güzel örneklerini oluşturur. Boz y k'deki İnönü  ehitleri Abidesi, Cumhuriyet dönemi eserlerindendir (1).

Bursa, Osmanlı Devleti'ne ba kentlik yapmış bir  ehir olarak, İstanbul ve Edirne gibi burada da Osmanlı-Türk eserleri boldur.  onemli cami ve türbeler; Ulucami, Emirsultan Camii, Yeşil Cami, Yıldırım Camii, Muradiye Camii, Murat Camii, Yeşil Türbe, Mevlit Yazarı Süleyman Çelebi Türbesi, Karagöz Türbesi, Kapalı  ar ı, Koza ve Emirhan (2) yerli ve yabancı turistlerin hayran kaldıkları Osmanlı mimarisinin birer  aheseridir.

İznik Helenistik, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı hakimiyetinde kalmış bir ilçedir. Osmanlılar döneminde İznik bir  inicilik merkezi olmuştur. Hacı  zbek, Mahmut Çelebi, Nil fe Hatun ve Yeşil Cami ile Çandarlı Hayrettin Pa a, Süleyman Pa a, Saltuk Dede, Yakup  elebi türbeleri, Orhanbey,

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.212-213.

(3) Sait EVL YAOğLU, a.g.e., s .138-139.

Hacı Hamza, Büyük ve İsmailbey hamamları Türk-İslâm eserlerinin güzel örneklerindendir.

Osmanlılar'ın diğer başkenti Edirne'de de pek çok eserleri vardır. Bunların başında Mimar Sinan'ın şaheseri Selimiye Camii gelir. Görenleri hayran bırakan bu ölmez eser, II. Selim'in emriyle 1568-1574 yılları arasında inşa edilmiş olup, Medrese, Dar-üs Sübyan ve Muvakkıthane'den oluşmaktadır. Sekiz örme sütuna, Ayasofya Camii'ninkinden 4 m. daha yüksek ve 3 m. daha geniş bir kubbe oturtulmuştur. Caminin dört köşesindeki üçer şerefeli minarelerin her şerefesine, ayrı ayrı merdivenlerden çıkılır (1).

Edirne'de Roma dönemine ait yalnız Edirne Kalesi vardır. Selimiye dışındaki başlıca Osmanlı eserleri; Yıldırım Beyazıd, Muradiye, Eski, Üç Şerefeli ve II. Beyazıd Camileri, Rüstempaşa ve Ahmetpaşa kervansarayları, Ayşe Kadın Hanı, Kapalı Çarşı, Bedesten, Topkapı, Çiftehamam, Saray, Gazi Mihal ve Tahtakale hamamları ile Tunca, Arda ve Meriç nehirleri üzerinde inşa edilmiş köprülerden en önemlileri Bayezid, Ekmekçi Ahmetpaşa, Gazi Mihal, Yalnızköprü, Sarıçane, Fatih, Saray ve Yeni köprüler en önemli Osmanlı eserleridir (2).

Rüstempaşa Camii ve Külliyesi Tekirdağ'da Kanuni'nin damadı tarafından 1553 yılında yaptırılmış olup, külliye cami, medrese, kütüphane, çiftehamam, bedesten, imaret ve fırından oluşur. Cami ve bedesten günümüze kadar gelebilmiş, diğer kısımlar ise harap vaziyettedir. Ayrıca Eski-cami Yusufaga ve Sohtaoğlu camileri de Osmanlı eseridir. Tekirdağ Müzesi Paleontolojik, Prehistorik, Yunan-Roma-Bizans dönemi ve Osmanlı dönemine ait eserleri barındırır (3).

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.213.

(2) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., ss.127-128.

(3) Ahmet ALP, a.g.e., ss.47-48.

Kırklareli'nde Traklar devrinden kalma höyükler, Pınarhisar ile Vize'de kale ve sur kalıntıları dışındaki eserler, Osmanlı dönemine aittir. Bu eserler, çoğunlukla camiler, çeşmeler, hamamlar ve çarşılarından meydana gelmektedir.

Yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmış İstanbul, coğrafi konumu, tabii güzellikleri ve tarihi eserleri ile her zaman adından çok bahsedilen en büyük metropol şehrimiz olup, aynı zamanda ülkemizde en çok turist çeken ilimizdir.

İstanbul'da en çok dikkat çeken tarihi eserlerin başında saraylar ve camiler gelir. En önemli saraylar; Topkapı, Dolmabahçe, Yıldız, Yerebatan, Beylerbeyi, Çırağan sarayları ile Çinili Köşk ve Maslak Kasırlarıdır. Saraylar günümüzde müze olarak kullanılmaktadır. İstanbul'daki Osmanlı eseri cami, mescit ve medreselerin bugünkü sayısı 450 civarındadır.

Padişah ve aile efradınca yaptırılan camilere Selatin Camii adı verilir ve bunlardan İstanbul'da ayakta kalanların sayısı 18'dir. Önemli olanları Süleymaniye, Sultan Ahmed, Sultan Selim, Zeynep Sultan, Eyüp Sultan, Beyazıd, Fatih ve Valide Sultan camileridir.

Şehirde ayrıca kuleler, sütunlar ve hisarlar da vardır. Bunlardan bazıları; Beyazıd ve Galata kuleleri, Anadolu ve Rumeli hisarları ve Kız Kulesi'dir ki bu kule Marmara Denizi içinde inşa edilmiştir.

Sultan Ahmed Camii mavi renkli çinilerinden dolayı, yabancılar tarafından Mavi Cami (Blue Mosque) olarak adlandırılır. Süleymaniye Camii, Kanuni'nin emriyle Mimar Sinan tarafından yapılmış 16. yüzyıl şaheseridir. Klâsik Osmanlı Mimarisinin bu görkemli eseri, dev bir külliye'nin tam merkezinde durmaktadır (1).

(1) Cana RENGİN, "Sinan'ın Kalfalık Eseri Süleymaniye Camii", SKYLIFE THY Dergisi, Sayı: 93/2, İstanbul, 1993, s.29.

İstanbul'daki çeşmelerin en önemlileri Sultan Ahmed, Tophane ve III. Ahmed çeşmeleridir. İstanbul aynı zamanda bir tarihi han ve çarşılar şehridir. Turistlerin uğrak yeri Kapalı Çarşı ülkemize önemli miktarda döviz kazandıran bir ticaret merkezidir. Mısır Çarşısı'nda önemli bir tarihi yapıdır.

İstanbul'un Beyoğlu semti, tarihi yapıları, nostaljik tramvayı, sanat yönüyle şehrin en önemli yayalaştırma, turizm ve ticaret merkezlerinden biri olma yolundadır (1).

İstanbul'da sayıları elliye bulan müzelerden en önemlileri; Topkapı Sarayı Müzesi, Arkeoloji Müzesi, Yıldız Sarayı Müzesi, Sadberk Hanım Müzesi, Dolmabahçe Sarayı ve Müzesi, Kariye ve Arasto Mozaik Müzeleri, Türk-İslâm Eserleri Müzesi, Ayasofya Camii ve Müzesi, Yerebatan Sarayı Müzesi, Hisar Müzeleri, Halı-Kilim ve Dokuma Müzesi, Askeri Müze, Deniz Müzesi, Hat Sanatları Müzesi, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi v.b.dir (2).

Sakarya ve Kocaeli illerinde camiler ve türbeler önemli tarihi eserlerini oluşturur. Sakarya'daki Jüstinien Köprüsü (Beşköprü), Kocaeli Gebze'deki Kartacalı Komutan Anibal'in Mezarı gibi eserler de eski dönemlerden kalmadır.

Balıkesir-Bandırma'da Kyzikos harabeleri, Manyas-Hisartepe'de Daskyleron harabeleri dikkat çekici özellikte olup, Gönen'deki Mozaik Müzesi M.S. 5. yüzyılda yapılmış mozaiklerin sergilendiği müzedir (3).

Çanakkale'deki Truva harabeleri dünyanın en önemli müzeleri arasındadır. Çanakkale Müzesi eski bir kilisedir. Bolayır'da Namık Kemal'in

(1) TÜRSAB, "Beyoğlu Beyoğlu", Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Turizm Dergisi, Sayı: 108, İstanbul, Mayıs 1992, ss.26-27.

(2) Teoman SÜERDEM, a.g.e., s.15.

(3) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.215.

Mezarı, Süleymanpaşa Türbesi, Çanakkale Şehitleri Anıtı ise Gelibolu yarımadasının güney ucunda, Hisarlık Burnu üzerinde yer alır. I.Dünya Savaşı'nda Çanakkale'de şehit düşen Türk askerlerinin anısına yaptırılmıştır. Aynı çevrede İngiliz, Fransız, Avustralya ve Yeni Zelandalı askerler için yaptırılmış anıt mezarlıklar da mevcuttur (1).

Bölge illerinden Kocaeli, Bursa ve Balıkesir'de milli nitelikte fuarlar düzenlenmekte olup, bunlar çok sayıda turist çekerler. Çanakkale'de düzenlenen Truva Festivali, Şarköy'de Şarap ve Kiraz Festivalleri, Edirne'de Kırkpınar Güreşleri, Bursa Festivali ve Sakarya 21 Haziran Kuruluş Şenlikleri yöreye renk katan gösterilere sahne olur.

İstanbul'da düzenlenen ve yaklaşık 20 yıllık geçmişi olan İstanbul Festivali, bir sanat gösterisi şeklinde geçer. Festivalde müzik, tiyatro, opera, bale, folklor gibi sanatsal etkinlikler yer alır. Yerli ve yabancı pek çok sanatçı bu gösterilere katılır. Bu tür organizasyonlar da çok sayıda yabancı turist çekmektedir.

İstanbul aynı zamanda dini turizm merkezlerinden biridir. Şehir Ortodoks Mezhebi'nin merkezidir. Patrik İstanbul'da oturur. Ayrıca Ayasofya, Kariye, St.İrene önemli dini yapılardır (2).

Bölgede oynanan oyunlardan bazıları; çiftetelli, hora, horon, karşılama, zeybek, düğün alayı, kasap havası, Bursa Kılıç-Kalkan oyunlarıdır. Önemli yemekleri ise, Börek çeşitleri, iskender kebabı, inegöl köftesi, ıslama köfte, paça, içkembe çorbası, balık yemekleri, kıvırma, çizleme, sütlü kadayıf, Şarköy baklavası v.b. oluşur.

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.217.

(2) Teoman SÜERDEM, a.g.e., s.13.

2.4.3. Ege Bölgesi

Tarihi ve kültürel değerler bakımından bu bölge, ülkemizin en zengin bölgelerinden biridir. Bölgede tarihi değerler bakımından en zengin il İzmir'dir. Şehirde Osmanlı mimarisinin en güzel örneklerinden biri olan Hisar Camii 16. yüzyılda yapılmıştır. Ayrıca 32 cami 37 mescid de Osmanlı eserlerindendir.

Atatürk'in annesi Zübeyde Hanım'ın Mezarı, Atatürk Heykeli, Gazeteci Hasan Tahsin Heykeli, Dokuz Eylül Şehitleri Anıtı, Hava Şehitliği, Polis Anıtı, İzmir Arkeoloji Müzesi, 1901 yılında yaptırılan Saat Kulesi Osmanlı eseri olup, görülmeye değer niteliktedir.

İzmir ve çevresindeki tarihi kalıntıların en önemlileri Efes Meriye Ana Evi ve Bergama harabeleridir. Efes harabeleri şehre 76 km. uzaklıktadır. Özellikle denize inen sütunlu ve mermer cadde, Trajanus Çeşmesi, Hadrianus Tapınağı, Artemis Tapınağı, Agorası ve kütüphanesiyle dikkati çeker. Efes'i gezen çok sayıda yabancı turist bir hayli döviz bırakır (1).

Efes harabelerindeki Agora, eski sitelerin hayat merkezi ve kalbidir. Sistemin tüm ekonomik, siyasi ve idari yapısı burada şekillenirdi. 1923-41 yılları arasında yapılan kazılarla, M.S. II. Yüzyıla ait Roma devri kalıntılarının bulunduğu İzmir'in Devlet Agorası ortaya çıkarılmıştır. Agora'daki heykellerden en önemlileri Neptün, Demeter, Artemis ve Küçük Faustina heykelleridir (2).

Roma döneminde İzmir'e su getirmek için yaptırılan iki su kemeri ile Osmanlılar'dan kalma su kemeri, Vezir suyunu şehre taşıdığı için,

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.234-235.

(2) Ahmet ALP, a.g.e., s.94.

Vezir Köprü adını almıştır. Şehrin güneyinde bir tepenin yamacında Romalılar-ca yaptırılan bir stadyum yer alır. Akropolis, Tantolos Mezarı, Mozaik avlu da birer Bizans eseridir.

Meryem Ana Evi denizden 420 m. yükseklikteki Bülbül Dağı'ndadır. Efsaneye göre Hz.Meryem, Hz.İsa'nın ölümünden sonra buraya gelmiş ve son günlerini geçirmiştir. Bu bakımdan Hıristiyanlar için kutsal sayılan bir Hac ve Ziyaret merkezidir. Bu merkez Fransız din adamlarınca yönetilir.

Bergama'ya gelince, bir tepenin üzerinde kurulmuş olan antik Pergamon şehri, ününü Aşklepion Sağlık Yurdu'ndan alır. Burada küçük bir tiyatro, tapınaklar ve stadyum, Akropol'de ise saray harabesi, Zeus Sunağı, kütüphane, Trajanus Mabedi yer alır. Yaz aylarında çok sayıda yabancı turist burayı ziyaret eder.

Aydın'da Osmanlı devri sanat eserleri camilerin yanında, en önemli kalıntıları Afrodisias, Didyma, Prien ve Miletos Antik Şehirleri'ne ait kalıntılardır. Afrodisias'ın kalıntıları arasında Odeon, Agora, Tiyatro, Afrodite Tapınağı ve Hipodrom yer alır. Görkemli sütunları, bugün bile görenleri hayran bırakmaktadır. Didyma yakınlarında Apollon tapınağı vardır. Söke'deki Miletos antik kentinin kalıntıları arasında; Athena Tapınağı, Stadyum, Tiyatro, Faustina Hamamı, Serapis Tapınağı, Kuzey ve Güney Agoraları, Şehir Meclisi, Jimnazyum, Çeşme, Verjilius Hamamı ve Tören Caddesi (1) yer alır. Bu kalıntılar da çok sayıda turist çekmektedir.

Muğla eski eserler bakımından pek zengin değildir. Camiler en önemli Osmanlı eserlerini oluşturur. Şahidi, Sekibaşı, Şeyh, Pazaryeri ve Kurşunlu camileri en önemlileridir. Bodrum, kalesi ve beyaz badanalı evleri ile dikkati çeker. Kale Rodos Şövalyeleri'nce yapılmıştır. Helenistik

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.236-237.

çağdan kalma Tiyatro, Bodrum Camii, Sualtı Arkeoloji Müzesi, Mikenler'e ait mezarlar ve en önemlisi ise, dünyanın yedi harikasından biri olan Mauseloion önemli tarihi eserlerdendir. Datça'da yeralan Knidos şehir duvarları, Odeon, Tiyatro ve Demeter Tapınağı antik eserlerdendir. Fethiye'de yeralan Termessos kalıntıları da dikkat çeker (1).

Marmaris'deki önemli tarihi yapılar; İbrahimağa Camii, bugün de kullanılan kervansaray, Taşhan ve Köprü Osmanlı eserleridir. Milas'daki eski eserlerin hemen hemen hepsi Türk-İslâm medeniyetine aittir. Beş cami, ona yakın han, kubbeli sarnıçlar bunların en önemlileridir. Labranda, Kapkırı ve Ayaklı'da antik çağlara ait kalıntılar bulunur.

Denizli'deki camiler yanında, Pamukkale'nin hemen yanındaki Hierapolis (Kutsal Şehir) kalıntıları, Romalılar'dan kalmadır. Afyon'daki camilerden en güzeli 40 direk üzerine inşa edilen Ulucami Selçuklular döneminden kalmadır. Afyon Kalesi Hitit dönemine ait olup, kalıntıları arasında mabet, saray, su sarnıçları ve kuleler bulunur.

Çinileriyle ünlü Kütahya'da Dumlupınar Anıtı, Kurtuluş Savaşımızda şehit düşenlerin anısına dikilmiştir. Şehrin kalesi ülkemizde en iyi durumda olan kalelerden biridir ve Bizans döneminde yapılmıştır. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde onarım görmüştür. Çavdarhisar yakınlarındaki Zeus Tapınağı, en iyi korunmuş antik kalıntılardandır.

Manisa'daki eski eserlerden İvazpaşa, Alibey, Hafsa Sultan, Muradiye camileri Osmanlı dönemi eserlerindendir. Manisa Kalesi, İskender'in hazinelerini sakladığı yerdir. Sard Yıkıntıları arasında, kazılar sonucu restore edilen Sinagog ve Jimnazyum ziyarete açıktır.

(1) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., ss.107-108.

Uşak şehir merkezindeki Ulucami, Şeker ve Kurşun camileri Türk-İslâm dönemi eserlerindendir. Gögen Zafer Anıtı, Kurtuluş Savaşımız esnasında Yunan orduları başkomutanı General Trikapos'in teslim alındığı yerde yaptırılmıştır (1).

Ülkemizin en büyük ve uluslararası nitelige sahip fuarı İzmir'dedir. Kültürpark alanında kurulan fuarı, yerli ve yabancı çok sayıda turist ziyaret eder. Çeşme, Kuşadası, Bodrum gibi merkezlerde milli ve milletlerarası mahiyette düzenlenen şarkı yarışmaları ile film festivalleri, Aydın'da Deve Güreşleri ve Manisa Mesir Macunu Şenlikleri de yabancı turistlerin ilgi duydukları etkinliklerdendir. Antalya Altın Portakal Film Festivali, turistik açıdan olduğu kadar sanat yönüyle de dikkati çeker.

Ege Bölgesi oyunları arasında Zeybek önemli bir yere sahiptir. Bunun dışında kaşık oyunu, bengi ve çiftetelli de yörede oynanan oyunlardandır. Ünlü yemekleri; Etli kapama, döner kebab, çevirme kebab, su böreği, günbak tatlısı, şambaba tatlısı, sütlü bulgur, köpüklü helva ve tahin yemeğidir.

Bölge tarihi ve kültürel değerleriyle ülkemizin en çok turist çeken bölgelerinden biridir. Bu bölgede sürdürülen arkeolojik kazılar çok uzun sürmektedir. Tarihi eser ve kalıntıların bazıları içleracısı durumdadır. Bir kısım eserler, diğer bölgelerimizde olduğu gibi tarihi eser kaçakçıları tarafından talan edilmiş, mevcutları da istenen şekilde muhafaza edilememektedirler. Oysa bu eser ve kalıntıların büyük ölçüde bakım ve korumaya ihtiyaçları vardır. Bu eksikliklerin giderilmesiyle bölge turizmi daha da hızlı gelişecektir.

(1) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., ss.119-120.

2.4.4. Akdeniz Bölgesi

Bu bölgemiz, Ege gibi tarihi eser ve kalıntılar bakımından zengin bir bölgedir. Antalya'dan Hatay'a kadar eski Akdeniz medeniyetlerinin kalıntılarına rastlamak mümkündür.

Antalya'daki surlar Helenistik çağda yapılmış olup, içiçe geçmiş iki sıra halindedir ve biri şehir surları, diğeri ise liman surlarıdır. Önceleri geceleri kapatılıp gündüzleri açılan Hadrianus Kapısı, 8 m. yükseklikte olup günümüze kadar gelebilmiştir. Osmanlılar döneminde onarım görmüştür. Hıdırlık Kulesi Antalya Parkı'nın denize bakan kısmında, altı kare, üstü daire şeklindedir. Zamanında kıyı feneri olarak kullanıldığı sanılmaktadır.

Antalya'daki Selçuklu eserlerinden en önemlileri; Kesik Minare, M.Ö. 6. yüzyılda Meryem Ana adına yaptırılmış kiliseden camiye çevrilmiştir. Karatay Medresesi 1250'de yaptırılmış, kapısının işçiliği, mihrabının zengin süslemeleri ilgi çeker. Yivli Minare, eski bir kilise iken, Sultan Alaaddin Keykubat tarafından camiye dönüştürülmüştür. Günümüzde arkeoloji müzesi olarak kullanılmaktadır (1).

Osmanlı dönemi eserlerinden Kuyucu Muratpaşa Camii en önemli olanıdır. Bunun dışında cami ve mescidler de mevcuttur. Alanya'daki kale Selçuklular döneminde onarılmıştır. Kızılkuşe liman çevresindeki surların kuzey ucundadır. Bu kule Selçuklu Sultanı Alaaddin Keykubat tarafından yaptırılmıştır. Tersane de Selçuklu eseridir.

Side'deki kara surları Helenistik çağa ait olup, pek bozulmamıştır. Sahildeki surlar Roma döneminden kalmadır. Pamfilya'nın büyük eseri

(1) Ahmet ALP, a.g.e., ss.148-149.

15 bin kişilik antik tiyatroya, eski sütunlu yol izlenerek karayolundan gidilir. Tiyatro kemerler üzerine oturtulmuş olup, dünyada aynı mimariye sahip bir tiyatro daha vardır. Agora'sının karşısında bugün müze olarak kullanılan hamam, yakınında ise kemerli dükkânlar yer alır. Side'nin güneyinde Apollo ve Athena tapınaklarının temelleri vardır.

Tarihi Aspendos şehri eserlerinden tiyatro, dünyanın zamanımıza kadar en iyi korunabilmiş eserlerinden biridir. Selçuklulur döneminde onarılmıştır. Bu tiyatrodaki her yıl Mayıs ayında, Antalya Film ve Müzik festivalleri yapılmaktadır. Stadyum tiyatronun kuzeyindedir. Su kemerleri şehrin alt kısmında yer alır. Agora büyük tepe üzerinde inşa edilmiştir. Çeşmesi iki katlı ve süslemelerle işlenmiştir (1).

Perge antik kenti M.Ö. 4. yüzyılda kurulmuştur. Burada yapılan kazılar ve araştırmalar sonucu ortaya çıkarılan surlar, Helenistik çağa aittir. Tiyatro, stadyum, Artemis Mabedi ve bazı heykeller ise diğer antik eserleri oluşturur. Termessos harabeleri, ülkemizde antik çağdan günümüze kadar gelebilmiş ve en iyi korunabilmiş eserlerdir. İyi durumdaki büyük ve ünlü agorası, tiyatrosu, odeonu ve birkaç mabedi, iki jimnazyumu ile altı galerisi vardır. Nekropol'de ayrıca kaya mezarları ve çok sayıda lâhit vardır.

Demre M.Ö. altı Likya şehrinden biriydi. Burada dünyaca bilinen ve Noel Baba adıyla anılan Aya Nikola'nın türbesi ve kilisesi vardır. Hristiyanlar'ca kutsal bir yer olarak kabul edilir. Bu sebeple çok sayıda yabancı turisti çeker (2). Olimpos da Helenistik çağda kurulmuş bir Likya şehridir. Antik eserleri arasında bir tiyatro ve bir mabed yer alır.

(1) Ahmet ALP, a.g.e., ss.153-154.

(2) Sait EVLİYAĞLU, Turizm Coğrafyası, a.g.e., s.64.

Olimpos Beydağları bölgesi bugün, Milli Park şeklinde korumaya alınmıştır.

Burdur'daki Ulucami ile menzi konaklarından Taç Oda, süsleme sanatının en güzel örneklerindendir. Ağlasun'da Romalılar'dan kalma bir tiyatro ile kale vardır. Gölhisar'da üç kademeli antik açık hava tiyatrosu, stadyumu, agorası, anıt ve tapınakları görülmeye değer eserlerdir (1).

İsparta'daki Ulucami ile Firdevsbey Camii Osmanlı eseridir. Cami Vakfiyesi olan bedesten 1967'de onarılarak yeniden hizmete sunulmuştur. Isparta ve Burdur'da birer eski eserler müzesi, çok sayıda tarihi eseri barındırmaktadır. Atabey Medresesi, Eğridir'deki Taş Medrese, Kemerli Minare Camii, Baba Sultan Türbesi Selçuklu döneminden kalma önemli eserlerdendir.

Hatay'da görülmeye değer Osmanlı sanat eserlerinden Ulucami 16. yüzyılda, Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır. Habibneccar Camii ise, eski bir mabed iken, sonradan camiye dönüştürülmüştür. Önemli bir eser de St.Pierre Kilisesi'dir. Burası St.Peter'in Hristiyanlığı yaymaya çalıştığı yerdir. Özellikle son yıllarda yabancı turistlerin ziyaret ettikleri bir merkez halini almıştır (2). Bu kiliseye en çok turist haftata 2-3 gemiyle İtalya ve Fransa'dan gelir. İskenderin'deki Bakras Şatosu da görülmeye değer bir Roma dönemi eseridir. Dünya'nın en iyi antik mozaik koleksiyonu, Hatay Müzesi'nin duvarlarını süslemektedir (3).

Adana, tarihi eserler bakımından zengin sayılmaz. Seyhan nehri üzerindeki 19 gözlü Taşköprü Roma İmparatoru Hadrianus tarafından yaptırılmıştır. Ulucami ise Adana'nın en görkemli camisi olup, Türk-İslâm

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.264.

(2) Teoman SÜERDEM, a.g.e., s.14.

(3) Scott A. WOODMAN, "Antakya'nın Hazineleleri" SKYLIFE THY Dergisi, No: 91-7, İstanbul, Temmuz 1991, ss.50-51.

eselerinden biridir. Maraş'da M.Ö. 9. yüzyılda inşa edilen şehir kalesi ile Döngel Mağarası, Prehistorik dönemden kalmadır.

Mersin Viranşehir kalıntıları, mermer sütunları ve liman kalıntıları hala sağlam kalabilmiştir. Silifke'deki Korikos harabelerinde ayakta kalabilen antik kalıntılardan sadece sütunları vardır. Ayrıca şehrin savunulması amacıyla denizde inşa edilen Kız Kalesi sekiz kulelidir. Tarsus'daki Kleopatra Kapısı Roma döneminden kalma bir takdır. Anamur'daki Mamure Kalesi ise nisbeten korunabilmiştir (1).

Bu bölgede, açık hava müzesi görünümündeki pek çok tarihi eser ve kalıntılar, yakınlarındaki tabii güzelliklerle birlikte koruma altına alınarak, birer milli park haline getirilmiştir. Bu milli parklar; Maraş bölümünde Karatepe-Aslantaş Milli Parkı, Göller Yöresinde Kovada Milli Parkı, Batı Toroslar'da Güllük Dağı'nın yüksekleri Termessus Milli Parkı ve Olimpos-Beydağları Milli Parkı ile Side'nin kuzeyindeki Beşkonak Milli Parkı'dır. Böylece hem tabiat, hem de tarihi eserlerin korunması amaçlanmıştır.

Adana'da düzenlenen Sanayi Fuarı ve Altınkoza Film Festivali, Antalya'da düzenlenen Altın Portakal Film Festivali, çok değişik etkinliklere sahne olur. Ayrıca, bu bölgemizin muhtelif yerlerinde şarkı yarışmaları düzenlenerek, yerli ve yabancı müzisyenlerin katılımı sağlanmakta, böylece de daha fazla yabancı turist bölgeye gelmektedir. Mersin'de düzenlenen Moda ve Tekstil Festivali de kültür ve sanat etkinliklerinin yanında, ticari bakımdan da önem arzeder.

Bölgede oynanan halk oyunlarına gelince; en önemlileri Halay, depki, mengü ve kaşık oyunlarıdır. Bölgeye özgü yemekler arasında;

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.265.

tatarotlu balık, batırık, çiğ köfte, arap aş, Adana kebabı, lāhmacun, tarhana, acem pilavı, elbasan tavaşı, kabak helvası, çekme, keşkek, humus, oruk ve şalgamdır (1).

Bölgedeki tarihi eser ve kalıntılar, aslına uygun bir şekilde restore edilmelidir. Yurtdışına çeşitli yollarla kaçırılan tarihi hazineler, ait oldukları yerlerde sergilenmek üzere ülkemize getirilmeli ve turistlerin ziyaretine sunulmalıdır. Bölgenin özelliği sebebiyle, hem tarihi değerler hem de tabii değerler aynı anda turistlere sunulabilmektedir. Bu bakımdan yurdumuzun en önemli turizm merkezidir ve çok daha fazla korunmaya layıktır.

Bölgenin ve Türkiye'nin tabii, tarihi, arkeolojik ve kültürel varlığı, festival, sağlık ve gençlik turizmiyle ilgili mevcut potansiyelinin (2) büyük bir kısmını bu bölgede görmek mümkündür. Bu sebeple de ülkemiz turizmi açısından önemli bir potansiyeldir. Daha da geliştirilmesi gerekmektedir.

2.4.5. iç Anadolu Bölgesi

iç Anadolu Bölgesi'nin Anadolu medeniyetlerinin merkezi olması, Cumhuriyet dönemi başkenti Ankara'nın burada bulunması, tabii olarak bu bölgenin, ülke turizminde önemli bir yer almasını sağlamaktadır. Bu Bölge, tarihi eser ve kalıntılar bakımından bir hayli zengin sayılır. Çünkü, Ankara'da Osmanlı ve Roma, Nevşehir yöresinde Peribacaları, Konya ve Sivas'ta Selçuklu dönemi eserleri gibi pek çok medeniyetin eser ve kalıntılarına rastlamak mümkündür.

(1) Teoman SÜERDEM, a.g.e., s.17.

(2) Enver BATUMLU, "Kültür ve Tabiat Varlıklarımızın Turizm Amaçlarına Entegrasyonu Politikaları, Sorunları ve Çözüm Yolları", 1. Ulusal Turizm Kongresi Bildirileri, Aydın T.İ.O.Y.O.-Kuşadası Belediyesi Yayını, 16-18 Kasım 1990, s.2.

Başkentin sembolü Ankara Kalesi, şehrin ortasında dik bir tepenin üzerinde inşa edilmiş, iç ve dış kaleden oluşan ve dış kalede 20, iç kalede 42 kulesi bulunan bir tarihi eserdir. Roma Hamamı, Augustus Tapınağı ve Julianus Sütunu Roma dönemi eserleridir (1).

Ankara camilerinden en önemlileri, Hacı Bayram Camii ve Külliyesi 15. yüzyılda yapılmıştır. Yenıcamı ise Mimar Sinan'ın eseridir. Dört minareli, ikişer şerefeli Kocatepe Camii, Cumhuriyet dönemi eserlerinden olup, ülkemizin en büyük külliyelerinden muhteşem bir eserdir.

Cumhuriyet döneminin en büyük ve en görkemli eseri ise Anıtkabir dir. Rasattepe'de kurulan Anıtkabir'e, Atatürk'ün Naşı 10 Kasım 1953'de nakledilmiştir. Diğer önemli eserler arasında eski ve yeni TBMM binaları, devlet konukevi de önemli eserlerdendir.

Ankara'daki müzelerden en önemlileri; Anıtkabir Müzesi, Çankaya Atatürk Evi, TBMM Müzesi, Etnografya Müzesi çok sayıda eşsiz eserlerle her zaman ziyaret edilebilecek durumdadır (2). Polatlı yakınlarındaki Yassıhöyük'te yeralan Gordion harabeleri Eriky başkentinin kalıntılarıdır.

Kayseri'de camiler, türbeler, kümbetler, medreseler Selçuklular döneminden kalmadır. Kayseri Şifaiye Medresesi ilk Tıp Fakültesi olarak kabul edilir. Şehrin kalesi de önemli eserlerdendir (3).

Çankırı'da camiler ve kale, Eskişehir'de muhtelif camilerden başka, Yunus Emre'nin Mezarı ve Kral Midas'ın mezarının bulunduğu Midas Şehri kalıntıları görülecek eserler arasındadır. Kırşehir'deki cami, türbe ve kümbetler Selçuklu eserleridir.

(1) CITYSCOPE, "Ankara Kalesi", THY Dergisi, Sayı: 92-10, İstanbul, Ekim 1992, s.14.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.278.

(3) Sait EVLİYAĞLU, Turizm Coğrafyası, a.g.e., ss.184-185.

Selçuklular'ın başkenti Konya'da çok sayıda Selçuklu dönemi eserleri yer alır. Alaaddin Camii şehir merkezinde ve yüksek bir tepededir. Caminin mimberi ve giriş kapısının süslemeleri çok güzeldir. İplikçi Camii ve Külliyesi; Cami, Hanıgâh, Türbe ve Hamamdan oluşan komplike bir yapıdır. Sırçalı Mescid'in mihrabı mozaik çinilerle süslenmiş olup, Selçuklu mozaik işlemeciliğinin güzel bir örneğidir. Sadreddin Konevi Camii de Selçuklu eseridir (1).

Karatay Medresesi, İnce Minare (Dar-ül Hadis) Medresesi de Selçuklular'dan kalma olup, Tursunoğlu Camii, Turgutoğulları Türbesi, Kalenderhane Türbesi, Hasbey Dar-ül Hüffazı, Ebu İshak Zaviyesi Karamanoğulları devrinden kalma eserlerdir.

Selçuklu dönemi eserlerinden Mevlâna Türbesi ve Müzesi, ülkemizde Topkapı Sarayı Müzesi'nden sonra yabancı turistlerin en fazla ziyaret ettikleri müzedir.

Osmanlı dönemi eserleri; Selimiye, Aziziye, Şerafeddin, Kapıcamii, Nakipoğlu camileri ile Siyavuş Veli Türbesi ile Yusuf Ağa Kitaplığı'dır. Konya'daki diğer müzeler; Hat Dairesi, Gümüş Kapı, Huzur-i Pir, Nişan Taşı, Yüksek Sanduka Müzesi ki burada sergilenen sanduka, Hz. Mevlâna'nın babasına aittir. Yeşil Kubbe, Arkeoloji, Atatürk Evi ve Kültür Müzesi, Sırçalı Mezar Taşları Müzesi, Koyunoğlu Müzesi, Sağlık Müzesi, Karatay Çini Müzesi, İnceminare Müzesi en önemli müzelerdir.

Bu müzelerde Koyunoğulları, Karamanoğulları, Selçuklu, Osmanlı ve antik çağlara ait tarihi eser ve kalıntılar sergilenmektedir.

(1) Ahmet ALP, a.g.e., ss.182-183.

(2) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., ss.176-177.

Sivas'ın görülecek tarihi eserleri de Selçuklular dönemine aittir. En önemlileri Gökmedrese ve Çifte Minareler'dir. Çifte Minarelerin çinileri ve kapısının oyma süsleri, herkesi hayran bırakacak güzelliكتedir (1). Yozgat Saat Kulesi, Alishar Höyüğü Frigler'e ait kalıntıların bulunduğu yerdir. Çengeltepe Höyüğü de Frigler'e ait eser kalıntılarını barındırır.

Nevşehir'ih içinde belli başlı şu üç yapı; Damat İbrahim Paşa Külüyesi, Kale ve Kale Camii Selçuklu eserleri olarak görülür. Niğde'nin tarihi eserlerinin çoğu camiler, medreseler, türbeler, kümbetler şeklinde olup, Akşehir'deki Sultan Hanı Alaaddin Keykubat tarafından yaptırılmış Selçuklu mimarisinin günümüze kadar gelebilen en güzel örneklerinden biridir.

Aksaray'ın Gerveri ilçesindeki İhlara Vadisi, eşi bulunmaz bir tabiat ve tarih hazinesidir. Kayaların garip görünüşleri, bir çoğu eski insanlara konut ve mabet olmuş mağaralar, turistleri olağanüstü bir şekilde etkiler. Erken Hristiyanlık ve Bizans döneminden kalma mağara kiliseler, İhlara'yı insanlığın kültürel mirası açısından evrensel bir değere yükseltir. Kilise kalıntılarındaki Freskler ve resimler, sanat tarihi açısından da önem arzeder (2).

Fotoğraf ve video tutkunu turistlerin uğrak yeri olan vadiyi, çok sayıda yerli ve yabancı turist gezmektedir. Nevşehir ve çevresinin en önemli turistik çekiciliği Peribacaları'dır. Nevşehir-Ürgüp-Göreme-Avanos dolaylarındaki peribacalarının bir kısmının içi Bizans döneminde oyularak kilise haline getirilmiştir (3).

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.280.

(2) Halük ÖZÖZLÜ, a.g.e., ss.22-23.

(3) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.281.

Bir kısmı ise yine oyularak konut haline getirilmiş olup, bir bölümü halen konut olarak kullanılmaktadır. Kapadokya adı verilen bu yörede, yaklaşık 385 kilise ile 825 oyma ev bulunmaktadır (1). Kiliselerin en meşhurları Karanlık, Barbara, Çarıklı ve Çavuşin kiliseleridir (2).

Yörede görülecek yerlerden biri de Derinkuyu Yeraltı Şehridir. Ender rastlanan bir yeraltı şehri olan derinkuyu, yerin altında yedi kattan müteşekkildir. Şehrin dört katı elektrik tesisatı yapılarak ziyarete açılmıştır. Bu katlarda sayısız odalar, savunma yerleri, koridorlar, su kuyuları, mutfaklar bulunmaktadır. Bölgede Özkonak, Kaymaklı, Çardak ve Karacaören'de de yeraltı şehirleri vardır.

Ankara'da düzenlenen film festivali, Kaysire'deki Fuar, Konya'da her yıl Aralık ayında düzenlenen "Mevlânayı Anma Şenlikleri", özellikle yabancı turist çekmektedir. Konya'daki Susuz, Körükini, Tınaztepe, Hadım ilçesindeki Yerköprü, Ermenek'deki Maraspolis mağaralarının, küçük bir tanıtım çalışması ile turizme açılabilir durumdadır (3).

İç Anadolu Bölgesi'nde en çok, zeybek, kaşık oyunu, halay, semai gösterisi, cirit oynanır. Ünlü yemekleri arasında kapama, batırık, madımak pilavı, testi kebabı, Niğde tavasası, saç böreği, saç kavurma, çömlek kebabı, güveç, telteli tatlısı v.b. dir. Ayrıca Avanos'un çömlekleri de ilgi çeken değerlerdendir.

Bölge turizmi genellikle Kapadokya yöresi, Konya ve Ankara'da yoğunlaşmıştır. Oysa, diğer illerde de oldukça geniş çapta tarihi eser ve kalıntılar mevcuttur. Diğer bölgelerde olduğu gibi, bu bölgede de, turizmi yaygınlaştırmak için tanıtım ve altyapı eksikliklerinin giderilmesi

(1) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., s.179.

(2) TÜRSAB, Sayı: 118, a.g.d., s.5.

(3) Teoman SÜERDEM, a.g.e., ss.14-15.

2.4.6. Doğu Anadolu Bölgesi

Bölge tarihi eser ve kalıntılar bakımından zengin sayılır. Ağrı ilinin camileri ve kalelerinin yanında, görülmeye değer en önemli eser İshak Paşa Camii ve Sarayı'dır. Doğubeyazıt'ta yeralan saray, dünyanın en değerli eserlerinden biri olup, bir tepenin üzerinde inşa edilmiştir. Selçuklu tarzında oymalar, nakışlar, sütunlar ile şahane bir eserdir.

Bingöl'deki kale sarp ve yüksek bir kaya üzerine oturtulmuş bir eserdir. Bitlis, kalesi, Ulucamisi, Gökmeydan Camii, ihlasiye Medresesi, Küfrevi Kümbeti, Şerefiye, Kureyşi, Hacıbekiye, Hatuniye, Kızıl, Seyyide ve Nefise camileri şehir merkezindedir. Ahlat'ta Çifte Kümbetler, Bayındır, Ulu ve Erzan Hatun kümbetleri en önemli tarihi eserlerini oluşturur (1). Ayrıca Ahlat'taki mağaralar da turistik potansiyel oluşturur.

Elâzığ'a gelince, camileri, türbeleri, mescidlerinin yanı sıra, gezilip görülecek yer Harput Kalesi'dir. Eski Elâzığ'ın kurulmuş olduğu bir kale şehridir. Harputta çok sayıda Urartu dönemine ait kalıntılar da bulunur (2). Turizm bakımından değerlendirilebilecek özelliktedir.

Erzurum'daki eserler Selçuklular dönemine aittir. En önemlileri; Ulucami, Çifteminareli Medrese (Hatuniye Medresesi), Yakutiye Medresesi, Ahmediye Medresesi, Emir Sultan Kümbeti, Karanlık ve Gümüşlü kümbetleri ile Saat Kulesi'dir. Her birinin ayrı güzellikteki mimari özellikleri vardır (3). Aziziye Tabyası, Osmanlı-Rus savaşında gösterdiği büyük kahramanlıklar sebebiyle Nene Hatun'un anısına dikilmiştir.

(1) Sait EVLİYAĞLU, a.g.e., s.201.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.293-294.

(3) Ahmet ALP, a.g.e., ss.317-318.

Erzincan'daki tarihi eserlerin çoğu Selçuklular dönemine aittir. Tercan'da Mama Hatun Türbesi, Kötür Köprüsü, Ulucami, Bey Hamamı gibi eserler en önemlileridir.

Kars'ın tarihi anıtları, camileri, türbeleri, taş köprüsü Osmanlı eserleridir. Kars Kalesi ise, Saltuklulur'dan kalma olup, yedi burcu ile görülmeye değer bir eserdir. Anı harabeleri görülecek diğer yerlerden olup, kalıntıları arasında; kilise, mezar ve kitabeler ile kümbetler vardır. Bu kalıntılarda Müslüman-Hıristiyan sanatının karşılıklı etkileri görülür. Yaz aylarında yerli ve yabancı turist ve bilimadamları tarafından sıkça gezilir (1).

Hakkâri, Muş ve Tunceli'de görülecek sanat eserlerini camiler ve kaleler oluşturur. Yine Malatya'da camiler, köşk ve kervansaraylar ile kale görülmeye ve tanımaya elverişli eserlerdendir.

Van'da islâmiyet'le ilgili eserler şunlardır; Ulucami, Kayaçelebi ve Hüsrev Paşa camileri, Hüsrev Paşa Medresesi, İskender Paşa, Hoşap ve Başkale Medreseleri, Abdurrahman Gazi Türbesi v.b.dir. Hoşap Kalesi içinde iki cami, üç hamam, yeraltı zindanı ve çeşmeler yeralır. Çavuştepe, Toprak ve Anzaf kaleleri, çok ilginç bir kalıntı da Taşkapı olup, Köprü dağında kayalara oyulmuş bir kitabe halindedir. Akdamar adasındaki kilise ve kaleler, en çok yabancı turist çeken tarihi eserlerdir.(2).

2.4.7. Güneydoğu Anadolu Bölgesi

Bu bölgemiz de, tarihi eser ve kalıntılar yönünden oldukça zengin sayılır. Diyarbakır içindeki tarihi eserlerden en önemlisi kale ve kale

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.294-295.

(2) TÜRSAB, "Dünya'da Van Ahirette İman", Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, Turizm Dergisi, Sayı: 119, İstanbul, Mart 1993, ss.40-41.

surlarıdır (1). Bu surların uzunluğu 5 km.yi aşar, yer yer yüksekliği 10-12 m.yi bulan surlar içinde yeralan kalenin, dış surlarının 82 burcu vardır. Surlar şehri baştan başa sarar. Kalenin dört ana kapısı; kuzeyde Dağkapı, batıda Urfakapı, güneyde Mardinkapı ve doğuda Yenikapı'dır (2).

639 Yılında yapıldığı sanılan Ulucami, Anadolu'nun en eski camilerindendir. Nebi, Şeyh Muhtar, Hoca Ahmet, Hüsrev Paşa, Fatih Paşa, Ali Paşa, İskender Paşa, Behram Paşa, Melek Ahmet Paşa, Nasuh Paşa, Kurt İsmail Paşa camileri islâmiyet döneminin önemli birer eseridir. Meryem Ana Kilisesi ile Artuklu Sarayı da görülmeye değer sanat eserlerindendir.

Adıyaman'ın tarihi zenginliklerinin başında kuşkusuz Nemrut Dağı Harabeleri gelir. Buradaki dev heykeller Adıyaman'ın turistik önemini artırır (3). Adıyaman Kalesi kentin ortasında yığma bir tepenin üzerinde kurulmuştur ve Emeviler döneminde yaptırılmıştır.

Besni Kalesi ve kalıntıları da dikkat çekici özelliktedir. Abuzer-i Gaffari Türbesi, yörede en çok ziyaret edilen türbelerdendir. Pirinç Kaya Mezarları 208 adet olup, kayalara oyularak yapılmışlardır. Yöreye gelen turistler, yöre halkının kültür ağırlıklı folklorik değerleri ile süslü elışı ürünlerine rağbet etmektedirler. Özellikle Nemrut Dağı harabeleri çok sayıda yabancı turist çeker.

Gaziantep'e gelince, buradaki eserlerin başında Kargamış harabeleri gelir. Suriye'de kurulan Hitit dönemine ait kalıntılar mevcuttur. Kazılarda bulunan eserler ildeki Hitit Müzesi'nde sergilenmektedir. Antep Kalesi, Bizans dönemine aittir. Şehirdeki en eski cami Memlûk Türkleri'nin

(1) Ahmet ALP, a.g.e., s.335.

(2) M.Engin VİRANYALI, a.g.m., s.40.

(3) TÜRSEB, "Zirvede Bir Tarih Nemrut Dağı", Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Dergisi, Sayı: 120, İstanbul, Nisan 1993, ss.48-50.

den kalma Boyacı Camii'dir. Osmanlılar'dan kalma Ömeriye, Alicaar ve Eyuboğlu camileri ile daha pek çok cami ve mescid vardır. Nizip dolayla-
rındaki Belkıs harabeleriyle Fırat nehri kıyısındaki Rum Kalesi de eski
çağlara ait eserlerdendir.

Siirt-Merkez'deki Ulucami, Asakir Camii, Cumhuriyet Camii ile Sak-
Ul Ayn Çeşmesi en dikkat çekici eserlerdir. Ulucami'nin mimberi ağaç işle-
meciliğinin en güzel örneklerinden olup, Ankara'daki Etnografya Müzesin-
de sergilenmektedir.

İbrahim Hakkı ve Veysel Karani türbeleri en çok ziyaret edilen
yerlerdendir. Veysel Karani, Hz. Ali döneminde burada şehid düşmüş, ayrı-
ca Hz. Muhammed'in sevgisini kazanmış bir zattır (1). Bunların dışında
Sultan Memduh Türbesi, Hızır Bey Camii ile Derzin Kalesi de görülmeye de-
ğer eserler arasındadır.

Mardin camileri ve şehir yakınındaki kaleler ile dikkati çeker.
Çeşitli harabeler de göze çarpar. Bunlardan Dara harabeleri ve kalesi,
İran hükümdarı Dara devrinde yaptırılmıştır. Bir diğer eser de Süryani
Manastırı'dır. Bu manastır günümüzde öksüzler ve düşkünler evi olarak
kullanılmakta olup, yabancı turistlerce ziyaret edilmektedir (2).

Peygamberler Şehri olarak anılan Urfa'da, üç Peygambere ait yaşan-
mış efsaneler söz konusudur. Bunlar; Hz. İbrahim, Hz. Eyüp ve Hz. Suayip
Peygamberlerdir. Tarihi eserlerden Halil-ür Rahman Camii ve Ayn Zeliha
(Balıklı Göl) ile Ulucami en dikkat çekici olanlardır.

Urfa Kalesi'nin 25 burcu ve batıya açılan bir kapısı vardır. Ay-
rıca kale içindeki sütun, Hz. İbrahim Peygamber'in Nemrut tarafından

(1) Ahmet ALP, a.g.e., ss.358-359.

(2) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., ss.301-302.

ateşe atılması için kullanıldığı söylenmektedir.

Hız. Eyüp Peygamber'in çile çektiği mağaranın etrafı park haline getirilmiştir. Harran'da Mezopotamya medeniyetinin kalıntıları yeralır. Emeviler döneminde bir ilim ve kültür merkezi idi. Kalıntılar arasında en önemlisi Harran Üniversitesi kalıntılarıdır. Hız. İbrahim Peygamber'in doğduğu mağara olan Dergah, Sumatar ve Han-el Barur kalıntıları, Şuayip Şehri kalıntıları ile Urfa, yerli ve yabancı turistlerin sıkça ziyaret ettikleri şehirlerimizden biridir (1).

Bölgenin ekonomik ve turizm bakımından geleceği, büyük ölçüde GAP adı verilen projenin tamamlanması ile mümkün olacaktır. Bu projenin vakti geçirilmeden bitirilmesi, gelişme için en önemli mesele olarak görülmektedir. Bölge turizmi açısından halledilmesi gereken hususlar; altyapı, dış tanıtım, güvenlik ve mevcut tarihi eser ile kalıntılara yeterince sahip çıkılamaması, turizmi olumsuz yönde etkilemektedir. Bölge turizmi, her bakımdan devletin ilgi ve desteğine ihtiyaç duymaktadır.

2.5. Kongre Turizmi Bakımından

Kongre, delegelerin belli bir konuyu tartışmalı olarak görüşmek amacıyla, davetli olarak bir araya gelmelerine denir. Tarihin eski devirlerinden beri dinlenmek, öğrenmek, tartışmak, oylamak ve karar vermek üzere binlerce toplantı düzenlemiş olan insanoğlu, bu toplantıları da çeşitli şekilde sınıflandırmıştır. Her birine seminer, sempozyum, konferans ve kongre gibi değişik isimler vermiştir.

Tarih boyunca bilinen en eski kongre 1681'de Roma'da tıp alanında düzenlenmiştir. Modern anlamda bilinen ilk kongre olan Viyana Kongre'si,

(1) Aydoğan KÖKSAL, a.g.e., s.302.

aynı zamanda dünyanın en uzun kongresi olarak tarihe geçmiştir (1).

Ancak, kongre olayının yeni bir sektör olarak ortaya çıkışında, II. Dünya Savaşı sonrası uluslararası ilişkilerin gelişmesiyle, bilim ve teknoloji alanındaki hızlı gelişmeler sebep olmuştur. Buna bağlı olarak kongreler sebebiyle oluşan seyahat, konaklama ve diğer ilgili hizmetlerin toplamı "Kongre Turizmi" denen hadiseyi meydana getirmiştir. Kongre turizmi yalnız kongre değil seminer, sempozyum, konferans v.b. toplantılar sebebiyle oluşan tüm turizm hareketlerini de kapsar (2).

Kongre turizminin sağladığı ekonomik faydaları şu şekilde özetlemek mümkündür. En önemlisi günlük kongre harcamalarının, uluslararası turizm için yapılan ortalama harcamalardan en az iki kat fazla olmasıdır. Bir diğer konu, kongrelerin turizm mevsimini uzatıcı özelliği sebebiyle, şehir merkezlerindeki pek çok otel sezon dışı olması sebebiyle fiyatlarını düşürmeyebilirler.

Kongreler, turistik kongre merkezinin tanıtımı ve gelişmesini sağlayıp, prestij kazandırırken, o ülkenin kamu yönetimindeki başarısının da göstergesi olur. Kongre sayesinde oluşan toplam istihdam, özellikle sezon dışında önemli derecede artar. Bölge halkının satınalma gücü çoğalır. Delegeler kongre bölgesini tekrar ziyaret eder, başkalarının da ziyaret etmesinde etkili olurlar.

Kongreler ayrıca görsel sanayi, simültane çeviri, yarı-zamanlı çalışma imkanları, büyük yatırımlar gibi pek çok sektörü de hareketlendirir. İnsanların ortak konular üzerinde, toplu olarak görüşmelerde bulunmak

(1) TÜRSAB, "Kongre Turizmi: İmkânlar ve Sorunlar", Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Turizm Dergisi, Sayı: 102, İstanbul, Haziran 1991, s.10.

(2) A.g.đ., ss.10-11.

üzere oturdukları yerlerin dışına, organize bir şekilde seyahat etmeleri, gerektiğinde geçici bir süre konaklamaları, bu arada etrafı görmek, öğrenmek, dinlenmek ve eğlenmek gibi ihtiyaçlarını da tatmin etmeleri (1) kongre turizminin en önemli unsurlarıdır.

Kongrelerde yapılan harcamalar üç türdür. Bunlar; kongreye katılanların, derneklerin ve ticari fuar katılımcılarının harcamalarıdır. Katılımcıların harcamaları barınma, yiyecek-içecek, yerel ulaşım, alışveriş ve diğer kişisel harcamaları kapsamaktadır.

Dernekler, gösteri-toplantı yeri kirası, yiyecek-içecek, donatım kirası ve personel gideri gibi harcamalar yapmaktadırlar. Kongre ve toplantılar açısından, gözardı edilebilir olan ticari fuar katılımcı harcamaları yiyecek-içecek, suit daireler ve yerel reklâm harcamalarından oluşmaktadır (2). Kongre harcamalarının büyüklüğü hakkında bilgi vermek bakımından, Amerika Birleşik Devletleri'nde harcama türlerine göre kongreye katılanların, kişi başına yaptıkları kongre harcamaları Tablo 21'de verilmiştir.

Tabloda görüldüğü gibi, ABD'de ülke genelinde, ortalama kişi başına kongre harcaması, bölge bazında olan harcamalardan düşüktür. Bu durum her üç harcama türünde de aynıdır. Buradan şu sonucu çıkarmak mümkündür. Kongreler ülke genelinde değil de, yerel bazda daha fazla gelir getirmektedir. Bu sebeple, ülkeler genellikle kongreler için uygun ortam oluşturan ve turistik hareket ile değerlerin yoğun olduğu bölgelerde düzenlenmektedirler.

(1) TÜRSAB, Turizm Dergisi, Sayı: 102, a.g.d., s.10.

(2) M. Braun BRADLEY, "Kongrelerin Ekonomik Katkısı: Orlando-Florida Örneği", Turizmde Seçme Makaleler, TUGEV Yayını, İstanbul, Haziran 1992, ss.20-21.

TABLO: 21- ABD'de Harcama Türlerine Göre Kongrelere Katılanların Kişi Başına Harcamaları

Harcama Türü	Milli Seviyede (ABD)	Bölge Bazında (Orlando)
	Harcama Mik. US\$	Harcama Mik. US\$
Kongreye Katılanlar :		
-Otel	264.5	317.1
-Restoran	115.9	139.8
-Perakendeci Mağazalar	42.4	51.2
-Suit Odalar	26.8	32.4
-Eğlence	25.9	31.2
-Bölgesel Ulaşım	22.3	26.8
-Diğer	20.5	24.3
Toplam Katılımcı Harcaması	518.3	622.8
Dernek (Kongre Düzenleyicisi):		
-Yiyecek-İçecek Hizmeti	15.2	15.7
-Hizmetler	7.1	7.3
-Donatım Kirası	5.0	5.1
-Personel Gideri	5.1	5.0
-Toplantı Salonları Gideri	4.9	5.1
-Sergi Alanı Gideri	3.5	3.5
-Diğer	13.4	13.8
Toplam Dernek Harcaması	54.2	55.5
Ticari Fuar Katılımcısı:		
-Yiyecek-İçecek Hizmeti	132.5	136.4
-Suit Odalar	37.0	38.1
-Hizmetler	21.9	22.5
-Personel Giderleri	7.9	8.2
-Bölgesel Reklam Giderleri	6.3	6.4
-Diğer	23.1	23.8
Toplam Tic. Fuar Katılımcı Har.	228.7	235.4

TAYNAK: M. Braun BRADLEY, "Kongrelerin Ekonomik Katkısı: Orlando-Florida Örneği", Turizmde Seçme Makaleler, TUGEV Yayını, İstanbul, Haziran 1992, s.22.

Konuya ülkemiz açısından baktığımızda; Türkiye'de kongre turizminin belli bazı bölgelerde yoğunlaştığı görülür. Bu sebeple, ülkemizdeki kongre turizmi potansiyeli, her bölge için ayrı ayrı incelenmeyip, sadece potansiyeli yüksek bölgelerin incelenmesi yoluna gitmek daha uygun olacaktır.

Ülkemizde kongre turizmi bakımından yüksek potansiyele sahip bölgeler; Marmar, Ege, Akdeniz ve İç Anadolu'dur. Bu durum uluslararası kongreler bakımından böyledir. Yerel bazda ise Karadeniz bölgesi de bu potansiyele dahil edilebilir.

Türkiye'de uluslararası düzeyde ve çok değişik branşlarda, oldukça iyi organize edilebilen kongre v.b. toplantılar gerçekleştirilebilmektedir. Ancak, bu hizmetler istenen seviyede ve kalitede olamamaktadır. Çünkü; ülkemizde düzenlenen kongre v.b. toplantılar, kongre merkezleri olmadığı için, genellikle büyük otellerin veya bu amaca uygun olmayan kültür merkezlerinin salonlarında düzenlenmektedir. Bu sebeple kongre turizminin ihtiyaçları yeterince karşılanamamaktadır. Bu durum da döviz kazançlarının azalmasına, bazı uluslararası toplantıların ülkemizde organize edilememesine sebep olmaktadır.

Ülkemizde, kongre turizmi için uygunluk arzeden yerler; başta İstanbul olmak üzere, Ankara, İzmir, Antalya ve Bursa ile Ege bölgesinin İzmir-Muğla bölümü ve Akdeniz bölgesinin Antalya-Mersin bölümleridir. Ayrıca, Sakarya-Sapanca Gölü çevresi, Adana, Samsun ve çevresi de ikinci derecede önemli kongre turizmi potansiyeli oluşturlar. İlk etapta önceliği olan ve konaklama tesisleri ile turizm değerleri bakımından zengin olan yörelerde, kongre merkezleri oluşturulmalı, daha sonra Samsun, Trabzon, Erzurum, Kayseri, Diyarbakır, Urfa ve Adana illerinde de kongre merkezleri inşa ederek, turizmin hizmetine sunulmalıdır.

İnşa edilecek kongre merkezlerinin yapımında; ihtiyaçların gerçekçi ve doğru olarak belirlenmesi ile bu konuda uluslararası deneyimlerden istifade edilmesi önemli hususlardandır. Yapılacak kongre merkezlerinin çok amaçlı olması, çevre ve binalarla bağlantıların yapılması, uzun süreli hizmet verebilecek şekilde dizayn edilmesi, tanıtım faaliyetlerine

ağırlık verilmesi, işletmeciliğin ise çok profesyonelce yapılması gibi hususlara dikkat edilmesi (1) kanaatimizce uygun olacaktır.

1992 Yılında ülkemize gelen yabancı turistlerin, kişi başına harcamalarının 530 dolar olduğu ve Tablo 21'de ise, ABD'de kongre turizmi harcamalarının kişi başına toplam 800 doları aştığı dikkate alındığında, ülkemizin bu turizm çeşidine daha fazla önem vermesi gerektiği gerçeği ortaya çıkmaktadır. Çünkü bu turizm çeşidi, diğer turizm türlerine göre daha fazla gelir getirmektedir.

Kongre turizmiyle ilgili tesis eksikliklerimizin yanında, bakanlık, dernekler, kamu kuruluşları, birlikler, üniversiteler, enstitüler, sendikalar v.b. arasında iyi bir koordinasyonun da kurulması gerekir. Bunun yanında etkin bir dış tanıtımla da, bu turizm türü ülkemiz turizminin çeşitlendirilmesine ve turizm gelirlerinin artmasına yardımcı olacaktır.

3. TÜRKİYE TURİZM COĞRAFYASI'NIN TURİSTİK TALEBE ETKİLERİ

Ülkemizde turizmin önemi, ekonomiye sağladığı katkılar bakımından son yıllarda anlaşılmaya başlanmıştır. Buna paralel olarak seksenli yıllardan sonra, turizmden sağlanan ekonomik katkıların daha da arttırılması amacıyla, turizm sektörü devletçe büyük ölçüde desteklenmeye başlanmıştır.

Sektöre sağlanan desteklerin ağırlık noktasını arazi tahsisleri, düşük faizli ve uzun vadeli krediler oluşturmaktadır. Önceki bölümlerde, ülkemizin sahip olduğu tabii, tarihi ve kültürel turizm kaynaklarının büyük bir potansiyel oluşturduğunu, bunlardan bir bölümünün değerlendiril-

(1) Talha ÇAMAŞ, "İstanbul Kongre Sarayına Kavuşuyor", TÜRSAB Turizm Dergisi, Sayı: 118, İstanbul, Ocak 1993, s.14.

lebildiğini, ancak önemli bir bölümünün henüz değerlendirilemediği, geniş bir şekilde izah edilmiştir.

Plânlı kalkınma dönemlerinde, turizme giderek önem verilmeye başlanmış olmasına rağmen, beşinci beş yıllık kalkınma plânına kadar geçen sürede, turist sayısı, turizm gelirleri, kişi başına turist harcaması, belirlenen hedeflerin gerisinde kalmıştır.

Beşinci ve altıncı kalkınma plânlarında; kitle turizminin yanı sıra, diğer turizm türleri gündeme gelmiş, turistik yatırımlara sağlanan kredi-teşvik imkânları artmış, turizm eğitimi daha ciddi bir yaklaşımla ele alınmaya başlanmıştır. Yine bu dönemde, yatak kapasitesinde plân hedefleri aşılmıştır (1).

Bu sayede, daha önce ülkemizin batı bölgelerinde yoğunlaşan Türk turizminin çeşitlendirilmesi amacıyla, tabiata yönelik turizm türleri ele alınmaya başlanmıştır. Böylece, ülke turizminin sahip olduğu coğrafi ve tabii turizm potansiyelinin, turizm amacıyla kullanılması gündeme gelebilmiştir. Bu amaçla gerek bakanlık, gerekse turizm sektörü işbirliği içinde çalışmışlardır. Olumlu sonuçların alınabilmesi için daha da gayret sarfedilmesi gerekmektedir.

Son zamanlarda yatak kapasitesindeki hızlı artışa rağmen, aynı derecede öneme sahip olan tanıtım, pazarlama, hava taşımacılığı, turizm eğitimi ve teknik altyapı gibi alanlarda, program hedeflerinin gerisinde kalmıştır.

Oysa ülkemiz, turizm coğrafyası bakımından çok değişik, turistik aktivitelerin gerçekleştirilmesine imkân sağlayacak potansiyele sahiptir.

(1) TURİZM BAKANLIĞI, Turizm Bakanlığı 30 Yaşında", Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1993, ss.19-20.

Kuşkusuz bu potansiyel, ÷lkemize yönelik turistik talebi olumlu yönde de etkilemektedir. Bu konuda yaptığım anket sonuçları, önceki bölümlerde tablolar halinde verilmiştir. Tablolardaki sonuçlara bakıldığında, ÷lkemize yönelik turistik talebin, giderek tabii turizm çeşitlerine kaymakta olduğu görülür. Ancak, burada karşımıza önemli bir mesele çıkmaktadır. Acaba ÷lkemizin tabii turizm potansiyelini değerlendirebilecek alt ve üstyapıya sahipmiyiz. Kuşkusuz bu soruya olumlu cevap vermek, bugün için mümkün değildir.

÷lkemize olan turistik talebin daha da arttırılabilmesi, tabii turizmle ilgili altyapı eksikliklerinin giderilmesine bağlıdır. Altyapısı oluşturulmamış bölgelerimizde, yeni yatırım ve teşviklerle, bu eksikliklerin giderilmesi önemli bir husustur. Çünkü, ancak bu sayede ÷lkemizin iç ve doğu bölgelerinin, turizm potansiyelini değerlendirmek mümkün olur ve ÷lkemiz turizmden daha çok kazanabilir.

3.1. Tabii Turizm Bakımından

Türkiye, Akdeniz coğrafyası içinde yer alan ve tabii turizm değerleri geniş imkânlar sunan bir coğrafyaya sahiptir. Bu konumu ile ÷lkemiz Avrupa turizm pazarına yakın sayılır. Coğrafi konumu ve yapısının zenginliği ile de, Avrupa turizm pazarından daha çok turist çekebilecek durumdadır. Çünkü ÷lkemizin tabii turizm değerleri, henüz yeterince fiili turistik talebe dönüştürülememiştir.

Mevcut turizm potansiyeline rağmen, bu potansiyelden yeterince istifade ettiğimiz söylenemez. Halen dünya turizminden ÷lkemizin aldığı % 1'lik pay, bu durumu lâıykıyla açıklamaktadır. Turistik gelişmenin istenen seviyede olmaması, bazı eksikliklerimizin ve yanlışlarımızın olduğunu hatırlatmalıdır.

Turizm diye diye, son yıllarda sağlanan gelişmelerle, ancak kıyılarımızda ve birkaç değişik merkez dışında, turistik potansiyelimizi, harekete geçirmede galibâ geç kaldık. Turistik cazibesi olan pek çok yerde çevreyi ve sahillerimizi kirleterek harap ettik. Ormanlarımızı talan etmeye devam ediyoruz. Bunlar tabii turizmimizin önemli handikaplarıdır.

Turizm bakımından gelişmiş birkaç bölgemiz hariç, diğer bölgelerimizde tabii turizm altyapısı yok denecek seviyededir. Mevcut altyapı ile, potansiyel turizm talebini, fiili talebe dönüştürmek mümkün değildir. Türk turizminin gelişmesi, sadece kıyı turizmi ile sınırlandırılmamalı, diğer bölgelerimizdeki tabii turizm değerleri de, bu amaçla değerlendirilmelidir.

Ülkemizin turizmden daha fazla kazanabilmesi için, kıyı turizmi yanında, tabii turizm değerlerine ağırlık verilmeli ve bu konuda turistik coğrafyamızın sunduğu eşsiz imkânlar değerlendirilmelidir.

Bu imkânlar Karadeniz Bölgesi için; tatil turizmi yanında, diğer tabii turizm çeşitleri bakımından da turistlere çok geniş imkânlar sunar. Ancak bölgenin deniz mevsiminin kısa olması, yaz aylarında güneşli günler sayısının azlığı ve çevre kirliliği, deniz turizmini etkileyen en önemli meselelerdir. Bölge turizminin geliştirilebilmesi, mevcut sahil yolunun standardının yükseltilmesi ve tabiata yönelik turistik çekim merkezlerindeki alt yapının kurulmasıyla mümkündür.

Bu bölgede ulaşım, çevre ve bazı konaklama tesisi eksikliklerinin giderilmesi halinde, tüm Karadeniz turizm için elverişli durumdadır. Turizm için yapılacak her rasyonel yatırım, beraberinde turistik talebi de arttıracak ve kısa sürede semeresini verecektir (1).

(1) Hasan ÖZYURT, "Doğu Karadeniz Bölgesinde Gelişme Perspektifleri", Doğu Karadeniz Turizmi, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1992, s.27.

Karadeniz Bölgesi, turizm potansiyeli yüksek, turizm kaynakları yönünden mukayaseli avantajlara sahiptir (1). Ancak turizmi gelişmiş İspanya kıyıları gibi, bu bölgemizin de beton yığınları ile doldurulması, bölge turizminin geleceğini karartmaktadır. Ayrıca, deniz kıyılarına bir inci misali dizilmiş şehir ve kasabaların, büyük boyutlu deniz kirliliğine yol açan atık sularının, arıtılarak deşarj edilmesi, deniz suyunun kalitesini yükseltecektir.

Bölgenin doğusuna olan turistik talep, daha ziyade yerli turistlerden oluşur. Yabancı kaynaklı turistik talep yıllar itibariyle % 6'lık bir artış göstermiştir. Son yıllarda dış turizm talebi, BDT'dan kaynaklanan talep, yöre turizmini küçümsemeyecek şekilde etkilemiştir (2).

Bölgenin turizm imkânları; kıyı turizmi yanında, yat turizmi, yalla turizmi, sağlık turizmi, dağ ve spor turizmi, tabiat yürüyüşleri v.b. olarak kendini gösterir. Bu potansiyelin geleceği, etkili dış tanıtımın yapılması, altyapı eksikliklerinin tamamlanması ve mevcut tabii turizm kaynaklarının bozulmadan korunmasıyla daha güzel olacaktır.

17-19 Nisan 1992 tarihleri arasında Trabzon'da yapılan Karadeniz Turizmi toplantısında; konuşmacılar bölge turizminin geleceğiyle ilgili şu hususlara işaret etmişlerdir: Öncelikle bölgede betonlaşma önlenmelidir. Devlet yeni teşviklerle bölge turizmini desteklemelidir. Tesis ve organizasyonla ilgili eksiklikler acilen giderilmelidir. Bölgenin tanıtım, reklâm ve duyurusunun tam yapılması, limanların ve karayollarının da iyileştirilmesi gerektiği (3) vurgulanmıştır.

(1) İhsan ÇETİN, "Doğu Karadeniz Turizmi", Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1992, s.17.

(2) Bülent HİMMETOĞLU, "Doğu Karadeniz'e Olan Efektif Turizm Talebi", Doğu Karadeniz Turizmi, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1992, s.127.

(3) TÜRSAB, Turizm Dergisi, Sayı: 108, İstanbul, Mayıs 1992, ss.32-36.

Marmara Bölgesi, tabii plâj ve kumsalları, tabii değerleri ve gölleriyle turizm açısından (1) geleceği parlak görünen bir bölgedir. Bu kadar eşsiz güzellikleri olan bölgede, deniz turizmiyle ilgili kirlilik ve çevre meseleleri giderek ağırlaşmaktadır. Artık asıl amaçlarının yanında, bir ülkenin, bölgenin veya yörenin turistik çekiciliğini artırmada, öncelikle yapılması gereken, sahip olunan değerlerin korunması ve gelecek nesillere daha iyi şartlarda bırakılmasıdır (2).

Bir tabiat harikası olan Boğaziçi'nin neredeyse tamamı beton yığınlarıyla kaplanmış, İzmit Körfezi ölü deniz halini almış, halic elden çıkmış, çevredeki orman varlığı hızla yok edilmekte, kanalizasyon, çöp ve sanayi atıkları olduğu gibi su kaynaklarına boşaltılmaktadır. Çevre meselelerinin ülkemizde en ağır olduğu bölge Marmara'dır. Hal böyle olunca, bölgedeki tabii turizm değerlerini değerlendirmek şöyle dursun, gelecekte tabii turizm adından bahsetmek mümkün de olmayabilir.

Günümüzde kıyılardan istifade şekilleri, kıyı miktarının arttırmaz olması sebebiyle birbirleriyle çatışır durumdadır. Kıyılar çoğaltılamayan, ancak plânlı ve rasyonel kullanımla, kullanılabilirliği artırılabilen (3) önemli tabii kaynaklardandır. Ülkemize yönelik turistik talebin en büyük bölümünü karşılayan bölgenin, mevcut tabii turizm potansiyeli de plânlı ve rasyonel kullanıldığı sürece, hem ülkemiz ekonomisine hem de yerli ve yabancı turistlere hizmet edebilecektir.

Marmara'da ve Türkiye'de turizmin, çevreye saygısızlık yapılmadı-

(1) Mehmet GÜRDAL, "Türkiye'nin Turizm-Doğal Çevre İlişkileri, Sorunları ve Çözüm Yolları", I Ulusal Turizm kongresi Bildirileri, Aydın T.İ.O.Y.O.-Kuşadası Belediyesi Yayını, 16-18 Kasım 1990, s.201.

(2) Tunay AKOĞLU, "Tabiat ve Turizm", Milli Parklar ve Tabiatın Korunması Semineri, Türkiye Tabiatını Koruma Cemiyeti Yayını, No: 10, Ankara, 1967, s.43.

(3) Bülent ÖZKAN, "Türk Turizminin Önemli Kaynağı ...", a.g.m., s.79.

ğı sürece, en kısa zamanda hak ettiği yere ulaşacağını (1) söylemek mümkündür. Ayrıca, deniz göl ve akarsular ile kıyıları, özelliklerini bozucu ve yıpratıcı şekilde (2) kullanmamak gerekir. Kullanıldığı takdirde, kaybedecek olan bizler ve gelecek nesiller ile ülkemiz olacaktır.

Bugün Ege Bölgesi, köklü tarihi ve tabiatın olağanüstü güzelliği ve temiz plajları ile Türkiye turizm coğrafyasında öncelikli bir yere sahiptir (3). Bölgeye yönelik turistik talep çok fazladır. Çünkü bu bölgemiz deniz, kum ve güneş yanında, mevcut tarihi değerleri, kaplıcaları ile şifalı suları, şahane manzaraları birarada turistlere sunabilen en der bölgelerimizden biridir. Hal böyle olunca bölgenin turistik cazibesi de artmakta, böylece de bu bölgemize olan turistik talep her geçen gün artmaktadır.

Bu bölgemizde henüz çevre meseleleri birkaç merkez dışında önemli sayılabilecek boyutlarda değildir. İzmir Körfezi'ndeki kirlilik önemli olmakla birlikte, kıyı yoğunlaşmasının getirdiği bazı çevre meseleleri halledilemeyecek boyutlarda değildir. Önemli olan yeni kirletici unsurların meydana getirilmemesidir. Bölgedeki tabii turizm değerlerinin korunması ve gelecekte de turizme hizmet verebilmesi için, çevreye duyarlı turizm anlayışı içinde olmak gerekmektedir.

Denizli'nin en önemli tabii turizm değerlerinden Pamukkale Travertenleri, ülkemizin ve dünyanın sayılı tabiat harikalarından biridir. Turistik çekiciliği de çok fazla olmasına rağmen, neredeyse yok olmak üzeredir. Bu değer yok olması, bölge turizmini olumsuz etkileyecektir.

(1) Şükrü YARCAN, "Çevreye Saygı", TÜRSAB Turizm Dergisi, Sayı: 92, İstanbul, Haziran 1990, ss.13-14.

(2) Oktay EKİNCİ, "Turizm Kaynağını Tüketiyor", TÜRSAB Turizm Dergisi, Sayı: 102, İstanbul, Haziran 1991, s.23.

(3) Mehmet GÜRDAL, "Türk Turizminde Dinamik Pazarlama...", a.g.m. s.178.

Türkiye'de turistik kıyı yoğunlaşmasının yaşandığı bölgelerden biri olan Ege'de, turistik talebi azaltabilecek bazı çevre meseleleri mevcuttur. İzmir Körfezi'ndeki kirlilik, Aliağa'da yeralan petrol rafinerisi sahilleri ve çevreyi çok fazla kirletmektedir. Ayrıca Gökova'da yapılan termik santral de gelecekte çevreyi kirleteceği gerekçesiyle, tepki görmektedir. Özellikle Muğla ve İzmir sahillerindeki turistik istasyonlarda aşırı yapılaşma da dikkat çekici bir çevre meselesidir.

Kıyı turizminin yoğunlaşmasına; coğrafi yapı, ekonomik ve sosyal çevre, psikolojik faktörler, kurumsal kararlar, yeni konaklama şekillerinin gelişmesi v.b. faktörler sebep olmaktadır (1).

Türk Riviera'sı olarak da adlandırılan Akdeniz kıyıları ve çevresi, kuşkusuz ülkemizde tabiata yönelik turizmin en önemli merkezlerinden biridir. Son yıllarda, deniz ve kültür turizmi yanında, turistik aktivitelere dahil edilen dağ, mağara ve tabii manzara, kır yürüyüşleri, yaylacılık gibi faaliyetlerle, turistik cazibesi hızla artmaya devam etmektedir. Bu bölgemiz, en fazla turist çeken üçüncü bölgemizdir. Diğer bölgelerimize göre, çevre meseleleri daha az olmakla birlikte, kıyı yoğunlaşması oldukça yüksek boyuttadır. Bazı turistik istasyonlarda ise orman tahribatı ve kıyı betonlaşması yaşanmaktadır.

Akdeniz Bölgesi'nin batı kesimi, Ege bölgesi gibi turistik yoğunlaşmayla içiçedir. Sahiller betonlaşmaya başlamış, katı ve sıvı atıklar sahilleri tehdit eder boyutlara varmıştır. Göller yöresinin, göl turizmiyle ilgili potansiyeli yüksek olmasına rağmen, yeterince değerlendirilememektedir. Tesis ve Altyapı eksiklikleri giderilir, yoğun bir dış tatil yapılırsa, dış turizm talebinin bir bölümünün buraya kaydırılması

(1) Nüzhet KAHRAMAN, "Kıyı Yoğunlaşması", ANATOLIA Aylık Turizm Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 5, Mayıs 1990, s.11.

mümkündür. Ayrıca, Mersin ve Hatay bölümü yeterince dış turizme açılmadığından, Antalya yedi aylık turizm sezonu boyunca çok kalabalıklaşmaktadır. Tesis, konut ve yol yapımları esnasında, tabiat tahrip edilmektedir. Belirtilen hususlar bölge turizminin geleceğini olumsuz etkilemektedir. Bölge turizminin çeşitlendirilmesi ve en azından bölgenin doğusuna kaydırılmasında fayda vardır.

İç Anadolu'da turizm, bir kaç bölge dışında çok gelişmiş değildir. Ancak, Türk turizminin yıla ve tüm bölgelere yaygınlaştırılması ile ilgili çalışmalarla, bölge turizminin geleceği çok daha parlak olacaktır. Bölge turizminin en önemli zenginliği, şifalı suların bol olması, dağ ve kır yürüyüşlerine uygun alanların mevcudiyeti yanında, İhlara Vadisi'nin ilginç yapısı ve tabiat harikası olan Peribacaları'dır. Bu bölgemizde çevre meseleleri çok fazla olmamakla birlikte, en önemli turistik çekim kaynağı olan peribacalarının yanlış kullanılmaları sebebiyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalması önemli bir olumsuzluktur.

Ankara, ülkemizin başkenti olması sebebiyle, Kapadokya yöresi sahip olduğu tabii harikalar sebebiyle, yine bölgede mevcut çok sayıda termal kaynaklar sebebiyle turistik çekim kaynağı oluşturmaktadır. Mevcut potansiyelin değerlendirilmesi, diğer bölgelerimizde olduğu gibi tesis, alt ve üstyapı, tanıtım eksikliklerinin giderilmesine bağlıdır.

İç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimiz için; kır yürüyüşleri, dağ sporları, kış turizmi ve su kaynaklarına yönelik rekreasyonel faaliyetler yanında, yaylacılık, dağ tırmanıcılığı gibi aktiviteler, turizm amacıyla kullanılabilecek potansiyeli oluşturmaktadır.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya gelen turist sayısının az olması, bu bölgelerimizin, turistik potansiyelinin az olmasından kaynaklanmamaktadır. Bölgelere gelen turist sayısının azlığı, öncelikle terör sebebiyle

can güvenliğinin yeterince sağlanamaması, alt ve üstyapı eksiklikleri ile dış tanıtıma yeterince önem verilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Dış turizm talebi öncelikle güvenlik, rahat bir ulaşım ve ihtiyaçlara yeterince cevap verebilecek konaklama tesisleri olan yerlere yönelmektedir. Bu bölgelerimizdeki turistik tesis sayısı az olduğu gibi, kalite bakımından da istenen seviyede değildir. Yetersiz ulaşım imkânları da yöre turizmini olumsuz etkilemektedir. Özellikle karayolu ulaşım ağı çok bakımsız ve yetersizdir. Karayollarının kalitesinin yükseltilmesi, hava ulaşımının iyileştirilmesi, terör olaylarına son verilmesi, alt ve üstyapının tamamlanması halinde bölge turizminin gelişmesi mümkün olacaktır.

Belirtilen hususlar bölge ve ülke ekonomisi açısından da önem arz eder. Buradaki yatırımlara devletin öncülük etmesi gerekir. Ülkemizde dağ ve kış sporları turizmi yanında, termal turizm bakımından da büyük potansiyeli olan Doğu Anadolu'nun bu amaçla değerlendirilemeyeşi son derece üzücüdür. Ülkemizin güzel manzaralı ve temiz sağlam havalı Doğu ve Güneydoğu Anadolu dağlarında, dinlenme evleri, tedavi merkezleri gibi tesislerin vakit geçirilmeden kurulması gerekir.

Sonuç olarak, tüm ülke çapında dağcılık, dağ sporları, trekking, rafting v.b. rekreasyonel faaliyetlere uygun olan dağlarımızın, büyük bir bölümü atıl vaziyette durmaktadır. Oysa, özellikle Karadeniz, iç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin turistik geleceği, büyük ölçüde dağ ve dağlara yönelik rekreasyonel turizm faaliyetlerinin yanında, termalizm ve klimatizm bakımından mevcut potansiyelin değerlendirilmesiyle mümkün olacaktır.

Türkiye'ye gelen yabancı turistlerin, diğer Akdeniz ülkelerine giden turistlerden, kalış sürelerinin az oluşunun sebebi, rekreasyonel turistik faaliyetlerin az olmasına bağlanmaktadır. Oysa turizm ve rekre-

asyon, birbirleriyle yakın ilişkisi olan ve birlikte ele alınması gereken konulardır (1). Ülkemizin dağları, yaylaları ve diğer tabii turizm değerleri bu amaçla değerlendirilmeli, tanıtım ve tesis eksiklikleri ile alt ve üstyapı eksiklikleri biran önce tamamlanmalıdır.

Bugün Almanya, Avusturya, Fransa ve İtalya gibi ülkelerde, termal turizm çok ileri seviyede uygulanmakta ve önemli miktarda döviz geliri sağlanmaktadır.

Sağlıklı yaşama önem veren gelişmiş ülkelerde, zinde kalmak veya hastalıkları tedavi etmek amacıyla, termalizm ve klimatizmden yararlanılmaktadır (2). Avrupa'da çok pahalı olan bu tür aktiviteler, ülkemizde üçte bir oranında daha ucuzdur. Modern tesisler ve uzman personelle, bu kabil tesislerimizi teçhiz ettiğimiz takdirde, Avrupa termal turizm pazarından çok daha fazla turist çekmemiz mümkün olacaktır.

3.2. Tarihi ve Kültürel Turizm Bakımından

Ülkemiz, Batı Avrupalı turistler için İspanya ve Yunanistan'dan daha çok egzotik, tarihi geçmişi ve kültürel miras bakımından zengin kabul edilmektedir. Gerçekten de ülkemiz, tarihi ve kültürel turizm değerleri bakımından çok zengindir. Yurdumuzun hangi köşesine gitseniz, pek çok tarihi eser ve kalıntılara rastlamak, değişik kültürlerin yaşayışları hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. Bunun sebebi, asırlar boyunca ülkemiz toprakları üzerinde değişik kültürlerin yaşamış olmasıdır. Ülkemizi ziyaret eden yabancı turistlerin önemli bir bölümü tarihi ve kültü-

(1) Sami MENGÜTAY, "Rekreasyonel Sporun Turizmdeki Önemi", 1990 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1991, s.74.

(2) TURİZM DÜNYASI, "Dünya Termalizm Örgütü Türkiye'de Toplandı", Turizm Yatırımları ve Ekonomisi Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 33-1, Haziran 1992, s.11.

rel değerlerimizden dolayı ziyaret etmektedir.

Ülkemize yönelik dış turizm talebinin en önemli unsurlarını, tabii ve tarihi turizm değerleri oluşturmaktadır. Yaptığım anket çalışmasının sonuçlarına (Tablo 14,15) bakılacak olursa. Ülkemize gelen yabancı turistlerin yaklaşık % 31.5'i tarihi ve kültürel değerlerimizi görmek amacıyla Türkiye'ye gelmektedirler ve bu oranla ilk sırayı tarihi ve kültürel değerlerimizin almakta olduğu görülür. Akabinde ise tabii turizm değerleri gelmektedir. Bu durum da bize, Türkiye'nin bir tarih ve kültür ülkesi olduğunu ve bu yönlü turistik talebi karşılayabilmek amacıyla, tarihi ve kültürel değerlere gereken önemi vermesi gerektiğini gösterir.

Karadeniz bölgemiz, tarihi eser ve kalıntılar bakımından çok zengin değildir. Bölgede bu tür turizm bakımından önemli merkezler, Trabzon, Samsun, Çorum, Tokat ve Kastamonu'dur. Bölgenin tarihi ve kültürel turizm değerleri, diğer turizm değerleriyle birlikte değerlendirilmesi halinde bir anlam ifade eder. Çünkü, sadece tarihi ve kültürel turizm değerleri bakımından bölgeye turist çekmek, bölgenin bu değerler bakımından zengin olmaması sebebiyle pek mümkün görülmemektedir.

Marmara bölgemiz, başta tarihi ve kültürel turizm olmak üzere kongre turizmi için de son derece uygundur. Özellikle, İstanbul, Bursa ve Edirne tarihi eser ve kalıntılar bakımından çok zengindir. Kongre turizmi için de aynı merkezler potansiyel oluşturur. Ülkemizde en fazla yabancı turist çeken bölgenin Marmara olmasının bir sebebi de, bu bölgenin tarihi ve kültürel değerler bakımından çok zengin olmasıdır.

Ege ve Akdeniz bölgelerimiz, tarihi değerler ve kalıntılar bakımından çok zengindir. Ayrıca bu bölgelerimizde, değişik kültürlerin dini inanışları bakımından kutsal sayılan yerler ve kongre turizmi için de uygun alanlar da mevcuttur. Eşsiz güzellikte ve çok sayıda tarihi

eserin bu bölgelerimizde bulunması, gelen turist sayısını da artırmaktadır. Yani bu bölgelerimize olan dış turizm talebi olumlu yönde etkilanmektedir. Ülkemizde en çok turist çeken bölgeler sıralaması Tablo 21-A'da verilmiştir. Tabloda görüleceği gibi, sahip oldukları tabii ve tarihi turizm değerleri bakımından en çok turist geceleme, Akdeniz, Ege ve Marmara bölgelerinde olmaktadır. Tablo sonuçları da bize, bu bölgelerimizin sahip oldukları değerlerin, turizme uygun olduğunu gösterir.

TABLO: 21-A- 1991 Yılında Türkiye'de Yabancı Gecellemeleri

B Ö L G E A D I	Geceme Sayısı	Oranı (%)
Akdeniz Bölgesi	4.177.582	43.07
Marmara Bölgesi	2.429.274	25.05
Ege Bölgesi	2.314.815	23.86
İç Anadolu Bölgesi	525.282	5.42
Karadeniz Bölgesi	117.370	1.21
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	78.416	0.80
Doğu Anadolu Bölgesi	56.358	0.58
T O P L A M	9.699.097	100.00

KAYNAK: T.C.Turizm Bakanlığı, 1991 Konaklama İstatistikleri Bülteni, No: 92/5, Ankara, 1992, ss.80-81.

Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerimizde ulaştırma ve konaklama altyapısı oldukça iyi durumdadır. Dış tanıtımda en çok ağırlık verilen bölgelerimiz de bunlardır. Bu sayede en çok turistik geceleme ve ziyaretçi sayısı bu bölgelerimizde gerçekleşmektedir.

Kongre turizmine yönelik turistik talebin büyük bir bölümünü, İstanbul dışında, İzmir, Muğla ve Antalya karşılamaktadır. Ankara ise başkent olması sebebiyle özellikle politik ve ekonomik toplantılar için önem arz etmektedir.

Akdeniz bölgesi; Antalya'dan Hatay'a kadar eski Akdeniz medeniyetlerinin kalıntıları ile doludur. Özellikle dış turizm hareketlerinde bu yapı önem arz etmektedir. Deniz, güneş ve kumdan yararlanan yabancı turistler, aynı zamanda birer açık hava müzesi görünümünde olan tarihi eser ve kalıntıları da görmek amacıyla bölgeye gelmektedirler.

Tablo 21-A'daki görünüm son derece dikkat çekicidir. Tabloda görüldüğü gibi, ülkemizde 1991 yılındaki yabancı turist gecelerlerinin yaklaşık %43'ü Akdeniz, % 25'i Marmara, % 23'ü Ege bölgesinde gerçekleşmiştir. Yani toplam turistik gecelerin yaklaşık % 92'si bu üç bölgede sağlanmıştır. Öyleyse bu bölgelerimize turistik bakımdan gereken önem verilebilmektedir diyebiliriz. Burada esas önemli olan, ülkemizin tarihi ve kültürel değerler bakımından zengin kabul edilebilecek diğer bölgelerinin de turizmin hizmetine sunulması gerçeği ortaya çıkmaktadır. İç, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerimizdeki tarihi eser ve kalıntılar, tabii turizm değerleriyle birlikte değerlendirilmeli ve bölge ekonomilerine katkı sağlaması bakımından, bu bölgelerde turizm daha fazla desteklenmelidir.

Su anda Karadeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerine gelen yabancı turistlerin çoğunluğunu, ticari amaçlarla komşu ülkelerden gelenler oluşturmaktadır. Bu sebeple, gelen turistlerin harcamaları da düşük olmaktadır. İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinde durum biraz daha farklılık arz eder. Yani gelen turistler içerisinde, batılı turistlere de rastlanmaktadır.

Son yıllarda Karadeniz turizmini geliştirmek amacıyla yapılan çalışmalar, iyi bir dış tanıtımla yakın gelecekte semeresini verecektir. Ülkemizin doğu bölgeleri, gerek altyapı gerekse dış tanıtım bakımından ihmal edilmiştir. Bu bölgelerimizdeki mevcut turistik arz kaynaklarının

yani turistik potansiyelin, turistik talebe dönüşebilmesi, büyük ölçüde belirtilen eksikliklerin ve en önemlisi güvenlik problemlerinin halledilmesine bağlıdır.

Kongre turizmi ülkemizin bir başka ümit kapısıdır. Ülkemizde bu turizm çeşidine yeterince önem verilememiştir. Oysa, kongre turizmi harcamaları, diğer turizm çeşitlerindeki harcamalara göre 2-3 kat daha fazla olmaktadır. Böylece de uluslararası kongre ülkeleri, bu tür turizm sayesinde daha çok turizm geliri elde etmektedirler.

Ülkemizde kongre turizmi bakımından yüksek potansiyele sahip bölgeler Marmar, Ege, Akdeniz ve iç Anadolu'dur. İkinci derecede önemli olanlar ise diğer bölgelerimizdeki bazı il merkezleridir. Diğer turizm çeşitlerinde olduğu gibi ülkemize yönelik kongre turizminin en büyük handikabı, tesis ve uzman personel açığıdır.

Dünya'da pek çok ülkede, büyük veya küçük kentlerde kendi ölçeklerinde merkezleri varken, ülkemizde özellikle İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa ve Antalya gibi turistik merkezlerde, ihtiyaçlara cevap verebilecek kongre merkezlerinin bulunmaması önemli bir eksikliktir.

Oldukça yüksek kazanç sağlayan kongre turizminden en iyi şekilde istifade için, ülkemizde özellikle belirtilen turistik merkezlerimizde, modern anlamda kongre merkezleri oluşturmamızın zamanı gelmiş ve geçmektedir. İstanbul ve Antalya'da oluşturulmaya çalışılan kongre merkezlerinin acilen hizmete alınması ve yenilerinin yapılması için çalışmaları hızlandırmak gerekmektedir. Tesis eksikliklerinin giderilmesi halinde, ülkemiz de kongre turizminden daha çok yarar sağlayabilecektir.

D Ö R D Ü N C Ü B Ö L Ü M

TURİZM COĞRAFYASININ TURİSTİK TALEBE ETKİLERİ BAKIMINDAN TÜRKİYE-İSPANYA-FRANSA ÖRNEĞİ

1. İSPANYA TURİZM COĞRAFYASI VE TURİSTİK TALEBE ETKİLERİ

İspanya, dünya turizminde yüksek payı olan ve turizmi gelişmiş bir ülkedir. Hem turizm gelirleri hem de turist girişleri bakımından üst sıralarda yer alır. İspanya'da turizmin yüksek gelişme gösterdiği yıllar, özellikle 1950-70 dönemidir. Bu dönemde uygulanan düşük fiyat politikaları ve yabancı tur operatörlerine sağlanan büyük imtiyazlar, ülkenin tabii ve tarihi değerleriyle birlikte turizmin inkişafını hızlandırmıştır.

1990 Yılında İspanya, dünya turizm pazarından % 7.73'lük bir pay almıştır. Aynı yıl ülkeyi 55 milyon turist ziyaret ederek, turizmden 16 milyar doların üzerinde gelir sağlanmıştır. Turizmin İspanyol ekonomisindeki önemi, onun dış ödemeler dengesine sağladığı % 20'lik payla daha iyi anlaşılır. Bu verilerle İspanya, dünya turizminde ABD ve Fransa'dan sonra üçüncü sırayı almaktadır. Ülke turizmi, 1.8 milyonluk yatak kapasitesi, yaklaşık 2 milyon çalışanı ile İspanyol ekonomisinin lokomotifi durumundadır.

Turizm sektörünün bu kadar gelişmiş olmasına ve diğer Batı Avrupa ülkelerinden daha fazla yabancıyı ağırlamasına rağmen, İspanya bahsedilen ülkelerden daha az turizm geliri elde etmektedir. Bunun sebebi, ülke turizminin düşük maliyetli paket turlardan oluşmasıdır. Aynı zamanda yabancı tur operatörlerine sağlanan büyük kolaylıkların da bu duruma etkisi olmaktadır.

1.1. Turizm Coğrafyası Bakımından Mevcut Potansiyel

İspanya, 504.782 km²'lik yüzölçümüyle Güneybatı Avrupa'da İberik yarımadasının dörtte üçünü kaplayan bir ülkedir. Ülke sınırları içerisinde, en önemli turizm merkezleri olan Akdeniz'deki Balear Adaları ile Atlantik Okyanusu'ndaki Kanarya Adaları ve bazı sömürgeler dahildir.

İspanya; kuzey komşusu Fransa ile Pirene Dağları vasıtasıyla ayrılır. Batıda Portekiz'le komşu olan İspanya'nın doğu kıyıları Akdeniz'le çevrilidir. Önemli turistik bölgelerden Balear Adalarını; Mayorka, Minor-ka, İbiza, Formentera, Kabrera ve diğer altı küçük ada oluşturur. Atlantikteki Kanarya Adaları ise; yedi ada ve altı adacıktan oluşmaktadır (1).

Akdeniz kıyıları, Pirene Dağlarının yüksek kesimleri, Balear ve Kanarya Adaları, ülkede turizmi en çok gelişmiş bölgeler olup, turistik açıdan aranan tüm özellikleri ihtiva etmektedir. Bu değerler turizmin gelişmesini hızlandırmıştır.

Yeryüzü şekilleri bakımından İspanya'ya baktığımızda; arazi genellikle dağlık olup, en önemli düzlük Meseta Yaylası'dır. Kuzeydoğuda Pirene dağları, güneyde Penibetic Cordillera dağları yükselir. Bu iki dağ dizisi İspanya'nın en yüksek dağları olup, Penibetic'deki en yüksek nokta 3.404 m. ile Maladeta dağ grubundaki Pica de Aneto Tepesi, Penibetic Cordillera dağlarının en yüksek noktası 3.478 m. ile Cerro de Mulhacen dağının doruğudur (2).

İspanya topraklarında yer alan akarsulardan Ebro dışındakilerin tamamı okyanusa dökülür. Akarsuların akış rejimleri düzensiz, uzunlukları az olup, akış meyilleri çok fazladır. Akarsularla ilgili turistik

(1) İTO, İspanya, Yayın No: 1986-15, İstanbul, 1986, s.12.

(2) Cumhuriyet Ansiklopedisi, Cilt:6, Arkin Yayınevi, İstanbul, 1980, s.1801.

aktiviteler için kısmen uygunluk arzedenleri mevcuttur.

Ülkede yüzey şekillerinin sertliği, iklimin de çeşitlenmesine yol açmıştır. Kuzeybatı bölgelerinde okyanus iklimi hakimdir ve bol yağış alır. Okyanusa yakınlık yaz sıcaklıklarını azaltır ve kışların ılık geçmesini sağlar. Çayır ve fundalıkların dışında bitki örtüsü, meşe ve gürgen ağaçlarından oluşur (1).

Doğu bölgesinde Cebel-i Tarık Boğazı'na kadar Akdeniz ikliminin tüm özellikleri görülür. Bölgede iklim özelliklerine göre bitki örtüsü çeşitlilik arzeder. İç kesimlerdeki ova ve yaylalarda kara iklimi ile Akdeniz iklimlerinin karışımlarından oluşan bir iklim görülür. Yağışlar genellikle bahar aylarında görülür.

İspanya'nın Akdeniz sahilleri, Balear ve Kanarya adaları, sahip oldukları iklim özellikleri, tabii güzellikler ve bitki örtüsü bakımından, turistlere büyük imkânlar sunmaktadır. Buralarda istikrarlı güneşli günler, kum ve deniz çok güzeldir. Özellikle tatil ve dinlenme turizmi bakımından imkânlar geniş olup, en çok turist çeken bölgelerdir.

1.1.1. İspanya'da Turizmin Gelişmesi

Turizm İspanya ekonomisi için büyük önem taşımaktadır. 1985 Yılına kadar işsizliği yıldan yıla artan ülkeler, birkaç yıl sonra sosyal ve ekonomik buhranların sancıları içerisinde kıvranmıştır. Doksanlı yıllar da genel ekonomik durum iyi görülmektedir.

İspanya'da turizmin gelişmesi 1960'lı yılların "ekonomik mucizesiyle" destek almış, ülke "üçüncü dünya ülkesi" kategorisinden "sanayileşmiş pazar ekonomisi" kategorisine dahil olmuştur. Ancak İspanya,

(1) İTO, İspanya, a.g.e., s.12.

halen sanayileşmişlikle, sanayileşmemişlik arasında geçiş döneminin bazı özelliklerini de taşımaktadır (1).

1980'de turizm gelirleri GSYİH'nın ancak % 3.3'ünü oluştururken, 1986'da bu oran % 5.2'ye çıkmıştır. Turistik harcamaların çoğaltan etkisi, bu oranı % 9.3'e yükselterek, turizmi ticaret ve inşaat sektöründen sonra üçüncü sıraya koymaktadır (2). İspanya'nın turizm gelirleri, bugün milli gelir içinde % 9-10'luk bir paya sahiptir (3).

Bu verilerle İspanyol Turizm Sektörü, dünyadaki en büyük turizm sanayilerinden biridir. Ülkeyi her yıl nüfusundan daha fazla yabancı turist ziyaret etmektedir. 1984'den beri ödemeler dengesinin cari işlemler bölümünün artı sonuç vermesi, görünmeyen ihracat gelirlerinin yarısını oluşturan turizm sektörü sayesinde mümkün olabilmektedir.

Hızla artan turizm gelirleri, sadece dış ticaret açıklarını kapamakla kalmamış, yatırımlardan kaynaklanan olumsuz gelir dağılımını da telâfi etmiştir (4).

İspanya'daki tabii kaynak çeşitliliği, zengin kültürel mirasla bir bütünlük oluşturur. Galicia bölgesinde kuvvetli bir Kelt uygarlığı etkisi vardır. Endülüs'te yedi yüzyıllık İslâm hükümlanlığı, bölgede derin izler bırakmıştır. Ülke topraklarında çeşitli uygarlıkların yaşamış olması, İspanya'yı her yönüyle çekici yapmaktadır.

(1) The Economist Intelligence Unit, "Spain", International Tourism Quarterly, The Economist Publications, London, 1985, p.20.

(2) OECD, I.Dünya'da Turizm Hareketleri, OECD Publication, Paris, 1987, p.38.

(3) Climent GUITART, "Tourist National Marketing Plan of Spain", The Tourist Review, No:2, Bern, 1987, p.30.

(4) A.g.e., p.38.

Bu ÷lkede turizm Franko döneminde büyük bir gelişme göstermiş, yapay olarak kontrol edilen işçi ücretleri ve fiyatlarla, hükümet ÷lkeyi bir turist cenneti haline getirdi. Fransa ve İtalya ile rekabet ederek milyonlarca turistin, her yıl İspanya'yı ziyaret etmesi sağlandı. Bu dönemde turistik oda ve yemek fiyatları belli kriterlere göre ayarlandı. Oteller, oda büyükyüklerine göre sınıflandırıldı. Otel inşaatları düşük faizli krediler, vergi muafiyetleriyle desteklendi. ÷lkede huzur ve güven ortamı (1) sağlanarak, turizmin gelişmesine ivme kazandırılmıştır.

Akdeniz bölgesinde seyahat eden turistlerin başlıca tatil merkezi olan İspanya'ya, her yıl ortalama 40-45 milyon turist gelmektedir. ÷lkenin otelleri, dünya otel kapasitesinin % 5.2'sini aşmaktadır. İstatistiklere dahil edilmeyen kamp alanları, tatil villaları ve turizme açılmış yazlıkları da eklediğimizde, ÷lkenin turistik yatak kapasitesi oldukça büyümeaktadır.

1988 tahminlerine göre, iç turizmde otellerde 49 milyon geceleme gerçekleşirken, yabancı gecelēmelerinin sayısı 89 milyonu bulmuştur. 1990 yılı rakamlarına göre, ÷lkedeki yatak kapasitesi, kayıtlı olmayan konaklama tesislerinde 10.6 milyon, kayıtlı pansiyon ve dairelerde 300 bin, resmi kayıtlı kamping alanlarında 858 bin ve otellerde 900 bindir(2).

÷lkeye en çok turist,Almanya ve İngiltere'den gelmektedir. Bu ÷lkeleri İtalyan ve Belçika'lı turistler ile Lâtin Amerika ÷lkelerinden gelen turistler izler. Yabancı turistler ençok Balear adalarını ziyaret

(1) Kubilay BAYSAL, Uluslararası Seyahat (Turizm), İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınlarından, Yayın No: 519, Gür-Ay Matbaası, İstanbul, 1988, s.237.

(2) TÜRSAB, "İspanya", Turizm Dergisi, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Yayını, Sayı: 111, İstanbul, Haziran 1992, ss.36-37.

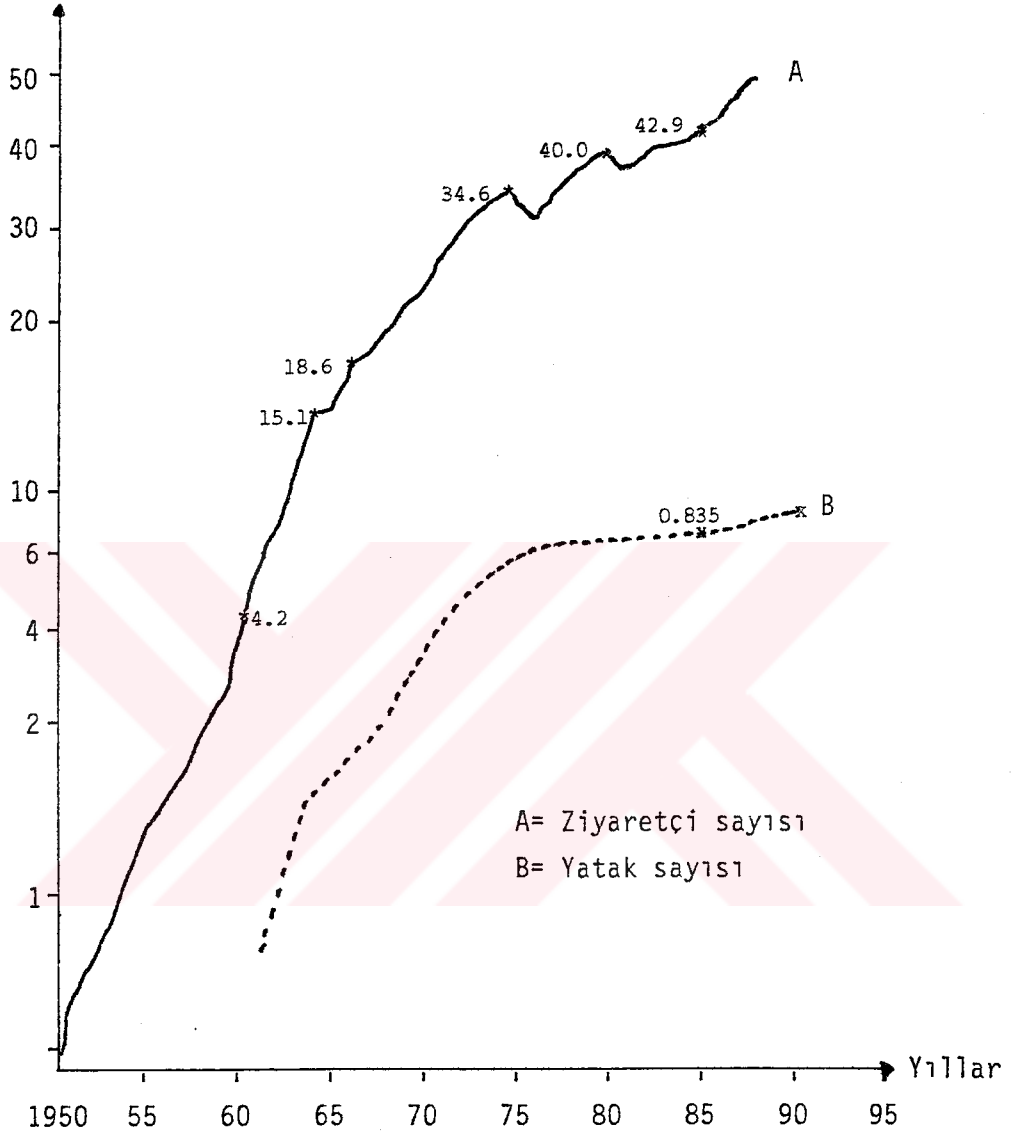
etmektedirler. Yabancı turistlerin % 36'sı bu bölgede konaklar. Bu bölgeyi % 19.6 ile Kanarya adaları, % 16.3 ile Katalonya, % 12.5 ile Andalucia, % 9 ile Valensia bölgesi takip eder. Diğer bölgelerin payı % 6.1'dir. En çok turist % 44.7'lik oranla Temmuz-Eylül döneminde, % 22.2 ile Nisan-Haziran döneminde İspanya'da tatil geçirmeyi tercih ediyor (2).

1989-91 Döneminde, turizmde yaşanan durgunluk, Expo'92 ve Barcelona Olimpiyatları'nın etkisiyle, yerini kısmi bir canlanmaya bırakmış olmakla birlikte, Akdeniz'in diğer turizmi gelişmiş ülkelerden Türkiye, Fas ve Tunus gibi ülkelerin artan rekabet gücü, İspanya'nın dünya turizm pazarından aldığı payı olumsuz etkilemektedir.

1950-85 Yıllarını kapsayan turistik gelişme, Şekil 3'de verilmiştir. Şekilde görüldüğü gibi, İspanyol turizmi 1950-70 yılları arasında büyük gelişme göstermiş ve aynı dönemde turist ve resmi kayıtlı yatak sayısı da, o güne kadarki en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Ülkeye yönelik turist akımı, 1974'de dünya ekonomisindeki durgunlukla beraber durmuştur. 1976'dan sonraki gelişme trendi daha yavaş olmakla birlikte devam etmiştir.

(1) TÜRSAB, Turizm Dergisi, Sayı: 111, a.g.d., ss.37-38.

ŞEKİL: 3- Turizmin İspanya'daki Gelişmesi (1950-85)

KAYNAK: R.Tomanes, Estructura Economica de Espana, Secreteria General de Turismo, Madrid, 1985, s.234.

1.1.2. Turizm Bölgeleri ve Tabii Turizm Değerleri

İspanyol turizminin bugünkü yüksek gelişmişlik düzeyine ulaşması, belkide ülke topraklarını turistik bölgelere ayırarak, her bölgenin kendine özgü turizm değerlerini daha iyi şartlarda turistlere sunmalarıdır.

Bu amaçla İspanya toprakları belli başlı 27 turizm bölgesine ayrılmış olup, her bölge turistlere çok değişik değerler sunabilmektedir. Turizm bölgeleri ve bu bölgelerdeki konaklama imkânları Tablo 22'de verilmiştir. Görüldüğü gibi 1984 yılında belgeli 1.6 milyon yatak kapasitesinin büyük bir kısmı, turizmi en fazla gelişmiş yedi bölgede yer alır.

Genelde İspanya belirgin bir şekilde iki bölgeye ayrılır. Birinci bölge; yarımada'nın kuzeyindeki Galicia ile Katalonia arasındaki bölge "nemli İspanya"dır. Burada Cantabrian ve Pirene dağ sıraları yer alır. Bu bölge Avrupa özellikleri taşıyan Kuzey İspanya'dır. Buradaki ormanlarda meşe, kayın, gürgen ve ceviz ağaçları, iskoç çamı ile Lâdinler birlikte büyür. Kışın yüksek dağlar tamamen karlarla kaplanır ve yabani hayvanlar sarp yamaçlarda dolaşırlar.

Ayılar, çam marteni ve yaban kedileri akşamları ormanı teslim alır. Göklere altın kartallar hakimdir. Akbaba ve çakallar tabiatın artıklarını temizler (1).

İspanya'nın diğer bölümü kuraktır ve Akdeniz ikliminin etkisi altındadır. Yarımada'nın geri kalan kısmı Balearic adalarını kapsar. Bölgedeki bitki örtüsü, kurak iklim özelliklerini taşır. Meşe ve karaçam türleri ile özellikle Korsika çamı bir arada bulunurlar.

Meseta yaylası ve çevresindeki dağlar, yüksek kesimlerinde yaban keçileri, alçalarda ise geyikleri barındırır. Kuru dağlık kesimlerde değişik kuşlar barınır. Bu bölgede Kraliyet Kartalı, kınalı keklik ve leyleklerin periyodik ziyaretleri izlenebilir.

(1) Spanish Wildlife, Edited by Subdirección General de Medios de Promoción, MTTC, Madrid, Spain, 1990, p.2.

TABLO: 22- İspanya'da Bellibaşlı Turistik Bölgeler ve Yatak Kapasiteleri (1985)

Turizm Bölgeleri	Oteller ve Yıldızlı Pans.	Aile ve Arkadaş Evi	Apartman Dairesi	Kamp Yeri	Toplam Kapasite
BALEARIC ADALARI	227.245	5.515	60.475	1.274	294.959
GERONA	73.411	9.559	18.547	68.017	169.534
BARCELONA	61.488	26.299	6.917	42.972	137.676
LAS PALMAS	32.666	1.805	85.233	750	120.545
TARRAGONE	20.960	3.756	30.521	51.304	106.541
MALAGA	47.684	4.465	32.901	6.862	91.912
MADRID	47.843	16.338	5.698	12.239	82.117
ALICANTE	49.693	3.807	8.627	19.089	81.216
S.C.TENERIFE	36.881	2.311	24.006		63.198
VALENCIA	13.340	4.575	1.761	16.342	36.018
KASTELLON	12.003	2.403	6.301	14.886	35.593
SANTANDER	10.485	3.035	580	18.017	32.117
MURCIA	10.299	1.961	5.965	8.038	26.261
OVIEDO	7.192	5.635	30	12.601	25.548
PONTEVEDRA	11.172	5.904	486	7.391	24.953
LERIDA	11.835	3.823	261	6.903	22.822
HUESCA	8.990	1.741	228	10.257	21.216
GRANADA	12.659	3.697	1.311	3.346	21.006
HUELVA	5.136	1.665	1.788	12.020	20.609
LA CORONA	9.623	7.500	92	3.212	20.427
KADIZ	10.199	3.837	36	4.598	18.670
ALMERIA	9.278	2.129	2.692	2.563	16.662
SEVILLE	9.396	3.883	51	874	14.204
ZARAGOZA	8.974	2.780	...	1.541	13.295
GUIPUZCOA	6.508	1.360	219	3.851	11.939
LEON	5.750	3.043	12	3.060	11.865
NAVARRA	5.592	2.296	112	1.910	9.910
DIĞERLERİ	68.905	43.297	678	21.918	134.793
T O P L A M	835.200	178.419	295.522	356.283	1.665.424

KAYNAK: Secreteria General de Turismo, Madrid, 1986.

İspanya'nın çok değişik bir tabii hayatı vardır. Ülkenin yeşilliğinin en önemli özelliği, bitki ve çiçek türlerinin çokluğudur. Pireneler Avrupa ile, Cebel-i Tarık Boğazı'nda Afrika ile İspanya'yı ayırır ve birleştirir. İspanya iki kıta arasında köprü görevi görmesi sebebiyle, her iki kıtanın özelliklerini taşır. Fakat tabiat yapısı Avrupa'dan farklıdır.

Gölller, fundalıklar, yüksek dağlar, iğne yapraklı ormanlar, bataklıklar, Akdeniz ormanları ve çalılıklar, bu yarımada'nın en çok rastlanılan tabii özellikleridir (1).

Akdeniz içindeki Balearic Adaları, İspanya'dan epeyce uzaktadır. Bu uzaklık kendine özgü tabii çevre oluşmasını sağlamıştır. Bu tabii çevrede de birçok hayvan ve bitki türü barınma imkânı bulur. Bu da ülkenin tabii görünümünü zenginleştirmektedir.

Afrika'nın kuzeybatı sahilinden 65 mil uzaktaki Kanarya Adaları'na, Madrid'ten uçakla 2.5 saatte gidilir. Yumuşak iklimi ve turistik hizmetlerin ucuz olması sebebiyle, Kuzey ve Batı Avrupalılar'ca tercih edilmektedir. Adaların en kalabalığı Büyük Kanarya Adası'dır. 500 bini aşkın nüfusu ile tüm yıl boyunca denize girilebilen bir yerdir. Manzaraları çeşitli ve boldur. Koyu tropik ormanlardan çıplak ve kurak çöllere kadar her manzaraya rastlamak mümkündür. Adalarda 900'den fazla çeşitli bitki, 220'yi aşkın kuş çeşidi yaşar. Las Palmas'ta yüzden fazla otel ve iki katlı restoranlar mevcut olup, Kanarya Adaları'nın turizm merkezidir (2).

Endülüs bölgesindeki Costa Del Sol, tüm yıl boyunca güneşli olup, kış ayları da ılık geçer. 300 km.lik sahil şeridinde yol ve deniz herkesi açık olup, burada sadece turistik tesisler bulunur. Marbella, daima canlı, nüfusu değişken, resimsi manzaralı bir şehirdir. Yollar, kapılar, pencereler ve duvarlar çiçeklerle süslenmiştir.

Terram dinas ve Marbella arasındaki kıyı şeridinde kum ince, su temiz, güneş parlak ve sahil boyu uzanan dalga kıranlarla uzunca bir plajdır. Marbella'nın 5 km. batısında ünlü Puerta Banus yat limanı yer

(1) Spanish Wildlife, a.g.e., ss.23-24.

(2) Kubilay BAYSAL, a.g.e., s.236.

alır. Bu bölgede sabah su kayağı yapan kişi, öğleden sonra dağa çıkıp kayak yapabilir. Barcelona'nın merkez oluşturduğu vahşi sahillere kuzeyde yer alır (1).

Barcelona'nın insanı çeken en önemli özelliği, bol ağaçlıklı yolları ile çiçek pazarlarıdır. Madrid, başkent olmanın yanında hiç bir yerde gökyüzünün maviliğini buradaki gibi göremezsiniz. Atheneum'a giderken sanki kendinizi tabiatın kalbinde sanırsınız. Çevrenizdeki akasyalar, çamlar, kestaneler ve geniş yapraklı su çiçeklerini havuzlarda görmek mümkündür (2).

Castilia bölgesi, canlı ve çok boyutlu iklimi, güneşi, ağacı ve çiçeğiyle önem arzeder. Mavi kokan dağları, boz ve yeşilin uyumu, sert rüzgârlar, yaylalardaki kuşlar ve renk renk çiçeklerin hepsi bir arada bulunur. Bu tabii güzelliklerin sadece İspanyollara değil de, tüm insanlığa ait olduğu gerçeğinin fark edilmesi, tabii ve milli park koruma alanlarının kurulmasına vesile olmuştur. Belirtilen güzellikler, bitki ve canlı türleri korunmakta, aynı zamanda dinlenme, rahatlama ve eğitim konularında binlerce insana hizmet vermektedir.

Gerçekten İspanya turizm için gerekli tabii güzelliklerin hepsine sahiptir. Güneş, deniz, kum, plajlar, dağlar, ormanlar, adalar, park ve bahçelerin hepsini veya birkaçını birarada görmek mümkündür. Ülke turizminin gelişmiş olmasının bir sebebi de bunlardır. En önemli tabii ve milli parklardan bazıları şunlardır; Covadonga Milli Parkı, hem tarihi hem de tabii önemi vardır. Park içinden soğuk sulu iki nehir akar. Bitki örtüsü zengin olup, 30'dan fazla yabancı hayvanı barındırır. Oldukça fazla

(1) Kubilay BAYSAL, a.g.e., ss.235-236.

(2) Selahattin BATU, İspanya Büyüsü, Varlık Yayınları, Sayı:1716, İstanbul, 1972, ss.41-53.

yabancı turist çekmektedir (1).

Ordesa ve Monteperdito Milli Parkı; içinden Arazas nehri akar. Zengin bitki örtüsü ve av hayvanları ile dikkati çeker. Kış aylarında dağcılıkla ilgili faaliyetlere de uygundur. Bu haliyle bir hayli çok yabancı turist çeker.

Aigües Tortes Milli Parkı ve San Mauricio Gölü; Noguera Ribagorana ve Noguera Pollaresa nehirleri arasında yer alır. Park içindeki geniş San Mauricio Gölü, eşsiz manzarasıyla görenleri hayran bırakır. Ormanların yanısıra çeşitli av hayvanları ve kuşları barındırması ayrı bir özelliğidir. Organize turlarla çok sayıda turist bu parkı gezer.

Kanarya Adaları'ndaki Milli Parklar, volkanik orijinli olup, bitki örtüsü bu parkları birer botanik cennetine dönüştürmüştür. Adalardaki en önemli parklar Las Canadas de Teide, La Caldera de Taburiente, Timanfaya ve Garajonan milli parkları olup, çok sayıda turist tarafından ziyaret ve avcılık amacıyla gezilir (2).

Sanabria Gölü ve Lobos Nehri Kanyonu; berrak soğuk sulu nehirleri, vadileri ile dağlık bir bölgedir. Yabani hayvan ve kuşlar bakımından zengin olup av turizmine hizmet eder.

Ebro deltası, Avrupa'nın su kaynakları bakımından en zengin bölgesi sayılır. Başlıca sığ gölleri; La Encanica'da La Tancada, La Balsa de Anfacad, La Balsa de la Arena ve La Balsa de Estrella'dır. Bu sulu bölgenin en önemli özelliği barındırdığı kuş çeşitleridir. Kuş gözlemek ve bilimsel çalışmalar bakımından çok sayıda turist çeker.

(1) Espana, Printed in Spain by Altamira, SAIG, Madrid, 1990, p.20.

(2) Spanish Wildlife, a.g.e., ss.26-33.

Sağlık turizmi açısından bu bölgede, doksana yakın kaplıca ile şifalı su kaynakları mevcuttur. Bazı hastalıkların tedavisinde kullanılan kaplıcalar özellikle Avrupalı yaşlı turistleri çeker. Kaplıcaların çoğunda modern sağlık tesisleri mevcuttur (1).

Özellikle Akdeniz kıyılarındaki aşırı yapılaşma ve betonlaşma sonucu, ülkeye gelen turistler tabii ve milli park koruma alanları ile sağlık turizmine uygun alanlara kanalize edilmektedir. Son yıllarda, tabii turizm değerleri yoğun bir turistik taleple karşılaşmaktadır. Ülke kıyı turizminde yaptığı hatayı tekrarlamamada kararlı görünmektedir. Bu amaçla tabii ve milli park koruma alanları korunmalı ve kontrollü olarak yabancı turistlerin hizmetine sunulmaktadır.

1.1.3. Tarihi ve Kültürel Turizm Değerleri

İspanya, tarihi eser ve kalıntılar bakımından çok zengindir. Ülke toprakları üzerinde Doğu ve Batı medeniyetlerinin izlerine rastlamak çok mümkün. İspanya'da kaleler tarihi eserler arasında önemli yer tutar. Roma döneminden Rönesans'a kadar uzanan tarihi geçmişte inşa edilmiş orijinal, İspanyol tarihi efsaneleriyle yoğrulmuş fantastik ve egzotik yapılarıdır.

Ülkenin tarihte altın çağı olan Ortaçağ sonlarında 10 bine yakın kaleden, günümüzde 2.500 kadarı ayakta kalabilmiştir. Ancak, ülkenin her köşesine yayılmış olan bu kaleler, aslına uygun bir şekilde itina ile korunmaktadır. Her güzergahta karşımıza çıkan bu kaleleri, sadece seçkin ve çekici birer yapı değil, çevre ile bütünleşmiş tabii bir manzaranın parçası olarak mütalaa etmek mümkündür (2).

(1) Spanish Wildlife, a.g.e., ss.33-35.

(2) Castillos de Espana, Ministerio de Transportes, Turismo y Comunicaciones, Madrid, 1990, p.3.

Hristiyanlar'ın bu bölgede ilerlemesi, kalelerle gerçekleşmiştir. Tüm Ortaçağ boyunca önem taşıyan merkez bölge Castillia "Kaleler Diyarı" olarak adlandırılır. Kaleler estetik güzelliğe sahip ve savunma amacıyla inşa edildiğinden, Avrupa'da benzeri olan şatolardaki aristokratik saray görünümünden farklıdır. Zaten bu özellikleri ile turistler açısından çekicilik arzeder (1).

Madrid İspanya'nın hükümet merkezi olup, son derece geniş ve güzel plânlanmış bir kenttir. Başkent 1656'da Padro Texeira tarafından plânlanmıştır. Eski kentin tarihi görünümü bozulmadan yeni binalar inşa edilmiştir. Dar sokaklı eski bölgelerin zevk ve temizliği korunmuştur.

Madrid'in Plaza del Espana bölgesi, eski ve yeni bölümlerin düğüm noktasıdır. Çevre oldukça zengin tarihi yapılara sahiptir. Güneyde Kraliyet Sarayı, yanında Büyük Batı Parkı yer alır. Doğu kesimindeki Grand Via caddesi zengin tarihi yapıları ve ünlü Don Quijote anıtını barındırır.

İspanya'nın müze kentleri Toledo ve Avila, 500 yıl öncesinin mirasını korur. Barcelona ülkenin 2. büyük kenti denizi, limanı ile bir endüstri merkezidir. Valencia 3. büyük kenttir. Seville tarihi binaları ve kültürel mirasıyla bir turistik merkez olup, burada yer alan kilise dünyanın en büyük katedrali ve en güzel Gotik tarzı mimariye sahiptir.

Granada'daki Elhamra Sarayı, Müslüman Emeviler'in en son kalesi aynı zamanda da en ünlü ve en sevimli inşa edilmiş kalesidir. Büyük bölümü, Emeviler'in yenilgisinden sonra yıktırılan Elhamra Sarayı'nı çok sayıda turist ziyaret eder (2).

(1) Castillos de Espana, a.g.e., s.4.

(2) Kubilay BAYSAL, a.g.e., s.235.

Ülkedeki en önemli kalelerin başlıcaları şunlardır; Zafra Kalesi ve ziyaret yeri, sonradan restore edilmiş olup, halen turistik amaçlı gösteri merkezi olarak kullanılmaktadır. Cuellar Kalesi, bir tepe üzerinde Gotik ve Rönesans mimarilerinin özelliklerini taşır. Yerli ve yabancı turistlerce ziyaret edilen bir kaledir (1). Segovia'daki Coca Kalesi, turistlerin yoğun ilgisini çeken Arap-İspanyol karışımı bir mimariyle inşa edilmiştir. Alcazar Kalesi, ülkede en çok takdir edilen ve turist çeken kalelerden biridir. Aynı zamanda kalelerin en güzeli ve en sanatkârane olanıdır. Erasna ve Colmores nehirleri arasında yüksek bir tepede kurulmuştur. Arap-Roma karışımı mimariye sahiptir. Halen ayakta duran kale, XI. yüzyılda Kral VI. Alfonson tarafından savunma amacıyla yaptırılmıştır (2).

Petraza Kalesi de sarp kayalar üzerinde inşa edilmiş, Gotik mimariye sahip ve tarihte Kral I. Carlos'un hapsedildiği kale olarak bilinir. Valladolid'deki Simancas Kalesi, çok eski bir kaledir. Mimari stili yakın çağlarda her ne kadar değişikliklere uğramışsa da, yine dikkatli gözler, mimarinin Müslümanlar'dan alınma olduğunu fark eder.

Bu kale, kraliyet ailesinin ikamet yeri olmakla birlikte, rejim düşmanları için de bir hapisane olarak kullanılmıştır. Kral Carlos I ve Philippe II tarafından yapılan değişiklikler sebebiyle, ortaçağdaki özelliklerini bugüne taşıyamamıştır (3).

Bu kalelerin dışında, İspanya'da görülmeye değer pek çok yapı ve kaleler vardır. En önemlileri; Valladolid'deki Tarrelobaton, Penafiel ve Mota kaleleri, Navarre'deki Olike, Huesca'daki Manzon ve Loarre,

(1) Castillos de Espana, a.g.e., s.9.

(2) A.g.e., s.12.

(3) A.g.e., s.15.

Cuenca'daki Belmonte, Toledo'daki Guadamur, Madrid'deki Bellver, Moralla, Castillon'daki Peniscola, Barcelona'daki Montjuic kaleleridir.

İspanyol müzeleri, dünyaca ünlü ustaların eserlerini çok güzel ve cananıcı bir şekilde sergilemektedir. Toledo ve Avilla 500 yıl öncesinin mirasını en iyi şekilde korur. Madrid'deki müzeler turistlerin ilgisini fazlasıyla çeker. Bu müzelerde Rubens, Goya ve Van Dykes ile Picasso gibi ünlü ustaların koleksiyonları sergilenir (1).

Madrid'deki ulusal arkeoloji müzesi, 1867'de kurulmuştur. Kelt ve İberyalı kültürlerinin eserlerinin sergilendiği büyük bir müzedir (2). 1871'de kurulan ve 1955'de restore edilen Burgos arkeoloji müzesinin koleksiyonlarında, tüm sanat ve tarihî zamanları yansıtan eserler bulunur.

Sevilla arkeoloji müzesi, M.Ö. 7.ve 8. yüzyıldan kalma eserler, Roma mozaikleri ve çeşitli heykeller ile sütunlar bu müzede sergilenmektedir. Toledo'daki Konsiller ve Vizigot kültürü müzesi, bir zamanlar Müslümanların camisi olan San Roman Kilisesi'nde kurulmuştur.

Granada Ulusal Müslüman-İspanyol Sanatı Müzesi, Alcazar'daki Müslüman kalesinde yer alır. Elhamra'daki eski müzenin İslâmî eserlerine ek olarak, Müslüman ve İspanyol sanatının seramik, cam, vitray gibi eserlerini ihtiva etmektedir (3).

Diğer ortaçağ müzeleri arasında, Katalonia Sanat Müzesi, Barcelona Marés Müzesi, Jaca Piskoposluk Müzesi, Granada Kraliyet Kilisesi, Kutsal Oviedo Müzesi, Kudüs'den zamanın Vizigot İspanya'sının merkezi olan

(1) Kubilay BAYSAL, a.g.e., s.234.

(2) INPROTUR, Spanish Museums, Secreteria General de Turismo, MTTC, Madrid, 1990, p.3.

(3) A.g.e., s.7.

Oviedo Müzesi, Kudüs'ten zamanın Vizigot İspanya'sının merkezi olan Toledo'ya getirilen kutsal emanetleri barındıran müzedir (1).

Prado Müzesi 3000 tablonun sergilendiği bir devlet müzesidir. Valladolid Heykel Müzesi, 13. yüzyıl Gotik heykelleriyle başlatılmış, genellikle Hz. İsa ve Meryem heykelleri barındırır. Valencia Seramik Müzesinde, ortaçağ ve Roma ile Yunan dönemi seramiklerine ilâveten Capuchinos, Corona, Royo, Bellota, Manies, Acora, Paterna ve Sevilla seramik fabrikalarından gelen modern eserleri korur (2).

Madrid'deki San Fernando Kraliyet Güzel Sanatlar Akademisi müzesi, 1724 yılında kurulmuş olup, büyük tablo koleksiyonları arasında Velaques, Goya, El Greco, Zurbaran, Ribera ve Murillo'nun tüm eserleri yer alır. Bunların dışında pek çok bölgesel müze de mevcuttur.

Müzelerin oldukça fazla turist tarafından ziyaret ediliyor olması, barındırdıkları eserlerden kaynaklanmaktadır. Çünkü, günümüz İspanya'sının toprakları tarihin eski devirlerinden beri, pek çok medeniyetinin egemenliğinde kalmıştır. Değişik medeniyetlerin İspanya topraklarında hüküm sürmesi, tarihi ve kültürel değerlerin de çeşitlenmesine sebep olmuştur.

1.1.4. Ulaştırma ve Konaklama Hizmetleri

1.1.4.1. Ulaştırma Hizmetleri

Bir ülkede turizmin gelişmesi, bir bakıma o ülkenin ulaşılabilirliği ile paralellik arzeder. İspanya coğrafi konumu itibariyle Batı

(1) IMPROTUR, a.g.e., ss.14-17.

(2) A.g.e., ss.18-26.

Avrupa'da kolay ulaşılabilen ülkelerden biridir. Ulaşım araçları çeşitlilik arz etmekle birlikte, ülkeye gelen yabancılar en çok kara ve hava yollarıyla gelmektedir.

Milli havayolu şirketi, devlete ait İBERİA'dır. Bu kuruluş hava taşımacılığında tekel olup, yurt dışında 50'yi aşkın noktaya uçuşlar düzenler. Yurtiçi hava taşımacılığını İBERİA'nın yan kuruluşu olan AVİACO yürütür. Ülkede uluslararası hava trafiğine açık 22 havalimanı vardır (1).

Ülkedeki demiryolu ağı 13 bin km.yi aşar. Demiryolu taşımacılığını kamuya ait RENFE yapar. Trenlerde iki mevki olup, Avrupa'nın en ucuz tarifesi bu lkededir. Bunlar arasında Malaga, Sevilla, Cordoba, Granada ve Prontera başlıcalarıdır (2).

Karayollarının uzunluğu yaklaşık 320 bin km. olup, yalnızca 3000 km.si otoyol niteliğindedir. En önemli karayolu ağı Akdeniz sahilllerinde olup otoyollar ücretlidir. Araba ile seyahatler son yıllarda i turizme canlılık kazandırmıştır. Yabancı turistler için kiralık araba servisleri yetersizdir. Dış turizm hareketlerine canlılık kazandırmak için, merkezi terminallerde yoğun oto servislerine ve bu servislerin tanıtımına ihtiyaç vardır (3).

Bölgesel turistik potansiyelin gelişmesinde özellikle, haberleşme alanında gerçekleştirilen altyapı yatırımları büyük rol oynamıştır. Bu konuda uygulanan bir çok mahalli proje Avrupa Topluluğu'nun mali katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. Havaalanlarının geliştirilmesi de turizm açısından önemlidir. Bazı havalimanlarındaki yoğun trafik, yeni havalı-

(1) Espana, a.g.e., s.4.

(2) A.g.e., s.5.

(3) The Economist Intelligence Unit, International Tourism Quarterly, a.g.e., ss.36-37.

manlarının yapılmasını zorunlu kılmaktadır (1).

Ülkeye gelen turistlerin % 60'ı karayoluyla gelmektedir. Karayoluyla ülkeye en çok Fransız ve Portekiz'liler gelir. Turistik amaçlı seyahat için demiryolu pek rağbet görmemektedir. Bunun sebebi, ülkedeki demiryolu ağının hala tek hatlılıktan kurtulamamış olmasıdır.

Havayolları, yabancı turistleri ülkeye getiren ikinci önemli yoldur. 1984'de toplam yabancı girişlerinin % 31'i havayoluyla olmuştur. Balearic ve Kanarya Adaları'na ise % 50'si, Malaga ve Madrit'e ve özellikle Costa Del Sol bölgesi, turistlerin havayoluyla ulaştıkları bölgelerdir. Havayolunu en çok İngiliz, Alman ve Amerikalı turistler tercih etmektedir. Alman ve İngiliz turistler, havayoluyla İspanya'ya gelenlerin % 60'ını oluşturur (2).

Deniz ulaşımı 1984'de tüm yabancı ziyaretçilerin % 3'lük gibi küçük bir bölümü ile, en az değeri olan ulaşım şeklidir. Ancak, İspanya dan Kanarya ve Balearic Adalarına olan seferlerde, denizyolu ulaşımı önemli bir yer tutar. Algericas, denizyoluyla ülkeye girişlerin en yoğun olduğu liman şehridir.

Konuya ilişkin 1984 yılı verileri Tablo 23'de verilmiştir. Tablo-da görüleceği gibi, yabancı turist girişlerinin % 59.4'ü karayolu, % 31'i havayolu, % 6.1'i demiryolu ve % 3.3'ü de denizyoluyla olmaktadır.

Yurtiçi kısa mesafeli turist taşımacılığını seyahat acentaları gerçekleştirir. Başkentte toplu taşıma araçları rahattır. Çok iyi otobüs şebekesi mevcuttur. Kent içi ve çevresini güzel bir şekilde sarmaktadır. Madrit'de 10 katlı 80 km.lik metro vardır. Taksi bol ve ucuzdur (3).

(1) The Economist Intelligence Unit, a.g.e., s.40.

(2) A.g.e., s.32.

(3) Kubilay BAYSAL, a.g.e., ss.234-235.

TABLO: 23- İspanya'yı Ziyaret Eden Yabancı Turistlerin
Kullandıkları Ulaşım Yolları ve Varış Yerleri (1984)

Varış Noktaları ve Ulaşım Araçları	Ziyaretçi Sayıları	Oranı %	Tüm Ziyaretçiler içindeki % Oranı
KARAYOLU	25.482.979	100.0	59.4
La Junguera	7.027.484	27.6	
Biriatou	2.820.536	11.1	
Fuentes de Onoro	2.025.191	7.9	
Tuy	1.402.116	5.5	
Ceuta	1.294.265	5.1	
Les	1.290.171	5.1	
Feces de Abajo	1.151.974	4.5	
Irun	973.994	3.8	
Dancherinea	973.480	3.8	
Diğer	6.522.868	25.6	
DEMİRYOLU	2.627.537	100.0	6.1
Irun	1.187.463	45.2	
Port Bou	925.335	35.2	
Fuentes de Onoro	368.138	14.0	
Diğer	146.601	5.6	
HAVAYOLU	13.424.422	100.0	31.3
Palma Mayorka	3.658.172	27.3	
Malaga	1.754.929	13.1	
Madrid	1.610.673	12.0	
Las Palmas	1.309.591	9.8	
Tenerife	1.170.042	8.7	
Ibiza	906.210	6.8	
Alicante	867.941	6.5	
Barcelona	626.943	4.7	
Diğer	1.519.921	11.4	
DENİZYOLU	1.396.720	100.0	3.3
Algerikas	443.216	31.7	
Tenerife	182.837	13.1	
Palma Mayorka	101.108	7.2	
Barcelona	99.973	6.9	
Diğer	454.636	41.0	

KAYNAK: Secreteria General de Turismo, Madrid, 1985, s.23.

Gelen yabancıların bir bölümü de Charter uçak seferleriyle gelirler. Charter seferlerinin önemli varış noktaları; Kanarya Adaları, Madrid, Malaga ve Barcelona'dır. Bu seferlerle İspanya'ya 100 binlerce İngiliz ve Alman turist gelmektedir.

1.1.4.2. Konaklama Hizmetleri

İspanya'da turistik konaklama işletmeleri beş kategoriye ayrılır. Ayrıca, restoranı olmayıp oda ve kahvaltı servisi ile barı olan Hostel Residencia türü konaklama işletmeleri de, otele benzer daha sade ve en çok üç yıldızlı olan, konaklama tesisleri oldukça yaygındır. Aile pansiyonları; yatak, yemek gibi hizmetlerle genel turist bölgelerinden uzakta, ülkeyi tanımak isteyenler için uygundur (1).

Kiralık daireler Costa Brava, Valencia, Balearics ve Costa Del Sol gibi kıyı bölgelerinde yaygındır. Fiyatları, mevkiye ve mevsime, grup ve tek kişi oluşuna göre değişir. Yaklaşık 800 kamp yerinde 400 bin yatak kapasitesi mevcut olup, ülke genelinde ve özellikle kıyı bölgelerine dağılmıştır.

Turizm sektörünün en önemli yabancı müşterileri Fransızlar, İngilizler ve Almanlar'dır. İngiliz ve Alman turistlerin ülke genelinde otel sektörü için özel bir önemi vardır. Örneğin; 1984'de İngiliz ve Alman turistler, tüm yabancı gecelemlerin % 19' ve % 12'sini temsil ederken, bugün bu oranlar sırasıyla % 25 ve % 19'lara çıkmıştır.

İspanya'nın turistik yatak kapasitesi, 1983 verilerine göre 834 bin, 1985 verilerine göre 1.6 milyon, 1990 verilerine göre ise 1.8 milyondur. Bu rakamlara sadece 1-5 yıldızlı oteller ile 1-3 yıldızlı pansiyonlar dahildir. Kamp, Oberj, Hostel v.b. konaklama tesislerinin dahil edilmesi halinde yatak kapasitesi 2 milyonu aşmaktadır.

Konuya ilişkin istatistikî bilgiler Tablo 22'de verilmiştir. En çok yabancı geceleme, 39.7 milyon ile 3 yıldızlı otellerde gerçekleş-

(1) Espana, a.g.e., s.6.

miştir. Bu veriler bize ülke konaklama sektörünün gelişmişliğini gösterir.

1.1.5. Diğer Turizm Değerleri

İspanyol el sanatlarında olan canlılığı, mevcut tabii güzelliklerle açıklamak mümkün olabilir. Ülkede el sanatları küçük atelyelerde ve evlerde yapılır. Ülkede el sanatlarıyla uğraşanlar turistik üretime yönelmişlerdir. Usta ellerden çıkan seramik ve keramik eşyalar, el işlemleri ve diğer ürünler, turistlerin satınalma isteklerini adeta kamçılamaktadır. Ülkeye gelip de hediyeşiz dönen turist çok azdır (1). El sanatları örneklerinin büyük bir kısmı değişik bölgelerdeki müzelerde sergilenmektedir.

Elde yapılmış bakır eşyalar ve modern demir işçiliğı Barcelona'da yaygındır. El işi gümüş işlemeli eşyalar Madrit'te, Şam işi süslemeli eşyalar Toledo'da, deri işlemeli eşyalar Segovia'da, el işlemleri ve nakışlar Santa Cruz'da sergilenmektedir. Galicia ve Asturias'da resim, siyah seramik ve el işi deri eşyalar, el işi ayakkabı yapımı Madrit, Segovia, Toledo ve Galicia'da devam etmektedir (2) Konaklama hizmetlerinden sonra, turistlerin en çok para harcadıkları yer, İspanyol el sanatları ürünleridir.

Ülkede yaz-kış her mevsimde çok çeşitli kutlamalar ve festivaller düzenlenir. Ülkede kutlama ve festivaller çok iyi bir şekilde ülkeye turist çekmek için de kullanıldıklarından, İspanyol turizminde önemli bir yer tutarlar. En önemli kutlama, ülke genelinde yapılan Noel kutlamaları ve Boğa Güreşleri'dir.

(1) Spanish Crafts, Printed in Spain, Technicas Graficas FORMA, Madrit, 1990, p.3.

(2) A.g.e., ss.14-15.

Boğa güreşleri geniş olarak gözlenen dini adetlerden biridir. Meşhur boğa güreşçileri, İspanyollar için milli kahraman niteliğindedir. Boğa güreşleri antik çağda Mısır ve Mezopotamya'da kansız bir şekilde oynanmış. Sonradan İspanyollarca bugünkü kanlı gösterilere dönüştürülmüştür (1). Turistlerin yoğun ilgisini çeker.

Ülkeye turist çeken festival ve kutlamaların sayısı 200'ü aşar. Yortu ve festivaller oldukça ilgi çekici faaliyetlere sahne olur (2). İspanya'da düzenlenen 100'den fazla kültür ve sanat festivalleri, turistik olduğu kadar geleneksel özelliklere de sahiptir. Haziran-Ekim dönemlerinde düzenlenen festivallerin en önemlileri; Barcelona, Santander, Granada, Merida, Almagro, San Sebastian, Valladolid ve Madrid'de düzenlenenlerdir.

İspanyol folklorü de müziği gibi çeşitlilik arzeder. Endülüs folklorü yüzyıllardır gelişerek çok renkli ve zenginleşmiştir (3). Özellikle Madrid'de düzenlenen uluslararası müzik, dans ve halk oyunları festivali, seyredenleri adeta büyüler. Seyircilerin büyük bir kısmını yabancı turistler oluşturur.

Dünyaca ünlü İspanyol mutfağı, zeytinyağı ve sarmısağa dayalı bir Akdeniz mutfağı olup, bu iki malzemenin yemeklerde bulunuşundan İspanyol mutfağı fark edilir (4).

Ayrı bir turistik çekicilik oluşturan İspanyol mutfağı çok zengin olup, her damak zevkine hitap eder. Mutfağın esasını deniz ürünleri, yiyecekler ve şarap çeşitleri oluşturur. Sherry şarapları dünyaca ünlü-

(1) Kubilay BAYSAL, a.g.e., s.237.

(2) Celebrating in Spain, Secreteria General de Turismo Press, Madrid, 1990, p.8.

(3) Kubilay BAYSAL; a.g.e., s.236.

(4) A.g.e., s.236.

dür. Güney İspanya'daki Jerez kenti uluslararası Sherry merkezidir. Pireneler bölgesi biberli ve domatesli yemekleriyle, doğu kıyıları pirinç türevi yemekleriyle, Andalucia kızarmış yiyecekler, iç kesimler ise etli yemekleriyle ünlüdür (1)

Kısaca İspanyol mutfağı her damak zevkine hitap eden bir mutfaktır diyebiliriz. Gelen her yabancı konuğa, dilediği menüyü seçerek arzulanı şekilde karnını doyurma imkânı verebilmektedir.

1.2. İspanya Turizm Coğrafyasının Turistik Talebe Etkileri

İspanya uluslararası turizmin gözde ülkelerinden biridir. Turizm gelirlerinin ülke ekonomisindeki önemi şu verilerle açıklanabilir. Turizm gelirleri milli gelirin % 9-10'luk bir bölümünü oluşturmaktadır. Turizmin hizmetler sektörü içindeki payı % 30 gibi yüksek bir orandadır. Sektörde doğrudan çalışanların sayısı yaklaşık 1.5 milyondur (2). Bu rakama dolaylı ve uyarılmış istihdam rakamları dahil değildir.

İspanya'da turizmin bu kadar gelişmiş olmasının sebepleri arasında; zengin tabii, tarihi ve kültürel değerlere sahip olunması, kamu ve özel sektör yatırımlarındaki hızlı artışlar, turizme uygulanan teşviklerle turistik kurumlar arasındaki koordineli çalışma sayılabilir.

Bu hususların yanında, İspanya'nın uluslararası turistik pazarlarda gerçekleştirdiği tanıtım ve promosyon faaliyetlerinin de önemli payı vardır. Oysa 1982'ye gelinceye kadar, genel turizm politikası içindeki tutarsızlıklar ile koordinasyon eksiklikleri, ülke turizminin en

(1) Spanish Cooking, Edited by Subdireccion General de Medios Promocion, Madrid, 1991, ss.3-4.

(2) Climent GUITART, "Tourist National Plan of Spain", The Torist Review, No:2, Bern, 1987, p.30.

önemli meseleleriydi (1).

Yaşlı Avrupa kıtasının coğrafi bakımdan üçüncü büyük ülkesi, Lâ-tin Amerika ve Afrika kültürlerini etkileyen zil, şal ve gülün büyüğü ismi İspanya, turizmin simgelerinden biridir.

Ortaçağ'da İslam ve Batı kültürlerinin buluştuğu bir nokta olan İspanyol kültürü; 16.ve 17. yüzyıllarda altın dönemini yaşadı. Resim sanatına büyük katkılar sağlayan ustalar yetiştirmiştir. Ülkenin değişik bölgelerine yayılmış çok sayıda müzeleri, tabii güzellikleri, milli parkları, tarihi kale ve eserleri ile birlikte İspanya'ya önemli bir turizm potansiyeli sağlamıştır (2). Expo"92"si, Barcelona Olimpiyat Oyunları ile turizmde 1992'nin ülkesi olan İspanya, aynı yıl milyonlarca yabancı turisti ağırlamıştır.

1980'lere kadar durgun bir ekonomiye sahip olan İspanya, Avrupa Topluluğu'na üye olmasının da sağladığı avantajları iyi kullanmış, Batı ekonomileri içerisinde kendine bir yer edinebilmiştir (3).

Ancak, turizmdeki gelişmeler eskiye oranla daha yavaş ve istikrarlı olmuştur. Ülkenin turistik coğrafyası, her yıl çok sayıda yabancıyı ülkeye çekmesine rağmen, en önemli mesele kıyılardaki betonlaşma ve çevre kirliliğidir. Buna rağmen yine de, turizm sektörünün dünyadaki sayılı isimlerinden biri olma özelliğini muhafaza etmektedir.

İspanya, Avrupa Topluluğu ülkeleri arasında turizmde uzmanlaşmış bir ülkedir. AT ülkeleri arasında mal ve hizmet ihracı olarak turizmden en çok kazanan ülkelerin başında yer alır. Bu ülke, yıllık döviz gelir-

(1) Climent GUITART, a.g.e., ss.30-31.

(2) TÜRSAB, Sayı: 111, a.g.d., s.36.

(3) Christopher DICKEY, "The Year of Spain", Newsweek, The International News Magazine, December 16, New York, 1991, p.25.

lerinin dörtdte birine yakın bir kısmı turizmden sağlamaktadır. İspanyol turizmine katkı sağlayan turistlerin % 90'ı Avrupalı'dır (1).

Ülkenin en önemli turizm pazarları İngiltere, Almanya ve Fransa'dır. Bunun en önemli sebebini coğrafi yakınlık ve ulaştırma imkânlarının kolaylığı yanında, sahip olunan ortak tarihi ve kültürel değerler oluşturmaktadır. İspanya'da 1989'da toplam yabancı gecekemelerinin sayısı 73 milyon olarak gerçekleşmiştir. Gecekemelerin 23 milyonu İngiliz, 20 milyonu Alman ve 7 milyonu Fransız, 4.3 milyonu İtalyan ve 3 milyonu Belçikalı turistlerce gerçekleştirilmiştir. Buda bize coğrafi yakınlığın önemini göstermektedir.

Yabancı turistlerin en çok tercih ettikleri yer, Balearic ve Kanarya Adaları ile Akdeniz sahilleridir. Balearic Adaları yabancı turistlerin % 36'nın konakladığı bölge durumundadır. % 19.6'sı Kanarya Adalarına, % 12'si ise Akdeniz kıyılarını tercih etmektedir. Yani, ülke turizmi büyük ölçüde kıyı turizmine dayanmaktadır. Ülkenin sahip olduğu kıyıların coğrafi güzellikleri yabancı turistleri cezbetmektedir.

2. FRANSA TURİZM COĞRAFYASI VE TURİSTİK TALEBE ETKİLERİ

2.1. Turizm Coğrafyası Bakımından Mevcut Potansiyel

Fransa, dünya turizminde ağırlığı olan bir ülkedir. Ekonomisi güçlü olduğu gibi turizm sektörü de gelişmiştir. Turizmin gelişmesinde mevcut tabii, tarihi ve kültürel değerler yanında, kamu ve özel sektör işbirliğinin de önemli katkıları vardır.

Dünya turizm hareketlerine baktığımızda Fransa, gerek turizm

(1) TÜRSAB, Sayı: 111, a.g.d., s.37.

gelir ve giderleri, gerekse turist giriş ve çıkışları bakımından dünyanın önde gelen ülkelerinden biridir. OECD'nin açıkladığı 1990 yılı dünya turizm raporuna göre; aynı yıl dünyada turistik hareketlere katılanların toplamı 415 milyon kişidir. Toplam dünya turizm gelirleri ise, 290.1 milyar Amerikan Doları olarak gerçekleşmiştir.

Fransa, aynı yıl dünya turizm pazarından % 8.9'luk bir pay almıştır. Fransa'nın aynı yıldaki turizm gelirleri 16.5 milyar dolar olmuş, ülkeyi ziyaret eden yabancı turistlerin sayısı da 38 milyon kişi olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl turizm sektöründeki istihdam yaklaşık 1.4 milyondur. Bu verilerden, ülke turizminin başlı başına bir sanayi dalı olduğunu anlamak mümkündür.

Fransa, Orta ve Batı Avrupa'nın coğrafi bakımdan en büyük ülkesidir. İdari, kültürel ve endüstriyel merkez olan Paris, aynı zamanda ülkenin başkenti olup banliyöleri ile birlikte nüfusu 8.5 milyonu aşmıştır. Ayrıca Lyon, Marseilles, Lille, Bordeaux, Toulouse, Nantes, Nice, Rouen, Toulon, Strasbourg gibi daha bir çok güzel şehirleri vardır (1).

Fransa, coğrafi bakımdan üç ana bölgeye ayrılır. Plato görünümüne masifleri uluşturan yaşlı dağ kalıntıları, kuzey ve batıdaki tortul ovalar, güney ve güneydoğudaki genç dağlar ile bunların arasında uzanan dar düzlükler (2).

Alpler Fransası ülkenin güney ve güneydoğusunu kapsar. Yüksek ve büyük kütleli Pirene dağları, Fransa ile İspanya'yı birbirinden ayıran gerçek bir tabii set oluşturur. Ancak yüksek doruklar Fransız Alpleri'nde yer alır. Avrupanın en yüksek tepesi Mont Blanch 4.807 m. ile bu dağlar

(1) Kubilay BAYSAL, a.g.e., s.218.

(2) Gelişim-Hachette, Genel Kültür Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, Cilt: 4, İstanbul, 19383-86, s.1447.

üzerinde yer alır.

Fransa topraklarındaki akarsuların en büyüklerinden biri olan Rhein, iki kolla Paris havzasının doğusunu sarar. Kuzey Denizi'ne dökülen Schelde ırmağı, su toplama havzası büyük olan bir nehirdir. Sen ırmağı ise, düzenli ve ağır akışıyla, nehir ulaşımına son derece elverişli olup, Manş Denizi'ne dökülür. Loire ırmağı ise Atlas Okyanusu'na dökülür (1).

Dağlık alanlarda, buzulların oyduğu çöküntüler ve yapısal kırılmalarla oluşmuş göllerin yanı sıra, volkanik kökenli göllere rastlanır (2). Fransa, mevcut coğrafi konumu itibariyle, üç değişik iklimin hakim olduğu bir ülkedir. Ülkede değişik iklimlerin hüküm sürmesinin sebebi, hem Atlas Okyanusu'nda, hem Manş Denizi'nde, hem de Akdeniz'de kıyıları olan, aynı zamanda kara sınırları da oldukça uzun bir ülke olmasıdır (3).

Akdeniz, okyanus ve kara iklimi özelliklerinin bulunduğu Fransa'nın iklimi genellikle ılımandır. Ülkenin kuzeybatısında hüküm süren okyanus iklimi sebebiyle, düzenli sıcaklık, aşırı nemlilik, sürekli yağışlar ve gün içinde görülen büyük sıcaklık farkları oluşur. Karasal iklim ülkenin iç ve doğu kesimlerinde Akdeniz iklimi ise Alp ve Pirene dağları arasındaki kıyı bölgelerinde hakimdir.

Ülke topraklarının dörtte birinden fazlası ormanlarla kaplıdır. Çayır, mera ve otlakların yüzölçüme oranı 1/4'e yaklaşır. Ülkenin kuzey kesimlerinde meşe ve kayın ormanları geniş alana yayılır. İç bölgelerde daha çok huş, çam, köknar ve kavak türü ağaçlara rastlanır. Akdeniz

(1) Gelışim-Hachette, a.g.e., ss.1448-1450.

(2) ANABRITANICA, Genel Kültür Ansiklopedisi, Ana Yayıncılık, Güzel Sanatlar Matbaası, Cilt: 9, İstanbul, 1986-88, ss.97-98.

(3) Reşat İZBİRAK, Coğrafya III, Beşinci Baskı, MEB Yayınevi, İstanbul, 1989, s.182.

ikliminin hakim olduğu güney bölgelerde dikensi bitkilerin yanında, zeytin ve incir ağaçları da oldukça yaygındır. Tüm dağlık bölgelerde kahverengi ayılar yaşıar. Ormanlık alanlar yaban domuzu, tilki ve kunduz gibi hayvanları barındırır. Güneyde flamingo ve balıkçıl kuşlarına, Alp dağlarında yaban ördeği, keklik ve diğer bazı av hayvanlarına rastlanır.

Turistik bakımdan başıta Akdeniz sahilleri olmak üzere, okyanus kıyıları, Paris havzası ve Alp dağları çok gelişmiştir. lke topraklarının değişik denizlerle çevrili olması, i kesimlerdeki zengin tarihi, kültürel miras ve tabii manzara bolluğu, Alp ve Pirene dağlarında dağ ve kış sporları ile avcılık, treking v.b. turistik aktivitelerin gerçekleştirilmesine imkn vermesi, bu imknların da hükümetlerce çok iyi değerlendirilmesi, ülkeyi adeta bir turistik çekim merkezi haline dönüştürmüştür (1).

Ülkenin sahip olduğu iklim değerleri, bitki örtüsü, tabii manzaraları, deniz turizmine uygun kıyı ve plajları yanında, Pireneler'deki dini turizm merkezi, Lourdes bölgesinin oluşturduğu ekicilikler, konaklama, ulaştırma ve haberleşme imknlarının çok gelişmiş olması, turizmin en iyi şartlarda gelişmesine vesile olmuştur. Bu uygun şartlar tecrubeli ellerde çok iyi değerlendirildiğinden, Fransa'da turizm önemli bir gelir getirici sektör olmuştur.

2.1.1. Fransa'da Turizmin Gelişmesi

Fransa, Batı Avrupa'da en geniş toprakları olan ülkedir. Toplam yüzölçümü 547.026 km²'dir. Bu yüzölçüm İngiltere, eski Batı Almanya ve Hollanda'nın yüzölçümleri toplamından büyüktür. Ancak Fransa'nın nüfusu

(1) İşTE FRANSA, Tanııtım Kitapları Dizisi, Fransa Dışışleri Bakanlığı Yayını, Paris, 1986, s.17.

bu üç ülkenin yarısından bile azdır. Bu sebeple Fransa, belirtilen ülke insanların turist olarak gidebilecekleri cazibe merkezlerinden biridir. Gerçekten de belirtilen ülke vatandaşları tatil için yakın olması sebebiyle Fransa'yı tercih etmektedirler.

Fransa turizm endüstrisi yoğun bir sanayidir. Turistik bakımdan çok değişik özelliklere sahip olması sebebiyle, Avrupa'nın yaz tatil beldesi Fransa'dır. Fransa'da turizmin gelişmeye başlaması 1960'lı yıllardır. Bu dönemde devlet ve özel girişimciler büyük yatırımlar gerçekleştirmişler ve turizmin alt yapısını oluşturmuşlardır. Esas gelişme 1980 den sonra olmuş, Fransa Avrupa'nın hatta dünyanın önde gelen tatil belgelerinden biri haline gelmiştir.

Fransız turizminin gelişme trendi son yıllarda artarak devam etmektedir. 1984 yılında uluslararası turizm gelirlerinden 7.6 milyar dolar elde eden Fransa'yı 1985 yılında yaklaşık 36 milyon turist ziyaret etmiştir. Özellikle yaz aylarında turistik yoğunluk artmakta, konaklama tesislerinin doluluk oranları % 90'lara varmaktadır (1).

1987'de dış turizmden 495 milyar Fransız Frank'ı gelir elde eden Fransa, aynı yıl iç turizmden 390 milyar FF. gelir sağlamıştır. Aynı yıl Fransa'nın dış ödemeler dengesi içinde turizmin payı 20.3 milyar FF. olmuştur (2).

Fransız Merkez Bankası'nın 1991 yılının ilk beş aylık verileri ile geçmiş yılların kayıtları dikkate alındığında, 1991'de uluslararası turizm gelirleri 1990'ın ilk beş ayına göre % 3.8 artmıştır.

(1) The Economist Intelligence Unit, "France", International Tourism Reports, No: 2, The Economist Publications, London, 1987, p.5.

(2) Tourism Policy and International Tourism in OECD Member Countries, OECD Publications, Paris, 1989, p.41.

Fransızlar'ın yurt dışı seyahatlerinde aynı yıl itibariyle % 1.7 azalma olmuştur. Bu durum turizm gelirlerinin ilk beş ayda 30.5 milyar FF.'na ulaşmasını sağlamıştır (1). Fransız turizminin 1971-1990 yılları arasındaki gelişimi Tablo 24'de verilmiştir.

TABLO: 24- Fransa'da Turizmin Gelişmesi (1971-1990)

YILLAR	Turizm Gelirleri (Milyon FF.)	Değişim (%)	Turizm Giderleri (Milyon FF.)	Gelir ve Gider Far.	Değişim (%)
1971	8.793	---	7.065	1.728	---
1976	16.820	---	16.143	677	---
1978	26.663	---	19.284	7.379	---
1980	34.785	---	25.348	9.401	---
1981	39.340	13.1	31.232	8.108	-13.8
1982	46.016	17.0	33.895	12.121	49.5
1983	55.075	19.7	32.631	22.444	85.2
1984	66.401	20.6	37.324	29.077	29.6
1985	71.356	7.9	40.942	30.414	4.6
1986	67.350	-5.6	45.107	22.243	-26.9
1987	71.348	5.9	51.048	20.300	-8.7
1988	81.873	14.8	56.325	25.548	25.9
1989	103.700	26.7	64.000	39.700	55.4
1990	110.000	6.1	67.800	42.200	6.3

KAYNAK: Banque de France, The Economist Intelligence Unit, International Tourism Reports, No: 4, London, 1991, p.8.

Tabloda görüldüğü gibi Fransız turizmi, seksenli yıllardan sonra istikrarlı bir büyüme göstermiştir. Bu gelişme yalnızca 1986'da nisbi bir gerileme göstermiş olup, Fransız turizmi günümüzde de istikrarlı gelişmesini devam ettirmektedir.

1989'da dış turizm gelirleri 16.5 milyar dolar civarında gerçekleşmiş olup, bu haliyle aynı yıl dünya turizm pazarından Fransa'nın aldığı pay % 7.89 olmuştur. Fransız turizminin 1989 yılı büyüme oranı bir önceki yıla göre dolar bazında % 20.1 olarak gerçekleşmiştir. Dünya

(1) The Economist Intelligence Unit, International Tourism Reports, No: 4, a.g.e., s.5.

turizm hareketlerine katılan yaklaşık 420 milyon turistin % 8'lik kısmını Fransa ağırlamıştır (1). Turizmden en çok kazanan 15 ülkeye ait veriler Tablo 25'de verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi 1989'da turizmden en çok kazanan ülkeler arasında, Fransa hem gelir hem yıllık büyüme hem de dünya turizm pazarından aldığı paylar bakımından, ikinci sırada yer almaktadır.

Uluslararası turizm Fransa'nın gıda-tarım ve kara ulaşım araçlarından sonra, en önemli ihracat sektörü olmaya devam etmektedir. 1985'de bu sektör 806 bin daimi işçiyi, yani toplam işgücünün % 3.7'sini, hizmetler sektörü işgücünün ise yaklaşık % 9'nu istihdam etmektedir (2). Günümüzde yaklaşık bir milyon daimi olmak üzere, turizm sektörü Fransa için yaklaşık 1.4 milyon kişiye istihdam imkânı sağlamaktadır.

Bu haliyle turizm sektörü, ülkede uzun zamandan beri etkin bir ekonomik faaliyettir. Manzaraların çeşitliliği ve güzelliği ile turizm hızla gelişmiş, yüksek dağları, tatile uygun deniz sahilleri, zengin tarihi geçmiş, Fransız turizminin inkişafını sağlamıştır (3). Böylece ülkeyi her yıl 35-40 milyon arasında yabancı turistin ziyaret etmesi imkân dahiline girmektedir.

Yabancı turist trafiği her geçen yıl artarak devam etmektedir. Bu artışa rağmen Fransız halkının dış turizme katılması ağır olmaktadır. Böylece ülkenin dış turizm gelirleri daha da fazla artmaktadır.

1991 yılında, tüm Fransa'da gerçek bir turizm patlaması yaşanmıştır. Körfez Savaşı sebebiyle Türkiye, Mısır, İsrail ve hatta Yunanistan'a doğru kesilen rezervasyon hatları, Fransa, İspanya, İtalya ve Portekiz'e

(1) World Tourism Organisation, Rewiew of World Tourism, Madrid, 1991, p.8.

(2) OECD, I.Dünya'da Turizm Hareketleri, a.g.e., s.11.

(3) Le Française Commercial, Librairie Larousse, Paris, 1985, p.31.

büyük bir turist akımı sağlamıştır (1).

Fransa'ya deniz aşırı ülkelerden en çok turist ABD ve Japonya'dan gelmektedir. Avrupa pazarından ise, en çok turist Almanya, İngiltere,

TABLO: 25- 1989 Yılında Turizmden En Çok Kazanan Ülkeler
(milyon ABD doları olarak)

Ülke Adı	Turizm Geliri (bin dolar)	Yıllık Büyüme (%)	Dünya Turizm Pazarındaki Payı (%)
ABD	34.432	17.7	16.46
Fransa	16.500	20.1	7.89
İspanya	16.174	18.7	7.73
İtalya	11.482	8.3	5.49
İngiltere	11.239	12.1	5.37
Avusturya	9.316	16.3	4.45
Almanya	8.658	16.2	4.14
İsviçre	5.568	15.4	2.66
Kanada	4.595	11.2	2.26
Hongkong	4.373	26.6	2.19
Meksika	4.011	8.4	1.92
Güney Kore	3.556	45.9	1.70
Tayland	3.492	31.4	1.67
Avustralya	3.435	33.3	1.60
Japonya	3.143	28.9	1.50

KAYNAK: WTO, Review of World Tourism, Madrid, 1991, p.9.

İtalya ve İspanya'dan gelmektedir. Fransa'da hayretle izlenen husus, bu güne kadar ülkeye gelen turist sayısındaki oransal artışın turizm gelirlerindeki artıştan daha az olmasıdır. Yani gelir artışı yabancı turist girişlerinden daha fazla olmuştur (2). Bunun en önemli sebebi, ülkeye gelen batılı turistlerin harcamalarının fazla olmasıdır. Bu haliyle Fransa daha çok zengin turistleri ağırlamaktadır diyebiliriz.

(1) Cumhuriyet Gazetesi, "Paris'te Turizm ABD'lilerle Patladı", Sayı: 24028, 16 Temmuz 1991, s.10.

(2) The Economist Intelligence Unit, International Tourism Reports, No: 4, a.g.e., s.5.

Fransa'yı yabancılar için çekici yapan hususları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür: Özellikle Fransa'nın gelişmiş bir Batı demokrasisine sahip olması, kültür ve sanat ülkesi olması, oldukça uzun ve ihtişamlı tarihi geçmişi, Fransızca'nın dünyada en çok konuşulan lisanlardan biri olması, dünya çapında bazı siyasi ve ekonomik örgütlerin (OECD, AT'ın bazı organları v.b.) merkezlerinin bu ülkede olması, zengin müzik ve folklörük yapı, giyim konusunda dünyanın bir nevi moda merkezi olması, zengin tabii manzaralı deniz kıyıları ve dağları, düzenli kentleri, gelişmiş ulaşım imkânları, değişik konaklama tesisleri ve son olarak da dünyaca ünlü şarapların bu ülkede üretiliyor olmasını sayabiliriz (1).

2.1.2. Turizm Bölgeleri ve Tabii Turizm Değerleri

Fransa, tabii güzellikler bakımından çok zengin bir ülkedir. Tabii turizm değerleri bakımından Fransa'yı üç bölgeye ayırmak mümkündür. Batı bölgesi ovalık ve plâtolarla, doğu bölgeleri yüksek dağlar ve yaylalarla süslü olan ülkenin, güney ve güneydoğu kıyılarındaki plâjlar çok güzel olup, kıyı boyunca uzanan dağlardaki ormanlar oldukça gürdür. Kuzey ve batı kesimlerindeki deniz kıyıları, Akdeniz sahilleri kadar olmamakla birlikte, özellikle Normandiya sahilleri tatil ve dinlenme turizmine çok müsait ortam oluşturur.

Fransa'nın her bölgesi insanlara farklı şeyler sunar. Fransız Rivierası'nın her mevsim kendine has çevresi, güneşi, kumarı, eğlencesi vardır. Normandiya ve Bretogna ayrı bir dünyayı yansıtır. Normandiya kumlu plâjları ve sayfiye yerleriyle popüler olup, özellikle yaz aylarında yerli ve yabancı turistlerle dolar. Normandiya'nın eşsiz Mont Saint Michel'i bir ada manastırı hüviyetinde olup, deniz çekildiğinde karadan

(1) Le Française Commercial, a.g.e., s.31.

ulaşılabilir durumdadır. Bilahare Loire Vadisi, Fransız Alpleri ülkenin görülmeye değer yerleridir (1).

Turizm Fransa'da uzun zamandan beri önemli bir sektör olarak manzaraların  eşitililiği, yüksek dağlar, tatil ve dinlenmeye uygun deniz sahilllerinde anlamını bulur (2). Ülkeyi her yıl 35 milyondan fazla yabancı turistin ziyaret etmesinin sebeplerinden en önemlileri bunlardır. Ülkenin tabii turizm değerleri bakımından önemli özelliklerinden biri de yabancı turistlere çok değişik rekreasyonel faaliyet imk nları bahsetmesidir.

Ülkenin kuzey, batı, güneydoğu ve i  bölgelerin pek çoğunda, tabiatla içiçe olan cazip tatil merkezleri bulunmaktadır. Doğudaki Vosges tatil bölgesi, Almanya'nın kara ormanlarına benzer turistik manzara güzelliğine ve imk nlara sahiptir. Güneyde C te d'Azur tatil bölgesi içinde Cannes, Nice ve Monte Carlo gibi dünyaca ünlü turistik merkezleri kapsar ve aynı zamanda Akdeniz sahillерinin de, en önemli tatil beldelelerini oluşturmaktadırlar (3).

Kış sporları ve spor turizmi ülkede oldukça gelişmiştir. Bu sporların yoğun olduğu bölge Fransız Alpleridir. Buradaki en önemli dağ ve kış sporları merkezi Chamonix'dir. Dünya'nın bir numaralı Uluslararası Fransa Bisiklet Turu ile tenis turnuvalarından biri Fransa'da düzenlenir. Alp dağları kış, dağ ve spor turizmine uygun tesislerle donatılmıştır. Burası dünyanın pek çok bölgesinden turist çeken önemli bir merkezdir.

Yakarıda belirtilen ve benzeri organizasyonlara yabancı turistlerin ilgisi çok fazladır. Bu organizasyonlar her yıl d zenlendiklerinden,

(1) Kubilay BAYSAL, a.g.e., s.219.

(2) Le Française Commerciale, a.g.e., s.31.

(3) The Economist Intelligence Unit, International Tourism Reports, No:2, London,1987,p.5.

sadece bu organizasyonları izlemek amacıyla Fransa'yı ziyaret eden yabancı turistlerin sayısı her geçen gün artmaktadır (1).

Fransa'da turizmin gelişmiş olduğu Paris, Cannes, Nice, Riviera ve Normandiya sahilleri ile Alplerin yanısıra, kıyı bölgeleri kaplıcalarıyla daha cazip hale gelmiştir. Sağlık turizmine hizmet eden kaplıcaların başlıcaları; Deauville, Dinarel, La Baule, Les Sables d'Olonne, Royan ve Biarritz'dir. Böylece termal turizm, Le Massif Central bölgesinde özellikle Vichy ve Les Vosges ile Pireneler'de yoğunlaşmıştır (2).

Kaplıca ve şifalı su kaynakları son derece modern tesis ve deneyimli personelle donatılmıştır. Hemen hemen tüm termal merkezlerde doktor kontrolünde kür tedavileri uygulanmakta olup, her yıl çok sayıda yabancı turist çekmektedirler.

Kuzey Denizi, Manş Denizi ve Atlas Okyanusu'nda; La Touquet, La Baule ve Biarritz sahilleri yer alır. Champagne, Burgundy ve Pays de Loire gibi iç bölgeler yaz turizmi için cazibe merkezleridir. Bölgeler itibarıyla 1985 yılında gerçekleşen turistik geceleme sayıları, yerli ve yabancı turistler için ayrı ayrı olarak Tablo 26'da verilmiştir.

1991 Yılında Fransa'ya gelen yabancı turistlerin % 28.8'i şehirleri, % 22.4'ü deniz kıyılarını, % 8.7'si dağları, % 8'i ise sınır bölgelerini tercih ederek seyahate çıkma kararı almışlardır (3).

Görüldüğü gibi en önemli turistik çekicilik merkezleri, tabii turizm değerlerinin önem arzettiği sahil ve dağlık kesimlerdir.

(1) Guide Française, Maison d'Édition Hachette, Paris, 1985, p.88.

(2) Le Française Commercial, a.g.e., s.32.

(3) The Economist Intelligence Unit, International Tourism Reports, No: 4, a.g.e., s.13.

TABLO: 26- Fransa'nın Belli Başlı Turizm Bölgeleri
ve Geceleme Sayıları 1985 (bin kişi)

BÖLGE ADI	Yabancı Geceleme Sayısı	Yerli Geceleme Sayısı	Toplam Geceleme Say.
Ile-de-Franca	18.310	9.986	28.297
Côte d'Azur	6.669	11.598	18.268
Rhône-Alpes	3.143	11.595	14.738
Languedoc-Roussillon	1.194	7.587	8.782
Aquitane	835	5.402	6.237
Brittany	1.446	4.490	5.936
Midi-Pyrénées	1.776	3.913	5.689
Auvergne	385	4.230	4.615
Lorraine	496	3.481	3.977
Alsace	1.282	2.579	3.862
Centre	1.183	2.410	3.594
Burgundy	1.059	1.988	3.048
Nord-Pas de Calais	583	1.947	2.530
Poitou-Charantes	293	2.003	2.296
Lower Normandy	406	1.377	1.783
Upper Normandy	349	1.354	1.704
Corsica	982	606	1.598
Franca Comté	244	1.141	1.386
Picardi	353	877	1.231
Limousin	117	847	964

KAYNAK: Direccion du Tourisme, Paris, 1986.

Tabii turizm değerleri bakımından diğer çekicilik unsurları da, tabiatla içiçe inşa edilmiş ve Fransa'nın değişik bölgelerine dağılan, tabiat konulu parklar ile oyun parklarıdır. Ülkedeki turistik merkezlerde kurulan konulu parklar Tablo 27'de verilmiştir. Bu parklardan Euro-Disneyland 1992 yılında faaliyete geçmiş olmasına rağmen, pek fazla bir rağbet görmemiş, hatta park zarar etmiştir. Diğer parklar ise oldukça fazla yerli ve yabancı turist çekmektedir. Euro-Disneyland, Avrupa'nın da eğlence hayatına girmesi ve turizm açısından son derece önemli bir parktır (1). Paris yakınlarındaki bu park, sadece Fransa'nın değil aynı

(1) Star Dergisi, "Fransa'da Euro-Disneyland", Sabah Yayıncılık, Sayı: 28, İstanbul, 1992, s.31.

TABLO: 27- Fransa'da Tabiat Konulu Parklar

Park Adı ve Yeri	Açılış Yılı	Beklenen Ziyaretçi (milyon)	Toplam Alan (hektar)	Başlıca Yatırımcı Firmalar
EURO-DISNEYLAND (Marnela Vallée)	1992	10.0	1.785	Walt Disney-French Investors
THE NEW WORLD SMORF (Hagondane)	1989	3.0	330	Sacilor, Adilor, Sodexo, Peribas Suez
ASTERİKS (Plailly)	1989	2.5	180	Accor, Gale des Aux, Dumez, Exor v.d.
FUTUROSCEPE (Jaunay-Clan)	1987	1.0	60	Half Private and Government
MIRAPOLIS (Cergi-Pontaise)	1987	2.5	90	Clup Méditerranée, Amev, Saudi Interrest
ZYGPOLIS WATERPARK (Nice)	1987	1.0	34	Jean Lefebve, Sadexo, Société Générale v.d.
JULES VERNE (Amiens)	1988	0.5	20	Half Private and Government

KAYNAK: Park World Dergisi, Ağustos 1986, s.24.

zamanda diğer ülkelerin de eğlence merkezi olma yolundadır. Parkların kuruluş amaçlarından biri de, tabii turizm değerlerini korumak ve gelecek nesillere iyi bir şekilde intikal ettirmektir.

2.1.3. Tarihi ve Kültürel Değerler

Fransa, oldukça eski ve köklü bir tarihe sahiptir. Asırlar boyu ülke topraklarında pek çok medeniyetlerin kurulmuş olması, çok sayıda tarihi eserin mevcudiyetini de beraberinde getirmiştir (1).

Başkent Paris ve çevresi tarihi eserler bakımından çok zengindir. Çünkü Paris, asırlarca Fransızlar'a başkentlik yapmış metropolitan bir kettir. Paris'teki Notre-Dame kilisesi turistlerin çok sık ziyaret ettikleri mabettir (2).

(1) Tourism Policy and International, a.g.e., s.31.

(2) İşte Fransa, a.g.e., s.7.

Paris'in simgesi olan Eifel Kulesi turistler için bir eğlence ve uğrak yeridir. Versay ve Louvre sanat müzeleri, dünyanın sayılı müzelerinden olup, aynı zamanda çok sayıda kıymetli eserleri barındırırlar. Pireneler'deki Lourdes Mabedi, Hıristiyanlar için dünya çapında bir hac ve ziyaret merkezi hüviyetindedir (1). Bu mabedi her yıl milyonlarca turist hacı olmak amacıyla ziyaret etmektedir.

Yabancı turistler Paris'te önce mimari eserlere, müzelere koşarlar. Dünya'nın en önemli avenüsü Champ-Elysées'de gezer, huşu içinde Les Invalides'i ziyaret ederler. Bilahare Ile de France'i Paris içindeki şato ve katedralleri dolaşmak ve en etkili olan Versailles Saray'ını, Küçük Rueil-Malmaison Saray'ını, Napolyon'un ilk karısı Josephin'in evini, Şato Chantily'i, Fountainbleau Saray'ını (2) görmek turistlere ayrı bir zevk vermekte ve hayran bırakmaktadır.

Sanat mirasının çeşitliliğiyle kendini gösteren çok zengin bir medeniyete sahip olan Fransa, kendine özgü yaratıcılığı, sayısız edebi ve sanatsal eserlerde göstermiş ve göstermeye de devam etmektedir. Modern ve merkezi bir ülke olan Fransa, her bölgede yaşama sanatının çekiciliğini ortaya koyan, özel gelenekleri korumasını bilmiştir (3).

Geleneksel olarak aklı, klasikçiliği, bilgeliği, ırlımlılığı, açıklığı, insaniliği dile getiren Fransız kültürü, çok çeşitli zengin ve kent soyludur. Fransız edebiyeti 900 yıl boyunca tüm alanlarda eser vermiş, bazı türleri oluşturmuş, bazı türleri de olgunluğa taşımıştır (4).

(1) John EADE, "Pilgrimage and Tourism at Lourdes, France", Annals of Tourism Research, Vol.: 19, No: 1, Pergamon Press, New York, 1992, p.18.

(2) Kubilay BAYSAL, a.g.e., s.220.

(3) İşte Fransa, a.g.e., s.5.

(4) Gelişim-Hachette, a.g.e., s.1463.

Özellikle II.Dünya Savaşı sonlarına doğru Fransız Kültürü, geniş kitlelere ulaşma imkânı bulmuştur. Gelmiş geçmiş çok ünlü edebiyatçı Fransız kültürüne hizmet etmiş ve bugünkü seviyesine gelmesinde etkin roller üstlenmiştir.

Çağdaş Fransız kültürünün en önemli unsurlarından olan edebiyat alanında, deneme türünün babası Montaigne, 17.yüzyıl oyun yazarlarından Corneille, Moliere, Razino, La Fontaine, Voltaire, Diderot, Victor Hugo, Baudelaire, Flaubet ve Emile Zola gibi, dünya çapında ün yapmış ustaların eserleri dünya klâsikleri arasında olup, geniş bir okuyucu kitlesine sahiptir (1).

Fransa; Resim, müzik, sinema alanında da pek çok ünlü ustalar yetiştirmiştir. Resim, sinema ve müzik alanında ülkede çok çeşitli sergiler, festivaller ve gösteriler düzenlenmektedir. Bu organizasyonlar çok sayıda yerli ve yabancı turisti ülkeye çekmektedir. En önemlileri arasında; Cannes Film Festivali, Avariaz, Deauville, Dinarel ve La Rochelle şehirleri yaz ayları boyunca sanat etkinliklerine sahne olurlar.

Paris, ressam, heykeltıraş ile müzikçilerin çalışma ve gelişme imkânı buldukları bir merkezdir. Fransa'da güzel sanatlar eğitimi devletten büyük destek görür. Tarihi anıtların çoğu onarılarak koruma altına alınmıştır. Önemli kentlerde yer alan kültür merkezlerinde, değişik gösteriler ve sanat etkinlikleri gerçekleştirilerek, yabancı turistlerin hoş ve güzel vakit geçirmeleri sağlanmaya çalışılır (2).

Eski dönemlerin şarkıları, dansları, kostüm ve müzik enstrümanları Gannat'da yapılan Dünya Folklör Festivali'nde ziyaretçilere sunulur.

(1) Anabritannica, a.g.e., s.100.

(2) A.g.e., ss.100-101.

Folklörün esas merkezi Park Protanya'dır. Fransa'da turistlerin yoğun ilgisini çeken başlıca tiyatro festivalleri de şunlardır; Aigeus-Martes, Angers, Avignon, Bordeaux ve Nancy ile Paris v.b.dir (1).

Fransızlar, tarihi ve kültürel miraslarına sahip çıkarak, bu eserlerin dünya çapında tanıtımlarını yapmakla da, aynı zamanda ülkenin dış tanıtımını da gerçekleştirmektedirler. Ülkedeki çok sayıda üniversiteden özellikle Paris'dekiler, dünya çapında eğitim veren kurumlardır. Özellikle yabancı öğrencilerin rağbet ettikleri bu üniversitelerde, genellikle iyi eğitim alarak ülkelerine dönen öğrenciler, kendi ülkelerinde Fransa'nın fahri tanıtım elçileri olmaktadır.

Son yıllarda kültürel mirasın kullanımı ve bazı deneme projelerinin desteklenmesi amacıyla, Alsace'de Çevre Müzesi, Mulhouse'de Teknoloji Müzesinde sergilenen teknik miras, Douarnenez v.b. yerlerde eski gemi müzeleri oluşturulmuş olup, turistlerin ilgisini çekmektedirler.

Kültür ve Turizm Bakanlıkları arasındaki işbirliği ile, bilimsel ve teknik kültür, yeni iletişim teknolojilerinin geliştirilmesini de kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Tarih, edebiyat ve teknoloji konularına dayalı kültürel turlarla ilgili turistik ürünlerin organizasyonlarına yönelik çalışmalara, ağırlık verilerek daha fazla turist çekmeye çalışılmaktadır.

2.1.4. Ulaştırma ve Konaklama Hizmetleri

2.1.4.1. Ulaştırma Hizmetleri

Fransa'da ulaştırma hizmetleri ve imkânları oldukça gelişmiştir. Demiryolları, karayolları ve havayolları ülkeyi birer ağ gibi sarmıştır.

(1) Guide Française, a.g.e., ss.81-82.

Özellikle demiryolları için merkez Paris'dir. Ülkenin batı, kuzey ve Akdeniz sahillerinde gemi ile yolcu taşımacılığı da yapılmaktadır. Paris den geçip Manş Denizi'ne dökülen Rhein nehri üzerinde yük ve yolcu taşımacılığı oldukça yaygındır.

Fransa'nın otoyolları meşhurdur. Ülkenin hemen hemen tüm şehirleri birbirine otoyollarla bağlanmıştır. Yerli ve yabancı turistlerin pek çoğu, otomobilleriyle ülke içi seyahatlere katılırlar. Otoyol ağının gelişmiş olması, otomotiv endüstrisinin de gelişmesini sağlamıştır.

Turistik organizasyonlara katılarak seyahat eden yerli ve yabancı turistlerin, gezi programları ve ulaşım hizmetleri, ülkede mevcut seyahat acentalarınınca yürütülür. Seyahat acentaları lüks, birinci ve ikinci sınıf olmak üzere üç gruba ayrılır. Acentaları denetleyen ve onların meselelerine çözüm yolları arayan birlikleri mevcuttur (1).

Fransız Turizm İdaresi'nin 1982 yılında yaptığı bir araştırmanın sonuçlarına göre; ülkeye gelen yabancı turistlerin büyük çoğunluğu karayoluyla gelmektedir. Fransa'nın İspanya, Almanya, İtalya ve İsviçre, Belçika ve Lüksemburg ile kara sınırlarının olması, bu durumu en iyi şekilde açıklar. 1982'de 20 milyon turist Fransa'ya karayolu ile gelmiştir (2). Bu rakam 1989'da 32 milyona çıkmıştır. Ülkeye gelen turistlerin ulaşım araçlarına göre dağılımı Tablo: 28'de verilmiştir.

Fransa'daki otoyolların mükemmelliği, motorlu taşıt kullanımını teşvik etmektedir. Paris; Monte-Carlo'ya, İtalya'ya, Barcelona'ya ve Madrid'e giden otoyolların merkezliğini yapmaktadır. Ulaşımındaki canlılık karşılıklı ilişkilerdeki ilerleme ve turizm patlamasıyla hızla gelişmek-

(1) The Economist Intelligence Unit, International Tourism Reports, No: 4, a.g.e., s. 20.

(2) The Economist Intelligence Unit, International Tourism Reports, No: 2, a.g.e., ss.11-13.

tedir. Paris çevresini saran demiryolu ağı, elektrikle donanım, elektrikli ve dizel lokomotiflerin kullanımı gibi özelliklere sahiptir. iç turizm açısından ve kısmen de dış turizm açısından, demiryoluyla turistik taşımacılık önemini korumaktadır. Ancak, Fransızlar genellikle otomobilleriyle seyahat ederler.

TABLO: 28- Fransa'ya Gelen Turistlerin Geliş Yollarına Göre Dağılımı (1982-1989)

GELİŞ YOLU	Gelen Turist Sayısı 1982 (Milyon)	Oranı (%)	Gelen Turist Sayısı 1989 (Milyon)	Oranı (%)
Karayolu	19.9	59.5	32.9	66.5
Demiryolu	4.2	12.5	2.4	4.9
Denizyolu	4.5	13.4	4.8	9.8
Havayolu	4.9	14.6	9.4	18.8
TOPLAM	33.5	100.0	49.5	100.0

KAYNAK: Enquêtes aux Frontières, 1982- World Tourism Organization, Compendium of Tourism Statistics, 1992, p.151.

Bugün Fransa'ya gelen turistlerin yaklaşık % 5'i demiryollarını kullanmaktadır. Yüksek hızlı trenler (Trains de Grande Vitesse-TGV) Paris'den Marsilya'ya, Bordeaux ve Brüksel'e gidip gelmede, bazan havayollarından daha kısa süre almaktadır (1).

Fransa'da 1958'de kurulan devlete ait demiryolu şebekesi, günümüze kadar hızla büyümüş ve ülkeyi dörtbiryandan Paris merkezli olarak sarmıştır. Dünya'nın en hızlı trenleriyle seyahat etmek ve konforu yaşamak, Fransa'ya gidenler için mümkündür. Demiryolu işletmeciliği Fransız Milli Demiryolu Şirketi (Société Nationale des Chemins de Fer Français) yap-

(1) The Economist Intelligence Unit, International Tourism Reports, a.g.e., s.13.

maktadır. Demiryolu ağı yaklaşık 50 bin km.dir (1).

Fransa'ya en çok turist gönderen ülkelerden İngiltere ile Fransa yı birbirinden ayıran Manş Denizi altından açılan bir tünelle iki ülke karadan birbirine bağlanmıştır. Yakın gelecekte bu tünelin de işletmeye alınmasıyla, İngiltere ile Fransa arasındaki ulaşım, deniz ve havayollarının yanında, kara ve demiryolu ile de sağlanmış olacaktır.

Havayolu ile Fransa'ya gelen turistlerin oranı 1989'da % 18.8'e ulaşmıştır. Aynı yıl havayoluyla gelen yabancı turist sayısı 9.4 milyonu aşmıştır. Paris Havaalanı 1985'de iç ve dış turizm olmak üzere yaklaşık 33 milyon (bugün yaklaşık 45 milyon) yolcuya hizmet vermiştir. Paris, Londra'dan sonra Avrupa'nın en büyük havalimanı durumundadır (2).

Havayolu ulaşımı iç ve dış hatlarda Paris merkezlidir. Milli Havayolları Air France, yurtdışı yolcu taşımacılığı yapmaktadır. Ülke içinde birkaç nokta hariç, diğer hatlarda havayolu taşımacılığı özel sektöre yapılmaktadır. Fransız Havayolları, en iyi hizmet veren dünya havayolları arasında yer alır (3).

Başkent Paris, uluslararası hava trafiğine açık dört havalimanını barındırır. Bunlardan d'Gouille ve Orly havalimanlarının yıllık yolcu trafikleri 45 milyona yakındır. Bunların dışında hemen hemen önemli şehirlerin tamamında havalimanı mevcuttur.

Fransa'dan dünyanın değişik merkezlerine uçak seferleri düzenlenir. Air France uluslararası 32 noktaya sefer yapar. İç hatlarda ise yaklaşık 40 şehir merkezine uçakla gidilebilmektedir (4).

(1) Guide Française, a.g.e., ss.88-89.

(2) The Economist Intelligence Unit, International Tourism Reports, No: 2, a.g.e., s.13.

(3) Guide Française, a.g.e., ss.86-87.

(4) The Economist Intelligence Unit, International Tourism Reports, No: 4, a.g.e., ss.20-21.

Denizyolu taşımacılığı da önemli bir ulaşım yoludur. Denizyolları; daha ziyade İngiltere ile Fransa arasında önem kazanmaktadır. İki ülke arasında dünyanın en yoğun feribot ağı bulunmaktadır. Bu hatta denizyolları ile karayolları yoğun olarak kombine kullanılmaktadır. Londra-Paris yolu ortalama 6 saat çeker. Marsilya ve Nis'den Fransa'nın Korsika adasına da gemi seferleri düzenlenmektedir. 1989 yılında turizm sektöründe denizyollarının payı, yaklaşık % 6 mertebesinde gerçekleşmiştir.

Görüldüğü gibi Fransa'da ulaşım araç ve hizmetleri oldukça gelişmiş ve konforludur. Özellikle ülkenin turist pazarları ile kara sınırlarının bulunması, coğrafi yakınlık, ülkedeki karayolu, demiryolu ve havayolu ağlarının çok gelişmiş olması, uzaklık mefhumunu ortadan kaldırmaktadır. Belirtilen sebeplerle ülke, hem batılı hem de diğer ülke insanları için kolay ulaşılabilir bir turizm cenneti olarak kabul edilmekte ve dış seyahatler için tercih edilmektedir. Bu haliyle Fransa, gelecekte de artan oranlarda turistik çekiciliğini devam ettirebilecek durumdadır.

2.1.2.4. Konaklama ve Diğer Hizmetler

Fransız konaklama sektörü, gelişmiş olan turizmin ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde planlanmış olduğundan, bugün için ihtiyacı karşılayabilmektedir. Ülkede konaklama işletmeleri, sadece turistik belgeli olanlar için lüks ve 5 yıldızlı olarak düzenlenmiştir.

Özellikle başkent Paris'e nüfusunun 2-3 katı fazlası yabancı turistin gelmesi, burasının konaklama tesisleri bakımından gelişmiş olmasını sağlamıştır.

Paris'deki Ritz, Crillon, George IV, Bristol, Plaza Athene ve benzer oteller çok lüks ve pahalıdır. Bu otellerin müşterileri genellikle ABD'lilerdir. Fransa'daki diğer otel ve konaklama tesisleri, nisbeten

daha ucuz olup, genellikle sahiplerince işletilirler (1).

Ülkeye gelen yabancı turistlerin konaklama imkânları çeşitlilik arzeder. Bu husus Tablo 29'da görülmektedir.

TABLO: 29- Fransa'ya Gelen Yabancı Turistlerin Kullandığı
Konaklama Tesisleri (1985-%)

Otel	Kiralık Ev	Karavan Çadır	Arkadaş İlişkileri	Kendi Kalacak Yeri Olanlar	Tatil Köyleri	Diğer
29.9	11.1	23.4	21.1	7.4	2.0	5.1

KAYNAK: Enquetes aux Frontières, Paris, 1986, s.21.

Ülkede turistik belgeli konaklama tesislerinin tasnifini, Fransız Merkezi Turizm İdaresi yapar. Tasnif merkezi idarece incelenip onaylanan 1,2,3,4,5 yıldızlı ve lüks sınıf oteller olarak yapılmaktadır. Turistik belgeli konaklama tesisleri, merkezi idarenin yoğun denetimine tabi tutulur (2).

Tabloda görüldüğü gibi, ülkeyi ziyaret eden yabancı turistler konaklamalarında % 29.9'luk bir oranla otelleri, % 23.4'lük bir oran ile karavan-çadır, % 21.1 ile arkadaş ve çeşitli ilişkilerden doğan konaklama imkânlarını kullanmaktadır.

Fransa'da yaygın olarak kullanılan kamping alanları, 1984'de yaklaşık 2.5 milyonluk yatak kapasitesine ulaşmıştır. Ülkede turistik konaklama kapasitesine ilişkin bilgiler, Tablo 30'da verilmiştir. Fransa'da genellikle iç turizm amacıyla kullanılan ikinci evlerin sayısı 11 milyonu aşmıştır. Bu evler, iç turizmin yanında kazanç temini için, yabancıla-

(1) Kubilay BAYSAL, a.g.e., s.221.

(2) The Economist Intelligence Unit, International Tourism Reports, No: 2, a.g.e., s.15.

ra da kiralandıklarından, ülkenin konaklama kapasitesi genişlemektedir.

TABLO: 30- Fransa'da Belgeli Turistik Yatak Sayısı
(1975-1984) (bin yatak)

Konaklama Türü	1975 Sonu Yatak Sayısı	Oranı (%)	1984 Sonu Yatak Sayısı	Oranı (%)
Turistik Belgeli Oteller	847.1	25.2	974.8	21.6
Belgesiz oteller	824.5	24.5	669.0	14.8
Kamping ve Karavanlar	1.409.4	41.9	2.407.0	53.3
Tatil Köyleri	144.9	4.3	201.0	4.4
Gençlik Hostelleri	14.7	0.4	18.5	0.4
Aile Tatil Evleri	51.3	1.5	89.2	2.0
Gîtes Chambres d'hôtels	75.0	2.2	157.9	3.5
Ticari Sektör Toplamı	3.366.9	100.0	4.517.4	100.0
ikinci Evler (yazlıklar)	8.480.0		11.291.0	

KAYNAK: Direction du Tourisme, Paris, 1985, s.7.

Fransa, kongre turizmi açısından da büyük bir kapasiteye sahiptir. Her yıl uluslararası nitelikte düzenlenen çok sayıda konferans, sempozyum, seminer ve toplantılar için özellikle Paris, Lyon, Bordeaux, Nantes, Marsilya, Strasbourg, Nice v.b. şehirlerde mükemmel tesisler mevcuttur.

Ülkede yıl boyunca çok sayıda uluslararası mahiyette toplantılar düzenlenmesinin sebepleri arasında; uluslararası bazı kuruluşların merkezlerinin Fransa'da olması, coğrafi bakımdan pek çok ülkeye yakın olması yanında ulaştırma imkânlarının elverişli ve kongre turizmine uygun tesislerin varlığı sayılabilir.

Turistik açıdan bir diğer çekicilik Fransız mutfağıdır. Ülkede yiyecek ve içecek sektörü çok gelişmiş ve kalitelidir. Fransız mutfağı dünyaca tanınmış bir mutfak olup, en ünlü yemekleri arasında; kaz ciğeri,

kurbağa bacağı, yılan balığı, soğan çorbası, portakal soslu ördek ve Bourgogne bifteği sayılabilir. Fransız mutfağı köylü, burjuva ve aristokrat her kesime hitap eder. Yemeklerde şarap ve maden suyu bolca içilir (1).

Fransa'yı ziyaret eden turistlerin çoğu Reims'e gider. Bordeaux, Burgogne ve Champagne şehirleri başta olmak üzere pek çok şehirde, dünyaca ünlü şaraplar üretilmektedir. Beğenilen bu içkilerin üretildiği yerlerin turistik çekiciliği küçümsenemeyecek kadar fazladır.

Fransızlar'ın Almanya'da 3, İngiltere'de 2 ve İtalya'da 1 olmak üzere tüm Avrupa'da yirmiyi aşkın "Michelin Üç Yıldızlı Restoranları" bulunmaktadır. Bu restoranlar, Avrupa'nın değişik ülkelerinde Fransız mutfağını ve damak zevkini, faaliyette bulundukları ülke insanlarına tanıtmaktadır. Fransa'da "Damak ve Mideye Hitap Eden Turlar", çok sayıda Amerikalı ve Avrupalı turisti ülkeye çeker (2).

2.2. Fransa Turizm Coğrafyasının Turistik Talebe Etkileri

Fransa, ABD'den sonra dünya turizm pazarından en çok pay alan ikinci ülkedir. Avrupa ülkeleri arasında ise birinci sırada yer almaktadır. Bu haliyle Fransa, dünya turizminde ağırlığı olan bir ülkedir. Daha önceki bölümlerde verdiğimiz Tablo 25'de görüldüğü gibi 1989 yılı için dünya turizm pazarından en çok pay alan ülkeler sıralamasında Fransa'nın ikinci sırada yer aldığı görülmektedir.

Ülkede Turizm sektörü yılda 45-50 milyon yabancı konuyu ağırlayabilecek kapasiteye sahiptir. 1985 yılı ekonomik göstergelerine göre, ülkede turizm sektörünün toplam istihdam içindeki payı yaklaşık % 4'dür.

(1) Kubilay BAYSAL, a.g.e., s.222.

(2) The Economist Intelligence Unit, International Tourism Reports, No: 2, a.g.e., s.7.

Fransa'da turizmin gelişmesi için gerekli alt ve üstyapı tesisleri, yerinde ve zamanında yapılmaktadır. Ülke mevcut coğrafi yapısı, tabii ve tarihi güzellikleri, müzeleri, temiz ve eşsiz güzellikteki sahilleri ile tam manasıyla bir turizm cennetidir.

Ülkeye en çok turist geldiği denizaşırı memleketlerden ABD ve Japonya'dan gelen turist miktarı her geçen gün artmaktadır. Avrupa'dan en çok turist çeken ülke de Fransa'dır. Bu çekiciliğin en önemli sebebi coğrafi yakınlık ve sahip olunan, tabii, tarihi ve kültürel ortak değerlerdir (1).

Son yıllarda Fransa'ya çok sayıda Doğu Avrupalı turist de gelmektedir. Ancak çok sayıda Doğu Avrupalı turist en az iki geceyi koltuklarında uyuyarak geçirmişler ve yanlarında yiyecekleriyle geldiklerinden, bunların Fransız turizmine katkıları en alt seviyede olmuştur.

Her ne kadar ABD turizm gelir ve giderleri bakımından dünyada başı çekiyorsa da, 1989 yılında uluslararası yabancı turist girişleri bakımından Fransa, ABD'yi geride bırakmıştır. Bu artışlar, Fransa'nın turizm sektörüne verdiği teşvikler ile, yabancı turistlere sunduğu hizmetlerin kalitesinden kaynaklanmaktadır (2).

Fransa'nın belli başlı turist pazarları Tablo 31'de verilmiştir. Tabloda görüleceği gibi 1986-1989 yılları arasında ülkeye en çok turist; Avrupa'dan Almanya, İngiltere - İrlanda, Belçika-Lüksemburg, İtalya, Hollanda ve İspanya-Portekiz'den gelmektedir. Denizaşırı ülkelere en çok turist ABD ve Japonya'dan gelmektedir.

(1) The Economist Intelligence Unit, International Tourism Reports, No: 4, a.g.e., s.5.

(2) A.g.e., ss.5-6.

TABLO: 31- Fransa'ya Turist Gönderen Başlıca Ülkeler
(1986-1989) (bin kişi)

GELDİĞİ ÜLKE	1986	1987	1988	1989
Almanya	8.417	8.915	9.113	10.593
İngiltere-İrlanda	6.299	6.368	6.645	7.091
Belçika-Lüksemburg	3.099	3.111	3.146	6.603
İtalya	2.798	3.157	3.441	5.242
İsviçre	3.524	3.372	3.378	4.463
Hollanda	4.012	3.936	3.888	3.987
İspanya-Portekiz	1.043	1.223	1.310	3.014
ABD	1.668	1.802	1.950	2.167
Kuzey ve Fransız Afrika'sı	974	887	906	1.171
Japonya	508	572	662	770
Avusturya	400	312	539	509
Danimarka	378	355	361	513
Kanada	386	349	344	496
Latin Amerika Ülkeleri	696	780	751	341
Avustralya-Pasifik	292	281	288	---
Doğu Avrupa Ülkeleri	171	180	173	296
Ortadoğu Ülkeleri	316	249	278	213
Diğer Ülkeler	1.099	1.125	1.042	411
GENEL TOPLAM	36.080	36.974	38.288	49.544

KAYNAK: The Economist Intelligence Unit, International Tourism Reports, No: 4, United Kingdom, 1991, pp.9-10.

Fransa'nın uluslararası turizm gelirleri 1990 yılında toplam olarak 110 milyar Fransız Frangı olup, bu gelirler son yedi yılda ikiye, 1978'den bu yana dörde katlanmıştır. 1986'da turizm gelirlerinde düşme olmasına rağmen; öyleki terörizm, çernobil faciası ve ABD dolarının değer kaybetmesi, Avrupa'daki ABD'li turist sayısında azalma meydana getirmiştir. ABD'nin 1986'da Libya'yı Fransa üzerinden bombalaması, dünya kamuoyunda Fransa aleyhtarlığına yol açmış, bu durum da turizm gelirleri-

ni olumsuz etkilemiştir.

Fransa'ya yönelik turistik talebin ve buna paralel olarak turistik gelirlerin artmasının sebebi, ülkeye gelen turist gruplarının harcamalarından olumlu yönde etkilenmekte olmasıdır. Yani; ülkeye gelen turistlerin büyük bir bölümü yüksek gelire sahip ve yüksek harcama yapan turistlerden oluşmaktadır. 1978-90 yılları arasında ülkeye gelen turist sayısının altı kat artmasına rağmen, yerli halkın dış turizme katılma oranının az bir artış göstermesi, Fransa'nın turizm gelirlerinin artmasına sebep olmaktadır (1).

Son yıllarda Fransa'nın turizmde gösterdiği olumlu performansın sebepleri arasında, ülkedeki düşük enflasyon ve uluslararası turizm pazarlarında döviz değişim oranının yüksek olması da etkili olmuştur (2).

Ülkenin uluslararası turizm pazarlarına olan coğrafi yakınlığı, ulaştırma ve konaklama hizmetlerinin yüksek kalitesi, temiz ve tatil turizmine uygun sahiller, dağ turizmine elverişli alanlar, dini turizm bakımından mevcut değerler, tarihi ve kültürel değerlerin çok iyi korunarak turistlere sunulması, turizm sektörüne sağlanan teşvikler, Fransa'ya yönelik turizm talebini olumlu yönde etkilemektedir.

Fransa'ya yönelik Alman turizm talebiyle ilgili yapılan bir araştırmaya göre; Almanların seyahat amacıyla Fransa'yı seçmesinin sebepleri arasında % 20'si tatil ve dinlenme turizmine uygun alanların varlığı, % 10'u Tabiatla içiçe olmak için, % 10'u tabiata yönelik macera turizmi, % 10'u ise dağ ve kış sporları yapmak amacıyla Fransa'yı tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

(1) The Economist Intelligence Unit, International Tourism Reports, No: 4, a.g.e., ss.6-7.

(2) A.g.e., ss.7-8.

Araştırmanın da gösterdiği gibi Fransa'nın sahip olduğu turistik coğrafi değerler sayesinde, ülkeye her yıl çok sayıda yabancı gelmektedir. Gelen yabancıların kalış süreleri ve harcamaları da bu sayede yüksek olmaktadır.

3. TURİZM COĞRAFYASININ TURİSTİK TALEBE ETKİLERİ BAKIMINDAN TÜRKİYE-İSPANYA-FRANSA ÖRNEĞİ

Türkiye'de, turizmin önemi Cumhuriyetin ilk yıllarında anlaşılmış, geliştirilmesi yönünde de bazı gayretler sarfedilmiştir. Ancak Türk turizmi, uzun yıllar bazı kurumların amaçları doğrultusunda gelişmemiştir. Ülkemizde plânlı kalkınma dönemine kadar, turizm alanında elle tutulur bir politika belirlenmemiştir. Plânlı kalkınma ile birlikte, kaynak dağılımında rasyonel davranılması, kalkınmanın finansmanında bazı öncelikler tesbit edilmiştir.

Uygulamaya konan Beş Yıllık Kalkınma Plânları (1963-94) incelendiğinde, turizmle ilgili hedef ve ilkelerin şöyle belirlendiği görülür (1).

- Türkiye'ye gelen turist sayısını, ortalama kalış sürelerini ve harcama miktarlarını arttırmak,
- Kitle turizmine uygun yatırım, tanıtma, altyapı ve sektör organizasyonunu özendirmek.
- Turizmde öncelikli yöreleri belirlemek, altyapı ve fiziki plânlama çalışmalarını yapmak, ana tur güzergahlarını düzenlemek,
- Dış ve iç tanıtım çalışmalarına ağırlık vermek,
- Devletin altyapı, özel sektörün üstyapıyı gerçekleştirmesi,

(1) Turizm Bakanlığı, Turizm Bakanlığı 30 Yaşında (1963-93), T.C.Turizm Bakanlığı, Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1993, ss.19-20.

- Teşvik ve kredi politikasını yönlendirmek,
- Yabancı sermayeyi özendirmek,
- Tabii ve kültürel değerlerin korunmasını sağlamak,
- İç turizm hareketini geliştirmek, bu amaçla özellikle çalışanlara ücretli tatil imkânları hazırlamak,
- Turizm eğitimi politikasını belirlemek, personel eğitiminde uygulamalı eğitime ağırlık vermek,
- Turizm istatistiklerini kapsamlı ve sağlıklı hale getirmek,
- Turizmi çeşitlendirmek ve bütün bir yıla yaymak,
- Potansiyel turizm kaynaklarını en verimli şekilde kullanmak,
- Turizm yoluyla sağlanan döviz gelirlerini arttırmak.

IV. Beş Yıllık Kalkınma Plânı'na kadar geçen sürede turist sayısı, turizm gelirleri, kişi başına harcama, plân ve programlarda belirlenen hedeflerin daima gerisinde kalmıştır. Beşinci ve altıncı kalkınma plânlarında, kitle turizminin yanısıra, diğer turizm çeşitleri gündeme gelmiş, turistik yatırımlara sağlanan kredi-teşvik imkânları artmış, turizm eğitimi daha ciddi bir yaklaşımla ele alınmaya başlanmış, yatak kapasitesindeki plân hedefleri aşılmıştır (1).

Son yıllarda yatak kapasitesindeki hızlı artışa karşılık, aynı derecede öneme sahip olan tanıtım, pazarlama, hava taşımacılığı, turizm eğitimi ve teknik altyapı gibi konularda program hedeflerinin gerisinde kalındığı gözlenmektedir.

Oysa Türkiye, turizm coğrafyası bakımından çok değişik turizm çeşitlerinin gerçekleştirilmesine imkân verebilecek potansiyele sahiptir. Alt ve üstyapı büyük ölçüde oluşturulmuştur. Altyapının oluşturulmadığı

(1) Turizm Bakanlığı, a.g.e., s.20.

bölgelerimizde ise, yeni yatırım ve teşviklerle alt ve üstyapı oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Türkiye coğrafi bakımdan Akdeniz turizm havzası içinde yer almaktadır. Bu sebeple, bu havzada yer alan çoğu ülke ile aynı iklim, tabiat değerlerinin yanında çok zengin bir tarihi geçmişe, sanat eserleri ile kültürel değerlere sahiptir. Tabii turizm değerleri, turizm bakımından oldukça geniş imkânlar sunmaktadır. Dağları, nehirleri, yaylaları, kırsalrı, çağlayanları, mağaraları, denizi, güneşi, kumu, tabii manzaraları ve orman varlığı istenen çok sayıda ihtiyaçları karşılayabilecek durumdadır. Kısaca ifade etmek gerekirse; turisti ülkemize çekecek tabii ve tarihi potansiyel mevcuttur.

Bu potansiyele rağmen ülkemiz turizmi istenen seviyeye gelememiştir. Nitekim dünya turizminden aldığımız pay bakımından üst sıralarda değiliz. Çünkü, turizmi gelişmiş ülkelere göre bazı eksikliklerimiz mevcuttur. Bu eksikliklerden belkide en önemlisi dış tanıtım eksikliğidir. Hala dünya kamuoyu nezdindeki olumsuz Türkiye imajını silebilmiş değiliz.

Turizm yapıyoruz diye son yıllarda sağlanan gelişmeler ancak kırsallarımızda ve birkaç iç merkez dışında, diğer turistik potansiyelimize el atmada geç kaldık. Çoğu yerde çevreyi ve sahillerimizi bilinçsizce kirleterek harap ettik. Ormanlarımızı yeterince korumak yerine, hergün yok etmeye devam ediyoruz. Tüm bu olumsuz gelişmeler karşısında, ülkemizin bulunduğu coğrafya itibarıyla, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıkların bol olduğu ortadoğu ülkeleri ile komşu olmamız ve ülkemizdeki terörist faaliyetlerin önlenememesi gibi sebeplerden dolayı, karşımıza yeterince değerlendirilemeyen potansiyel turistik arz ve talep çıkmaktadır.

Ülkemize çok sayıda turistin gelmesi; öncelikle turist güvenliğinin sağlanması, dış tanıtıma ağırlık verilmesi, dünya nezdindeki olumsuz

ülke imajının düzeltilmesi, kültür ve tabiat varlıklarının korunmalı olarak turizme açılması, ulaştırma imkânlarının daha rahat ve konforlu hale getirilmesi, turizmin çeşitlendirilmesi ve nitelikli eleman açığının en kısa zamanda giderilmesiyle mümkün olur.

Avrupa ve özellikle Akdeniz'de Fransa, İspanya ve İtalya gibi turizmde uzmanlaşmış ülkelerin, dünya turist pazarlarına coğrafi bakımdan yakın olmaları onlara bir avantaj sağlamaktadır. Bu avantaja rağmen özellikle İtalya ve İspanya'da yaşanan kıyı betonlaşması, Avrupalı turisti alternatif ülkeler aramaya sevk etmiştir. Bu sayede ülkemiz turizminin son on yılda büyük gelişmeler kaydetmesine rağmen, hala turistik potansiyeli yüksek bölgelerimizin çoğunda, kara ve havayolu ulaşımı yeterli seviyeye çıkarılamamıştır. Bu bölgelerin dış tanıtımları da yapılamamıştır.

Turimden en çok kazanan 15 ülkeye baktığımızda, 1989 verilerine göre Fransa ikinci, İspanya ise üçüncü sırada yer almaktadır. Ülkemiz ilk 15 ülke sıralamasına bile girememiştir. Bu durum bize, turizm alanında pek çok eksikliklerimizin olduğunu gayet güzelce açıklamaktadır.

Türkiye'nin 1963-93 yılları arasında turizmde gösterdiği performans Tablo 32'de görülmektedir. Tabloda da görüldüğü gibi, Türk turizmi uzun yıllar düşük bir gelişme eğilimi göstermiş, bugün gelinen nokta ise, 1983 yılından sonraki on yıllık döneme rastlar. Seksenli yılların sonuna kadar gelen yabancıların büyük bir kısmını Batı Avrupa kökenli ziyaretçiler oluştururken, doksanlı yıllarda Doğu Avrupa kökenli ziyaretçiler önemli bir farkla öne geçmiştir (1).

Fransa'ya yönelik turizm talebinin yıldan yıla hızlı artış göstermesi için, ülkenin mevcut turizm değerleri çok iyi korunmuş olup,

(1) İPEK OYLU, "1992 Turizm Sektörü İçin Nasıl Bir Yıl Oldu", T.C.Turizm Bakanlığı Yayını, Sayı: 2, Ankara, 1993, s.3.

TABLO: 32- Türk Turizminin Gelişmesi (1963-1993)

YILLAR	Turizm Gelirleri (milyon dolar)	Gelen Turist Sayısı (bin kişi)	Turistik Belgeli Yatak Sayısı
1963	7.6	198	10.266
1964	8.3	229	12.436
1965	13.7	361	14.297
1966	12.1	440	16.151
1967	13.2	574	18.158
1968	24.0	602	21.643
1969	36.5	694	24.907
1970	51.5	724	28.354
1971	62.8	926	32.114
1972	103.7	1.034	34.628
1973	171.4	1.341	38.528
1974	193.6	1.110	40.895
1975	200.8	1.540	44.951
1976	180.4	1.674	47.303
1977	204.8	1.661	50.379
1978	230.3	1.644	52.385
1979	280.7	1.520	53.956
1980	326.6	1.288	56.044
1981	381.2	1.405	58.242
1982	370.3	1.391	62.372
1983	411.0	1.625	65.934
1984	840.0	2.117	68.266
1985	1.482.0	2.614	85.995
1986	1.215.0	2.391	92.129
1987	1.721.1	2.855	106.306
1988	2.355.2	4.172	122.306
1989	2.556.5	4.459	146.086
1990	3.308.4	5.389	173.227
1991	2.654.0	5.517	200.678
1992	4.050.0	7.076	219.940

KAYNAK: T.C.Turizm Bakanlığı, Turizm Bakanlığı 30 Yaşında,
a.g.e., s.33.

turistlere sunulan hizmetlerin kalitesinin artırılması için de sektörle ilgili birimler arasında çok iyi bir organizasyonun olduğu görülür. Aslında, Fransa'ya yönelik turizm talebinin gelişmesi mevcut tabii, tarihi ve kültürel potansiyelin iyi değerlendirilmesi yanında, özel sektör ile koordineli çalışan Bakanlık ve ona bağlı Direction des Industries Touristique ve Maison de La France ki bu kuruluş yarı resmi bir kuruluştur, ayrıca bölgesel ve yurtdışı turizm bürolarının ve etkin tanıtım

faaliyetleriyle sağlanmışır (1).

Bunların dışında, turizm sektörüne devletin verdiği teşvikler, manzaraların çeşitliliği, köklü tarihi geçmişe sahip olması, ulaştırma ve konaklama hizmetlerinin gelişmiş olması da, Fransız turizmine olan talebi arttırmaktadır.

Herşeyden önce Fransa'da tabii, tarihi ve kültürel değerler çok iyi korunmaktadır. Fransız kültürü oldukça zengin bir geçmişe sahiptir. Bu açıdan; turistler için çekici olabilecek edebiyat, müzik, sinema, tiyatro v.b. eserlerin dış tanıtıma katkıları sağladığı bir gerçektir.

Fransa'da hemen hemen her hafta bir festival veya gösteri izlemek mümkündür. Kış sporları, sağlık turizmi, dini turizm ve deniz turizmi yabancı turistleri adeta kendine çeker (2). Fransa'da turizm sanayiinin gelişmesi, diğer sektörlerle birlikte olmuştur. Ülke ekonomik bakımdan da güçlü bir ülkedir. Giyimde Fransız modası dünyaya mal olmuştur. Yine Fransız mutfağı her milletten turistin zevk alabileceği türden yiyecek ve içecekleri ihtiva eder. Bunların hepsi de birer turistik çekicilik unsuru olmaktadır.

Fransa, daha çok batılı ve gelir seviyesi yüksek zengin turistleri çekmektedir. Ülke insanı da dış seyahatlere katılmada çok fazla istekli olmamaktadır. Bu durum da ülkenin turizmden daha çok kazanmasına katkıda bulunmaktadır.

Yabancı turistlerin kalış sürelerinin alınan tedbirlerle uzatılabilmiş olması, ayrı bir gelir kaynağı olarak önemli bir husustur. Yaz aylarında Fransız şehirleri turistlerle dolarken, yerli halk şehirleri

(1) The Economist Intelligence Unit, No: 4, a.g.e., s.7.

(2) Le Française Commercial, a.g.e., s.32.

boşaltarak sınır bölgelerine veya yakın bölgelerdeki kırsal alanlar ile Alp dağları bölgesine giderler. Bunun sonucunda, ülkeye gelen turistler şehir kalabalığından kurtulup, daha rahat hareket etme imkânına kavuştuklarından turistik talebi olumlu yönde etkiler.

Fransız Turizm İdaresi'nin bir araştırmasına göre, Fransa'yı ziyaret eden ABD'li turistlerin bir günlük harcamaları 640 FF., Almanlar 206 FF., Japonlar 133 FF. civarında olduğu belirlenmiştir. Fransız turizminin son yıllardaki başarısı, turizm sektörüne verdiği teşvikler ile, yabancı turistlere sunduğu hizmetlerin kalitesinden kaynaklanmaktadır (1).

Fransa'nın uluslararası turizm pazarlarına olan coğrafi yakınlığı yanında kara, hava ve demiryolu ulaşımında ulaştığı yüksek standart da ayrı bir cazibe unsuru olmaktadır. Yine Fransa'ya çok sayıda batılı turist gelmesi sahip olunan ortak değerlerle birlikte, ülkenin pek çok sanayileşmiş batılı ülke ile olan kara sınırları da turistik talep artışına olumlu katkı yapmaktadır. Ülke otoyol, demiryolu ve havayoluyla komşu ülkelerle doğrudan bağlantı halindedir. Bu sayede ülkeye en çok turist karayoluyla gelmektedir.

Belirtilen bu ve benzer sebeplerden dolayı, Fransa'ya yönelik turistik talep her geçen gün artmaktadır ve artmaya da devam edecektir. Ortadoğu'nun güvenlik açısından problemli olması, bölgede Akdeniz'e kıyısı olan ve Fransa'ya rakip olabilecek ülkelerin rekabet gücünü azaltmaktadır. Eski Yugoslavya'da süren savaş, Balkanları da etkilemiş, bu bölgelere olan turistik talep büyük ölçüde Fransa ve yakın ülkelere kaymıştır.

(1) The Economist Intelligence Unit, No:4, a.g.e., s.5.

Her yıl ortalama 40-45 milyon turisti ağırlayan İspanya, dünya otel kapasitesinin % 5'ni aşan miktarda turistik yatak kapasitesine sahiptir. Yıl içinde 7-8 ay gibi uzun süren turizm sezonunda, yerli turistlerin büyük bir kısmının turistik tesislere rağbet etmemeleri sonucu, ülkede mevcut konaklama kapasitesinin tamamına yakını, yabancı turistlerin istifadesine sunulabilmektedir (1).

1988 Yılı tahminlerine göre iç turizmde gecellemeler otellerde 49 milyonken, yabancı turist gecellemeleri 89 milyonu aşmıştır. Oysa İspanya da aynı yıl otel dışı konaklama tesislerindeki yerli turist gecellemeleri 713 milyona yaklaşmıştır.

1990 Yılı tahminlerine göre İspanya'daki yatak kapasitesi, turistik belgeli olmayan alanlarda 10.6 milyon, turizm belgeli pansiyon ve dairelerde 300 bin, belgeli kamping alanlarında 858 bin ve otellerde 900 bindir. Yine İspanya, Avrupa Topluluğu ülkeleri arasında mal ve hizmet ihracında turizmden en çok katkı sağlayan ülke konumundadır.

İspanya'nın turizmden sağladığı döviz, ülkenin toplam döviz gelirlerinin % 25'ine yakın bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu tutar Portekiz'de % 17'dir (2). Yabancı turistlerin ilk tercih ettikleri yer Balearic Adaları'dır. İkinci tercihleri Akdeniz kıyıları, üçüncü tercihleri ise Kanarya Adaları'dır (3). Yabancı turistlerin bu tercihlerine bakarak İspanya'ya yönelik turistik talebin büyük ölçüde tatil ve dinlenme turizmine yönelik olduğunu söylemek mümkündür.

Son yıllarda en çok tercih edilen bu turistik merkezler kıyı yoğunlaşması, aşırı betonlaşma ve çevre kirliliği gibi sebeplerin etkisi

(1) TÜRSAB, Turizm Dergisi, Sayı: 111, s.36.

(2) A.g.đ., s.37.

(3) A.g.đ., ss.37-38.

altına girerek eski çekiciliğini giderek kaybetmeye başlamışlardır (1). İspanya artık turizmini çeşitlendirmek ve ülkeye yönelik turistik talebi kaybetmemek amacıyla, çok değişik çalışmalar yapmaktadır. Bu amaçla milli parklar, tabii koruma alanları ve eğlence imkânları ile tarihi değerlerin dış tanıtımı amacıyla yoğun promosyon faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.

İspanya'nın turizmdeki başarısının devamı, turistik arz ve talep ile ilgili meselelerin halline, pazarlama için pratik ve uygulanabilir tedbirlerin, diğer ülkelerin rekabetine karşı koyabilecek şekilde güçlendirilmesine bağlıdır. Bu sayede, pazarlama stratejisi uluslararası turistik pazarlarda yeni rakip ülkelerin güçlenmesini zorlaştırabilecektir (2).

Son yıllardaki yoğun rekabete karşın, İspanya'nın mevcut turistik payının aynen muhafaza edilip, daha da artırılması amacıyla; ulusal turizm pazarlaması plânının amaçları şu şekilde belirlenmiştir (3).

- Turistik arz ve talep araştırmaları ile ilgili önceliklerin belirlenmesi,
- Belirlenen önceliklere göre uygulama programları hazırlayarak, hedef turistik pazarlar içinde en iyi sonucu alabilecek şekilde bunları geliştirmek,
- Rekabete karşı turistik ürün, fiyat, dağıtım, ulaşım ve haberleşme politikalarını revize ederek uygulamaya koymaktır.

Görülüyorki İspanya son 5 yıldır bu konuda epeyce mesafe almış, körfez savaşı ve eski Yugoslavya'daki iç savaş, Türkiye ve Yunanistan gibi, kendisine rakip olabilecek ülkeler sebebiyle, İspanya'ya yönelik

(1) Climent GUITART, a.g.m., s.30.

(2) A.g.m., s.31.

(3) A.g.m., ss.31-32.

turistik talep azalmamakla birlikte, çok büyük boyutlu olmasa da arttırmayı başarmaktadır.

Türkiye, İspanya ve Fransa ile ilgili 1986-90 dönemini kapsayan bazı turistik veriler Tablo 33'de verilmiştir.

TABLO: 33- 1986-90 Dönemi Türkiye-İspanya-Fransa Turizmiyle ilgili Veriler (milyon kişi-milyar dolar)

İSPANYA	1986	1987	1988	1989	1990
Gelen Turist Sayısı	47.3	50.5	54.1	54.0	52.0
Yurtdışına Çıkan Vatandaş S.	17.6	18.2	18.9	23.3	21.8
Toplam Yabancı Geceleme S.	87.6	92.4	88.3	78.3	64.6
Turizm Gelirleri	12.0	14.7	16.6	16.1	18.5
Turizm Giderleri	2.9	3.8	4.7	5.4	6.8
Turistlerin Geldikleri Yerler					
-ABD ve Amerika Ülkeleri	2.6	2.7	3.0	2.8	2.3
-Afrika Ülkeleri	1.5	1.6	1.5	1.6	1.4
-Avrupa Ülkeleri	40.7	43.3	46.2	45.8	44.2
-Asya ve Uzakdoğu Ülkeleri	0.2	0.2	0.3	0.3	0.4
-Diğer Ülkeler	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Turistlerin Ülkeye Geliş Yol.					
-Karayolu	14.1	16.5	17.1	17.0	16.7
-Havayolu	29.2	30.0	32.8	32.6	30.9
-Denizyolu	2.6	2.4	2.5	2.6	2.5
-Demiryolu	1.4	1.5	1.6	1.8	1.7
TÜRKİYE	1986	1987	1988	1989	1990
Gelen Turist Sayısı	2.3	2.8	4.1	4.4	5.3
Yurtdışına Çıkan Vatandaş S.	1.6	1.9	2.1	2.4	2.9
Toplam Yabancı Geceleme S.	5.9	8.0	11.3	11.5	13.0
Turizm Gelirleri	1.7	1.7	2.3	2.5	3.3
Turizm Giderleri	0.5	0.7	0.6	0.8	0.8
Turistlerin Geldikleri Yerler					
-ABD ve Amerika Ülkeleri	0.07	0.15	0.20	0.13	0.09
-Afrika Ülkeleri	0.10	0.17	0.21	0.26	0.27
-Avrupa Ülkeleri	1.74	2.03	3.14	3.38	4.34
-Asya ve Uzakdoğu Ülkeleri	0.04	0.05	0.07	0.08	0.08
-Ortadoğu Ülkeleri	0.19	0.18	0.25	0.27	0.28
-Diğer Ülkeler	0.21	0.26	0.27	0.30	0.29
Turistlerin Ülkeye Geliş Yol.					
Karayolu	0.93	0.81	1.28	1.29	1.92
Havayolu	0.96	1.41	2.11	2.34	2.55
Denizyolu	0.44	0.56	0.70	0.74	0.75
Demiryolu	0.05	0.06	0.06	0.07	0.14

FRANSA	1986	1987	1988	1989	1990
Gelen Turist Sayısı	36.0	36.9	38.2	49.5	51.4
Yurtdışına Çıkan Vatandaş S.	10.0	10.2	10.5	26.3	27.5
Toplam Yabancı Geceleme Say.	81.7	82.7	82.3	87.0	89.3
Turizm Gelirleri	9.7	11.8	13.7	16.2	20.1
Turizm Giderleri	6.5	8.4	9.7	10.0	12.4
Turistlerin Geldikleri Yerler					
-ABD ve Amerika Ülkeleri	1.12	1.03	1.06	1.58	1.50
-Afrika Ülkeleri	2.75	2.93	3.04	3.00	3.30
-Avrupa Ülkeleri	30.95	31.74	32.77	43.90	45.60
-Asya ve Uzakdoğu Ülkeleri	0.80	0.85	0.95	0.80	0.90
-Diğer Ülkeler	0.45	0.40	0.44	0.23	0.25
Turistlerin Ülkeye Geliş Yol.					
-Karayolu	--	--	--	32.91	--
-Havayolu	--	--	--	9.43	--
-Denizyolu	--	--	--	4.79	--
-Demiryolu	--	--	--	2.35	--

KAYNAK: World Tourism Organization, Compendium of Tourism Statistics, Twelfth Edition, Madrid, 1992, p.51-52 and 137-151.

Tabloda görüldüğü gibi, her üç ülkenin uluslararası turizm pazarlarını Batı Avrupa Ülkeleri oluşturmaktadır. Bu durum incelenen beş yıllık periyod için de aynıdır. Her üç ülkenin de sahip oldukları turistik değerler tatil ve dinlenme turizmi bakımından aynı olmakla birlikte, diğer turizm çeşitleri bakımından Fransa ve Türkiye birbirlerine benzemektedir. Ancak tarihi ve kültürel değerlerin çeşitliliği bakımından ülkemiz daha zengindir. Batı Avrupa turizm pazarından en çok pay Fransa ve İspanya alırken, Türkiye'nin payı çok düşüktür. İşte burada dış tanıtım, coğrafi yakınlık ile alt ve üstyapı devreye girmektedir. Belirtilen alanlarda İspanya ve Fransa çok gelişmiştir. Oysa Türkiye turizmde özellikle seksenli yıllardan sonra gelişme gösterdiği için yeterli olamamıştır.

Bu durum her üç ülkeye gelen turist sayısı ve turizm gelirleri bakımından da aynı sonucu vermektedir. 1986-90 yılları arasında İspanya ya ortalama her yıl 50 milyonu aşkın turist gelirirken, aynı yıllar arasın-

da bu ülkenin turizmden sağladığı gelir ortalama 16.1 milyar dolardır. Aynı dönemde Fransa'ya gelen turist sayısı ile turizm gelirleri ortalama 42.4 milyon ve 14.3 milyar dolardır. Türkiye'nin aynı dönemde uluslararası turizmden aldığı pay ortalama 3.78 milyon turist ve 2.3 milyar dolar turizm geliri gibi çok düşük gerçekleşmiştir.

Bu dönemde İspanya, Fransa'ya oranla çok daha fazla turist çekmesine rağmen, turizm gelirleri birbirine yakındır. Bunun sebebi, Fransa'ya yönelik turistik talebin büyük bölümünü zengin turistlerin oluşturmaması, İspanya'nın ise, ucuz paket turlardan oluşmasıdır. Bir diğer sebebi ise, İspanya uluslararası tur operatörlerine çok fazla imtiyaz tanırken, Fransa'nın tanımamasıdır. Türkiye için bu durum, daha çok coğrafi uzaklık yanında, ülkemizin bulunduğu bölgedeki istikrarsızlıkların Türk turizmini olumsuz yönde etkilediğini söyleyebiliriz. Bunun yanında ulaşım ile alt ve üstyapı eksikliklerimizin olması, dış tanıtımın yeterli olmaması, yine batılı ülkeler nezdinde kasıtlı oluşturulan, yanlış Türk ve Türkiye imajının da bu konuda etkili olduğunu söyleyebiliriz.

Fransız ve İspanyol hükümetleri turizmi desteklerken, Türkiye'de bu destekleme arzu edilen seviyede ve alanlarda olmamaktadır. Turizm konusunda uzmanlaşmış ülkelere Fransa ve İspanya kadar bu sektöre kaynak aktarılamamaktadır. Çünkü; Fransa çok gelişmiş bir ülkedir ve kaynak sıkıntısı çekmemektedir. İspanya'da son yıllarda hızla gelişmeye başlamış ve Avrupa Topluluğu üyesi olması sebebiyle de topluluktan büyük mali destek görebilmektedir.

Türkiye için aynı hususlar geçerli olmayıp, henüz gelişme yolunda bir ülkemiz ve kıt kaynaklarımızın ancak küçük bir bölümünü turizme destek amacıyla ayırabilmekteyiz. Bu sebeple de, Türkiye'nin bu alanda rekabet şansı azalmaktadır. Sadece temiz bir çevre, temiz ve sakin kıyıları

ile henüz betonlaşmayı aşırı derecede yaşamamamız rekabet gücümüzü oluşturmaktadır.

Ülkemizin uluslararası turizm pazarında rekabet gücünü azaltan bir husus da diğer Akdeniz ülkelerine göre turizm pazarına olan coğrafi uzaklıktır. Türkiye'ye gelen turistlerin büyük bir bölümünün havayolu ile gelmesi seyahatleri pahalı hale getirmektedir. Seyahatin pahalılaşması, ülkemize yönelik turistik talebi alternatif ülkelere kaydırmaktadır. Türkiye bu olumsuzluğu, son yıllarda konaklama ve diğer hizmetlerin fiyatlarını nisbeten ucuz tutarak aşmaya çalışmaktadır.

Turist gecellemeleri ve kalış süreleri bakımından üç ülkeye baktığımızda, turistlerin Fransa'da daha uzun süre (9-10 gün), İspanya'da biraz daha az (7-9 gün), Ülkemizde ise ortalama (4-5 gün) kaldıkları görülmür. Yine turistlerin yaptıkları harcamalara baktığımızda; Fransa'da ortalama günlük turist harcamasının 200-250 dolar, İspanya'da 80-120 dolar, Ülkemizde ise, kaldıkları toplam süre içinde ortalama 530 dolar (1) seviyesinde olup Fransa ve İspanya'ya göre çok düşüktür.

Bu durumdan da anlaşıyor ki, Türkiye daha ziyade gelir seviyesi düşük turist gruplarına hizmet verebilmekte, zengin turistleri tam manasıyla ülkemize çekememekteyiz. Bu durumu süratle değiştirmek ve ülkemize daha çok zengin turist çekip, gelen turistlerin ortalama kalış sürelerini arttırmamız gerekmektedir.

Türkiye' Fransa ve İspanya'ya gelen turistlerin kullandıkları ulaşım araçlarına göre dağılımına baktığımızda; Fransa'ya en çok turist karayolu (32.9 milyon) ve havayoluyla (9.4 milyon) gelmektedir. Fransa'nın zengin batılı ülkeler ile kara sınırlarının olması bu durumun en

(1) The Economist Intelligence Unit, No: 4, a.g.e., s.5.

önemli sebebidir. Bu durum aynı zamanda Fransa'ya gelen turistlere kendi başlarına ve kendi otomobilleriyle seyahat etme imkânını da verir.

İspanya'ya en çok turist havayoluyla ortalama (31.1 milyon) ve karayoluyla (16.2 milyon) gelmektedir. İspanya'nın da turistik pazarlara yakın olması sebebiyle havayolu ulaştırma masrafları daha az olmaktadır. Bu sebeple en çok turist havayoluyla İspanya'ya gitmeyi tercih etmektedir.

Türkiye'ye de en çok turist havayoluyla gelmektedir, havayolunu karayoluyla gelenler izler. Havayoluyla gelişler turistik pazarlara olan coğrafi uzaklık sebebiyle pahalı olmaktadır. Bu sebeple, gelen turistlerin de üst gelir gruplarına mensup olmamaları sebebiyle, ülkemizde ortalama kalış süreleri az olmaktadır.

Karayoluyla ülkemize gelen turistlerin büyük bir çoğunluğunu Orta Asya ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelenler oluşturmaktadır. Bu ülkelere gelen turistlerin geliş amaçları daha çok ticaridir ve gelir düzeyleri ülkemize göre çok düşüktür. Bu sebeple belirtilen ülkelere gelen turistlerin, Türkiye'ye kazandırdığı pek bir şey yoktur. Bizim için önemli olan, zengin batılı turistlerin ülkemize çekilmesidir. Ancak bu sayede turizm gelirlerimizi artırmak mümkün olabilecektir.

Türkiye ve Fransa'ya gelen turistlerin geliş amaçları Tablo 34'de verilmiştir. Görüldüğü gibi, Fransa'ya gelen turistlerin % 51.2'si dinlenme ve eğlenme, % 12.7'si coğrafi ve tabii güzellikler, % 12.1'i tarihi ve kültürel değerler, % 7'si ise, iş veya öğrenim amacıyla gelmektedirler. Geri kalan kısım diğer turistik faaliyetlere katılmak amacıyla bu ülkeye seyahat etmektedir.

Türkiye'ye gelen turistlerin yaptığımız anket sonuçlarına göre; % 22.9'u dinlenme ve eğlenme, % 20.5'i tarihi ve kültürel değerler,

% 12.6'sı coğrafi ve tabii güzellikleri görmek amacıyla ülkemize gelmektedir. Türkiye için coğrafi ve tabii değerler üçüncü tercih sebebi olurken, tarihi ve kültürel değerler Fransa için üçüncü tercih sebebi olmaktadır.

TABLO: 34- Türkiye ve Fransa'ya Gelen Turistlerin Geliş Amaçları
(Fransa için 1985 yılına ait veriler, Türkiye için 1992 yılında 1000 kişilik turist grubu ile değişik illerde yapılan anket sonuçları esas alınmıştır)

Turistlerin Geliş Amaçları	Türkiye		Fransa	
	Yılı	Oranı(%)	Yılı	Oranı(%)
Dinlenme ve eğlenme	1992	22.9	1985	51.2
Coğrafi ve Tabii Değ.	1992	12.6	1985	12.7
Tarihi ve Kültürel Değ.	1992	20.5	1985	12.1
Toplantı ve Konferans	1992	12.4	1985	1.8
Aktif Spor	1992	6.7	1985	---
İş veya Öğrenim	1992	6.6	1985	7.0
Sevgi ve Şefkat	1992	---	1985	1.2
Dost-Akraba Ziyareti	1992	4.5	1985	---
Sağlık Amacıyla	1992	5.2	1985	---
Alışveriş Amacıyla	1992	5.9	1985	3.9
Değişik Yerler Görme	1992	---	1985	2.2
Diğer Sebepler	1992	2.7	1985	8.3

KAYNAK: Enquetes Frontieres, 1986, s.45. ve 1992 Yılında Yapılan 1000 Kişilik Anket Sonuçları.

Bu tablodan çıkan sonuç, Türkiye ve Fransa'nın tatil, dinlenme ve eğlenme amacıyla tercih edilen ülkeler olduklarıdır. Fransa için coğrafi yakınlık ve tabii değerler ön plâna çıkarken, ülkemiz için sahip olduğu coğrafi değerlerin yanında tarihi ve kültürel değerler ön plâna çıkmaktadır. Sonuç olarak; bu haliyle ülkemizin bulunduğu Akdeniz turizm havzasında rakipleri çoktur. Fransa, İtalya, İspanya ve Yunanistan gibi

Ülkelerle ortak yönlerimiz çok fazladır. Rekabet şansımızın artırılabilmesi için, turizmimizi çeşitlendirmemiz gerekmektedir. Türkiye tablolarında da görüldüğü gibi, tatil ve dinlenme turizmi yanında tabii turizm, spor, sağlık ve dağ turizmine ağırlık vererek, ülkemize yönelik turistik talebin artırılması mümkündür. Bunun yanında, hizmetlerin kalitesi yükseltilerek, fiyatların rakip ülkelere oranla biraz düşük tesbit edilmesi gerekir. Ayrıca ulaştırma hizmetlerinin yaygınlaştırılarak kalitesinin daha da yükseltilmesi ve dış tanıtıma ağırlık verilmesi gibi çalışmalar, ülkemiz için önem arz etmektedir.

Türkiye son yıllarda kongre turizmiyle ilgili organizasyonları başarıyla gerçekleştirebilmektedir. Bu sebeple, kongre turizmine ağırlık vermek gerekir. Ortadoğu'nun finans ve iş merkezi olabilmek için, ülkemizin bu turizm çeşidine gereken önemi vermesi gerekir. Kongre turizmi, diğer turizm çeşitlerine göre daha fazla gelir getirmektedir. Bu amaçla, dış tanıtım çalışmaları yanında, tesis eksikliklerinin biran önce giderilmesi turizmimizin geleceği bakımından da önem arz eder.

İspanyol turizminin yabancı tur operatörlerine bağımlılığı, ülkemiz için de geçerli bir husustur. Vakit geçirilmeden bu bağımlılığın azaltılması gerekir. Bu amaçla da, yerli tur operatörlerinin teşvik edilerek güçlendirilmesi önemli bir husustur. Ülkemizin yabancı tur operatörlerine bağımlılığı devam ettiği sürece, Türkiye'ye gelen turist sayısındaki artışa oranla, turizm gelirlerindeki artış daha az olacaktır.

Günümüz İspanyol turizmi düşük maliyetli paket turlardan oluşmakta ve bu ülke yabancı tur operatörlerine çok büyük imtiyazlar tanımaktadır. Ancak, durumun böyle olmasına rağmen her yıl İspanya'yı 40-45 milyon turist ziyaret etmektedir. Fakat turizmden elde edilen gelir (14-16 milyar dolar) çok düşük olmaktadır. Ülkemizin bu duruma düşmemesi gerekir.

S O N U Ç :

Çok eski devirlerden beri insanlar değişik amaçlarla seyahat etmişler; önceleri yeme-içme ve barınma ihtiyaçlarının giderilmesi gibi sebeplerle yer değiştiren insanlar, zamanla toplu yaşamaya başlamışlar. Toplu yaşam, insan ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için ticari faaliyetlerin gelişmesine, dolayısıyla da ilk çağlardaki seyahat motiflerinin başında ticari faaliyetler ilk sırayı alırken, aynı dönemde dini inanışlar, sağlık ve spor gibi motifler de seyahatlere konu olmaya başlamıştır.

Ortaçağ turizmine damgasını vuran dini turizmdir. Dini inanışların yanında, sağlık, dinlenme, başka ülkelerin ve insanların tanınması, macera arama, estetik zevki, politik toplantılar ve tabiattan zevk alma gibi hususlar da turistik seyahatlere konu olmuştur.

Yeniçağ'da iktisadi ve sosyal alanda gerçekleşen büyük değişiklikler sebebiyle, seyahat kavramının kapsamı da değişikliğe uğrayarak genişlemiş, yeni kıtaların keşfi ve sanayi devrimiyle de insanların yeni yerler görme merakı, seyahatlere katılmada etkili olmuştur. 18. Yüzyıl sonlarına doğru deniz kıyılarına, kumsallara ve şifalı sulara yönelik insan hareketlerinin yoğunlaştığı görülür.

Hızlı nüfus artışı, sanayileşme, kentlerin kalabalıklaşması, ücretli izinlerin başlaması, ulaşımındaki gelişmeler sayesinde tatilcilerin hız ve konfor bakımından tatmini sağlanmıştır. 20. Yüzyıla gelindiğinde insanlar artık denizde, karada ve havada motorlu araçlarla seyahat edebilme imkânına kavuşmuşlar, önceleri gerçekleştirilemeyen uzun süreli ve uzak mesafeli yolculuklar artık yapılabilir hale gelmiştir.

I. ve II. Dünya Savaşları'nın olumsuz etkileri giderildikten sonra, turizm hızla gelişerek bugünkü seviyesine ulaşmıştır. Bugün yaklaşık

450 milyon insan uluslararası seyahatlere katılmakta, bunların gittikleri ülkelerde yaptıkları harcamaların toplamı da 150 milyar Amerikan dolarını aşmıştır. Turizm hareketleri bu yönüyle de ülkelerin dikkatlerini çekmiş, devlet bütçelerinde döviz getirici, istihdam sağlayıcı ve milli geliri artırıcı etkileri sebebiyle de, toplum refahını yükseltici etkileri önemsenmeye başlanmıştır.

Çok değişik etkileri olan turizm, günümüzde bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeryüzüne bağlı olayları inceleyen, insanları bilgilendiren ve zevklendiren tabii güzellikler, arkeolojik kalıntılar, dini ve kültürel alanlar, bölgesel ve sosyal özelliklerin tamamını inceleyen Turizm Coğrafyası'nda genellikle coğrafyacılarca, coğrafya biliminin bir alt bölümü olarak kabul edilmektedir. Bunun en önemli sebebi; coğrafya bilimi ile turizm bilimlerinin inceleme konularının paralellik arz etmesidir.

Coğrafya bilimi yeryüzünü fiziksel, ekonomik, beşeri ve siyasal yönlerden inceleyen bilim dalıdır. Turizm coğrafyası da, yeryüzünün bir bölümünün, ülkenin veya bölgenin turistik faaliyetlere ne derece uygunluk arzettiğini inceleyen bilim dalıdır.

Turizm coğrafyası, bir yeri turizm açısından değerlendirirken, konuya talep yönüyle de yaklaşır. Bir turistik mahalli ziyaret edenlerin sayısı, geldikleri yer, geceleme sayısı, ziyaretçilerin yaşı, cinsiyeti, mesleği, ailevi durumu ve boş zaman değerlendirme tercihleri gibi hususlar, turizm coğrafyası araştırmalarının en önemli konularını oluşturur.

İlkçağlardan beri, insanların seyahatlerinde önemli bir çekim unsuru ve turizmin hammaddesi olan tabii varlıklar, hem coğrafya hem de turizm coğrafyasının inceleme alanlarını oluşturur. Gerçekten bir ülke, bölge yada yörede turistik çekim kaynağı olan; iklim, bitki örtüsü,

tabii güzellikler, yaban hayatı, termal kaynaklar, jeolojik yapı, rekreasyon ve çekim merkezleri, alt ve üstyapı imk nları turizmin cazibe unsurlarıdır. Bu kaynakların bir ülke, bölge ya da turistik istasyona turist çekmedeki etkileri şüphesiz çok büyüktür.

Turistik coğrafiya bakımından turizme uygunluk arzeden mek nların, turistik  ekiciliğı yüksek olacağından bu mek nlara olan turistik talep de, olumlu yönde etkilenecek ve artacaktır. Şüphesiz bu yönlü turistik talebin artması, sahip olunan  evre değerlerinin çok iyi muhafaza edilmesi ve rasyonel kullanımı ile mümkündür.

Turizm ekonomisi ve turizm coğrafiyasının inceleme konularından olan turistik arz; bir ülkenin turistik işletmeleri ve turizm kurumları kanalıyla turistlere sunduğu maddi ve manevi hizmetlerin bütünü şeklinde tanımlanabilir. Turistik arz bu haliyle karmaşık bir yapı oluşturur. Çünkü; turiste sunulabilecek pek çok mal ve hizmet bileşeni turistik ürünü oluşturmaktadır.

Değişik turist veya turist gruplarının turistik talepleri de değişiklik arzeder. Bu sebeple sahip olunan turistik ürün türlerinin, turizm talebine uygun olması, turistik talep artışı için gereklidir. Bugün turistik mal ve hizmetlere olan talep, özelliğı itibariyle karmaşık bir hal almış ve turistik arzın bu karmaşık talebi karşılayabilir olması durumunda turizmin gelişmesi mümkün olur.

Turistik arza konu olan mal ve hizmetlerin kısa dönemde arttırılmasının imk nsız olması, uzun dönemde ise kısmi bir artışın gerçekleştirilebilmesi sebebiyle, mevcut turistik arz kaynaklarının iyi korunması ve akılcı bir şekilde kullanılmasını zorunlu kılar.

Bir ülkedeki tabii kaynaklar turizmin en önemli kaynağını oluştururlar. Çünkü; turistik hareketler büyük  l de tabii kaynaklara yönelik

olarak gerçekleşmektedir. Ülke ve bölge genelinde tabii turizm değerleri, turistik arzı olumlu yönde etkilerken, bu değerlere sahip olmayan ülke ve bölgelerde ise, turistik arzın menfi yönde etkileneceği açıktır. Aslında turizm büyük ölçüde tabii kaynakların zenginliğine bağlı olarak doğar, belirtilen kaynakların turistik amaçlarla kullanılabilmesi için gereken ortam oluşturuldukça da gelişir.

Kültürel turizmin gelişmesi, bu tür turizme hizmet eden değerlerin varlığı ile mümkündür. Yani tarihi ve kültürel turizm altyapısının durumu, bu yönlü turistik gelişmeyi hızlandıracaktır. Bir ülke veya bölgedeki yetersiz alt ve üstyapı da turistik arzı olumsuz etkileyeceğinden, turizm talebinin karşılanması büyük ölçüde bu tür yatırımların gerçekleştirilmesini gerekli kılar. Pek tabii ki yolu, suyu, elektriği, konaklama tesisleri olmayan yöreye turist çekmek oldukça zordur. Nitekim turistik arzın turistik talebi lâyıkıyla karşılayabilmesi, turistik arza konu olan mal ve hizmetlerin kalitesinin, turizm talebini karşılayabilecek bir seviyeye getirilmesi gerekmektedir.

Turizm talebinin gelişmesi, bazı ekonomik, sosyal ve fiziksel faktörlerin uluşumuna bağlıdır. Turizm talebinin elâstik olması, uluslararası seyahat kararlarının çok sayıda değişik faktörlerin etkisi altında olmasından kaynaklanmaktadır.

Türkiye, sahip olduğu turistik coğrafya bakımından bazı özellikler arzeder. Türkiye'nin coğrafi konum bakımından en önemli özelliği; merkezi bir konumda, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının kesiştiği noktada yer almasıdır. Bu konumuyla ülkemiz, her üç kıtadaki turizm pazarlarına nisbeten yakın olmaktadır. Turizm pazarlarına olan coğrafi yakınlık, kuşkusuz turizmimizi fevkalade müsbet yönde etkileyecektir.

Coğrafi konum bakımından ÷lkemizin ikinci özelliği, üç tarafının denizlerle çevrili olmasıdır. Bu durum da, ÷lkemizin turizm pazarlarına yakınlığı yanında, kıyı turizmi imkânlarımızın diğerk ÷lkelere göre daha fazla olduğunu gösterir.

Türkiye'nin ortalama yükseltisinin diğerk ÷lkelere göre yüksek olması, coğrafi yapının çeşitlilik göstermesi, Türk turizminin gelişmesi açısından uygun zemini oluşturmaktadır. Türk turizminde çeşitliliğin sağlanması, bir turizm çeşidinden kaybedilen cazibe ve pazar payının, diğerk alternatif turizm çeşitleriyle giderilmesine imkân verir.

Konuya bu açıdan yaklaşıldığında, ÷lkemiz toprakları hemen hemen tüm turizm çeşitlerine imkân verecek coğrafi potansiyele sahiptir. Yaptığım anket çalışması da, turistlerin seyahat için ÷lkemizi seçmesindeki üçüncü sebebin coğrafi yakınlık olduğunu ortaya koymuştur.(Bu konu için Tablo 9'a bakılabilir)

÷lkemizin yalnızca yüksek bir memleket olmakla kalmayıp, yüzey şekilleri bakımından da çeşitlilik arzettiğini belirtmiştik. Çoğu birbirine paralel sıralar halinde uzanan dağlar, tek başına veya bir dizi şeklindeki sönmüş volkanlar, yayla düzlükleri, derin vadiler, Türkiye'nin yüzey şekillerinin başlıcalarıdır.

Turizmde çekicilik sağlayan tabii güzellikler coğrafi yapıya bağlıdır. Bunların bir kısmı doğrudan coğrafi yapının sunduğu dağlar, vadiler, mağaralar, travertenler, peribacaları v.b. oluşur. Diğerkleri ise; iklim, bitki örtüsü ve yaban hayatından oluşur.

Turistik çekiciliklerin büyük bir kısmı, ormanlarla kaplı dağlık alanlarda mevcuttur. ÷lkemizi ziyaret eden yabancı turistlerin % 23'lük bölümü, Türkiye'de dağcılık ve dağ sporlarına iştirak etmek istediklerini

beyan etmişlerdir. Ancak tesis ve tanıtım yetersizliklerinden dolayı pek çok turist, bu arzularını gerçekleştiremediklerini söylemektedir. (Bu husus için Tablo: 13'e bakılabilir)

Türkiye'de geniş bir dağılım gösteren dağ ve kış sporlarına elverişli alanlardan, turizm bakımından değerlendirilebilecek konumda olanlar şunlardır: Bursa-Uludağ, Bolu-Köroğlu Dağları, Antalya-Beydağları, Alanya-Akdağ, Kayseri-Erciyes Dağı, Kastamonu-İlgaz Dağı, Aksaray-Hasan Dağı, Ulukışla-Bolkar Dağları, Erzurum-Palandöken dağları, Kars-Sarıkamış Dağları, Trabzon-Zigana ve Soğanlı Dağları, Bitlis-Sapgör Dağı, Rize-Kaçkar Dağı ve Ağrı dağları.

Belirtilen bu dağlık alanlar, aynı zamanda kış yürüyüşlerine ve yaylacılık faaliyetlerine de uygun olup, bu alanların yaklaşık 100 bin kayakçı/gün potansiyel yatak kapasitesine sahip olmalarına rağmen, mevcut dağ ve kış turizmine hizmet veren yatak sayısı, henüz 5 binlere yeni ulaşmış, bunun yarısına yakını da Uludağ'da bulunmaktadır.

Ülkemizin dağ, yayla, av ve spor turizmine uygun alanlardaki alt ve üstyapı eksikliklerinin giderilmesi ve iyi bir tanıtımla, kıyılarımızda tıkanma noktasına gelen turizmini çeşitlendirmek ve turizmi yıla yaymak mümkün olabilecektir. Bunu yaparken de, çevreye saygılı bir turizm anlayışı içinde olunması gerekmektedir.

Türk turizminin hızlı ve en yüksek gelişme gösterdiği alanlar deniz kıyılarımızdır. Ancak, bugün kıyılarımız gerek tesis gerekse turist sayısı bakımından özellikle turizm mevsiminde, büyük bir yoğunlaşma ve kirlenme ile karşı karşıyadır. Kıyı yoğunlaşması ve kirlilikle birlikte altyapının da tam anlamıyla ihtiyaçlara cevap verememesi, deniz turizminin geleceğini şimdiden tehdit etmektedir. Oysa, Türkiye'nin turizm imkânları, kıyıları ile sınırlı olmayıp, pek çok değişik turizm türüne

imkân vermektedir. Bu hususun yerli ve yabancı turistlere benimsetilmesi gerekir. Zaten ülkemize yönelik genel turizm talebi, son yıllarda özellikle tabiatla içiçe olunabilecek alanlara yönelmeye başlamıştır. Bu yönelişin devamı için, dağlık ve kırsal alanların, çevre kirliliği ve bozulmalarına karşı korunmalı olarak, rekreasyonel turizm faaliyetlerine uygun hale getirilmesi gerekir.

Ülkemiz için alternatif turizm çeşitlerini yumuşak turizm adı altında toplamak mümkündür. Yumuşak turizm; tabiata yönelik, tabiat içinde turistik aktivitelerden, insanların yararlanmasıdır. Bu turizm çeşidi, insanın sağlıklı gelişmesini temin eden, hareketli, değişik, zevkli ve heyecan verici rekreasyonel turizm faaliyetlerini kapsar.

Günümüzde pek çok yumuşak turizm türleri geliştirilmiştir. Ülkemizde gerçekleştirilebilecek başlıca yumuşak turizm türleri; çiftlik turizmi, yayla turizmi, dağ turizmi, macera turizmi, mağara turizmi, kır yürüyüşleri, kuş ve yabani hayvan gözetleme, iç sularda balık avcılığı, rafting ve diğerleridir.

Uluslararası turizmde Türkiye'nin sahip olduğu tabii ve kültürel varlıklar, iyi bir imaj oluşturularak geniş bir turistik pazar bulma imkânı sağlayabilir. Yabancı turistlerin tabiat ve çevreye olan duyarlılıkları giderek artmaktadır. Bu hususla ilgili Almanya'da yapılan bir araştırmada, 1985'de turistik amaçla yurtdışına çıkanların yalnızca % 30'u gittikleri ülkelerin çevre meselelerine duyarlı iken, 1988 yılında bu oran % 58'e çıkmıştır.

Ülkemize yönelik turizm talebinin de giderek yumuşak turizm çeşitlerine kaymakta olduğunu, yaptığımız anket çalışmaları da destekler mahiyettedir. 1992 yılında yapılan anket, toplam 1000 turistle, tesadüfi örnekleme yöntemine göre ve 5 ayrı ildeki turistik tesislerde konaklayan

yabancılarla gerçekleştirilmiştir. (Tablo: 9 ve 10)

Anketin sonuçlarına göre; tabii güzellikler ve coğrafi yakınlık yabancı turistlerin ülkemizi tercihlerinde, çok seçimlik sorularda % 13 lük bir orandadır. Oysa bu oran Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 1980 yılı verilerine göre % 2.9 mertebesinde dir. Bu durumda bize, ülkemize yönelik turistik talebin tabii turizm değerlerine doğru kaydığını göstermektedir.

1992'de ülkemizi yaklaşık 7 milyon turist ziyaret etmiştir. Bunun % 13'ü yani yaklaşık 850 bini ülkemizi tabii turizm değerleri ve coğrafi yakınlığı sebebiyle tercih ettiklerini gösterir ve küçümsenecek bir rakam da değildir.

Turistik gelişmemizin devamı, kıyılarımızdaki yoğunlaşma ve kirliliğin azaltılması, büyük ölçüde tabiatın ön plâna çıktığı dağlık, ormanlık, şifalı sular, iklim tedavisine uygun yerler, yaylalar v.b. alanların turistik cazibelerinin korunarak değerlendirilmesiyle mümkündür.

İklim değerleri bakımından ülkemize baktığımızda; deniz ve kara iklimlerinin etkisinde olduğu görülür. İklim kuşakları ve güneşli günler sayısı bakımından Karadeniz bölgemiz dışında diğer bölgeler, turizme uygunluk arzeder. Son zamanlarda artan oranlarda turistlerin, su kaynaklarına, ormanlara, dağlara ve kırsal alanlara yöneldikleri görülür. Su kaynaklarının, bitki ve orman örtüsünün, yükselti farklarının birarada ve uyum içinde olduğu turistik mahallerin çekiciliği de artmaktadır.

Ülkemiz topraklarında yer alan akarsuların akış rejimlerinin düzensiz olması, akarsuya dayalı turistik aktiviteleri kısıtlamakla birlikte, Dalaman Çayı ve Çoruh Nehri rafting sporu için eşsiz imkânlar sunar. Diğer akarsularda mevsimlere bağlı olarak balık avcılığı ve kano yapmak mümkündür. Ancak, bu alanlarda organizasyon eksiklikleri mevcuttur.

Ülkemizde mevcut tabii ve baraj göllerinden turizm amacıyla yararlanılabilir. Ancak, bugüne kadar birkaç göl dışında turistik istifa-
de söz konusu değildir. Tatlı sulu göllerin hemen hemen hepsinde değişik
rekreasyonel faaliyetler gerçekleştirilebilir. Özellikle su sporları,
avcılık, yelken, kürekçilik ve su kayağı yapılabilir. İçme ve kullanma
suyu temin edilen göllerden turizm amacıyla istifade ederken, suların
kirletilmemesine çok dikkat etmek gerekir. Tabii ve baraj göllerimizden
yararlanmadaki eksikliklerimizin başında; tesis, tanıtım ve organizas-
yon eksiklikleri yer almaktadır.

Mağaralar, çağlayanlar gibi tabii değerler, bir taraftan turizme
hizmet ederken, diğer taraftan kirletilip tahrip edilmemeleri gerekir.
Pamukkale travertenlerinde yaşananların diğer turistik alanlarda yaşan-
maması için tedbirli olmak lâzımdır. Tabii turizm değerlerinin her şek-
li birbirinden çekicidir. Başta Akdeniz ve Doğu Anadolu Bölgesi olmak
üzere diğer bölgelerimiz de çağlayanlar, mağaralar, yeraltı suları ve
göller bakımından oldukça zengindir.

Belirtilen tabii turizm değerlerinin küçük bir bölümü dışında,
diğerlerinden turizm amaçlı istifade çok azdır. Bu değerler turizme açı-
lırken mutlaka korunmalı olarak kullanıma açılmalı, aksi halde kaybedil-
meleri çok kolay olmaktadır. Son yıllarda Turizm Bakanlığı öncülüğünde,
ülke turizminin çeşitlendirilmesi ve Türkiye'ye yönelik bu yönlü turizm
talebinin artırılması amacıyla bazı önemli çalışmalar yapılmaktadır.
Böylece ilk defa kıyı turizmine alternatif olabilecek turizm çeşitleri
de teşvik edilmeye başlanmıştır. Bu durum, tabii turizm talebinin geliş-
mesine katkıda bulunacaktır.

Türkiye'ye yönelik turizm talebinin bir bölümü, yumuşak turizme
kaymaya başlamıştır. Tablo: 13, 14, 15'de tabii turizme yönelik anket

sonuçlarına bakıldığında; ÷lkemize gelen yabancı turistlerin tabii turizme yönelik beklentileri çok fazladır. Ancak tesis, organizasyon ve tanıtım eksiklikleri sebebiyle, gerçekleştirme imkânı buldukları tabii turizm faaliyetlerinin çok az olduğu gör÷l÷r.

÷lkemiz, yapısal özelliklerinden dolayı soğuk ve sıcak maden suları, kaplıca ve içmeler bakımından dünyanın en zengin ÷lkelerinden biridir. Türkiye'de sayıları ikibini aşkın termal kaynaklardan her biri değişik hastalıkların tedavisinde kullanılabilecek özelliktedir. İklim tedavisine uygun alanlar da mevcuttur. Ancak, termalizm bakımından turizme hizmet verebilecek 4-5 tesis, klimatizm bakımından da 2 tesisin varlığı, bu yönlü turistik talep artışını karşılamaktan çok uzaktır.

Türkiye'ye yönelik tabii turizm talebinin gelecekte daha da artacağını dikkate alırsak, bu yönlü turistik talebi karşılayabilmek için; öncelikle bu alanlardaki tesis yetersizliğini, uzman personel açığını ve tanıtım eksikliklerini gidermek gerekir. Bu alandaki tesis, altyapı ve uzman personel ihtiyacı tesbit edilip 2000'li yıllara doğru süratle ortadan kaldırılmalıdır.

Diğer bir husus ise; son yıllarda ÷lkemizde tırmanan terör olaylarının da, Türk turizmini olumsuz yönde etkilemesidir. Terörü tesirsiz hale getirmeden, diğer eksikliklerin giderilmesi bir anlam ifade etmez. Çünkü, günümüzün turisti, gitmeyi arzuladığı ÷lkede öncelikle can ve mal güvenliğinin olup olmadığına bakmakta, seyahat kararını sonradan vermektedir.

Kıyı turizmi yanında, ÷lkemizde tabii turizm potansiyelinin gelecekte daha iyi değerlendirileceği kanaatindeyim. Ancak, deniz kıyılarıımıza yönelik turizm talebinin daha da artırılması, sahillerimizin tamamen elden çıkması demektir. Bu amaçla ÷lkemizi tercih eden ve edebilecek turistlere, alternatif turizm imkânlarını sunmalıyız. Çünkü; ÷lkemizin

coğrafi yapısı buna müsaittir. Tabii turizm potansiyelimizi korunmalı olarak dış turizme açmadığımız takdirde, ülkemize yönelik turistik talep alternatif imkânlar sunan ülkelere kayacaktır. Bu konuda dikkat ve gayret sarfetmekle, turistik geleceğimizi güven altına almamız mümkün olabilecektir.

Bu çalışmada; turizmde uzmanlaşmış ülkelere Fransa ve İspanya ile Türkiye'nin turizm bakımından bir karşılaştırması da yapılmıştır. Karşılaştırmanın amacı; Türk turizminin geliştirilebilmesi için yapılacak çalışmalarda, bu ülkelerin tecrübelerinden istifade etmek ve yaptıkları hatalardan ders alıp tekrarlanmaması için, şimdiden alınabilecek tedbirlerle ilgili bazı öneriler getirmektir.

İspanya'da turizmin hızlı gelişme gösterdiği yıllarda dikkati çeken hususlar; düşük fiyat politikaları, yabancı tur operatörlerine tanıyan geniş imtiyazlar ve ülke genelinde sektöre sağlanan teşviklerdir. Daha çok turizm geliri elde etmek amacıyla, özellikle deniz kıyılarında büyük yatırımlar yapılmış, öyleki bugün İspanya sahilleri tabii değerlerden yoksun beton yığınları ile doldurulmuştur.

Bu durum, İspanya'ya yönelik turizm talebinin diğer alternatif ülkelere kaymasına yol açmıştır. Talep kaymasını önlemek amacıyla, tabii turizm değerlerine önem vermeye başlayan İspanya, turizme yeni açılan kıyılarda ve iç kesimlerdeki tabii turizm değerlerini korunmalı olarak dış turizme açmak zorunda kalmıştır. Korumada milli park, tabii koruma alanları ve tabiatla içiçe oluşturulan eğlence parklarına ağırlık verilmiştir.

İspanya'ya yönelik dış turizm talebini artırmak amacıyla, dış tanıtım çalışmalarına da ağırlık verilerek, turistik gelişmenin devamı sağlanmaya çalışılmaktadır. İspanya'nın bir avantajı da dünya turizm pazarlarına olan coğrafi yakınlığıdır. Bu sayede çok sayıda batılı turisti

çekme imkânına sahip olmasıdır.

Turizmde gelişmiş ve uzmanlaşmış ülkelerden Fransa, İspanya gibi kıyı yoğunlaşması ve betonlaşmayı yaşamamıştır. Çünkü, yapılan turistik yatırımlar, arazi kullanımında kabul edilebilir ölçülerde bina yapımına izin verilerek gerçekleştirilmiştir. Kıyı turizmi geliştirilirken, tabiatla içiçe olmak, spor yapmak ve dağ turizmine imkân sağlamak amacıyla, Alpler Fransası'nın turistik çekiciliğinin artırılması için, büyük yatırımlar yapılmıştır.

Dünya çapında spor organizasyonlarından çoğu, Fransa'da ve Alpler bölgesinde gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Mevcut tarihi ve tabii değerler çok iyi korunmaktadır. Fransa'da da milli park, tabii koruma alanları oluşturulmuş, bu sayede tabiat tahrip edilmeden turistik aktivitelerin gerçekleştirilmesine imkân sağlanmıştır. Fransa'nın gelişmiş bir sanayi ülkesi olması sebebiyle, ulaştırma ve konaklama hizmetleri oldukça gelişmiştir.

Diğer turizm çeşitlerine oranla daha çok kazandıran kongre turizmine ağırlık verilmiş, ülke adeta bir kongreler ülkesi haline gelmiştir. Yine ülkenin dünya turizm pazarlarına yakınlığı, Fransa'ya büyük avantajlar sağlamaktadır. Bu sayede Fransa, yabancı tur operatörlerine pek bağımlı değildir. Hatta Fransız tur operatörleri ülkeye çok sayıda turist-in gelmesine vesile olmaktadır.

Fransa ve İspanya'ya denizaşırı ülkelere ABD, Kanada ve Japonya'dan da çok sayıda turist gelir. İspanya'nın denizaşırı pazarlarının büyük bir bölümünü Latin Amerika ülkeleri oluştururken, Fransa'ya daha çok zengin Kuzey Amerikalı turistler gelmektedir. Türkiye'nin denizaşırı turizm pazarlarından aldığı pay, bu ülkelere göre çok düşüktür. Bu durum Tablo 33'de açıkça görülmektedir. Ülkemize en çok turist Batı Avrupa

pazarından gelmektedir.

Büyük bölümünü Avrupa Topluluğu ülkelerinin oluşturduğu Avrupa turizm pazarından, ülkemizin aldığı payı artırabilmek, aşağıda belirtilen hususların yerine getirilmesiyle mümkün olabilir.

Öncelikle, Akdeniz ülkelerinde yaşanan sürece bakarak, düşünülen hataları tekrarlamamak gerekir. Özellikle betonlaşma, ülkemizin gündeminde olması sebebiyle de önem arzeder. Turizm talebini karşılayacak yetişmiş elemanın olması, verilecek hizmetlerin kalitesini artıracaktır. Bu konuda kısa vadede turizm sektörüne eleman yetiştirecek okulların, uygulama imkânlarının yetersiz olması ve kapasitelerinin yetersizliği, Türk turizmi için önemli bir eksikliktir. Acilen el atılması gereken bir konudur.

Ayrıca, serbest piyasa ekonomisinin henüz tüm kurumlarıyla yerleşmediği bir ülke olmamızdan hareketle, ekonominin dalgalanmalara açık ve fiyatları kendiliğinden dengeleyebilecek, yani fiyat istikrarını sağlayabilecek bir mekanizmanın bulunmaması sebebiyle de, turistik fiyatlarda gelecekte istikrarsızlıkların olabileceğini söyleyebiliriz. Bu alanda hem kamu hem de özel sektöre önemli vazifeler düşmektedir. İkibinli yıllara girildiğinde, Türk ekonomisinin tamamen serbest piyasa şartlarına adapte olmuş ve tüm kurumlarıyla işlerliğinin sağlanması gerekir.

Türkiye, sadece denize girilecek, güneşlenecek turistin dışında, değişik amaçlarla seyahat eden turist kitlelerini çekebilecek ülkedir. Bu anlamda ülkemiz, farklı arayışlar içinde olan insanlar için cazip bir nitelik taşır. AT'nda süregelen turistin topluluğa üye olmayan ülkelere gitme eğilimi, Türkiye'nin kaçırmaması gereken bir fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır.

Deniz, kum ve güneşe dayalı turizm anlayışı, artık turistler için cazibesini giderek kaybetmektedir. Türkiye bugüne kadar deniz, kum ve

güneşe dayalı kıyı turizmine büyük oranda ağırlık vermiş, öyleki günümüz Türk turizmi bu değerlerle ifade edilir duruma gelmiştir. Ancak, turistik tercihlerde tabiata yönelik giderek ağırlık kazanmaya başlamıştır. Yaptığımız anket sonuçları da, Türkiye'ye yönelik turizm talebinin, rekreasyonel imkânları bol olan; dağlık, ormanlık ve akarsular ile coğrafi güzelliklere yöneldiğini göstermektedir.

Son yıllarda ABD'li ve Avrupalı tur operatörleri ülkeleri dışına taşarak, özellikle Afrika ve Güney Amerika'yı turistik açıdan yeniden keşfetmeye çalışmaktadırlar. Son yıllarda ülkemiz de bu çalışmalardan payını almaya başlamıştır. Bu sebeple tatilini sadece oyun, eğlence ve denizin dışına taşımaya çalışan turistlere cevap verilmesi gerekmektedir. Ülkemiz bu yönlü turistik talebe potansiyel olarak cevap verebilecek durumda olmasına rağmen, tanıtım, tesis, eleman ve organizasyon bakımından verebilecek seviyeye henüz gelebilmiş değildir.

Aktif turizmin özelliği güven, çevre koruma, dar grup, tabiat tanıma ve azda olsa bilimsel bilgi ve hayatta farklılıktır. Uzun yıllar hiç bozulmadan günümüze kadar gelebilen tabii değerlerin, kısa sürede yok olduğunu görmek mümkündür. Turizmle gelen tabiat tahribatı, gerçekten dünya ile birlikte ülkemizde de büyük boyutlara ulaşmıştır.

Kıyılarımızdaki turistik yoğunlaşmayı gidermek için, alternatif olarak görülen yumuşak turizm, büyük ölçüde tabiatın tahrip edilmemesi halinde gelecek vaadedebilir. Bugün ülkemiz yaylalarına ve dağlarına her yıl binlerce yerli ve yabancı turist gitmektedir. Ancak, bu işi yapanların ve organizatörlerin, büyük bölümünün tabiat ve yumuşak turizm hakkında yeterli bilgileri yoktur. Gezilen çevrede, kurulan kamplarda çöpler toplanmamaktadır. Tabii çevrenin çöplerle dolu olduğu gerçeği, Türkiye'nin her yerinde mevcuttur. Pek çok turizm işletmesi tabiata yönelik tur-

larda, ilk yardım ve kurtarma bilgisine sahip eleman çalıştırmamaktadır.

Ülkemize yönelik tabii turizm talebinin çevreye zarar vermeden karşılanabilmesi için şunlar yapılabilir:

- Yumuşak turizmle ilgili alt ve üstyapı eksikliklerinin öncelikle giderilmesi gerekir.
- Tabiat turizmi konusunda, ilgili tüm resmi ve özel kuruluşlar arasında koordinasyon sağlanmalı, ortak bir çalışma grubu oluşturulmalıdır.
- Avrupa ve deniz aşırı turistik pazar payının artırılabilmesi için, dış tanıtım faaliyetlerine ve Türkiye'nin sahip olduğu tabii turizm değerlerine ayrı bir önem verilmelidir.
- Türkiye'nin rakibi olabilecek ülkelere, coğrafi uzaklık da dikkate alınarak, ulaştırma ve ürün fiyatları nisbeten düşük tutulmalıdır.
- Yabancı tur operatörlerine olan bağımlılık, yerli tur operatörlerinin teşvik edilmesiyle azaltılmalıdır.
- Avrupa'da olduğu gibi tabiat rehberliği sistemi ülkemizde de ihdas edilmeli, dağ kurtarma ekipleri kurulmalıdır.
- Dağlık ve ormanlık alanlardaki çevre kirliliğinin ve kıyıların daha fazla betonlaşmasının önlenmesi gerekir.
- Tabiatı kirleten turistik işletmelere ve kişilere kanuni müeyyideler uygulanmalı. Her yıl temizlik kampanyaları düzenlenerek turistik mahallerin temizliği sağlanmalıdır.
- Turizmde hizmetlerin gördürülmesi, büyük ölçüde insan gücüne ihtiyaç duymaktadır. Bu sebeple, süratle yetişmiş eleman açığının kapatılması gerekmektedir.
- Son olarak, turistlerin en önemli ihtiyacı olan can ve mal güvenliğinin sağlanabilmesi için, terör meselesinin halledilmesi gerekir.

Sonuç olarak; Türkiye'nin turizmde rakip ülkelerle rekabette şansının artması ve turizmden daha çok kazanabilmesi için, sadece konforda ve yapılaşmada değil, aynı zamanda tahribata uğramamış tabii değerlerin lâyıkıyla turizmde kullanılmasıyla mümkündür diyebiliriz.

Turistik tesislerimizin büyük bir kısmının sahillerimizde inşa edildiğini görmekteyiz. Oysa Anadolu'nun da ihmal edilmemesi, mevcut turistik potansiyeli değerlendirilmelidir. Buna paralel olarak kültüre ve tabiata yönelik Anadolu turlarına hizmet verecek konaklama ve diğer hizmet tesislerinin kurulması, yetişmiş eleman ihtiyaçlarının da karşılanması gerekir.

Türk turizminin en büyük güvencesi olan; tabiat, Anadolu Kültürü ve insan unsurlarının bozulmadan, turizmin hizmetine sunulması da önemli bir husustur. Bu unsurlardaki bozulmalar, ülke turizminin zayıflaması demektir, belki de tam gelişmeden geriye doğru gitmeye başlaması demek olabilir.

Dünya Turizm Teşkilâtı'nın bir araştırmasına göre; 1991'de 450 milyon kişi olan uluslararası turist sayısı, % 41.5'lik bir artışla ikibin yılında 637 milyona çıkacağı tahmin edilmektedir. 1991 Yılında 178 milyar dolarlık turizm gelirinin ise, % 39.5'lik bir artışla ikibin yılında 250 milyar dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir.

Bu pastadan ülkemizin daha büyük bir pay alabilmesi, yukarıda belirtilen hususlara ağırlık verilmesi, Avrupa merkezli olarak yürütülen pazarlama ve tanıtım faaliyetleri, bu günden başlayarak başta Japonya olmak üzere ABD, Kanada ve diğer ülkelere kaydırılmalıdır. Bu arada tabii değerlere yönelen turizm talebinin seyri de mutlaka gözönünde bulundurulmalı ve gözardı edilmemelidir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKOĞLU, Tunay, "Tabiat ve Turizm", Milli Parklar ve Tabiatın Korunması Semineri Bildirileri, Türkiye Tabiatını Koruma Cemiyeti Yayını, No: 10, Ankara, 1967.
- AKYOL, i.Hakkı, Umumi Coğrafya, İstanbul Üniversitesi Yayını, No: 482, İstanbul, 1951.
- ALP, Ahmet, Türkiye Turizm Coğrafyası ve Turizm Bölgelerinin Özellikleri, YAYKUR Açık Yüksek Öğretim Kurumu Yayını, Ankara, 1976.
- ANDAÇ, Faruk, "Turizm ve Önemi", Erciyes Üniversitesi, Nevşehir T.i.O.Y.O. Turizm Dergisi, Sayı: 1, Nevşehir, 1989.
- ANABRITANNICA, Genel Kültür Ansiklopedisi, Ana Yayıncılık, Güzel Sanatlar Matbaası, Cilt: 9, İstanbul, 1986-88.
- ARMAN, Mehmet, i., AKTAŞ, Ahmet, "Türkiye'de Sağlık Turizminin Önemli Bir Elemanı Olarak Talassoterapi", Uluslararası Dinlence ve Rekreasyon Yönetimi Kongresi Tebliği, 17-20 Eylül 1989, Antalya, 1989.
- AROCH, Rudolf, "Socio-Economic Research into Tourist Motivation and Demand Patterns", The Tourists Review, No: 4, Bern, 1985.
- ATLAS, Aylık Gezi Dergisi, Hürriyet Gazetecilik Yayını, Sayı: 1, İstanbul, Nisan 1993.
- BARUTÇUGİL, i., Sabit, Turizm Ekonomisi ve Turizmin Türk Ekonomisindeki Yeri, BETA Basım Yayım A.Ş. Yayını, No: 84, İstanbul, 1986.
- BAŞOL, Koray, Doğal Kaynaklar Ekonomisi, Genişletilmiş II.Baskı, Aklıselim Ofset Tesisleri, İzmir, 1991.
- BATU, Selahattin, İspanya Büyüsü, Varlık Yayınları, No: 1716, İstanbul, 1972.
- BATUMLU, Enver, "Kültür ve Tabiat Varlıklarımızın Turizm Amaçlarına Entegrasyonu Politikaları, Sorunlar ve Çözüm Yolları", I. Ulusal Turizm Kongresi Bildirileri, Aydın T.i.O.Y.O.-Kuşadası Belediyesi, 16-18 Kasım 1990.
- BAYER, M., Zekai, "Eko Turizm", International Tourism Magazine Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 66, İstanbul, 1990.

- BAYSAL, Kubilay, Uluslararası Seyahat-Turizm, İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Yayını, No: 519, Gür-Ay Matbaası, İstanbul, 1988.
- BİLGİN, H. Fikri, "Türk Turizminde Yeni ve Etkin Bir Kaynak: Kültür Sergileme Odakları", II. Ulusal Turizm Kongresi Bildirileri, Aydın T.İ.O.Y.O.-Kuşadası Belediyesi Yayını, No: 4, 21-23 Kasım 1991.
- BRADLEY, M., Braun, "Kongrelerin Ekonomik Katkısı: Orlando-Florida Örneği", Turizmde Seçme Makaleler, TUGEY Yayını, İstanbul, 1992.
- CASTILLOS DE ESPANA, Ministeriode Transportes, Turismo y Comunicaciones, Madrid, 1990.
- CELEBRATING IN SPAIN, Secreteria General de Turismo Press, Madrid, 1990.
- CITYSCOPE, "Ankara Kalesi", THY Dergisi, Sayı: 92/10, İstanbul, Ekim 1992.
- CUMHURİYET ANSİKLOPEDİSİ, Cilt: 6, Arkın Kitabevi, İstanbul, 1980.
- CUMHURİYET GAZETESİ, "Paris'te Turizm ABD'lilerle Patladı", Sayı: 24028, İstanbul, 16 Temmuz 1992.
- ÇAMAŞ, Talha, "İstanbul Kongre Sarayına Kavuşuyor", TÜRSAB Turizm Dergisi, Sayı: 118, İstanbul, Ocak 1993.
- ÇETİN, İhsan, "Doğu Karadeniz Turizmi", T.C.Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1992.
- ÇOLAKOĞLU, Osman, E., "Uluslararası Turizm Talebine Etki Eden Faktörler ve 1990'larda Türk Turizmi", ANATOLIA Aylık Turizm Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 3-4, İstanbul, Mart-Nisan 1990.
- ÇORUH, Selahattin, "Şifalı Sularımız ve Tıbbi Turizm Sorunumuz", 1986 Turizm Yıllığı, T.C.Turizm Bankası Yayını, Ankara, 1987.
- ÇULPAN, Refik, "International Tourism Model of Developing Economics", Annals of Tourism Research, Volume: 14, No: 4, Pergamon Press, New York, 1987.
- DALLI, Özen, Turizm talebi ve Gelirleri, Ajans Türk Matbaacılık Yayını, Ankara, 1974.
- DARKOT, Besim, Türkiye İktisadi Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Yayını, No: 1307, İstanbul, 1970.

- DICKEY, Christopher, "The Year of Spain", Newsweek, The International News Magazine, December 16, New York, 1991.
- DOĞANAY, Hayati, "Erzurum'un Termal Turistik Potansiyeli", 1988-89 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1990.
- DOĞANAY, Hayati, "Turistik Potansiyeli Yönünden Gürlevik Çağlayanı", 1991 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1992.
- DOĞANER, Suna, "Dağ Turizmine Coğrafi Bir Yaklaşım: Uludağ'da Turizm", Coğrafya Araştırmaları Dergisi, Atatürk Dil, Kültür ve Tarih Yüksek Kurumu Yayını, No: 3, Ankara, Şubat 1991.
- DOĞANER, Suna, "Turizmde Doğanın Önemi ve Türkiye'deki Doğayı Koruma Çalışmaları", BÜLTEN, İstanbul Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayını, Cilt: 2, Sayı: 2, İstanbul, 1985.
- DOLANAY, Ahmet, "Turizm Ekonomisi", Turizm ve Tanıtma Bakanlığı, Antalya Bölge Müdürlüğü Yayını, Antalya, 1980.
- EADE, John, "Pilgrimage and Tourism at Lourdes, France", Annals of Tourism Research, Volume: 19, No: 1, Pergamon Press, New York, 1992.
- EKİNCİ, Oktay, "Turizm Kaynağını Tüketiyor", TÜRSAB Turizm Dergisi, Sayı: 102, İstanbul, Haziran 1991.
- ERALP, Ziya, Genel Turizm, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, No: 44, Ülkemiz Matbaası, Ankara, 1982.
- ERALP, Ziya, Genel Turizm Bilgisi, Ankara Üniversitesi, Basın Yayın Yüksekokulu Yayını, No: 3, Ankara, 1983.
- ERİNCİ, Sırrı, Doğu Anadolu Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Yayını, No: 572, İstanbul, 1966.
- ERİNCİ, Sırrı, Klimatoloji ve Metodları, İstanbul Üniversitesi Yayını, No: 994, İstanbul, 1962.
- ESPANA, Printed in Spain by Altamira, SAIG, Madrid, 1990.
- EVLYAOĞLU; Sait, Genel Turizm Bilgileri, Gazi Üniversitesi, Mesleki Eğitim Fakültesi Yayını, Ankara, 1989.
- EVLYAOĞLU, Sait, Türkiye Turizm Coğrafyası, Ofset Matbaacılık Yayını, Ankara, 1988.

- GELİŞİM-HACHETTE, Genel Kültür Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, Cilt: 4, İstanbul, 1983-86.
- GUIDE FRANÇAISE, Maison d'Édition Hachette, Paris, 1985.
- GUITART, Climent, "Tourist National Marketing Plan of Spain", The Tourist, Review, No: 2, Bern, 1987.
- GÖKSAN, Ergun, Turizm Ekonomisi ve işletmeciliği, Ege Üniversitesi Matbaası, İzmir, 1978.
- GÜRDAL, Mehmet, "Türk Turizminde Dinamik Pazarlama Aracı Olarak Turizm Coğrafyasının Özellikleri", 1988-89 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1990.
- GÜRDAL, Mehmet, Turizm Ulaştırması, Adım Yayıncılık, Ankara, 1990.
- GÜRDAL, Mehmet, "Türkiye'nin Turizm-Doğal Çevre İlişkileri, Sorunları ve Çözüm Yolları", I. Ulusal Turizm Kongresi Bildirileri, Aydın T.İ.O.Y.O.-Kuşadası Belediyesi Yayını, 16-18 Kasım 1990.
- FORMA, "Spanish Crafts", Printed in Spain, Technicas Graficas Forma, Madrid, 1990.
- HACIOĞLU, Necdet, TAŞKIN, Engin, v.d., "Erdek Yöresindeki Turizm Potansiyeli Değerlendirme Anketi", 1991 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1992.
- HİMMETOĞLU, Bülent, "Doğu Karadeniz Bölgesine olan Efektif Turizm Talebi ve Bölgenin Sunu Potansiyeli", Doğu Karadeniz Turizmi, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1992.
- INPROTUR, Spanish Museums, Secreteria General de Turismo, MTTC, Madrid, 1990.
- İMRE, Nurettin, "Tokatta Olağanüstü Antik Bir Şehir Ortaya Çıkıyor: Sulusaray", 1987 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1988.
- İPEK YOLU, "1992 Turizm Sektörü İçin Nasıl Bir Yıl Oldu", T.C.Turizm Bakanlığı Yayını, Sayı: 2, Ankara, 1993.
- İ.Ü.Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü, "Bodrum'da Turizmin Deniz ve Sahil Kirliliğine Etkileri", Deniz Fiziği ve Kimyası Anabilim Dalı, İstanbul, 1987.

- İŞTE FRANSA, Tanıtım Kitapları Dizisi, Fransa Dışişleri Bakanlığı Yayını, Paris, 1986.
- İTO, İspanya, İstanbul Ticaret Odası Yayını, No: 1986-15, İstanbul, 1986.
- İZBİRAK, Reşat, Coğrafya III, Beşinci Baskı, MEB Yayınevi, İstanbul, 1989.
- İZBİRAK, Reşat, Türkiye I, Milli Eğitim Bakanlığı Kültür Yayınları Şubesi, İstanbul, 1973.
- JOVIĆIĆ, Jivadin, "Turistik Pazar Araştırmalarında Coğrafi Kavram ve Yaklaşım Açılarından Teorik Bir Bakış", Çeviren: Ertuğrul Mentese, İstanbul Ün., İktisadi Coğrafya ve Turizm Enstitüsü Yayını, No: 415, İstanbul Matbaası, İstanbul, 1978.
- KAHRAMAN, Nüzhet, "Kıyı Yoğunlaşması", ANATOLİA, Aylık Turizm Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 5, Mayıs 1990.
- KÖKSAL, Aydoğan, Türkiye'nin Genel ve Turizm Coğrafyası, T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1982.
- KÖKSAL, Ayşe, Hazar, "O Göl Kartallar ve Biz", TÜRSAB, Turizm Dergisi, Sayı: 118, İstanbul, Ocak 1993.
- KÜÇÜKŞAHİN, Şükrü, "Çevreye Saygı", TÜRSAB, Turizm Dergisi, Sayı: 92, İstanbul, Haziran 1990.
- KÜÇÜKTOPUZLU, Faik, "Animasyon İmkânlarının Konaklama İşletmelerindeki Etkinliği", 1986 Turizm Yıllığı, T.C.Turizm Bankası Yayını, Ankara, 1987.
- LIBRAIRIE LAROUSSE, Le Française Commercial, Paris, 1985.
- MANISALI, Erol, YARCAN, Şükrü, Türk Turizm Endüstrisi Araştırması, Türkiye Kalkınma Bankası, Araştırma ve Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayını, No: 2, Ankara, 1987.
- McINTOSH, Robert, W., GOELDNER, Charles, R., Turizm-İlkeler Uygulamalar Felsefeler, Çeviren: F.Aylin Mutlu, TUGEV Yayını, İstanbul, 1987.
- MENGÜTAY, Sami, "Rekreasyonel Sporun Turizmdeki Önemi", 1990 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1991.
- MILL, Robert, C., MORRISON, Alastair, M., The Tourism System, Publishing by Prentice Hall, New Jersey, 1985.

- MORTAN, Kenan, "Sağlık Nüfus ve Çevre", Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Çevre Sorunları Dizisi, Ankara, 1988.
- OLALI, Hasan, Turizm, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, Türk Hava Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
- OLALI, Hasan, Turizm Pazarlaması, Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayını, No: 64, İzmir, 1969.
- OLALI, Hasan, TİMUR, Alp, Turizm Ekonomisi, Ofis Ticaret Matbaacılık Yayını, İzmir, 1988.
- O'LEARY, Joseph, T., UYSAL, Muzaffer, "A Canonical Analysis of International Tourism Demand", Annals of Tourism Research, Volume: 13, No: 4, Pergamon Press, New York, 1986.
- OECD, Birinci Dünya'da Turizm Hareketleri, OECD Press, Paris, 1987.
- ÖZBİLEN, Ali, "Tarihi ve Doğal Çevrede Kullanıcı Referanslarının Tasarım Kararlarına Yansıtılması", 1986 Turizm Yıllığı, T.C.Turizm Bankası Yayını, Ankara, 1987.
- ÖZEY, Ramazan, "Rekreasyon Amaçlı Bir Yöremiz: Serçeme Vadisi", 1991 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1992.
- ÖZGÜÇ, Nazmiye, Turizm Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi Yayını, No: 3267, Edebiyat Fakültesi Yayın No: 3203, Günay Matbaası, İstanbul, 1983.
- ÖZGÜÇ, Nazmiye, TÜMERTEKİN, Erol, Ekonomik Coğrafya-Rekreasyon ve Turizm, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını, No: 2926, İstanbul, 1982.
- ÖZGÜVEN, Ali, "Doğal Kaynaklar", BÜLTEN, İstanbul Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Yayını, Cilt: 5, Sayı: 5, İstanbul, 1988.
- ÖZKAN, Bülent, "Türk Turizminin Önemli Kaynağı Deniz ve Kıyılarına İlişkin Sorunlar", Turizm Yıllığı 1987, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1988.
- ÖZÖZLÜ, Haluk, "İhlara", Show Dergisi, Sayı: 36, İstanbul, Kasım 1992.
- ÖZYURT, Hasan, "Doğu Karadeniz'de Gelişme Perspektifleri", Doğu Karadeniz Turizmi, T.C.Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1992.

- RENGİN, Cana, "Sinan'ın Kalfalık Eseri Süleymaniye Camii", SKYLIFE; THY Dergisi, Sayı: 93-2, İstanbul, 1993.
- SKYLIFE, "Doğa Sporları", Türk Hava Yolları Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 98, İstanbul, Temmuz 1991.
- SOBUTAY, Yaşar, "Üçüncü Yaş Turizmi", Uluslararası Dinlenme ve Rekreasyon Yönetimi Semineri Tebliğleri, Beldibi-Antalya, 17-20 Eylül 1989.
- SPANISH WILDLIFE, Edited by Subdirección General de Medios de Promoción, MTTC, Madrid, 1990.
- STAR Dergisi, "Euro-Disneyland Fransa'da", Sabah Yayıncılık, Sayı: 28, İstanbul, Nisan 1992.
- SÜERDEM, Teoman, Turizm Coğrafyası, T.C.Turizm ve Tanıtma Bakanlığı Yayını, Ankara, 1977.
- SÜNE, Saffet, "Tabiat Parkları ve Orman içi Dinlenme Yerlerinin Planlanması", Milli Parklar ve Yaban Hayatı Semineri Bildirileri, Orman Bakanlığı Milli Parklar Dairesi Başkanlığı Yayını, Ankara, 1986.
- ŞAHİN, Adem, İktisadi Kalkınmadaki Önemi Bakımından Türkiye'de Turizm Sektöründeki Gelişmelerin Değerlendirilmesi, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yayını, Ankara, 1990.
- TANOĞLU, Ali, "Coğrafya Nedir?", İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 14, İstanbul, 1964.
- TANOĞLU, Ali, "Türkiye'nin İrtifa Kuşakları", Türkiye Coğrafya Dergisi, Sayı: 9-10, İstanbul, 1947.
- T.C.TURİZM BAKANLIĞI, Turizm Bakanlığı 30 Yaşında (1963-93), Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara, 1993.
- T.C.TURİZM BAKANLIĞI, 1991 Turizm İstatistikleri Bülteni, Yayın No: 92-4, Ankara, 1992.
- T.C.TURİZM BAKANLIĞI, 1991 Konaklama İstatistikleri Bülteni, Yayın No: 92-5, Ankara, 1992.
- T.C.TURİZM BAKANLIĞI, 1991 Belgeli Turizm Tesisleri Raporu, Yatırımlar Genel Müdürlüğü yayını, Ankara, 1992.

- TEKİN, Abdullah, YÜCE, Armağan, "Van Gölü Çanağının Turizm Yönünden Değerlendirilmesi", 1991 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1992.
- THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT, "France", International Tourism Reports, No: 2, The Economist Publications, London, 1987.
- THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT, "France", International Tourism Reports, No: 4, The Economist Publications, London, 1991.
- THE ECONOMIST INTELLIGENCE UNIT, "Spain", International Tourism Reports, No: 3, The Economist Publications, London, 1985.
- TOMANES, R., Estructura Economica de Espana, Secretari General de Turismo, Madrid, 1985.
- TOSKAY, Tunca, Turizm-Turizm Olayına Genel Yaklaşım, Der Yayınları, No: 26, İstanbul, 1983.
- TOURISM Policy and International Tourism in OECD Member Countries, OECD Publications, Paris, 1989.
- TURÇDİLEK, Necdet, Türkiye'nin Kır Potansiyeli ve Sorunları, İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü Yayını, İstanbul, 1986.
- TUTAR, Erdinç, "Afyonkarahisar'da Termal turizm Potansiyeli", 1991 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1992.
- TURİZM DÜNYASI, "Dünya Termalizm Örgütü Türkiye Toplantısı", Turizm Yatırımları ve Turizm Ekonomisi Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 33-1, İstanbul, 1992.
- TÜMERTEKİN, Erol, Ekonomik Coğrafya, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayını, No: 2926, İstanbul, 1982.
- TÜMERTEKİN, Erol, Beşeri Coğrafyaya Giriş, İstanbul Üniversitesi, Coğrafya Enstitüsü Yayını, No: 100, İstanbul, 1987.
- TÜRSAB, "İspanya", Turizm Dergisi, Türkiye Seyahat acentaları Birliği Yayını, Sayı: 111, İstanbul, Haziran 1992.
- TÜRSAB, "Kongre Turizmi: İmkânlar ve Sorunlar", Turizm Dergisi, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Yayını, Sayı: 102, İstanbul, 1991.
- TÜRSAB, "Dünya'da Van Ahirette İman", Turizm Dergisi, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Yayını, Sayı: 119, İstanbul, Mart 1993.

- TÜRSAB, "Beyoğlu Beyoğlu", Turizm Dergisi, Türkiye Seyahat acentaları Birliği Yayını, Sayı: 108, İstanbul, Mayıs 1992.
- TÜRSAB, "Zirvede Bir Tarih Nemrut", Turizm Dergisi, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Yayını, Sayı: 120, İstanbul, Nisan 1993.
- TÜRSAB, "Kapadokya", Turizm Dergisi, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Yayını, Sayı: 98, İstanbul, Aralık 1990.
- TÜRSAB, "Dağlar Sizi Bekliyor", Turizm Dergisi, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Yayını, Sayı: 114, İstanbul, Eylül 1992.
- TÜRSAB, "Turizm İçin Zor Bölge", Turizm Dergisi, Türkiye Seyahat Acentaları Birliği Yayını, Sayı: 96, İstanbul, Ekim 1990.
- ÜLKER, İsmet, "Turizm Sektöründe Doğal Kaynaklardan Yararlanma", Türkiye II.İktisat Kongresi Bildirileri, DPT Yayını, İzmir, 1981.
- ÜLKER, İsmet, "Türkiye'de Sağlık ve Dinlence Turizmi", Uluslararası Dinlence ve Rekreatyon Yönetimi Semineri Bildirileri, Beldibi-Antalya, 17-20 Eylül 1989.
- VAR, Mustafa, "Trabzon ve Rize illerindeki Rekreatyoneel Değeri Olan Bazı Yayılların Turizm Açısından İncelenmesi", Doğu Karadeniz Turizmi, T.C.Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1992.
- VAR, Mustafa, "Trabzon ve ilçelerinde Henüz Kullanılmayan Kaleler ve Manastırların Turizm Açısından Değerlendirilmesi", 1991 Turizm Yıllığı, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1992.
- VİRANYALI, M., Engin, "Doğunun Paris'inde Zaman", TÜRSAB Turizm Dergisi, Sayı: 103, İstanbul, Temmuz 1991.
- WOODMAN, Scott, A., "Antakya'nın Hazineleleri", SKYLIFE, THY Dergisi, No: 91-7, İstanbul, Temmuz 1991.
- WTO, Review of World Tourism, World Tourism Organization Press, Madrid, 1991.
- WTO, Compendium of Tourism Statistics, World Tourism Organization Press, Twelfth Edition, Madrid-Spain, 1992.
- YALKIN, Sebahattin, "İklim ve Turizm", Milli Parklar ve Yaban Hayatı Semineri Bildirileri, Orman Bakanlığı, Milli Parklar Dairesi Yayını, Ankara, 1986.

YARCAN, Şükrü, Turizm Nüfus ve Çevre, Türkiye Çevre Sorunları Vakfı Yayını, Ankara, 1988.

YÜKSEL, Yavuz, "Doğu Karadeniz'in Doğal Değerleri ve Orman Bakanlığı Çalışmaları", Doğu Karadeniz Turizmi, T.C.Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, 1992.

S U R V E Y

What are reasons for your choice of Turkey for a holiday?

(You can check up to four choices)

- a ☐ Holiday and rest
- b ☐ Cultural and historical values
- c ☐ Geographical and natural characteristics
- d ☐ Visits of friends and kins
- e ☐ Active Sports
- f ☐ Shopping
- g ☐ Work or education
- h ☐ Health
- i ☐ Congerances or meetings
- j ☐ Other reasons

If you have checked one or several of a,b,c,h or questions 1, which of the following have been effectives? (You can check more than one)

- ☐ Geographical proximity
- ☐ Natural beauties
- ☐ Healing with climate and spas
- ☐ National parks and smilar conservation areas
- ☐ Historical and cultural values
- ☐ Natural beaches where one can swim
- ☐ High places on the mountains and their traditions
- ☐ Mountaineering activities
- ☐ Hunting and angling
- ☐ Other reasons

Which of the following are you planning to relase during your stay in Turkey? (You can check more than one)

- ☐ To swimming and sunbathing on the Mediterranean-Aegean coast
- ☐ Trekking (to hike)
- ☐ Canooing

- () To participate in the activities related to hunting and angling
- () Mountaineering and winter sports
- () Skiing
- () To benefit from thermal spring
- () To watch the scenery and resorts observe wild animals in natural and national parks

Bu üç soru, yabancı turistlerin konaklama yerine gelişlerinde kullanılarak, görüşleri alınmıştır. Aşağıdaki iki sorudan oluşan anket bölümünün cevaplandırılması, turistlerin dönüşlerinde, otellerden ayrılırken gerçekleştirilmiştir.

Have you had any change in your travelling purpose after coming in Turkey? If so, which one is the reason below? (You can check more than one)

- () Geographical closeness
- () Plenty of natural beauty
- () Climate and thermal springs
- () Natural and national park areas
- () Suitable areas for land and water hunting
- () Richness in historical and cultural values
- () Clean sea shores
- () Mountain pastures and village festivals
- () High mountains and trekking areas
- () Other reasons

Which one of the followings have you done during your stay in Turkey? (You can check more than one)

- () I have spent my time on sunny shores of Mediterranean-Aegean seas
- () I have spent my time as trekking
- () I have spent my time as rafting and canoeing appropriate waters

- () I have spent my time as hunting on the land
- () I have spent my time as fishing in the rivers
- () I have spent my time as underwater hunting
- () I have spent my time as mountains activities
- () I have spent my time as winter sports and skiing
- () I have spent my time as thermal springs and
climate treatment
- () I have spent my time as visiting historical and
cultural areas
- () I have spent my time as seeing wild animals and
natural surroundings

